

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

# İsmail Beşikçi

Orgeneral Muğlalı Olayı  
Otuzüç Kurşun



Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama: 5



BİLİM DİZİSİ



### ***BİLİM DİZİSİ: 3***

İsmail Beşikçi'nin 12 yıldır okurlarına ulaşamayan yeni bir yapıtını sunduğumuz için sevinçliyiz. Dr. Beşikçi, bu çalışmasıyla yine Cumhuriyet tarihinin en tartışılan olaylarından birine neşterini vuruyor. Bu olgudan hareketle, tarihi ve resmi ideolojiyi yargılıyor ve kendi genel bilimsel çerçevesini doğruluyor. Bu çözümlemelerin yazıldığı dönemde yayınlanamamış olması büyük bir şanssızlık. O dönemdeki tartışmaları zenginleştirebilecek bu inceleme, bugün de önemini koruyor. Dr. Beşikçi, sergilediği örnekle, sosyal bilimcilerin ulusal sorun, cumhuriyet tarihi ve resmi ideolojinin genel çerçevesi ve özel olgular üstünde çalışabilmesinin tüm olumsuz koşullara karşın mümkün olduğunu kanıtlıyor. Ve direnişi ile özgürlükler alanının genişlemesine katkıda bulunuyor.

**BELGE YAYINLARI: 122**

**Birinci Baskı: Şubat 1991**

ORGENERAL MUSTAFA MUĞLALI OLAYI / OTUZÜÇ KURŞUN / İsmail Beşikçi /  
Dizgi: Bibliotek / Baskı: Aydınlar Matbaacılık / Kapak: Yusuf Aslan / Kapak Baskı:  
Orhan Ofset / BELGE-ULUSLARARASI YAYINCILIK: Başmusahip Sokak Talas Han  
16/302 Cağaloğlu İstanbul / Tel: 511 63 20

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İSMAİL BEŞİKÇİ

**ORGANERAL MUSTAFA**  
**MUĞLALI OLAYI**  
**Otuzüç Kurşun**



*Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama: 5*

# 11 Yıl 9 Ay Sonra

## İkinci Önsöz

*Bu inceleme, 1978 yılının Mart ayında, basıma hazır bir biçimde Komal Yayınevi'ne teslim edilmişti. Bu da bundan önceki incelemede olduğu gibi, 1978, 1979, 1980 yıllarında basılamadı. Komal Yayınevi, 12 Eylül döneminde, bu incelemeyi de kaybetti.*

*Bu kitap, olayın yeniden incelenmesi sonucunda hazırlanmış değildir. 1977-1978 yıllarında hazırlanan notlardan ve müsvettelerden yararlanılarak kaleme alınmıştır. Bu notlarda ve müsvettelerde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Daha doğrusu, hep, 1977-1978 koşulları dikkate alınmıştır. Bu bakımdan okuyucuların, bu incelemeyi, 1978 yılında yayınlanmış gibi düşünmeleri ve davranmaları gerekir, kanısındayım.*

*Bu konuyu bugünkü koşullar içinde incelemeye çalışmak, kuşkusuz çok daha farklı bir metin ortaya çıkarır. Fakat, daha önceki ve daha sonraki çalışmaları dikkate alarak, 1977-1978' koşullarının göz önüne alınmasının daha yararlı olduğunu düşündüm.*

*Bütün bunlara rağmen, Bu İkinci Önsöz'de söz etmeden geçemeyeceğim bir kitap var: Genç gazetecilerden Günay Aslan'ın, 1989 Yunus Nadi Armağanı kazanan röportajı. "Yas Tutan Tarih 33 Kurşun" (Pencere Yayınları, İstanbul, Kasım 1989) Bu röportajda, 1943 yılında kurşuna dizilen "33" kişinin, bugün yaşayan yakınlarıyla yapılmış röportajlar yer almaktadır. Olayın çok dikkate değer bazı yönlerine değinilmektedir. Röportaj kitaplaşmadan önce, Cumhuriyet Dergi'de yayınlanmıştır. (Sayı 174, 12 Temmuz 1989, s.21-23)*

*Öte yandan Günay Aslan'ın kitabına yazdığı Önsöz'de, Musa Anter, sahibi olduğu Dicle Kaynağı Gazetesi'nin, 16 Aralık 1948 tarihli sayısında, "Otuzüç Kurşun" olayını manşet yapıklarını, "İçişleri Bakanının cevabı tatminkâr değildir!" biçiminde yazdıklarını belirtmektedir. "Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı"nın veya "Otuzüç Kurşun" Olayının incelenmesi sırasında bu bilgilerin de dikkate alınması gerektiği kanısındayım.*

*Belge Yayınları'na bu incelemeyi gün ışığına çıkardığı için teşekkür ediyorum.*

**İsmail Beşikçi**

**Ankara**

**Aralık 1989**

"Otuzüç Kurşun" olayı tek parti döneminin, üzerinde durulması gereken en önemli olaylarından biridir. 1943 yılı yaz aylarında cereyan eden bu olay o zamanki Türk basınına kati surette sızdırılmamıştır. 1943 yılında kurşuna dizilen otuzüç kişiden ikisinin kardeşi tarafından verilen dilekçeye beş yıl müddetle hiçbir cevap verilmemiştir. Fakat bu olay 1948 yılının sonlarına doğru TBMM'nde sözlü bir sorunun sorulmasına neden olmuştur. Bu soru önergesinden sonra, olay Meclis'te tartışılmış, bu tartışmalara ilişkin bazı haberler basında yer almıştır. Meclis'in 15 Ağustos 1956 günü yapılan oturumunda ise, olayın cereyan şekli kaba hatları ile açıklığa kavuşturulmuştur.

Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yapısı, bu yapıdaki gelişmelerin tarihsel doğrultusu, tek parti dönemi, dönemin ekonomik, politik ve toplumsal ilişkileri, ideoloji, demokrasi, siyasal partiler, fevkalade haller... vs. gibi konular üzerinde uğraşanlar, "Otuzüç Kurşun" olayına hiç değinmemişlerdir. Bu olgu bilinçli veya bilinçsiz olarak, çoğu zaman da bilinçli olarak, daima gözden uzak tutulmuştur. İhmal edilmiştir. Adı "bilimsel" olan hiçbir eserde, yazıda, bu olgu üzerinde durulmamıştır. Bilim bu konuyu incelememiştir. Herhangi bir soruna ilişkin tahlillerine, bu olguyu bir etken olarak katmamıştır. Halbuki bu olay tek parti döneminin, Şeflik döneminin temel karakterini tek başına bile belirleyebilecek bir güce sahiptir.

Fakat, Türk üniversitesinin, "biliminin", hiçbir zaman meşgul olmadığı, daima gözardı etmeye çalıştığı bu olay, o yıllarda çok genç olan bir ozanın çalışmalarına esaslı bir malzeme teşkil etmiştir. Üniversitenin, profesörlerin, mevcut düzen ile daha çabuk ve kolay uyduğuna, bütünleştiğini, sanatçıların ise, düzeni kavrama yanında değiştirme sürecine de girdiğini, mevcut düzene karşı direndiğini, çeşitli kereler belirtmiştik. Bu sürece girenler sanatçıların çok az bir kısmı da olsa, genel olarak, sanatçıların mevcut düzen ile uyuşma, bütünleşme durumlarının, üniversiteye, profesörlere nazaran daha az olduğu görülmektedir.

Ahmed Arif'in beş bölümlük şiirinin adı "Otuzüç Kurşun"dur.<sup>(1)</sup> Bu şiirin özellikle Kürt toplumundaki etkileri çok büyük olmuştur. Okuyucuların zihninde daima sorular yaratmış, bu sorular onları olay hakkında düşünmeye, araştırmalara, soruşturmalara, olayın temel nedenlerini ve oluşumunu anlamaya itmiştir. 1961-1969 yılları arasında CHP Zonguldak Milletvekilliği yapan Emekli General Kenan Esengin'in, "Orgeneral Muğlalı Olayı", adlı yazı dizisinin<sup>(2)</sup>, bu şiirin yarattığı etkin potansiyeli kırmak için kaleme alındığını söyleyebiliriz. Fiiliyatta ise, bu girişim, olayın tartışılmasına daha yeni boyutlar

getirmiş, olayın bütün yönleriyle, iç ve dış bağlantıları ile, çelişme ve değişmeleriyle, zaman ve mekan boyutu içinde kavranmasına neden olmuştur.<sup>(3)</sup>

Bu olay genel olarak "Özalp Olayı" veya "Muğlalı Olayı" diye anılır.<sup>(4)</sup> Biz olayın ilk anlatımı olan "Otuzüç Kurşun" adını kullanmayı tercih ettik.

# I. Olgu VI. "Otuzüç Kurşun"

"Otuzüç Kurşun" Olayı, 1948 yılından itibaren, TBMM'nde konuşulmaya başlanmıştır. Fakat olay ile ilgili en önemli açıklamalar 15 Ağustos 1956 günkü oturumda yapılmıştır. O günkü Meclis tutanaklarını aynen veriyoruz. Olayın geçmişi ile ilgili açıklamalar, Meclis tutanakları ile ilişkileri ölçüsünde dipnotları aracılığı ile yapılacaktır.

# A. "Otuzüç Kurşun" Olayı Hakkında Meclis Görüşmeleri

"32 vatandaşın öldürülmesi dolayısıyla eski Dahiliye ve Milli Müdafaa vekilleri hakkında meclis tahkikatı açılıp açılmamasına dair arzuhal encümeni mazbatası ile Eskişehir eski mebusu Merhum İsmail Hakkı Çevik'in III numaralı muvakkat arzuhal encümeninin 15.III.1950 tarihli haftalık karar cetvelindeki 2123 sayılı kararın umumi heyette görüşülmesine dair takirri ve arzuhal encümeni mazbatası (5/3,4/18) <sup>(5)</sup>

*REİS*—Mazbatayı okuyoruz.

(Arzuhal encümeni mazbatası okundu.)

*MÜFUT ERKUYUMCU* (Bursa)- Muhalefet Şerhi okunmadı.

*REİS*— Son encümen mazbatasında muhalefet şerhi konmamıştır.

*KEMAL YÖRÜKOĞLU* (Van)— Muhterem arkadaşlar, bu hadiseyi Meclis kürsüsüne getiren Merhum Eskişehir Mebusu İsmail Hakkı Çevik'e Cenabi Haktan mağfiret dilerim <sup>(6)</sup> Aynı zamanda yine muhalefet senelerinde aynı hadiseleri Heyeti Umumi'ye getiren muhterem reisimiz Fikri Apaydın'a <sup>(7)</sup> minnet ve şükranlarımı arzetmeyi vazife bilirim.

Bu kısa girizgahtan sonra hiçbir hadisenin bu kubbede nihan (gizli) olmayacağına ve bütün hadiselerin daima efkârı umumiye huzurunda aydınlanacağına bir kat daha inanmış bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlar; Hadise, maalesef kendileri burada değil, İsmet İnönü'nün Reisi Cumhur olduğu yıllarda cereyan etmiş yani 1943 senesinde.

Bendeniz o zaman Van Cumhuriyet Müddeiumumusi olarak bulunuyordum. Ve bu hadisenin bütün teferruatta en hurda noktalarına kadar aydınlatmayı vazife bilmekteyim. <sup>(8)</sup>

Halk Partisi Liderinin; temel rejim, temel adalet, hakim teminatı, vatandaş hak ve hürriyeti, matbuat hürriyeti ve nihayet şiddet politikası sözlerinin realiteden ne kadar uzak olduğunu, bu hadiseyi arzettiğim zaman anlaşılacaktır, yüksek huzurunuzda aydınlattığım zaman, muhalefet liderinin hakikatten, vatandaş hak ve hürriyetinden, realitelerden uzak olduğunu ve temel adalet sözlerinin birer vâhi (boş) iddiadan ibaret olduğunu göreceksiniz.

Muhterem arkadaşlar; Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı bilhassa Şark vilayetleri için gıdasını, zulmün, işkencenin, kahrın nûsgundan (öz suyundan) almıştır. Böyle bir zihniyete sahip bu iktidar zamanında, 1943 senesinde, Van hudut bölgelerinde dikkate şayan bir asayişsizlik mevcuttu ki, biz iktidara geldiğimiz zaman, Demokrat Parti asayışı temin edemiyor, diye bir terane tutturmuşlardı. Halbuki asayişsizlik bütün şiddeti ile, bütün kuvveti ile kendi devirlerinde hüküm sürmüştür. Nitekim, muhterem arkadaşlar, Özalp hududunda İran'dan sık sık bazı hayvan gasıpları oluyordu. İran hududundan geliyorlar ve bizim huduttan hayvanatı alıyorlar, İran'a götürüyorlardı. Bizimkilerde de bu asayişsizlik, bu taarruzları, bu gaspları önlemek, bunlara mani olmak yollarını bırakıyorlar, o zamanki

zihniyet icabı bir mukabeleyi bilimsel yapıyorlar. Yani, bizden de bir kısım halkı teşvik ediyorlar. İranlıların hayvanatını aldırıp, Özalp'te satıyorlar. Bizim tarafımızdan hayvanları gasp edilen İranlılar hükümete müracaat ediyorlar, diyorlar ki; daha evvelki gasıplar bizim mıntıkamızdan yapılmamıştır. Siz bizim hayvanlarımızı haksız olarak götürdünüz. İade ediniz, Aksi taktirde devletin haysiyetini kıracak harekette bulunacağız, diyorlar. Bizimkiler yine aldırıyorlar. Bu vaziyet muvacehesinde günün birinde hudut karakollarını aşak, Özalp kaza merkezine bir buçuk kilometre mesafede yayılmakta olan hayvanatı alıp götürüyorlar. Hakikaten devlet olarak gayet çirkin bir mesele: Hudut taburu var, jandarması var, polisi var, hudut karakolları var. Adamlar bir buçuk kilometre mesafesine kadar geliyorlar. Kaza merkezinin, yayılmakta olan hayvanatını götürüyorlar. Bu hadise karşısında adamlar devletin haysiyetini kıracak vaziyeti meydana getiriyorlar. Bu sırada —Üzkürü mevtākūm bilhayr diyeceğim— Muğlalı<sup>(9)</sup> Van'a geliyor, vali ile temasa geçiyor. Ben orada Müddeiumumi idim ve aynı zamanda Van'lıyım, benimle teması mahzurlu görüyor ve Vali'nin evinde gizli toplantılar yapılıyor.<sup>(10)</sup> Ne yapayım, şu vaziyeti nasıl kurtarayım? Şu köyden 5, bu köyden 4, şu köyden 6 olarak 38 kişi topluyorlar, bunlar, İran'lılara yataklık ediyorlar şeklinde itham ediliyorlar ve bu suretle idarecilerin aczini kapatmak için işi bu vatandaşların ölümüne kadar götürüyorlar. Şimdi bunları mahut Polis Vazife ve Selahiyeti Kanunu'nun 18. Maddesi mucibince nezaret altına almıyorlar. Yüksek malumunuz olduğu veçhile bu kanunun 18 maddesine göre tevkif edilen vatandaş Müddeiumumi'nin müdahale hakkı yoktur<sup>(11)</sup>. Çünkü, kanun bu selahiyeti idari mercilere vermiştir. Müddeiumumi müdahalede bulunursa vazifesini suistimal etmiş sayılır ve takibata maruz kalır. Bu, çok acı bir haldir. Bu kanunun tatbikatı Şark'ta çok acı neticeler doğurmuştur. O zaman bir yazımda da bu kanunun Şark'taki tatbikatının Garp'taki tatbikatına benzemediği<sup>(12)</sup> Kütle halinde vatandaşların bir jandarma onbaşısının yazısı ile nezaret altına alınmasına maruz bırakıldığını, bu halin önlenmesini ve gerekirse maddenin tashihi lazım geldiğini Adliye Vekaletine yazdım. Biz, cevap alıncaya kadar elimiz kolumuz bağlı oturduk. Bu vatandaşlardan birisi bana geliyor, tarih 20 Temmuz 1943. Efendim, diyor, işi nezaret altına aldılar ve şimdi bıraktılar, fakat bunlar bizi öldürecekler.

Arkadaşlar, şimdi bağıyorlar, hukuk devleti, hukuka bağlı devlet diye. O zaman da hukuk devleti, nizamı vardı. Hukuk nizamında vatandaşların mahkeme kararı olmadan asılacağını, kesileceğini, kurşuna dizileceğini, hafsalam almıyor. Böyle şeylerin hukuk nizamında yaşadığını iddia eden bir devir olmaz.<sup>(13)</sup> Kendisine dedim ki; arkadaşım, sen bir vehim içindesin. Böyle bir şeye imkan yok. Cevap verdi, efendim, mesele senin bildiğin gibi değil, ifadesini aldım, niçin nezaret altına alındıklarını tesbit ettim, delillerini topladım. Hukukçu arkadaşlar pek ala bilirler ki adli işlerde Kaymakamlar ve Nahiye Müdürleri hakkında Müddeiumumilik resen takibat yapamaz. Ben de topladığım delillerle beraber keyfiyeti Vekalet'e bildirdim. Ve ayrıca vilayete de bildirdim. Vilayetten "niçin nezaret altına aldınız, sebebini bana bildirin," diye bir yazı aldım. Vilayetin verdiği cevap enteresandır. Sabrınızı taşırmazsam, okuyayım. (Devam, devam sesleri) bütün bildiklerimi arz edeyim, bunlar şu asablarla geçsin, gelecekte ne olacak, Halk Partisinin ve İnönü'nün bugünkü nutukları ile bugünkü sözleri ile icraatlarının

mukayesesini yapşın.

**TAHİR TAŞER** (Kırşehir)— Dosyayı okudum, sen de vazifeni yapmamışsın. (Soldan gürültüler, müdahale etme sesleri) <sup>(14)</sup>

**KEMAL YÖRÜKOĞLU** (Devamla)— Müsade edin, oraya da geleceğim. Sırayla. Hiç merak buyurmayın. (Soldan devam devam sesleri) Vilayetin bana gönderdiği yazıyı okuyorum:

**T.C.**

**Van Vilayeti**

**26.VII.1943**

**Mektubî Kalemi**

**Sayı: 4/819**

**Van Cumhuriyet Müddeiumumiliğine**

**20.VII.1943 gün ve 1688 kenar yazınıza cevaptır:**

**İranlılara yataklık yaptıklarından dolayı kardeşi Sultan ve diğer arkadaşlarının dövüldüklerini iddia eden Van Cezaevinde mevkuf Kuruoğlu İsmail'in bu husustaki dilekçesi üzerine tanzim edilip irsal buyurulan tahkikat evrakı tahkik olundu.**

**Çapulculara yardım ve hükümete haber vermediklerinden tahkikat devamı müddetince adı geçen şahıslar Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu mucibince vilayetten verilen emirle müştekilerle beraber daha 20 kişinin de nezaret altına alındıkları ve binaenaleyh kaymakamlığın bu işte kanunsuz hareketi olmadığı anlaşılmıştır.**

**Bilgi edinilmesini saygı ile rica ederim.**

**Vali N.**

**Tevfik Yener**

**(İmza)**

Vilayetten gelen cevap budur. (Kim imzalamış sesleri)

Efendim, Vali yerine mektupçu Tevfik Yener imzalamış. O zaman vali Hâmit Onat isminde bir zattı.

Kendilerini dinledik ve hadiseyi Vekaletе bildirdik. Vekaletin verdiği cevap "keyfiyeti ıkarımız gibi müstediye bildirin" şeklinde idi. Hakikaten bundan başka yapılacak hiçbir muamele de yoktu.

• Bu sıra arz ettiğim gibi vilayetle ordu müfettişliği arasında hadiseler gizli tutuluyordu.

Serbest bırakılanlar tekrar Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa göre nezaret altına alınıyorlar.

Bu hengamede bunlar serbest bulunduğu sırada 38 kişiden 5 kişiyi zabıtlı bize veriyorlar<sup>(15)</sup> Zabıt bana geldi; tettik ettim, gördüm ki, adamların aleyhinde hiçbir kuvvetli delil yok, düşündüm... öyle bir zihniyet ki, serbest bıraksak "efendim ne yapalım? yakalayıp adliyeye veriyoruz, ama serbest bırakıyorlar" diyecekler. Bizzarure, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesini işletmek zorunda değiliz. Asayişin temini edemiyoruz gibi bir laf söylenmesini önlemek ve bunu onlara bir koz olarak vermemek için,

tahkikatın şelameti bakımından beş kişiyi tevkif ettim. Bu beş kişiyi tevkif ettiğimizizin 3. günü diğer geriye kalan 33 kişiyi tekrar topluyorlar, bir iki süvari müfrezesi ile, sonradan muttali olduğumuza göre, bunlara diyorlar ki, "bize eşkiyaların güzergâhını gösterin". Bunlar da masumane, peki diyorlar ve müfreze ile gidiyorlar. Tam İran hududunda, alınan tertibat üzerine makinalı tüfeklerle bu 33 vatandaş öldürülüyor. Diğer beş kişiyi bilahare biz tahliye ettik. Dava açtık, ağır cezada beraat ettiler. Bu beş kişinin hayatı kurtuldu.

Bu hadise o kadar gizli tutuldu ki, sulh hakimi, Çermik'li idi, Diyarbakır'lı idi, hadisenin olacağı gün bana telefon açtı. Çocuğunun çok ağır hasta olduğunu söyledi ve doktora götüreceğim dedi. Ve geldi benim odamdan mütemadiyen Özalp'ta kaymakamı arıyor, telefon ediyordu. Nazarı dikkatimi celbetti; vallahi efendim hudutta bir takım asayişsizlikler oluyor, onun için ora ile teması tesis ve idame edemiyorum dedi. Hakikaten de hudutta birçok hadiseler oluyordu. Ve o arkadaş da mazur idi. Müdahale edemezdi, çünkü müdahale etse, sen de şarklısın, sen de onlarla berabersin, denecekti. Bana da bir şey söylemiyorlar; biz bilahare vaziyeti öğreniyoruz. Bu arada cezaevindeki İsmail'in ihbarı üzerine vilayetten sorup keyfiyeti derhal Adliye Vekaletine bildiriyorum.<sup>(16)</sup>

Vilayetten soruyorum, diyorum ki, böyle bir hadisenin cereyan ettiğine müttali olduk, meselenin mahiyetini bildirin. Vilayet diyor ki: bir zabıt var ve bundan başka bir malumat yok... Müsaade ederseniz çok enteresan olan bu zabıt varakasını okuyayım ve zabıtlara geçsin.

**MURAD ALİ ÜLGEN** (Afyon Karahisar)—Gazeteler de yazsın.

**KEMAL YÖRÜKOĞLU** (devamla)—Matbuat hürriyeti acaba şimdi mi var o zaman mı vardı? Niçin bu muazzam hadiseye o zaman Türk matbuatı bir satır yazı ile dahi temas etmedi?

Bu zabıt varakasını şimdi okuyacağım, çok şayani dikkattir ve tüyleriniz ürperecek.

### **Özalp Kaymakamlığına**

**1. Liste mucibince polisten 32 kişi teslim alınmış ve kendi arzu ve itiraflarıyla geçit yolları göstermek üzere iki subay komutasında iki gurup halinde hududa sevk edilmiştir.**

**2. Bu şahıslar hududun muhtelif yerlerinde bizce malum olan yerlerden başka bir şey gösterememişler, en nihayet Çaldıran'ın Çilli gediği mıntikasına götürülmekte iken hudut dışında guruplar üzerine ani ateş açılmakla bu şahıslardan bir kısmı süvarilerin hayvanlarına binerek, diğerleri kısmen veya yaya olarak hududu geçmeye çalışmışlarsa da müfrezeler başında bulunan süvari teğmeni Necdet Bilgez ile süvari teğmeni Bilal Balı'nın tertipli ve uyanık bulunmaları neticesinde bu şahıslar hududun karşı yakasından iki ateş arasında kalmış imha edildikleri ve kaçmaya muvaffak olamadıkları tahmin edilmektedir.**

**3. Tarafımızdan hiçbir zayıat olmadığı arz olunur.**<sup>(17)</sup>

**4. Van mıntika komutanlığına, 266. Alay Komutanlığına ve**

**bilgi için Özalp kaymakamlığına yazılmıştır.**

**Hudut Taburu Kumandanı**

**Binbaşı**

**Şükrü Tüter**

Özalp Kaymakamlığının 3 Ağustos 1943 tarihli ve J. Bl. K. 37 sayılı yazı suretidir.

**Van Valiliğine**

**26 Temmuz 1943 tarih ve 5192 sayılı yazınızla gönderilen listede isimleri yazılı şahıslardan 32 kişi hakkında hudut tabur komutanlığının rapor suretinin yukarıya çıkarıldığını arz ederim.**

**Kaymakam**

**Hilmi Tuncel**

İran hududundan ateş ediliyor, bizimkiler de ateş ediyor, bu musademede askerlere hiçbir şey olmuyor, 33 kişi ölüyor. Zabıt varakasını aldım, Adliye vekaletine gönderdim. Dedim ki; hadisenin oluşuna göre bu, askeri bir suçtur. Askeri makamlar tarafından işlenmiştir, askeri bir suç olduğu kanaatindeyim, keyfiyeti takdirinize arz ederim. Bir de ilişik olarak takdim ettiğim zabıt varakasından başka bir malumat yoktur. Hakikat bunların öldürüldüğü merkezindedir. Adliye Vekaleti soruyor, biz tekrar gönderiyoruz. Sonunda Adliye Vekaleti bu suçun askeri bir suç olduğu neticesine varıyor ve keyfiyeti Dahiliye ve Milli Müdafaa Vekaletlerine intikal ettiriyor.

Şimdi, 1943 senesinden ta 1948 senesine kadar mesele alâhalihi (olduğu gibi, gizli) kalıyor. Ve ölenlerin yakınlarından birisi de bizim cezaevinde mahkum olduğu için, İsmail Özer, Reisicumhur'a Meclis Riyasetine, Başvekalet ve Dahiliye Vekaletine mütemadiyen telgraflar yağıdırıyor. Adliye Vekaleti, suç, askeri bir suç olduğu için müdahale edemiyor. O da keyfiyeti takibat yapmak selahiyet ve vazifesini haiz makamlara bildirdim, diyor. 1948'de, arzettiğim gibi, bu iş arzuhal encümeninden Meclise intikal edince takibata başlanıyor. Bendeniz o zaman Gümüşhane Ağır Ceza Reisi idim, şahit sıfatıyla Askeri mahkemede malumatıma müracaat edildi. Ve bildirdim.

Zabıt varakasının sahteliği şu şekilde tebayyün ediyordu: Zabıt varakası hakkında soruyorlar. Diyorlar ki, şahit, aynı zamanda bu iki müfreze birden ateş ediyor, ayrıca iki manga ile emniyet tedbirleri aldırıyorlar... Bu emniyet tedbirlerini alan subay diyor ki, zabıt varakası hilafı hakikattir. İran hududundan ateş edilmiş değildir. Tam dereye geldiğimiz zaman evvelce kararlaştırılmış tertibata göre derhal makineli tüfeklerle bu vatandaşlar kurşuna dizildiler.

Arkadaşlar, çok hazindir, tabur kumandanı Şükrü Bey vatandaşları kurşuna diken müfreze kumandanlarına telefon ediyor diyor ki, Muğlalı Paşa muvaffakiyetinizden dolayı sizi tebrik ediyor.<sup>(18)</sup> Arkadaşlar, sanki bir Rus ordusunu imha etmişler, bir fütubat yapmışlar gibi bir de bunları tebrik ediyorlar. (soldan, namussuz, alçak herif, utanmaz herif sesleri). Ve

hadisenin bütün merkezi sikleti budur. Arzettiğim gibi 33 vatandaşın en ufak bir suçu yoktur. Biraz evvel arzettiğim gibi devlet hudutta asayışı temin edemediği için, bir aczin içinde bulunduğu için bu aczini setretmek (gizlemek, kapatmak) üzere, kudretsizliğini örtmek için 33 vatandaşı kanunsuz, nizamsız öldürtüyor. Geçenlerde bir kongreye her köyden bir başvekil çıkar diye mesaj gönderen İnönü demek ki, bu suretle 33 başvekilin mahkeme kararı olmadan imhasına göz yummuştur.<sup>(19)</sup>

## ***I. Olayın Tanıkları Ne Diyor?***

Burada, TBMM Tutanaklarına biraz ara vererek, olayı yaşayan çok önemli üç tanığın olayı nasıl anlattıklarını belirtmeye çalışalım, Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu ve öteki konuşmacıların konuşmalarının verilmesine daha sonra devam edeceğiz. Tanıkların anlattıklarıyla ilgili açıklamalar, yine dipnotları aracılığı ile yapılacaktır.

### ***a) Yüzbaşı Dr. Reşit Ersezer<sup>(20)</sup>***

Yüzbaşı, Dr. Reşit Ersezer, olaylar sırasında Özalp'te askerî doktordur.

"... Özalp olaylarını anlayabilmek için, o günkü Özalp hakkında biraz bilgi vermek isterim. 1943'teki Özalp, Van'a 84 km. ve hududa da 10 km. mesafede bulunan bir kaza merkezi idi. Sonradan yeri değiştirildi. Ve Van'a yaklaştırıldı. Özalp mıntikasında birkaç aşirete mensup halk toplulukları yaşamaktadır. Özalp'in doğusunda Arapşorik köyü tam hudut üzerindedir. Güneyinde Milanengiz Köyü vardır. Bu köylerde Milan aşireti mensupları yaşarlar. Milan Aşiretinin bir kısmı da İran arazisi içindedir.<sup>(21)</sup> İran arazisi içindeki Milan aşiretinin, güneyindeki bölgede Memikan aşireti bulunur. Milan aşiretinin reisi Mehmet Misto (Mustafa) Memikan aşiretinin reisi Mehmed Hudi'dir. *Mehmet Misto Türk dostu ve milli emniyetimizin ajanıdır.*<sup>(22)</sup> Rus kuvvetlerinin mikdarı,<sup>(23)</sup> silahları, konuşları, hareketleri hakkında sık sık bize haber gönderirdi. Memikan aşireti ise dost değildir. Türk-İran hududu, kuzeyden güneye uzanan engelbeli bir arazidir ve her tarafından geçit vermez. En büyük geçit yeri Kotor deresi ve Kotor vadisidir. Bu vadi, Özalp'e 23 km. uzaklıktadır. Bu vadiye hakim tepelerde bizim Heretil karakolumuz vardır. Huduttaki karakollarımız arasında umumiyetle 23-25 km. mesafe bulunurdu. Her karakolda da kuvvet bulunurdu. Her karakoldan devriye postaları çıkartılır ve hudut üzerinde devriye gezdirilirdi. Bu suretle geçitler kontrol altında bulundurulurdu.

1943 yıllarında Doğu bölgelerinde bazı maddelerin yokluğu kaçakçılık olaylarına sebebiyet veriyordu. Bizim tarafımızda gaz ve çay bulunmuyordu. İran'da da şeker ve ilaç sıkıntısı vardır. Doğu halkı çay tiryakisidir. Aydınlatma vasıtası olarak da gazyağına muhtaçtı. Bu maddeler huduttaki köyler halkı tarafından *takas suretiyle* kaçak olarak temin edilirdi. Görevliler de buna göz yummak mecburiyetinde idiler. Çünkü gazyağı gelmezse, resmî daireler dahil bütün halk ışıksız kalmağa mahkumdu. İran'da et pahalı idi. Bu bakımdan koyun kaçakçılığı da oluyordu. Ender olarak, talan suretiyle, sürülerin kaçırıldığı olayı vaki oluyor idi ise de, ekseriya, anlaşmalı olarak sürüler geçerdi. Hatta, sürüler geçirilirken, hudutta koyun başına bir lira rüşvet alındığı bile halk arasında söylenirdi.

Sürüsünü satan sürü sahibi ertesi gün telaş içinde kaza merkezine gelir ve sürüsünün çapulcular tarafından kaçırıldığını anlatarak şikayette bulunurdu. Bunun üzerine resmî tutanaklar yapılır ve üst makamlara sunulurdu. Bu tutanaklar, üst makamlar kanalı ile, Muğlalı'ya kadar ulaştırılırdı.<sup>(24)</sup> Tedbir olarak İçişleri Bakanlığından bir emir gelmişti. Bu emre göre sürüler hududa 10 km. mesafeye kadar otlatmak maksadıyla sokulmayacaktı. İran tarafındaki sürüler de hududa yaklaştırılmazlardı. Ancak, Mehmet Misto'nun sürüleri hududa kadar yaklaşır ve orada otarlardı. Zira en iyi otlaklar hudut civarında idiler. Mehmet Misto, Türk dostu ve Türk ajanı olduğuna güvenir ve bizden bir fenalık geleceğine ihtimal vermezdi. Fakat her nedense Kaymakam Mehmet Misto'dan hoşlanmazdı.<sup>(25)</sup> Özalp'te bir tabur piyade bir bölük jandarma ve bir bölük te süvarî birliği vardır. Bir gün, Mehmet Misto'nun sürüsünü kaçırmak için plan hazırlanır. Plan muvaffak olmuştur ve sığır ve koyundan mürekkep Mehmet Misto'nun sürüsü kaçırılmıştır. Sürünün bir kısmı sivil halk arasında pay ediliyor. Bir kısmı da asker kazanına giriyor.<sup>(26)</sup> Mehmet Misto bir mektup yazarak kendisinin Türk hükümetinin adamı olduğunu ve şimdiye kadar Türklere hiçbir fenalığının dokunmadığını, buna rağmen niye sürüsünün kaçırıldığını soruyor ve sürüsünün kendisine iade edilmesini rica ediyordu. Mektubunda şunları da bildiriyordu.<sup>(27)</sup>

"Ben yine sizin adamınızım. Memikanların Özalp'in sürüsünü kaçırmak için hazırlık yaptıklarını haber aldım, haber veriyorum, tedbir alınız." Birkaç gün sonra yine bir mektup geldi. Ve yine tedbir almamız bildirildi. Bu haberlere rağmen hiçbir tedbir alınmadığı gibi, yasak olmasına rağmen sürünün, Şerefhane düzlüğüne götürülmesine göz yumuldu. Birkaç gün sonra bir Pazar günü sürünün Şerefhane düzlüğünden kaçırıldığını öğrendik.<sup>(28)</sup> Kaymakam bir teklif ileri sürdü. *Mehmet Misto'nun akrabalarını toplatıp tutuklayalım.* Sürünün geri verilmesi için bu suretle Mehmet Misto'yu tehdit edelim. *Eğer sürüyü geri vermezse akrabalarını süreceğimizi bildirelim,* dedi.<sup>(29)</sup> Ben, hemen, iyi amma Kaymakam bey, biliyorsunuz ki Mehmet Misto birkaç defa bize haber göndererek tedbir almamızı istedi. Şayet sürüyü kendisi kaçırarak olsaydı hiç tedbir almamızı ister miydi? Kaymakam, isterse o sürüyü bulup bize verebilir, Memikanlardan geri alsın, dedi. Ben, yine, biliyorsunuz, Memikanlar, Milanlılardan kuvvetlidir, sürüyü Milanlılara vermezler ve Milanlılar da bir silahlı çatışmayı göze alamazlar. O takdirde ne olacaktı? Bu adamları hakikaten sürececek misiniz? Yoksa köylerine iade mi edeceksiniz? Köylerine iade ederseniz, hükümetin otoritesi sarsılır, bundan sonra hiçbir tehdidinize inanmazlar.<sup>(30)</sup> Sürececek olsanız da suçsuz ve günahsız insanlara haksızlık yapmış olacaksınız. Bulduğunuz bu tedbir bence doğru değildir, dedim.<sup>(31)</sup>

Ertesi gün Van'a gidecektim. Kaymakam bana mektup verdi. Ve doktor, dedi, sana bir mektup vereyim, onu vali beye veriver.<sup>(32)</sup>

Van'da Van Valisi Hamit Onat'ı evinde ziyaret ettim. Kaymakam Hilmi Tuncel'in mektubunu verdim. Okuduktan sonra, ona da kaymakama soylediğim sözleri tekrar ederek toplatılmanın doğru olmayacağını, zira bu vatandaşların hiçbir günahları olmadığını, bunların toplatılması ile de sürünün bize iade edileceğini zannetmediğimi anlattım. Buna rağmen Vali Hamit Onat, telefonla kaymakamı aradı, ve konuştuğundan sonra, şifahen toplatılma

emrini verdi. Yazılı emrin de arkadaşan gönderileceğini bildirdi. Özalp'e döndüğümde 40 kişinin toplatılmış olduğunu öğrendim.<sup>(33)</sup> Bunlardan beşi askerdi. Üçü hava değişimine ve ikisi de izine gelmişlerdi. İçlerinden birisi çavuş, birisi de onbaşı idi. Hepsini de Mehmet Misto'nun akrabası idi.<sup>(34)</sup> İki gün sonra Orgeneral Muğlalı geldi. Muğlalı otomobilden iner inmez etrafını köylü kadınlar alarak dilekçeler verdiler. Bunlar toplatılanların kadınları ve kızları idiler.<sup>(35)</sup> Muğlalı ilk defa bu sırada bu toplatılma olayını öğrenmiş oluyordu. Askerî gazinoya girince, bu olayın ne olduğunu sordu. Vali kendisine izahat verdi ve bunlar çapulculara yataklık yapan ve sürülerimizin kaçırlmasına yardım eden kimselerdir, kendilerini toplattık, sorgularını yapacak ve suçlu olanları ağır cezaya vereceğiz, dedi.<sup>(36)</sup> *Muğlalı bunun üzerine, sorgu ve mahkeme ne oluyormuş, hepsini öldürtün diğerlerine ders olur, dedi.*<sup>(37)</sup> Kaymakam ile vali gözgöze bakiştılar. Ve ne yapacaklarını düşünmeye başladılar. Bunlar, olayın bu suretle sonuçlanacağını daha evvel tahmin etmemişlerdi.<sup>(38)</sup> Birkaç saat sonra Özalp'ten ayrılırken, vali kaymakama, tutukluların şimdilik muhafaza edilerek köylerine bırakılmamasını, Van'da Muğlalı ile tekrar konuşacağını, daha sonra, vereceği emre göre hareket etmesini bildirdi. *Muğlalı, bunları öldürün derken, adamlarını yüzünü bile görmek ve haklarında başka bilgi almak lüzumunu duymamıştı.*

Van'a dönüşte, Vali, derhal Diyarbakır'daki Umumi Müfettiş Bay Avni Doğan'ı telefonla arıyor ve derhal Van'a gelmesini rica ediyor. Gece, orduvinde, Bay Avni Doğan ile Muğlalı bir köşeye çekilerek gizli konuşuyorlar. Daha evvel Muğlalı Ankara'daki bir şahısla gizli bir telefon konuşması yapmıştır. Bir aralık Muğlalı, yüksek sesle, Avni Doğan'a, *sen bu işe karışma, ben emri yüksek yerden aldım, icabederse seni bile yokederim, diye bağırır.*<sup>(39)</sup> Daha sonra Muğlalı, Valiye ve tümen komutanı, tümgeneral Rasim Saltuk'a dönerek, tutukluları emniyetten teslim etsinler, siz de tabura emir veriniz, emniyetten teslim alsınlar, diyor. Vali telefonla kaymakamı arıyor ve tutukluların tabura teslim edilmesini istiyor. Fakat tutuklular kaymakam tarafından evlerine gönderilmiştir. İçlerinden beş kişi suçlu diye ayrılmış, ve Van'a ağır cezaya gönderilmiştir. Vali, ben sana bunları muhafaza et, demedim mi, niye bıraktın, derhal geri toplattır, emrini veriyor.<sup>(40)</sup>

Tutuklular kaymakam tarafından bırakıldıktan sonra, içlerinden asker olanları Şube reisi, binbaşı Sıtkı Tutanak, askerlik şubesine çağırıyor. Ve sizler askersiniz, diyor. Ben durumu beğenmiyorum, başınıza büyük işler açılabilir, derhal kıtalarınıza dönünüz.

İkisi kıtalarına dönüyorlar. Diğer hasta olan üçü dönecek vaziyette değillerdir. Bunlar köylerinde kalıyorlar. Bu defa toplatılan 33 kişidir.<sup>(41)</sup> Üçü hasta erdir. *Tabur kumandanı tümenden aldığı emir üzerine 7. bölük kumandanı yüzbaşı Vahdi'yi çağırıyor, ve tutukluların hududa götürülerek öldürülmelerini emrediyor.* Fakat Vahdi Yüzbaşı tecrübeli bir askerdir ve Askeri Ceza kanununda suç olan emirler yapılmaz, diye bir madde vardır. Binbaşidan yazılı emir istiyor. Binbaşı da tecrübelidir. Yazılı emir vermesine imkan yoktur. Fakat bu emri yapabilecek iki kişi vardır. Süvari bölümünde Yedek Asteğmen Bilal Balı ve Yedek Asteğmen Durmuş Özbek. Bunlar, henüz, kanuna nizamaya vakıf değillerdir. Emrin de Muğlalı'dan geldiğini biliyorlar. İtirazsız emir yerine getiriliyor.<sup>(42)</sup> Hepsini öldü diye bırakıyorlar. Ama içlerinden biri ölmemiştir. Ve yoklama yapanları aldatmıştır. Sürünerek

hududa geçiyor ve Mehmet Misto'ya iltica ediyor. İşte bundan sonra olay herkes tarafından anlaşılmış ve gerek Mehmet Misto'dan ve gerekse Van'da tutuklu bulunan yaralının kardeşi tarafından dilekçelerle Cumhurbaşkanına, Başbakan'a, Meclis Reisine, dilekçeler vererek olayı duyuruyorlar. Ve müsebbiblerin cezalandırılmasını istiyorlar. Fakat, maalesef hiçbir cevap alamıyorlar. Ancak, Demokrat Parti mebusları Meclise girdikten sonra, bu olayı kurcalıyorlar. Ve müsebbibinin mahkemeye sevkini temin ediyorlar. Muğlalı'nın Van'da Avni Doğan'a sarfettiği, *"Ben emri yüksek yerden aldım"*, sözleri 1951 yılında Meclis araştırmasına yol açmıştır. Muğlalı'ya 33 vatandaşın mahkemesiz öldürülme emrini veren, hangi yüksek şahsiyeti? Yapılan bütün araştırmalara rağmen, bu anlaşılmamıştır. Dosyalarda yazılı bir emir bulunmadığı gibi, Van'dan yapılan telefon muhaberatına ait, kayıt ta bulunamamıştır.<sup>(43)</sup>

Suçlu olarak Özalp kaymakamı tarafından ayrılan ve Van Ağır Cezasına sevk edilen 5 kişi de beraat ederek evlerine dönmüşlerdir."

### ***b. Yedek Teğmen Durmuş Özbek*** <sup>(44)</sup>

Yedek Teğmen Durmuş Özbek, olaylar sırasında, Özalp'te Yedek Subay olarak askerlik yapmaktadır.

"... 3. Ordu Komutanı Orgeneral Muğlalı'dan çıktığı bildirilen emir, izlediği kumanda zincirinin son halkası ile, 33 vatandaşımızın kurşuna dizildiği Özalp olaylarına bizi de kattı. Biz, arkadaşım, Yedek Subay İlyas Yalçın ile birlikte, kurşuna dizme olayının cereyan ettiği yerin yakınındaki Takorengiz Askeri Sınır Karakolunda görevliydik. Bize gelen emir, kurşuna dizme görevi verilen süvari bölüğünden, Necdet ve Bilal adlı yedeksubay arkadaşlarım ile, komutalarındaki birliği gözetleme ve herhangi bir saldırıya karşı koruma idi. Bu arada önümüze imzalamamız için, önceden düzenlenmiş bir de zabıt konmuştu. Zabıtta olay, bir kurşuna dizme değil de sanıkların sınır dışından vukubulan tecavüz sebebiyle meydana gelen silahlı çatışmada iki ateş arasında kalarak kaza kurşunlarıyla öldükleri şeklinde ifade ediliyordu.<sup>(45)</sup> O günün olağanüstü şartları içinde esasen içyüzünü pek bilmediğimiz bu olaylı zaptı imzaladık. Ancak kurşuna dizileceğini öğrendiğimiz 33 vatandaşın suçlu olduğunu biliyordum.<sup>(46)</sup> Bizim esasen çoğunlukla sınırda görevli oluşumuz sebebiyle fazla bir bilgi edinme imkanımız da yoktu.

Kurşuna dizme görevini yerine getirecek birliğe kumanda eden Yedek Subay arkadaşlar, Necdet ve Bilal aslında, tavuk kesemeyecek derecede, yufka yürekli yaratılıştadır idiler.

Aralarında tahminen 13-14 yaşlarında bir çocuğun ve birliklerinden izinli olarak köylerine geldiklerinde suçlu diye yakalanan biri çavuş, biri onbaşı, üç erin de bulunduğu 33 vatandaş sınır kıyısında önceden ayrılan yere getirildiler. Ve iki ayrı gruba ayrıldılar.<sup>(47)</sup>

Arazi durumuna göre birbirlerini görmüyorlardı. Bir grubun başında Necdet, diğer grubun başında da Bilal Teğmen bulunuyordu. Dışarıdan herhangi bir saldırı yoktu. Teğmenlerin havaya ateş ederek verdikleri işaret üzerine mangalar ateş açtı. Ve 33 vatandaş böylece kurşuna dizildi.

*Ancak benim bu olayda dikkatimi çeken, kurşuna dizme görevini yerine*

getiren birliklerin, karargâhlarına, milli bir görevi yerine getiren insanların ruh hali içinde, "Dağ Başını Duman Almış" marşını söyleyerek dönmeleri idi. Anladığım kadarıyla vatan hainliği etmiş kimseleri kurşunladıkları kanaati içinde idiler.<sup>(48)</sup>

Ne var ki, kurşuna dizilenlerin, sonradan suçsuz kimseler olduklarını öğrendik. Ve hepimiz halen de unutamadığımız bir acıya gark olduk... Muğlalı'nın itirafına kadar suçsuz olduğumuzu isbatlamada büyük sıkıntılar çektik..."

### c. Yedek Teğmen Seyit Bali <sup>(49)</sup>

Yedek Teğmen Seyit Bilal Bali, olaylar sırasında Özalp'te Yedek Subay olarak askerlik yapmaktadır.

"... İşte bu Heretil hadisesini müteakip Org. Mustafa Muğlalı, Özalp'e gelerek durumu yerinde görmek istedi. Gerek askeri, gerekse mülkî yetkililerden aldıkları geniş bilgilerden sonra Van'a döndüklerinde bu 32 vatandaşın yataklık suçlarından derhal toplatılması emrini verdi. Bu emir üzerine Kaymakam, jandarma marifetiyle bunları toplatarak kaymakamlık binasının altındaki odaya yerleştirdi.

Üçüncü Ordu Komutanının dönüşünden pek az zaman sonra Diyarbakır'daki Birinci Genel Müfettiş, Avni Doğan, Özalp'e gelip, Kaymakamdan ve Tb.K. dan bilgi istedi. Ve tutuklularla da konuşarak "Suçsuz olduğunuz anlaşılmıştır, serbest bırakılacaksınız" dedi. Ertesi gün serbest bırakılan bu şahıslar 3. Ordudan gelen yeni bir emirle tekrar tutuklanarak aynı yere kondular.

Bölük Komutanımız Üsteğmen Hasan Tunçay —daha bölük Van'da iken— izinli olarak ayrılmış bulunduğundan sevk ve idaresi 1. takım komutanı olan arkadaşım Teğmen Necdet Bilgez'e verilmişti. Bölüğümüzün mevcudu 80 kadardı. Çavuş ve onbaşılardan hepsi Hasankaleli idi. Eratın bir kısmı Hasankaleli, bir kısmı Çankırı ve Düzceli, diğer bir kısmı ise, atlarıyla gelen zatililerden oluşmuştu. Bize verilen yazılı emirde, "Bu tutuklu şahıslar Yüzbaşı Vahdet Yüzgeç tarafından kaymakamlıktan teslim alınacak ve Hasankaleli çavuş ve erlerden kurulu iki manga refaketinde <sup>(50)</sup> Çilli mevkiine götürülüp gizli çıkış ve giriş yerlerinin tesbiti istenecek, şayet kaçmağa teşebbüs ederlerse üzerlerine ateş edilecektir" mealinde idi. İçlerinde Arapşık köyünün ağası olup katilden İran'a kaçan Mehmedî Misto'nun kızı da vardı. Bu kadın Özalp'te bir yed-i emine bırakılmıştı. Yoksa hepsi 33 kişi idi.

Emir gereğince 30 Temmuz 1943 günü sabahı bu şahıslar (Yüzbaşı Vahdet Yüzgeç'in son anda hastalık bahanesiyle gelmemesi yüzünden) Tb.K. tarafından verilen emir üzerine ben ve Teğ. Necdet Bilgez'ce kaymakamlıktan teslim alınarak, Takorengiz Konuşu'nun emniyet tertibatı almış bulunduğu Çilli mevkiine götürüldüler. 11 ve 12 kişilik iki kafil halinde İran hudut taşı üzerinde Bölük K. Vekili Necdet Bilgez'in (gerek mahkeme ve gerekse Meclis tahkikat dosyalarında mevcut zabıtlarda da belirtilmiştir.) Konuş komutanı Teğ. Ekrem'in yanında hakim bir tepeden kılıçla verdiği emri üzerine iki manga tarafından açılan ateş ile öldürüldüler. Bu mınıtkada

"Emoy" aşireti vardır ve aşiret reisi Ömer ağadır. Milan aşireti ile de düşmandırlar.

Şuraya dikkat çekerim. Şerefhane düzlüğünden kaçırılan sürünün geçirildiği gizli giriş ve çıkış yerlerinin tesbiti yerine, tamamen ters bir yönden giriş ve çıkış yerlerinin tesbiti keyfiyetini takdirlerinize bırakırım. Eğer hayatta iseler bu hadiselerin doğruluğuna, Hasankaleli takım çavuşum, Durak Yüce, ve Necdet Bilgez'in takım çavuşu, Efendi Yavuz, ve seyisim, Kamil Şatiroğlu da tamamen iştirak ederler.

Bu olaydan sonra kaymakam Hilmi Tuncel Van'a alınmış, yerine mektupçu Tefik Yener verilmişti. Tb. Komutanlığından aldığımız —Yazılı— emir gereğince Haraproşik köyü karşısındaki Kapı Karakolu mekiinin karşısındaki İran topraklarında yukarıda adı geçen *Mehmedi Misto ile Tefik Yener ve Van'dan gelen Emniyet Müfettişi Abdullah'ın muhafızı olarak kararlaştırılan yere gitmem emredildi.* Takımımızla gereken emniyet tertibatını alarak kararlaştırılan yere adı geçen zevatla gittim. Mehmet Misto, yarım türkçesiyle bizlere övgüde bulunduktan sonra, geçenlerde öldürülen 32 kişiden ağır yaralı olarak kurtulan ve kendisine iltica eden Milanengiz Köyü muhtarı Sultan Kuro'nun kardeşi İbrahim'in, müade edildiği takdirde elimizi öpmek istediğini bildirdi.<sup>(51)</sup> Tefik Yener bana: Ne dersin komutan! diye hitap edince (emir sizin bendeniz sizleri korumakla görevliyim) diye cevap verdim. Sonra, "gelsin, gelsin" dedi. İbrahim getirildi, elimiz öptürüldü. Yurda kabulü müsadesi istendi. Karşımda bulunan Misto'nun oğlunun, —MaaJesef— (T.C. As. Fab. 936) yazılı dipli fişekleri taşıdığını üzülerek gördüm ve dönüşümde rapor halinde yazılı olarak keyfiyeti Tb. Komutanlığına sundum. Demek ki bu bölgelerde yalnız hayvan değil, mermilerimizin de karşı tarafa kaçırıldığı bir gerçektir.<sup>(52)</sup>

"Otuz üç Kurşun" olayının çok önemli üç tanığının beyanlarını bu şekilde özetledikten sonra, 15 Ağustos 1956 günü, TBMM'nde yapılan görüşmeleri izlemeye devam edelim. Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu konuşmasına şöyle devam ediyor:

"Arkadaşlar, işte 33 vatandaş feci bir şekilde sırf hükümetin kudretsizliğini setretmek (gizlemek) ve bir tedhiş havası yaratmak için 33 Türk'ü, memleketin evladını katlettiyor."<sup>(53)</sup>

Sene 1945, 33 vatandaşın öldürülmesinden iki sene geçmiş, kemikleri henüz çürümemiş, kanlarının kızılığı Özalp ve Van ufkundan henüz silinmediği bir sırada İnönü ziyarete geliyor, kiminle geliyor? Mustafa Muğlalı'yı koluna takarak Van'a geliyor. Reiscumhur. Bu kürsüde yemin ediyor! Vatandaş hak ve hürriyetini arayacağına yemin eden reiscumhur İnönü; bir katili, bir Fatih gibi koluna takarak Van'a geliyor...<sup>(54)</sup>

**ZÜHTÜ ÜRAY** (Aydın)— O zaman Reiscumhur değildi.

**MURAT ALİ ÜLGEN** (Afyon Karahisar)— Diktatördü o zaman.

**KEMAL YÖRÜKOĞLU** (devamla)— Ne ise. Arkadaşlar bu hareketin büyük bir manası var. 33 vatandaş öldüren kumandanla gelmesi mi? Bu icab ederse 33 vatandaşın daha öldürülmesinde mahzur yoktur, manasını tazammun eder. Bu fiili ve harekeli bir Reiscumhur yapıyor. Kendisine muhtelif telgraflar çekildiği ve, hadiselerden haberdar olduğu halde. Katili cezaevine göndereceği yerde, Fatih gibi, milli kahraman gibi koluna takarak

Van'ı geziyor. Reisicumhur İnönü bunu yapmaktan çekinmemiştir.

Mesele, muhterem arkadaşım buyurdular ki, vazifenizi yapmadınız. Bendeniz vaziyeti arzettim ve hakikaten mazbatada da geçiyor. Bu noktayı tavzih ederim. İlk raporda aynen şu cümle var: Van Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin işarına atfen Adalet bakanlığının falan tarih ve falan sayılı yazısı ile, Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının ve 22.1.1944 tarihli yazısıyla Genel Kurmay Başkanlığının dikkat nazarları celbedilmiştir. Evrak dört seneden fazla bir gecikme ile bekletilmiştir.

Şimdi görülüyor ki, muhterem arkadaşlar, ilk tahriki yapan benim, Van Cumhuriyet Savcılığıdır. Arkadaşım hukukçudur. Bunu bilir. Bunun üzerine Adalet Vekaleti harekete geçiyor ve Askeri mahkemede muhakeme edilmesine karar veriyor. Nitekim Muğlalı Askeri Mahkemede muhakeme edildi ve hatta vazifeszlik itirazı yapıldı. Vazifeszlik itirazı red edildi. Suçun tamamen askeri olduğu kabul edildi. Binaenaleyh askeri bir suç hakkında müddeiumumiliğin yapacağı bir şey de yoktur. Kaldı ki, Vekalet şayet deseydi ki, harekete geçin, o zaman harekete geçebilirdik. Kendi vazifemiz dışında bir tahkikat yapmanın imkansızlığı meydandadır.

Yine, Adliye Vekaleti yazısında; Van Cumhuriyet Savcılığının iş'arı üzerine falan filan verdim diyor. Fakat işin hazin tarafı aynı Adliye Vekili, 1951 de kim idi bilmiyorum, Başvekaletten yazılan yazıya verdiği cevapta, efendim diyor: Evet bize bildirdi, biz de ait olduğu makama yazdık, onların da bir ihmali mevcuttur. Ama şimdi muttali oluyoruz.

Muhterem arkadaşlar; hakim üç kadeh fazla rakı içtiği için harekete gelen Adliye Vekaleti, biz eğer suçlu idiysek buna tam sekiz sene sonra mı muttali oluyor?<sup>(55)</sup> Adliye Vekaletindeki zat kendisini herhangi bir mülahaza ile evet diyor, şimdi muttali oldum. Af kanunu çıkmış, şu olmuş, bu olmuş. Bunu da ceza işlerindeki muhterem zat yazmış, Vekil de imza etmiş. Bu meseleyi haizi ehemmiyet görmüyorum. Kaldı ki burada ucuz kahramanlık yapacak da değilim. Af kanunu çıkmış, sonra mururu zamana uğramış. Af ve mururu zaman intizamı amme meselesidir. Ceza kanunumuzda bunun için sarıh hüküm vardır. Mururu zaman olunca maznun hakkında takibat yapılmasını isteyemez, bu hükümler muvacehesinde muhterem hukukçu arkadaşlarımın karşısında ucuz kahramanlık yoluna gidemem Tahir bey... Herkes evvela kendi vicdanına karşı hesap verir. Bu işte vazifemi yapmanın huzuru içindeyim. Siz ne dersiniz deyiniz. Mururu zaman olmasaydı, af kanunu çıkmıyaydı, memnuniyetle Türk Hakiminin<sup>(56)</sup> huzurunda hesap vermeye çıkardım, çekinmezdim. Hukukçusunuz, muhasebe ve murakabeyi vicdanınızda yaptıktan sonra söyleyin.

**İSMET USLU** (Seyhan)— Tam vazifenizi yapsaydınız 34'de siz olurdu.

**KEMAL YÖRÜKOĞLU** (devamla)— Doğru, belki de olurduk, zaten bunlardan bize hiç bahsetmiyorlardı.<sup>(57)</sup> Şunu da arzedeyim ki, eğer bunlar bize teslim edilmiş olsalardı muhakkak ki, hiçbir kuvvet bunları Adliyenin elinden alamazdı. Hadisenin bütün mahiyeti bundan ibarettir. (soldan, mazbata hakkındaki fikirleriniz nedir? Biraz da bundan bahseder misiniz? sesleri)

(58) Muğlalı'ya falan ve filan emir vermiştir, diye bendenizin elinde bir delil mevcut olmadığı için delilsiz ve mesnetsiz bu kürsüde konuşmak bize yakışmaz, ancak, bir noktaya temas ettim, onu tekrar edeyim: 33 vatandaşı öldüren bir kumandan hakkında takibat yapmayan idare, müteaddit iş'arlara rağmen alakasız kalan ve devlet reisi sıfatını haiz iken bir katili koluna takıp Van'a getirmenin manasını yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Bunu yapan zat zamanın devlet reisidir. Bu vaziyet çok manidar ve çok şayani dikkattir. Bunaenaleyh hadiseyi takdirinize arz ediyorum, temel adalet o devirde mi yoksa bu devirde mi? Şimdi bağıryorlar, hakim teminatı, temel adalet. Bugün bunlardan bahsedenler o zamanlar neredeydi? 6-7 Eylül hadisesinde beyanda bulundu.<sup>(59)</sup> Vatandaşın hakkı bir taarruza uğradığı zaman devlet kuvvetinin kendisini kurtaracağından emin olmalıdır, dedi. Zamanında, vatandaşı haksız yere öldürtmek için devlet kuvvetleri harekete geçmiştir. Hakkı korumak için değil. Vatandaşı öldürmek için devlet kuvvetlerinin harekete geçtiği devrin devlet reisi bugün diyor ki; "hakkı taarruza uğrayanı devlet himaye etmelidir." Bunaenaleyh misallerle arz ettiğim gibi o zamanki vaziyetle şimdi bu zatın düştüğü tezat meydandadır. Buna rağmen bendeniz kalkıp da, "İnönü bu vatandaşların öldürülmesi hakkında emir vermiştir" diye ifade bulunamam. (soldan kanaatin ne? sesleri) Kanaatim arkadaşlar; bu hadiseden zamanın devlet reisinin haberdar olduğudur.<sup>(60)</sup>

Şimdi, Adliye Encümeni'nin mazbatasında vekiller hakkında serdedilen noktayı nazar doğrudur ve kanuna uygundur. Mururu zamana uğramıştır. Af kanunu çıkmıştır. v.s. Fakat takdir yine yüksek heyetinizindir. Bendeniz de bu iş için mahkemeye çıkmaktan tereddüt değil, şeref duyarım. Maruzatım bundan ibaretir. Hepinizi hürmetle selamlarım.

*REİS— Ahmet Hatı.*

*AHMET HATI (Bolu)—* Muhterem arkadaşlar, bu mevzuu meclise ictikal ettiği zaman bendeniz lâalettayın bir vatandaş olarak o havalide, cereyan etmiş olan bu feci hadiselerden haberdar olan bir insan olarak bir mebusa mektup yazmış tafsilat vermiş ve ilaveten "Türk Adaletinin Türk vicdani ammesinin böyle en iptidai şekilde insanların kurşuna dizilmesine razı olmadığını tebellür ettirmek size düşen vazifedir" demiştim. Fakat bu hadise o kadar uzun bir tahkikata sahne oldu ki, kader bize mebus olarak bu işin tetkik edildiği zamanda bu kürsüye çıkmak imkanı vermiştir. (bravo sesleri)

Arkadaşlarım, ben bu çok uzun mazisi olan dosyanın ince hukuki mütalaalarına girişmeyeceğim. Zaten bunlar benim ihtisasımın da haricindedir. Yalnız, o havalide bu hadiseler cereyan ederken orada bulunmuş bir arkadaşınızım. Buna ilaveten de gerek 1. Cihan harbinde ve gerekse İstiklal Harbinde gene o havalide bulunmuş bir arkadaşınızım. En der zamanlarda bile oradaki vatandaşların bu memlekete nasıl can siperane hizmet ettiklerini görmüştüm.<sup>(61)</sup> Yine bu hadiselerin cereyan ettiği zamanlarda o havalilerde müteahhit olarak bulunduğum cihetle Valilerden, kumandanlardan ta kulübede yaşayan köylüsüne varıncaya kadar herkesle temas eden bir insan olarak cereyan eden hadiselerin iç yüzünü bilenlerden biriyim. Bu hadise ne şekilde neticelenirse neticelensin ve bu mazbatanın akıbeti ne olursa olsun, bildiğim hakikatların bazılarını şu meclisin kürsüsünden söylemezsem burada yaptığım yemine rağmen vazifemi ifa etmemiş olacağımı düşünerek söz aldım. (soldan bravo sesleri)

Bu hadiseleri bilmekle beraber diğ er söz alışımın bir sebebi de o gün bu hadiseler cereyan ederken seyirci kalmış olan o günkü iktidarın bugün hürriyet kahramanı kesilerek bize vaki hücumlarına da işaret etmek yerinde olur.

Huzuruza gelmiş olan bu mazbata şu veya bu şekilde uzun birçok muamelelerden sonra 32 vatandaşın haksız yere kurşuna dizildiği hakikatini ortaya koymuştur. Arkadaşlar.<sup>(62)</sup> Bugün en iptidai insan topluluklarında bile insan hayatına kıymet verildiği bir zamanda cumhuriyetle idare edilen bir memlekette münferit olmayan bu vakalar, hakikaten vatandaşı, her vicdanı olan insanı düşündürecek mahiyettedir. (meseleye gelelim, sesleri) Hangi meseleye gelelim arkadaşlar? Ben bu hadiseleri bilen bir arkadaşınızım. (onu söyle, sesleri) Onu izah ediyorum.

Arkadaşlar, bu vakıa münferit değildir. Bu, 32 de değil, 42 de değil daha çoktur. Ve yine şunu da ilave edeyim ki, bir hareketi askeriye veya bir tedip hareketi esnasında telef olan insanları da mevzubahis etmek istemem.<sup>(63)</sup> Fakat bilhassa işaret etmek istediğim, şudur ki, o vatandaşlar, söylenildiği gibi bu memlekete hiyanet etmiş insanlar değildir. Eğer bunlar hayin adamlar olmuş olsalardı, 1. Dünya harbinde ve İstiklal Harbinde bunun asarını görürdük.<sup>(64)</sup>

O havalide bulunanlar gayet iyi bilirler ki, onlar ellerinden geldiği kadar fedak rlik göstermişlerdir. Rus'ların ilerlediği o zaman hiçbir yardıma mazhar olmıyan vatandaşlar Revandız dağlarından başlayarak Başkaleye kadar Rus'ların türlü türlü vaitlerine rağmen hicret etmişler sefalet çekmişlerdir. Bunlara yardım eden de olmamıştır. Geri döndükleri zaman bir köyde    dört hane olarak kalmışlardır. Kürt hareketi denen hareket ortaya çıktığı zaman; o zamana ait meclis zabıtları tetkik edilecek olursa, görülecektir ki; Erzurumlu R ş  Paşa ismindeki bir zat "bu gösterildiği gibi değildir" demiştir. "Bu hareketi bozuyorsunuz" diye müdafa ettiği için o günkü zihniyet karşısında o dürüst adamın müdafaası tabii müessir olamadı.

Arkadaşlar; orada telef olan veya sefaletle ölenler içinde öyle kimseler vardı ki, muharebelerdeki gösterdikleri fevkal de gayretler için kendilerine paşalık  nvanı ve diğ er rütbeler verilmiştir. 10-12 yerinden yara alanlar sürülmüş, perişan olmuş veya imha edilmişlerdir. Fakat maalesef o zaman yapılan şikayetlere, o zamanın h k metleri kulaklarını tıkamışlardır.<sup>(65)</sup> Son tortusunu temizlemek de bize nasip olmuştur. Ama iyi bir şekilde değildir. Çünkü benden evvel konuşan hukukçu arkadaşımız kanun bakımından bu işin takibine mahal olmadığını söylediler. Ben diyorum ki, bu vatandaşlar öldürülüyor, şikayetler oluyor, fakat bunun muamelesini yapmakla mükellef olan o devrin adamları vazifelerini yapmıyor. Muvazzaf kimseler vazifelerini yapmayınca zaman geçiyor mururu zaman vaki oluyor, ki bu da bu hareketin tabii bir neticesidir. Fakat mururu zaman var diye benim anamı, babamı öldüren kimselerin ve bunu takip etmiyen kimselerin takibata uğramaması insafla kabili telif midir? Evet hukukçular öyle söylüyor ama buna benim gönlüm razı değildir. Bugün o havalide emniyet tesis etmek için hamdolsun bugün eskisiyle nisbet kabul etmiyecek icraat ve faaliyete geçilmiş bulunuluyor. Ama vaziyet ciddidir. Ve bu muameleyi yapan insanların mesul edilmemeleri doğru değildir. Bir noktaya daha işaret etmek isterim ki, hiç olmazsa insan hayatını keyfi surette nihayete erdiren

adamları af kanununun şumölünden istisna etmemiz icap ederdi.

Benim maruzatım bundan ibarettir. Öte tarafını hukukçu arkadaşlarıma bırakıyorum.

**REİS**— Tahir Taşer. Buyurunuz.

**TAHİR TAŞER** (Kırşehir)— Çok muhterem arkadaşlarım, orada hakikaten işlenmiş bir cinayet vardır. Bu cinayet kimim tarafından yapılırsa yapılsın yapanlar için yüz kızartıcı bir hadisedir. Bu, 32 vatandaşın muhakemesiz ve tahkikatsız kurşuna dizilmesi, affedilir bir şey değildir.<sup>(66)</sup> Bunu böylece kabul etmek lazımdır. Yalnız yüksek heyetinizin bu hadise hakkında esaslı bir bilgi edinebilmesi için şu mazbatanın tamamıyla okutulmasını istirham ediyorum. Tamamen okunmadı. Müsaade ederseniz mazbata tamamıyla okunsun, ondan sonra mesele tenevvür etsin (aydınlansın). Mebus arkadaşlarımız da görüşlerini açıklasınlar. Benim de bu mevzuda görüşlerim vardır. Mazbata tamamıyla okunduktan sonra arz edeceğim.

Bu hususta yazılı bir karar vermiyeceğim.

**MURAT ALİ ÜLGEN** (Afyon Karahisar)— Mazbata dağıtıldı mı?

**REİS**— Dağıtıldı efendim... (Dağıtıldı, hepimiz okuduk sesleri)

**TAHİR TAŞER** (devamla)— O halde devam ediyorum. Efendim ben notlarımı bu meselenin bugün konuşulacağını tahmin edemediğim için yanıma almamıştım. (ruznamede vardı, sesleri) Evet bu mazbata da demin konuştuğumuz yaralamaya sebebiyet verme meselesi gibi 7 aydır gündemde. Bu güne kadar bir türlü müzakere edilemedi. Hadise hakkında kısaca maruzatta bulunacağım.

Orgeneral Mustafa Muğlalı Özalp'e geliyor, Askeri mahfelde Van Valisi, Kaymakam, Jandarma Tabur Komutanı Şükrü Tüter, Sulh Hakimi Baki Tekin beraber oturup konuşuyorlar. Mahalli durumlardan söz açıyorlar. Bunlardan Van valisi ve Sulh hakimi Özalp'te asayiş bozuktur kaçakçılık hadisesi oluyor, buna bir çare bulun diyorlar.

Mustafa Muğlalı, derhal, Jandarma kumandanına, yahut tabur kumandanına emir veriyor, ve diyor ki, bu adamları yakalıyacaksınız, icabına bakacaksınız, Muğlalı'nın bu şekildeki sözlerini isimlerini arz ettiğim mesul şahıslar işitiyorlar.

Mustafa Muğlalı bu emri verdikten sonra, Van Valisi Hamit Onat Özalp Kaymakamına emir veriyor, bu adamları yakalat, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesine göre nezaret altına alacaksınız, diyor.

Kaymakam 32 vatandaşı yakalatıyor, Jandarma kumandanına teslim ediyor. Tabur kumandanı da bu şahısları iki yedek subaya teslim ediyor. Bu iki yedek subay bir müfreze himayesi altında 32 vatandaşı hududa doğru götürüyorlar. Kokut deresi denen mahale geldiklerinde bu 32 vatandaşın ellerini, kollarını ve gözlerini bağlayarak makineli tüfeklerle biçiyorlar.<sup>(67)</sup> Ve bu hadise hakkında Jandarma Tabur komutanı Şükrü Tüter sahte bir zabıt varakası tutuyor. O zamanki Van Müddeiumumi Kemal Yörükoğlu arkadaşımızın da dediği gibi, güya bunlar hududa doğru gidiyorlarmış, karşı taraftan ateş açılmış, bu 32 vatandaş bu iki ateş arasında kalmışlar ve ölmüşler. Bu şekilde zabıt varakası tutuluyor. Zabıt varakası tutuladursun, hadisede ölenlerden birisinin kardeşi işi vekaletle aksettiriyor. Şayani

takdirdir ki, Adliye Vekaleti bu mesele üzerinde gereken hassasiyeti gösteriyor. Milli Müdafaa ve Dahiliye Vekaletleri hiçbir alaka göstermiyorlar. Adliye Vekaleti tutulan zabtın tatmin bahş olmadığını anlıyor ve işin tahkiki için keyfiyeti Van Müddeiumumiliğine yazıyor. O zamanki müddeiumumi Kemal Yörükoğlu'dur.

Kemal Yörükoğlu burada kendisini müdafaa etti. Kemal Yörükoğlu arkadaşımız maalesef gereken hassasiyeti göstermemiştir. Kendisi oralı, hadiseye muttali olduğu halde sahte zabıt varakasının doğruluğuna inanmıyor ve işi Adliye Vekaletine bildiriyor. Adliye Vekaleti yine tatmin edilmiyor. İş Dahiliye ve Milli Müdafaa Vekaletlerine yazıyor ve meseleyi meydana çıkarmaya çalışıyor. Fakat maalesef sahte zabıt varakasından başka hiç bir delil elde edilmiyor.

**VEYSEL VAROL** (Erzincan)— O zaman bir Marko Paşa'nın mevcut olduğunu bilmiyor musunuz?

**TAHİR TAŞER** (devamla)— Rica ederim gelin burada konuşun.

Nihayet hadise bildiğiniz gibi, 1943 den bu yana uzun bir zaman geçtikten sonra Fikri Apaydın Bey'in Mecliste muhalefette olduğu senelerde mesele ortaya atılıyor.

Netice itibarıyla Muğlalı hakkında Askeri Mahkemece tahkikat yapılıyor ve suçu sabit görülerek idamdan Muhavvel 20 sene ağır hapis cezasına mahkum ediliyor. Fakat cezası infaz edilmeden ölüyor. Şimdi, haklarında tahkikat yapılması istenen şahıslar o zamanki Dahiliye ve Milli Müdafaa Vekilleri ve Genel Kurmay Başkanı'dır. Bu şahısların hareketleri vazifede ihmal ve vazifeyi suistimal telakki edilerek bunlar hakkında tahkikat açılıp açılmaması hususunda Yüksek Meclisce bir karar verilmesi isteniyor, mazbata bu şekildedir.

Şimdi, 1950 de çıkarılan 5677 sayılı Af kanunundan mesela bir hayli zaman geçti, tabii müruru zaman da cereyan etti. Ne Milli Müdafaa ne de Dahiliye Vekilleri ve Genel Kurmay Başkanı hakkında Meclis tahkikatı açmaya hukuken ve kanunen imkan yoktur. Bendeniz onları müdafaa edecek değilim. Fakat, eğer onların bu işten haberleri var idi de, meseleyi resmiyete aksettirmemişlerse, tarih huzurunda vicdānen mesul olacaklardır. Arada müruru zaman vardır, af kanunu da çıkmıştır. Onun için bunlar hakkında meclis tahkikatı açılmasına imkan yoktur.

Bendeniz şu noktayı tebarüz ettirmek istiyorum; demin de arzettiğim gibi, Mustafa Muğlalı, Valinin, Kaymakamın, Hakimin ve Jandarma Tabur kumandanının yanında emir vermiştir, bu otuz iki kişiyi sana teslim ediyorum, bunları temizliyeceksin, diye. Yukarıda vazifelerini saydığım bu zevat bu sözleri duydukları halde sükut etmişlerdir. Bunların fiil ve hareketleri yalnız ve yalnız vazifeyi ihmal mahiyetinde görülüyor. Adliye teslim edilmeleri lazım gelen bu 32 vatandaşı Adliye teslim etmeyip Askeri Mahkemeye teslim etmeleri<sup>(68)</sup> ancak vazifeyi suistimal mahiyetinde görülmüştür. Böyle şey olmaz arkadaşlar. Eğer ortada işlenmiş bir suç varsa bu doğrudan doğruya "fiilen iştirak"tir. Binaenaleyh, Şuray-ı Devlet'in vazifeyi ihmalden bu adamlar hakkında vermiş olduğu Meni Muhakeme Kararı bence doğru değildir.

Bendeniz bu noktayı tebarüz ettirmek için söz almış bulunuyorum. Diğer

tarafına ne Dahiliye Vekili ve Milli Müdafaa Vekili ve ne de Genel Kurmay Başkanı haklarında Meclis tahkikatı açılmasına kanunen imkan yoktur. Tabiatıyla, takdir Yüksek heyetinizindir. Maruzatım bundan ibarettir.

REİS— Aziz Köksal.

**AZİZ KÖKSAL** (İçel)— Bu vakıa arzuhal Encümeninde müzakare edildiği zaman ben de muhalefet partisi namına o Encümende aza bulunuyordum. Bu mevzuu birçok tartışmalara sebep oldu. Bastırılmak ve uyutulmak için çok uğraşıldı. Netice itibariyle de ağır basıldı. O zamanki, Milli Müdafaa Vekiliinden izahat istedim, Encümene gelsin, lazım gelen izahatı versin dedim. Milli Müdafaa Vekili uzun zaman sonra geldi efendim, vaziyete yeni muttali olduk, oraya adli müşavir gönderdik, lazım gelen tahkikatı yapıp raporunu verecek, ondan sonra gelir lazım gelen izahatı veririm, dedi.<sup>(69)</sup> Milli Müdafaa Vekiline sordum, siz, vaziyete yeni muttali olduk, diyorsunuz. Şimdiye kadar aradan uzun zaman geçmiştir. Vatandaşlar itlaf edilmiştir (öldürülmüştür). Milli Müdafaa Vekaletinde buna ait hiçbir dosya hiçbir malumat yok mudur ki, esasa yeni muttali olduk, diyorsunuz? Kaçamaklı cevap veriyor, esasa girmiyor. Netice, Milli Müdafaa Vekili ile böyle bir vakıa olmuştur. Lazım gelen şeyleri yapacağız, şöyle edeceğiz, böyle edeceğiz diye gene atlatmak siyasetini takip ediyor. Peşini bırakmadık, uğraştık. Bununla uğraştıkça da Cumhuriyet Halk Partisine mensup encümen azalarının asabı bozuluyor, onların birçok hakaretamiz hitaplarına maruz kalıyorduk. Ali Rıza Bey (Kemal Gedeleş, akrabası) kalktı dedi ki, haini vatan olan bu insanlar akıbetlerine düşer olmuş, cezaları verilmiştir.<sup>(70)</sup> Doktor Aziz Bey, bu namussuzların müdafaasını neden yapıyor? dedi. Ve bana kabul olduğu kadar taarruzda bulundu.

Onun üzerine kalktım dedim ki, bu zatı muhtereme ben soruyorum, bu 32 vatandaş arasında kendisinin oğlu da olsaydı, bugünkü sözü söylemi idi? Meclis kürsüsünden, bütün milletin hak ve hukukunu müdafaa edeceğiz diye yemin etmedik mi, neden bu yemininde hanis oluyor? Hiç olmazsa ben haksızlığı söylüyorum, bu vatandaşlar koyun boğazlanır gibi boğazlanmış, haksız yere itlaf edilmiştir. Ben bundan vicdan azabı duyuyorum, bu arkadaşın vicdanı yok mu, vicdan azabı duymuyor mu bu adamlar? dedim.

Netice itibariyle karar verdik. Heyeti Umumiye'ye intikal etti. Bu vaziyete geldi arkadaşlar. Arkadaşım benim hakkımda birtakım muammalı söz söyledi dedi, muamma falan hiçbir şey yoktur. Dediğim gibi, Yörükoğlu'nun dediği gibi biz tetkik ettik o zaman hatırımda kaldığına göre bir çapulculuk meselesidir.

Bu çapulculuk meselesinde o zamanki idare amirlerinin, maalesef dahlü tesirleri vardır.<sup>(71)</sup> *Çapulcuları İran'a sevk ediyorlar gelen mal ve ganayimden hisse alıyorlar.* Onlarda mukabil olarak taarruz ediyorlar. Kazım Özalp Kazasına nüfuz ediyorlar, sürülerini ve hayvanlarını sürüp götürüyorlar. Bana o zaman taarruz eden o zatı muhtereme sordum: Diyorsunuz ki, bu insanlar iki kurşun arasında kalmış, güya hudutta geçit noktalarını göstereceklermiş. Geçit noktaları esasen bilinmiyor idi. İran hududundan ateş açılıyor bizimkiler de mukabele ediyor bu vatandaşlar iki ateş arasında kalarak ölüyorlar. Gözü körolası bu kurşunların bir tanesi olsun o vatandaşların arkasından bulanan jandarmalardan bir tanesine isabet etmez mi? Kurşunlar yalnız o vatandaşlara mı isabet eder? Bu kadar mantıksızlık

olur mu? Bu, doğrudan doğruya imhadır. Şimdi hak ve hakikatten bahsedem, bunun müdafaasını yapan insanlar o zamanlar bu hak ve hakikati düşünmüyorlar mı idi? Vaka çok fecidir. Bu 32 vatandaş imha edilmiştir. Tahkikat evrakından hatırımda kaldığına göre bir tanesi kendisine ölü süsü vererek ölümler arasına gizleniyor, bilahare İran'a geçiyor, kardeşine vaziyeti haber veriyor, ben burada perişanım, pasaportum olmadığı için gelemiyorum, lazım gelen işe, tevessül et, ben Türkiye'ye geleyim, diyor. Evrakı tahkikiye içinde bu da mevcuttur. Hakikat bundan ibarettir, bildiklerim budur.

**REİS— Müfit Erkuyumcu**

**MÜFİT ERKUYUMCU (Bursa)—** Muhterem arkadaşlar, hadise hakikaten fecidir. Bu feci hadisenin hâzin tafsilatını Kemal Yörükoğlu arkadaşımız izah ettiler. Hepimiz bundan elem ve eza duyduk. Bu hadise, hakikaten, eski iktidar için utanılacak bir hadisedir. 32 vatandaşın koyun boğazlar gibi öldürülmeleri, bundan sonra bu milletin asla görmeyeceği bir hadise olarak kalacaktır. Çok üzüntü duyulacak, eza duyulacak bir hadisedir.

Rapora gelince, raporda bakanlara isnadolan suç, vazifeyi suiistimal ve ihmal suçlarıdır. Bunlar Af Kanununun şumölüne girmiş mürûruzaman-câri olmuştur. Eğer eski bakanlara isnadolan fiiller vazifeyi suiistimal ve ihmal ise, yani hakikaten emir vermek suretiyle fiile iştirak etmemişlerse, Af Kanunu ile suçları ortadan kalktığı gibi mürûruzaman da câridir. Yalnız bilmiyorum, bunda, vazife suiistimali ve ihmal cürmü tesbit edilmiş midir? Bunun tesbit edilmesi lazımgelir. Bir fiilin şu veya bu mahiyette olduğunu raporda mütala etmeye imkan yoktur. Ben komisyon sözcüsünden ve komisyonun muhterem başkanından rica ediyorum ki, evvelce yapılan tahkikata bir vazife suiistimali ve ihmal olduğu sabit olmuş mudur? Sabit olmuşsa tasrih edilmelidir. Af Kanunu katil suçlarını affetmemiştir. Katil suçlarının cezalarından 2/3 nisbetinde bir tenzil yapılmıştır. Ceza Kanununda taammüden işlenen katil suçları hakkında verilen ceza idamdır. Af Kanunu, idam hükümlerini 20 seneye indirmiştir. Bu itibarla işi bu zaviyeden tetkik edecek olursak hadisede af yoktur. Taammüden işlenen suçlar için Ceza Kanunu mucibince verilen cezalar da mürûruzaman tahakkuk etmemiştir. Bu itibarla muhterem encümen başkanından rica ediyorum, dosyadaki tahkikatın seyri hakkında Yüksek Heyetinizi tenvir etsinler. Hadisenin mahiyeti nedir? Vazifeyi ihmal midir? Yoksa eski bakanlar bu fiile emir vermek suretiyle iştirak mi etmişlerdir? İştirak etmemişlerse o zaman rapor yerindedir.

Evvel emirde komisyonun vereceği izahatla Yüksek Heyetinizin tenvir edilmesini arz ve rica ederim.

**REİS— Kenan Çiğman...**

**KENAN ÇİĞMAN (Çankırı)—** Muhterem arkadaşlar, bendeniz, şahidi bulunduğum bir vaka dolayısıyla huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Muğlalı'nın muhakemesinin cereyanı sırasında fakültede asistanlık yapıyordum, kendilerini Çerkeş'ten tanıdığım için görüşmeye gittim. Kendisinden bu mesele hakkında izahat rica ettim. Anlatışları gerçekten vazih değildi, fakat anlatışlarına göre çıkan mana, yukarıdan emir aldığı şeklinde idi.

vukua gelen bir kaçakçılık hadisesinde neden dolayı adamları öldürteyim?

Mustafa Muğlalı, bu hadisede seni göreyim, diye emir veren, işi yaptıran zata iki defa mektup yazdım, müdafaa için tevessül edin, diye cevap vermedi, dedi. Bunun kim olduğunu öğrenmek istedim, anladığıma göre bana, *İnönü olduğu manasını verdi* ve öyle anladım ki, doğrudan doğruya Reisicumhur olarak İnönü, bunların imhası için kendisi emir vermiştir. Tahir Taşer arkadaşımız, burada konuşurken Mustafa Muğlalı'nın, vali ve emniyet amirinin yanında efendim, bunları harca yiverin, dediğini söyledi.<sup>(72)</sup>

**TAHİR TAŞER** (Kırşehir)— Mazbatada yazılı.

**KENAN ÇİĞMAN** (Devamla)— Olabilir. Yalnız mazbatanın ne şekilde kaleme alındığını gördük. Kemal Yörükoğlu arkadaşımız, vaziyeti izah ederlerken bunu gördük. Tanzim edilen mazbata tamamen hakikatın ifadesi olmadığı muhakkaktır. Ben bu şekilde müşahedelerimi Meclis huzurunda açıklamak için söz aldım. Hepinizi hürmetle selamlarım.

**REİS**— Mustafa Ekinci

**MUSTAFA EKİNCİ** (Diyarbakır)— Muhterem arkadaşlar, mevzuu yakinen bilenlerdenim. Ama şunu itiraf edeyim ki, bugün gündemde olduğunu bilmediğim için tam mücehhez olarak huzurunuzda çıkmadım. Fakat müzakere mevzuu olduğunu görünce bildiklerimi huzurunuzda anlatmak için söz almış bulunuyorum.

Bu mesele Şarkta bir silsile halinde işlenen fecaatlerden biridir. Şimdi, 33 vatandaş tevkif ediliyor. Bunlar muhakeme edilmek üzere adliyeye sevk ediliyor. Adliye ifadelerini alıyor, tahkikat yapıyor. Suç unsuru bulmadığı için bunların hakkında ademi takip kararı veriyor. Vaziyeti böylece gören ve orada Üçüncü Ordu Kumandanı olan Mustafa Muğlalı bu adamları askeri nezaret altına alıyor.

Şimdi, hadiseye bizzat şahidolan, zamanın umumi müfettişi Avni Doğan Beyden dinleyelim. Onun naklettiği gibi bendeniz de naklediyorum. Avni Doğan Bey müfettişi umumî olmak itibarıyla bu işle ilgili. O gün bizzat Özalp'a gidiyor. Muğlalı ile görüşmek istiyor. Muğlalı'nın çadırda uykuda olduğunu söylüyorlar. Nöbetçileri dinlemeyerek bizzat Muğlalı ile temas ediyor. Bu 33 vatandaş adliyenin bıraktığı gibi kendisinin de bırakması lazımgeldiğini münakaşa ediyor. Bir çok ısrarlara rağmen buna muvaffak olamıyor. Oradan ayrılınca Genel Kurmay Başkanlığına şifre çekiyor. Ayrıca Dahiliye Vekaletine de şifre çekiyor. *"Bu 33 vatandaşın hayatı tehlikededir, bunun için bir emri kati verilmediği takdirde öldürülecekleri muhakkak"* diye yazıyor. Hem mektup yazıyor, hem de şifre çekiyor. Buna rağmen ikinci gün, 33 vatandaş değil, 32, biri affa mazhar oluyor.<sup>(73)</sup> 32 si elleri kelepçeli olduğu halde, sevk ediliyor ve bildiğiniz şekilde öldürülüyorlar. Kaçtıkları için vuruldu, diye de hadise bir rapora bağlanmış oluyor ve mesele o zaman kapanıyor. Fakat o zamanki Demokrat Parti, Eskişehir Mebusu rahmetli, İsmail Hakkı Bey, bunu bir soru mevzuu olarak Meclise getiriyor. Meclisteki bütün direnmesine rağmen bunu bir tahkikat mevzuu yaptıramıyor. Bir sene sonra Fikri Apaydın Bey, tahkikat açılması hususunda bir tahrir veriyor. Bu takrime, (Mesuller hakkında tahkikat yapılıyor) diye cevap veriliyor. Nihayet mesele Divanı harbe sevk ediliyor. Divanı harbe Muğlalı'ya çok ısrar vaki oluyor, Muğlalı da emir almadan bu işi kendisinin yaptığını mahkeme

huzurunda söyleyerek suçu üzerine alıyor. Mahkum oluyor. Temyize gidiyor. Temyizde, Muğlalı'yı kurtarmak için bir meczubiyet (muhakeme kabiliyeti olmamak) kararı alınıyor, ehliyeti cezaiyeti haiz olmadığı iddiasıyla tahliyesi yapılıyor ve mesele de böylelikle kapanmış oluyor.

Okunan raporun muhtevasına göre, ihmalden bahsediliyor. Arkadaşlar, işlenmiş cinayetler ve facialar silsilesi var. Bu meseleyi ihmal suçu ile geçiştirmek doğru olmaz. Bunun ihmal ile kabili telif bir tarafı yoktur. Bu mesele Türk tarihinde bir facia olarak yazılacaktır. Bu suçu işleyenlerin tecziye edilmesi (cezalandırılması) lazımdır. Mesele Af Kanunu ile kapanmış sayılmamalıdır. Meselede idamı mucip bir hal olduğuna göre, Af Kanunu katil işlerinde, ancak, suçun cezasının üçte ikisini affeder ve üçte birini çekmek mecburiyetindedir. Mesele, mahkumiyetin üçünde, beşinde değil, bu hadiselerin tasvi edilmemesindedir. Mutlaka bu suçun faillerinin aranması ve bulunması lazımdır. Bu yapıldığı takdirde, işlenen cinayetin kötülüğü ve tasvib edilmeyeceği anlaşılır. Böyle olmadığı ve bu suçlar örtbas edildiği takdirde ise, bu, tasvib manasına gelir.

Bir silsileden bahsettim. Bu silsilenin içinde 103 vatandaşın katli hadisesi de mevcuttur. Bu da yakın bir zamanda her halde Meclise gelecektir. Ve bu mesele için de huzurunuzda tafsilat vereceğim.<sup>(74)</sup>

Binaenaleyh, bu mesele, bir ihmal suçudur, diye örtbas cihetine gitmek doğru olmaz. Suçluların yeniden araştırılması lazımdır. Ortada mürürü zaman diye bir mesele de asla yoktur. Bu gibi hadiselerde mürürü zaman müddeti 20 senedir. 103 vatandaşın meselesi de vardır, arz ettim. Eğer o hadise, 1957 de Meclise getirilmiş olsaydı, mürürüzaman mevzubahs olabilirdi. Halbuki, bu mesele 1943 te olmuştur. Aradan ancak 13 sene geçmiştir. Bu bakımdan mürürü zaman yoktur. Bu mesele üzerinde işlemek lazımdır, arkadaşlar. Çünkü bu, Şarklıların, büyük derdi ve ıstırapıdır. Hepinizden bilhassa rica ederim.

**REİS—** Encümen

**ETEM AYBAR** (Mardin)— Mesele, yalnız Şarklıların derdi değildir, müşterek bir derttir.<sup>(75)</sup>

**MUSTAFA EKİNCİ** (Diyarbakır)— Muhakkak ki müşterek bir derttir.

**ARZUHAL ENCÜMENİ REİSİ ABDÜRRAHMAN FAHRİ AĞAOĞLU** (Konya)— Muhterem arkadaşlarım, evvela encümenimizi bir hadisenin örtbas edilmesi gibi bir iddiadan tenzih ederim.

**MUSTAFA EKİNCİ** (Diyarbakır)— Ben de tenzih ederek söyledim.

**ARZUHAL ENCÜMENİ REİSİ ABDÜRRAHMAN FAHRİ AĞAOĞLU** (Devamla)— Bir de ben söyleyeyim.

Bir hakikatın meydana çıkması için eğer tahkikat açılması icabederse ve bunda yüzde yüz bir fayda varsa buna ben de iştirak ederim. Nitekim arz edeceğim:

Vaka 33 vatandaşın kurşuna dizilmesidir. Bu bir faciadır. Buna benzer birçok facialar da vardır. *Mesela, bir jandarma subayının anlattığına göre, bir hayvan hırsızlığının faili bulunamadığından, köy imha edilmiştir.*<sup>(76)</sup> Hayvan hırsızlığının men'i hakkında bir kanun vardır. (Bir hayvan nereden çalınmışsa o köyün hududuna kadar gider, çalınan yerine götürülmezse o köyce tazmin

edilir) der, yoksa toptan imhayı tazammun etmez. Buna benzer fecaatların hepsi hakkında tahkikat açılsın. Bu meselede 33 kişi kurşuna dizilmiştir, birisi kurtulmuştur. O da hapsedilmiş ve Meclise müracat etmiştir. Bu vaka elbette ne affa tabidir, ne de henüz müruruzaman vardır. Bu katil davasıyla uzaktan yakından alakası olan, fer'an zimethal, hem fiil, müşevvik, emir vermiş, yardım etmiş kimseler, alakalılar hakkında tahkikat açılmak, takibat yapılmak lazımgelir.

Fakat ne olmuştur? Böyle bir vakada o günkü kanunlar da, bugünkü kanunlar da her şeyden evvel adliyeye mühim vazifeler veriyor.

Burada, vaka Özalp vakası hududu dahilinde olduğu için orada müddeiumumi yok, Van Müddeiumumisinin sahası dahilindedir. Van Müddeiumumisi namına sulh hakimi vakayı tesbit etmiştir.

Zatı vaka nedir? Bu adamlar nasıl kurşuna dizilmiştir? Kaçmışlar mı, kaçmamışlar mı? Bu tahkikat evvel emirde Memurin Muhakemat Kanununa mı tabidir? Mesuller öğrenildikten sonra, vazife meselesi ortaya çıkar. Askeri suç ise, askeri hakimler hakim gider. Askeri Muhakeme Kanunu böyle emreder. Askeri hakim suça el koyuncaya kadar, müddeiumumi onunla alakadar olur. Bunların hiçbirisi yapılmamış. Aradan seneler geçmiş. Hadise 1943 te oluyor. 1948 de Büyük Millet Meclisi işe el koyuyor. Büyük Millet Meclisinin kararı şudur. Tabii ihbar ve müracaat üzerine işe el koyuyor. Asıl mesuller askeri mahkemeye veriliyor, orada muhakeme ediliyorlar.

Bunun dışında Büyük Millet Meclisi geçici Dilekçe Komisyonunun kararından aynen okuyorum. Dilekçe Komisyonu, 17.12.1949 tarih ve 8 sayılı haftalık karar cetvelinde neşrolunan bu kararı Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın'ın, 3.1.1949 tarihli önergesiyle Kamutaya intikal ettirilmiş ve Dilekçe Komisyonunun ilk kararında ısrar mahiyetinde olan raporu münakaşa olunarak 19.1.1949 tarihinde aynen kabul olunmuştur.<sup>(77)</sup>

Kamutayın bu kararı üzerine vukuundan dört seneden fazla bir zaman geçtikten sonra hadiseye el konulmasına ihmalleriyle sebep olanların tesbiti Başkanlığa yazılmış ve Başkanlığın emriyle kurulan bir Bakanlıklararası Komisyonunda hadise ilk defa incelenmiştir.

Görüyorsunuz ki karar bir kere ihmala taallik etmektedir. Bu ihmal şu veya bu vekilin ise, Büyük Millet Meclisinin tahkikat açılmasına karar vermesi ve takibatı emretmesi şarttır. Başka türlü yapılamaz. Eğer vekilleri alakadar etmiyorsa, yani müddeiumumi, vali veya bir başkasını alakadar ediyorsa o zaman takibat ona göre bir seyir takibeder ve iş Büyük Millet Meclisinde müzakere mevzuu olmaz.

Arkadaşlar, bu karar üzerine bir komisyon kurulmuş, dosyada bu komisyonun raporu var. Genelkurmay Başkanlığını temsilen Şerif Budak, Adalet Bakanlığını temsilen Abdullah Üner, Milli Müdafaa Vekaletini temsilen bir askeri yargıç, İçişlerini temsilen de Emniyet Umum Müdürü ve Hukuk Müşaviri bulunmuşlardır. Bu komisyon mevzuu tetkik ediyor ve bir rapor veriyor. Bu rapordan sonra yine bizden evvel bu işi tetkik etmiş olan geçici Arzuhal Encümeni mazbatasının dördüncü sayfasında şu şekilde bir karar vermiştir.

(Hadiseyi yukarıda tefsilatıyla zikredilen rapor ve yazışmalarla tesbit eden komisyonumuz eski Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal, eski

İçişleri Bakanı Hilmi Uran, eski Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'ın vazifelerini suiistimal etmek suretiyle ve bulundukları mevkilerin kendilerine sağladığı selahiyetlere dayanarak 32 vatandaşın kurşuna dizilmesi hadisesinin mesullerini himayeye çalıştıkları ve resmî tahkikatın açılmasını bilerek önledikleri ve eski Van Cumhuriyet Savcısı Kemal Yörükoğlu ile, eski Özalp Hukuk Yargıci Baki Tekin'in vazifelerini suiistimal etmek suretiyle hadiseye elkoymadıkları kanaatine varmakla beraber, hadisede vazifelerini ihmal ve suiistimal ettikleri mevzu bahis edilen ve yukarıda isimlerini zikrettiğimiz şahıslar arasında eski bakanlar bulunmasından ve bakanların mesuliyetlerinin tayini hususunda tahkikat ancak, Meclis tahkikatı olarak yapılabileceği Anayasa hükümlerinden anlaşılmasına ve diğer vazifedarların da bakana tebaan tahkikata tabi tutulabileceğine binaen, komisyonumuz, keyfiyeti bir Meclis tahkikatı açılıp açılmamasına karar vermek hususunda yüksek takdirine arz etmeyi uygun bulmuştur.)

Bu ilk mazbatadır. Bu mazbatayı tetkik ettik ve böyle bir tahkikatın açılmasında hiçbir fayda mülâhaza etmedik. (Tarihi nedir, sesleri) Tarihi 7.VIII.1951 dir. Bu mazbata Mecliste görüşülmeden ve bir karara bağlanmadan seneler birbirini takip ediyor. Ve nihayet encümenimize geliyor. Meseleyi tetkik ettik. Yalnız ihmal ve suiistimal ileri sürülmektedir. Tahkikat bunu göstermektedir. Bu sebeptendir ki bir tahkikat açılmasında ne hukuken ne de fiilen bir fayda mülâhaza etmedik. Ama bu bir katil hadisesidir. Mühimdir. Buna benzer facialar olmuştur. Büyük Millet Meclisi tarafından bu hadiselere tahkikatı lazımdır ve yüzde bir ihtimalle de olsa, bir fayda mülâhaza ediliyorsa, tahkikat açılсын. Biz bunda hiçbir zaman musir değiliz... Arkadaşlarıma bunu arzetmek isterim.

**DOĞAN KÖYMEN** (Giresun)— Söz istiyorum, sual soracağım.

**REİS**— Buyurun.

**DOĞAN KÖYMEN** (Giresun)— Arzuhal Encümeni vekaletlerarası kurulmuş olan komisyonun raporunda, vazifeyi suiistimal ettikleri tesbit edilmiştir. Yalnız bizim Arzuhal Encümeni bu komisyon kararına göre vazifelerini suiistimal ettiklerini kabul ediyor. Af Kanunu içinde kaldığını kabul ediyor. Halbuki Vekaletlerarası komisyonun tesir altında kalıp da bu şekilde rapor vermediklerini bize nasıl temin ederler?

**ENCÜMEN REİSİ ABDÜRRAHMAN FAHRİ AĞAOĞLU** (Konya)— Bahsettiğim rapor, bizden önceki meseleyi tetkik eden, encümenin mazbatasıdır. Malumat olarak arz ettim. İş tetkik eden, Meclis tahkikatının açılmasına lüzum kalıp kalmayacağı Büyük Millet Meclisinin takdirine bırakılan encümenin mazbatasıdır. Bu encümen, yalnız o raporda değil, o raporun müstenidatı olan Askeri Mahkeme dosyasından alınan malumata ve saireye göre kanaatini izhar ediyor, o raporla iktifa etmiyor.

**REİS**— Buyurun, Devlet Vekili Cemil Bengü

**DEVLET VEKİLİ VE ADLİYE VEKALETİ VEKİLİ CEMİL BENGÜ** (Ordu)— Efendim, bendeniz hadisenin ehemmiyeti üzerinde ayrıca durmayacağım. Bu, kafi derecede kıymetli arkadaşlarımız tarafından izah edilmiştir. Gerçi mazbata, Meclis tahkikatı açılmasını terciveder mahiyette değildir ve bunun için de hukukî sebep olarak müruruzaman ve af vakaları ileri sürülmektedir. Ancak bu vakıalar tetkik mevzuu edilen hadiseye atfolan suç vasıflarına

göre muteber olabilir. Suç vasıfları ihmal ve suiistimalden ibaret kaldıkça mazbatanın varmış bulunduğu bu netice doğru olarak kabul edilmek zaruridir. Ama hadisenin içinde isimleri geçen eski vekiller ve Erkanı Harbiye Reisi hakkında şimdiye kadar suç cihetinden, gerek vazifede, ihmal, gerek suiistimal gerek zımmî veya sarîh bir emirle veya manen katılmış bulundukları hiçbir tahkikat yapılmamıştır. Evvelce teşkil olunan vekaletlerarası encümen elbette ki, bu tahkikatı gerçekleştiremezdi, çünkü kendi selahiyeti buna müsait değildi. Zira Meclis bu kimseler hakkında bir tahkikat açılmasına karar vermedikçe böyle bir tahkikat tabii olarak yapılamazdı.

Şimdi, mesele burada düğümleniyor ve burada çözülüyor. Yetki Yüksek heyetinize aittir. Hadisede eski vekillerin ve Erkanı Harbiye Umumiye Reisinin iştiraki var mıdır? yok mudur? (Soldan, var, sesleri) Bugün şu dakikada kimse, yoktur, diyemiyor ve yok olduğunu isbata muktedir değildir. Binaenaleyh takdir yüksek heyetinize aittir. İştirak cihetinin müsbet veya menfi halledilebilmesi için kanaatimizce tahkikat açılmasına zaruret vardır. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

*REİS—* Kemal Yörükoğlu

*KEMAL YÖRÜKOĞLU* (Van)— Muhterem arkadaşlar, hakikaten vekillerin bu işte iştirakleri var mıdır? Muğlalı bunların emriyle mi bu fiili işlemiştir? meselesi müzlim kalmıştır. Muhterem Mustafa Ekinci arkadaşımız buyurdular ki, "Muğlalı, Özalp'e gidiyor, 33 kişiyi nezaret altına aldırıyor". Hadiselerin içinde bulundum. Bir defa askeri nezaret altına alınma meselesi yoktur. Vilayetle mutabık kalınarak Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa göre, nezaret altına alınıyor. Niçin o zaman gelip müddeiumumiye malumat vermiyor. Onun vazifesi Dahiliye Vekaletine değil, Müddeiumumiye bildirmektir. "Arkadaş, bunları öldürecekler, harekete geç" demesi lazımdı. Müddeiumumilik evvelden, bunların kurşuna dizileceklerini bilmez. Mesele vali ile Muğlalı arasında gayet gizli görüşülüyor. Avni Doğan o zaman Dahiliye Vekilini ikaz edeceği yerde müddeiumumiye ikaz etmiş olsaydı ve bu arkadaşların öldürüleceklerini söyleseydi, müddeiumumilik elbette önleyici tedbirler alabilirdi.

Avni Doğan'ın mahrem yazdığı yazı elde edilememiştir. Eğer bu mahrem yazılmış yazı elde edilmiş olsaydı muhtemeldir ki vaziyet şüphesiz daha da tavuzzuh ederdi (açıklığa kavuşurdu). Muhtemeldir ki bir emir verilmiştir. Zamanın Dahiliye ve Milli Müdafaa Vekillerinin, Avni Doğan'ın ikazına rağmen hareketsiz kalmalarının bir manası vardır. Bunlar tahkikata tabi tutulabilir. Fakat şunu arz edeyim ki, bu emri bugün bulmak bir meseledir. Fakat hakikatın bütün vüzuhi ile meydana çıkması, verilmiş bir emir varsa emri verenin bu suçta medhaldar olanların cezasız kalmamaları lazımdır. Ve şarttır. Binaenaleyh bendeniz de tahkikatın derinleştirilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyim ve Meclisi Aliden bunu bilhassa istirham ediyorum. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

*REİS—* Mehmet Daim Süalp

*MEHMET DAİM SÜALP* (Siird)— Muhterem arkadaşlar, Fikri Apaydın arkadaşımızın Meclisten dileği iki vekil hakkında isnad olunan suça göre bir tahkikat açılıp açılmaması keyfiyeti olmuştur. Halbuki bugüne kadar Arzuhal

Encümeninde sürüp gelen görüşmeler neticesinde Arzuhal Encümeni kendi vazife ve salahiyetine girmeyen bir hususu müzakere etmiş ve bugün bir raporla huzurunuza çıkmıştır. İki vekil hakkındaki tahkikatın açılıp açılmaması ancak bir tahkikat komisyonunun tetkikatı neticesinde ve heyeti celilenizin vereceği kararla olabilir.

Arzuhal Encümeni iki vekil hakkında isnâdedilen suçun mahiyetini tahlile yetkili değildir. "Bunların suçu ihmaldir, veyahut iştiraktır" diyemez... Madem ki vekiller hakkında suç iddiası ileri sürülüyor, o suçun mevcut olup olmadığını ancak bir tahkikat komisyonu tetkik ve neticeye bağlayabilir. (Bravo sesleri)

Bu itibarla vaktiyle vekaletler arasında kurulan komisyonun yapmış olduğu tetkikat vekiller hakkında bir tetkikat değildir. Çünkü onların vazifesi dışında kalır. Şimdi istenilen şey, vekillerin hakkında tahkikat olduğuna göre, mutlaka bir tahkikat komisyonunun kurulup kurulmaması hakkında karar vermek lazımdır. Bu ise Heyeti Celilenize aittir.

Bu sebeple bendeniz bir takrir veriyorum. Arzuhal Encümeninin raporunun reddi ile bir tahkikat komisyonunun kurulmasına karar vermenizi rica ediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar)

*REİS—* Encümen

*ARZUHAL ENCÜMENİ REİSİ ABDÜRRAHMAN FAHRİ AĞAOĞLU* (Konya)— Muhterem arkadaşlar, biraz evvel arz ettim, tahkikat açılmasına biz de taraftarız. Yalnız Mehmet Daim Süalp izahatında yanlış bir nokta belirtti, mümasil hadiselerde emsal olabilir, onun için tashih etmek mecburiyetindeyim.

"Arzuhal Encümeninin vazifesi değildir" diyor. "Fikri Apaydın iki vekil hakkında tahkikat açılması talebiyle gelmiştir", diyor. Bir vatandaşın istidasıyla geliyor, Arzuhal Encümenine, encümen bir karar veriyor, Fikri Apaydın, Arzuhal Encümeninin bu kararına itiraz ediyor ve kararın Büyük Millet Meclisinde görüşülmesini istiyor. Binaenaleyh bir mebus tarafından filan ya da falan vekil hakkında tahkikat açılması için takrir vermiş değildir. Bir vatandaşın müracaatı ile oluyor.

Böyle olursa nasıl olur? Düşünün, herhangi bir vatandaş Başvekil hakkında tahkikat açılmasını isterse bunların yolu evvela Arzuhal Encümenidir.

Bu meselede tahkikat açılmasına biz de iştirak ediyoruz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

*SEBATİ ATAMAN* (Zonguldak)— Kısa maruzatta bulunacağım arkadaşlar. Tahkikat açılması lüzumu aşkar. Ortada isnâdedilen bir fiil var. 32 vatandaş kurşuna dizilmiş. Bu fiille ilgili bakanlar mevcut. Bu bakanların bu fiilleri suç mahiyetinde midir? değil midir? Bunu Arzuhal Encümeni söyleyemez. Bu fiil Af Kanununa tabi midir? değil midir? Bunu Arzuhal Encümeni söyleyemez. Bütün bunları tahkikat komisyonu söyleyebilir. Binaenaleyh bir tahkikat komisyonu teşkil edilmelidir.

Yalnız bendeniz bir noktaya temas edeceğim: Yüksek malumunuzdur ki, Cumhurbaşkanları sorumsuzdurlar. Vatan hainliği müstesna vazifeleriyle ilgili suçlarından dolayı Cumhurbaşkanları affosunlar. Başvekil ve bakanlar mesuldür. Şimdi bu arada, Kemal Yörükoğlu arkadaşımın mevzubahs ettiği

bir husus var ki, bu feci cinayete o zamanki Cumhurbaşkanı'nın, dolayısıyla temas ettiğini ve alakadar olduğunu işrabeder mahiyettedir.

Tahkikat komisyonunun, zamanın Cumhurbaşkanı'nın bu cinayetteki rolünü tesbit etmesinde şu fayda vardır: Cumhurbaşkanı'nın bu cinayette herhangi bir surette teması ve iştiraki varsa işlediği suç, vazifeden mühbais değil, alalade suçtur. Binaenaleyh bir milletvekili sıfatıyla teşri masuniyetinin kaldırılması lazımgelir.

Bu bakımdan tahkikat komisyonunun bu ciheti tahkik edip Cumhurbaşkanı'nın bir suç işleyip işlemediğini, suça iştirak edip etmediğini araştırması çok yerinde olacaktır. Bunu ifade etmek için söz almış bulunuyorum.

**VACİD ASENA** (Balıkesir)— Usul hakkında söz istiyorum. (Kafi, kafi sesleri, reye sesleri)

**REİS**— Vacid Bey gerek usul, gerekse sair hususlar hakkında verilmiş takrirler vardır. Onları okutacağım.

*Yüksek Reisliğe*

Müzakere yeter, mazbatanın reddi ile Meclis tahkikatı açılmasının reye konulmasını arz ve teklif ederim.

*Giresun Mebusu*

*D. Köymen*

**REİS**— Daha söz almış arkadaşlar mevcuttur. Takrir iki şikkı ifade etmekte ise de müzakerenin kifayatine dair olan kısmı evvela reylerinize arzedeceğim. Diğer kısmı sonra hallederiz.

Müzakereyi kafi görenler lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Müzakerenin kifayeti kabul edilmiştir.

Diğer takrirleri okutuyorum

*T.B.M. Meclisi Reisliğine*

Meselenin ehemmiyetine binaen facia tarihinde Dahiliye ve Milli Savunma Vekilleri hakkında tahkikat açılmasını ve bunun içtüzüğün 177. maddesi mucibince bir tahkik komisyonu teşkiline karar verilmesini arz ve teklif ederim.

*Diyarbakır*

*M. Ekinci*

*Yüksek Reisliğe*

Şifahen arzettiğim gibi hadisede dahli olanların (sorumluluğu olanların) suç derecelerini tesbit etmek ve bu suçların mahiyetine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için işin tetkik ve tahkik edilmesi lazımdır. Bu sebeple Arzuhal Encümeni raporunun reddi ile tahkikat komisyonu kurulmasını arz ve teklif ederim.

**REİS—** Mustafa Ekinci'nin takririnde Milli Müdafâ ve Dahiliye haklarında tahkikat açılması istenmekte, Mehmet Daim Süalp'in teklifinde ise, hadise ile ilgili olanların seçilecek tahkikat komisyonunda tesbiti teklif edilmektedir.

**MUSTAFA EKİNCİ** (Diyarbakır)— Mehmet Daim Süalp'in teklifine iştirak ediyorum.

**REİS—** Mustafa Ekinci arkadaşımız, Mehmet Daim Süalp'in takririne iştirak ettiğine göre, 32 vatanşahın bila muhakeme (sorgusuz sualsiz) öldürülmeleri hadisesinde dahli olanların suç derecelerini tesbit etmek ve bu suçların mahiyetine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için tahkikat açılmasına dair Mehmet Daim Süalp'in teklifini reyinize arz ediyorum. Bu teklifi dikkate alanlar... Almanlar... Teklif nazara alınmıştır.

Bu tahkikatın, Nizamnamenin 177. maddesine göre, Meclisi Alice, ya mevcut encümenlerden birine veya yeniden bir encümen teşkili suretiyle yaptırılması mümkündür. (Soldan yeniden bir encümen seçelim, sesleri) Müsade buyurun efendim, maddeyi okuyalım ve işin içinden beraber çıkalım.

(Meclis, bir madde hakkında re'sen malumat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur.

Bu kabil tahkikatın icrasını aza veyahut bir encümen teklif edebilir) Yeni bir encümen teşkilinin güçlüğüne takdirinize arz ederim.

Umumî hükümler ve teamül, Teşkilatı Esasiye Encümeni ile Adliye Encümeninden mürekkep bir encümen tarafından tahkikat heyetinin teşkil edilmesi yolundadır. Bu pratik bir yoldur ve teamül haline gelmiştir. Yeni bir heyetin teşkili zor olacaktır.

**MUSTAFA EKİNCİ** (Diyarbakır)— Geri aldım, onu da geri aldım.

**REİS—** Bu mesele hakkında dikkate alınan takrir veçhile hadisede suç şaibesiyle ilgili olanların tesbiti için yapılacak tahkikatta Adliye Encümeninin memur edilmesini, re'sen teklif ediyoruz.

(Adliye ve Teşkilatı Esasiyeden müteşekkil Muhtelit Encümen sesleri) Nizamname, (Mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur) der.

**MEHMET DAİM SÜALP** (Siird)— 15 kişilik komisyon teşkili hakkında bir takrir veriyoruz.

**REİS—** Bu 15 kişiyi 500 küsur kişilik Meclisten nasıl seçeceğiz? Tatbikatta bir yanlışlığa maruz kalmamak için içtüzük maddesini bir defa daha okuyalım. (Madde 177- Meclis bir madde hakkında re'sen malumat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur.

Bu kabil tahkikatın icrasını aza veyahut bir encümen teklif edebilir).

Efendim, Riyaset olarak bu meseleleri Adliye Encümeninin gördüğünü tebellür ettirdikten sonra diğer hususu reylerinize arzedeceğim. 177. madde gereğince kurulacak tahkikat heyetinin, Adliye Encümeni olmasını kabul edenler lütfen işaret buyursunlar.

**SİRRİ ATALAY** (Kars)— Niçin? Anayasa Encümeni ne oluyor?

**REİS**— Buna göre arz ediyorum, yanlış bir tatbikata gitmeyelim.

**HALUK ŞAMAN** (Bursa)— Söz istiyorum.

**REİS**— Buyurun.

**HALUK ŞAMAN** (Bursa)— Efendim, İçtüzüğümüzün hadiseye temas eden iki maddesi vardır. Bir tanesi 172. madde, bir tanesi 177. maddedir.

172. madde diyor ki: "Kamutay soruşturmaya girişmek için ya Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulmuş olan Karma Komisyona veya beşten onbeşe kadar üyesi bulunan özel bir soruşturma komisyonuna havale eder."

Meclis, tahkikat, mevzuunu kabul ettiğine göre, bu mevzuu 172. maddeye göre Adalet ve Anayasa Komisyonlarından müteşekkil Karma Komisyona veya Yüksek Heyetiniz kabul ettiği taktirde 15 kişilik hususi bir encümene havale mümkündür.

Riyasetin meşgul olduğu 177. madde ile bendeniz meselenin bir ilgisini görmemekteyim. 177. madde şöyle diyor:

"Meclis, bir madde hakkında re'sen malumat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir. Veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur. Bu kabul tahkikatın icrasını aza veyahut bir encümen teklif edebilir."

Hadise bu değildir. Hadise, meclisin herhangibir mevzu hakkında bilgi edinmesi meselesi değil, doğrudan doğruya muayyen bir mevzu üzerinde Meclis soruşturması yapılmasıdır. Bundan dolayı 172. maddenin tatbik edilmesi lazımgelir.

**REİS**— Açılması kabul edilen mevzubahs tahkikatın Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen tarafından yapılmasını reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu encümenin çalışma müddeti hakkında bir teklif vardır.

*Yüksek Reisliğe*

Tetkik Encümeninin üç ay içinde rapor vermesini arz ve teklif ederim.

*Trabzon*

*Sabri Dilek*

**REİS**— Bu teklifi reyinize arz ediyorum. (Altı ay olsun sesleri) Bir tekliftir, kabul eder veya etmezsiniz.

Üç ayda mesainin hitama erdirilmesi hakkındaki teklifi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...

Efendim, katip arkadaşlar, reyleri tesbit edemediler. Müddeti az görenler oldu. İcabında müddetin uzatılması için Umumî Heyete müracaat edilir. Bu encümenin üç ayda vazifesini bitirmesi hakkındaki teklifi bu kayıtlarla tekrar reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, nizamnamenin bu meselelerle ilgili maddeleri vardır. Bu heyetin aralarından teklif edeceği Talî Encümen azalarının veya kendilerinin icabı hale göre başka yerlere gitmelerine imkan verilmemesi zaruridir. Böyle bir yetkiye sahip olmaları hususunu reyinize arz ediyorum: Kabul edenler...

Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu vaziyete göre mazbatayı reynize arz etmeye mahal kalmamıştır. Ufak bir iki işimiz var, müzakereye devam edelim efendim. (Yorulduk sesleri) Peki efendim.<sup>(78)</sup>

## ***2. Olayın 1943 Yılından 1956 Yılına Kadar Gelişiminin Kısa Bir Özeti***

Yukarıda "Otuzüç Kurşun" olayının cereyan şeklini TBMM'nin 15 Ağustos 1956 tarihli tutanaklarına dayanarak verdik. Şimdi olayın 1943'ten sonraki gelişimine kısa bir göz atalım.

1. "Otuzüç Kurşun" olayı 30 Temmuz 1943 tarihinde cereyan etmiştir. Bunun planlarının hazırlanması, uygulanması, milletvekillerinin ve özellikle olayın üç önemli tanığının anlatıldığı gibidir.

2. Elleri, kolları ve gözleri bağlı olarak kurşuna dizilen bu kişilerin cesetleri birbiri üzerine yığılmıştır. Yani bunlar birbiri üzerine düşerek ölmüşlerdir. Fakat 32 kişiden biri, İbrahim Özay ağır yaralı olarak birbiri üzerine yığılan cesetlerin en altında kalmıştır. Cesetlerin en altında kaldığı için sonraki kurşunlamalardan ve tekmelemelerden fazla müteessir olmamıştır. Ve cesetlerin en altında kendisine uzun müddet ölü süsü vermeyi başarmıştır. Katliam müfrezeleri yerinden iyice uzaklaştıktan sonra gece karanlık bastığında sürüne sürüne İran'a geçmiştir. Orada, Milan Aşireti Reisi ve Türk Milli İstihbarat Teşkilatının ajanı Mehmet Misto'ya sığınmıştır. Orada tedavi edilmiş, daha sonra Suriye'ye geçmiştir. Olayın tanıklarından Yd. Tğm. Seyit Bilal Bali'nin sözünü ettiği "el öptürme" olayı bu sırada cereyan etmiştir.

3. Kurşuna dizilen 32 kişiden, Sultan Özay ve İbrahim Özay'ın kardeşi İsmail Özay Van Cezaevinde hükümlüdür. Van Cezaevinde hükümlü İsmail Özay, TBMM Başkanlığına gönderdiği 15 Eylül 1943 tarihli telgrafiyle, Özalp Kaymakamı ve Jandarma Komutanının emirleriyle kurşuna dizilen 33 kişi arasında bulunan kardeşleri Sultan Özay ve İbrahim Özay'ın katilleri hakkında takibat yapılması için emir verilmesini talep etmiştir. Bu telgrafın olaydan 1.5 ay kadar sonra yazılması dikkat çekicidir. Bu vatandaşın en haklı, en masum olduğu işlerde bile hakkını arayamadığını göstermektedir.

4. Daha sonra Suriye'ye gitmeye muvaffak olan İbrahim Özay, Van Cezaevinde hükümlü bulunan kardeşine bir mektup yazıyor. Bu mektupta, hayatta olduğunu, perişan olduğunu, pasaportu olmadığı için Türkiye'ye gelemediğini, durumu ile ilgilenmesini istiyor.

5. Bu arada, Özalp'ta kurşuna dizilmek için toplanan 38 kişiden tevkif edilen 5 kişi yargılanıyor ve yargılama sonunda beraat ediliyor.

6. Kardeşinin hayatta olduğunu öğrenen İsmail Özay, bu sefer, TBMM Başkanlığına bir dilekçe gönderiyor. 20 Aralık 1943 tarihli bu dilekçede, 30 Temmuz 1943 tarihinde kurşuna dizilenlerle aynı suçtan zanlı bulunan 5 kişinin Van Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılamaları sonucu beraat ettiklerini bildiriyor. Ve yaralı olarak İran'a iltica imkanı bulmuş olan kardeşi İbrahim'in aforunarak memleketi girmesine müsaade edilmesini

ve katiller hakkında da takibat yapılmasını istiyor. İsmail Özay'ın sözü edilen 20 Aralık 1943 tarihli dilekçesi şöyledir:

"... İçerisinde benim de iki kardeşim dahil bulunan 33 vatandaş tasvir edilen şekilde hududa götürülmüş orada imha edilmişlerdir. Bu mesele hakkında şikayetim vardır. Tahkik ederek müsebbiplerini tacziye edin. Benim kardeşlerimden birisi (İbrahim) yaralı olduğu halde karşı tarafa geçmiştir. Halen sağdır. Onu affedin ve bu tarafa geçirilmesini sağlayın. Aynı meseleden dolayı daha önce beş vatandaş mahkemeye verilmiş neticede beraat etmişlerdir. Eğer benim kardeşim de mahkemeye verilmiş olsaydı, beraat ederdi. Aynı suçtan mahkemeye verilen beş kişi beraat etti."

7. Beş yıla yakın bir zaman bu telgrafa ve dilekçeye hiçbir cevap verilmiyor. Hiçbir işlem yapılmıyor.

8. 1946'dan sonra Demokrat Parti muhalefeti geliyor. Demokrat Partililer özellikle, Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan'ı yıpratmak için bu meseleyi kurcalamaya ve konuşmaya başlıyorlar. Bunun üzerine 28.6.1948 günü Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır'ın emriyle, Genelkurmay Başkanlığı Adli Müşavirliği, Orgeneral Mustafa Muğlalı ve olaya adı karışan öteki kişilerin ifadelerini alıyor.

9. Bu arada Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik, Kasım 1948'de Başbakan Hasan Saka'ya (6) numaralı dipnotunda sözü edilen sözlü sorusunu soruyor. Yine (6) numaralı dipnotunda belirtildiği gibi, Başbakan adına Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır sözlü soruyu cevaplandırıyor. Olayın adli mercilere intikal ettirildiğini bildiriyor. Bu cevabında Milli Savunma Bakanı şu hususu özellikle vurguluyor:

"... Burada, kulislerde dendiği gibi siyasi ve askeri mahiyeti taşıyan hiçbir suç yoktur. Bu, alelade bir kaçakçılık ve eşkiyalık vakasının müessif bir neticesidir."<sup>(79)</sup>

10. Daha sonra Van Cezaevinde hükümlü İsmail Özay'ın bu talepleri dilekçe komisyonunda incelendi.

"... Bu talepler dilekçe komisyonunda incelenerek, Adalet, İçişleri ve Milli savunma bakanlıklarına havale edilmiş ve bu bakanlıklardan alınan cevaplara dayanılarak 7.XII.1948 tarihinde 743 numaralı karar verilmiştir. Hâdiseyi tafsilâtiyle ve bakanlıklardan alınan cevapların esaslarını da zikretmek suretiyle karara bağlamış olan Geçici Dilekçe Komisyonu kararının hüküm fıkrasında aynen şöyle denmiştir:

'Gereği konuşuldu: Milli Savunma bakanının komisyonda verdiği izahata göre, iş askeri kaza mercilerine intikal ederek hazırlık soruşturması açılmış ve müsebbipleri haklarında kanuni kovuşturma yapılmasına başlanmış olduğundan bu durum karşısında komisyonumuzca yapılacak bir iş bulunmadığına ve keyfiyetin bu yolda dilekçe sahibi İsmail Özay'a tebliğine oy birliği ve vaka Van Cumhuriyet Savcılığına işarına atfen Adalet Bakanlığından 6.XI.1943 tarih ve 506/163 sayılı yazı ile Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına ve 22.I.1944 tarihli yazı ile de Genelkurmay başkanlığına yazılarak diğer nazırlar çekilmiş olduğu halde ancak, dört seneden fazla bir gecikme ile 8.VII.1948 tarihinde hadiseye el konulması ve

mahalline askeri yargıç gönderilmesi ve ihbar üzerine derhal askeri ve idari makamlarca kanuni gereğinin yapılmasına tevessül olunmaması dikkati çekecek mahiyette görüldüğünden bu hususta ihmali görülenler hakkında kanuni kovuşturma yapılması için Yüksek Başkanlığa tezkere yazılmasına çoğunlukla karar verildi.”<sup>(80)</sup>

11. Geçici Dilekçe Komisyonunun 17.12.1948 tarih ve 8 sayılı haftalık karar cetvelinde neşrolunan bu karar Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın'ın, 3.1.1949 tarihli önergesiyle kamutaya intikal ettirilmiştir.

Fikri Apaydın'ın TBMM Başkanlığına verdiği önerge şöyledir:

“... Özalp ilçesinin Milenengiz köyünden İsmail Özay imzasıyla 20.12.1943 tarihli dilekçe ile Meclis Başkanlığına vaki müracaatı üzerine, Dilekçe Komisyonundan verilir, 17.12.1948 günü tevzi edilmiş oldu. 7.12.1948 tarih ve 743 sayılı haftalık karar cetvelindeki kararın Kamutayda incelenip görüşülmesini iç tüzüğün 57. maddesine dayanarak arz ve teklif ederim.”<sup>(81)</sup>

12. Fikri Apaydın'ın bu önergesi, 19.1.1949 tarihli birleşimde tartışılmış ve dilekçe komisyonunun kararı aynen kabul edilmiştir. Bu birleşimde Fikri Apaydın'dan başka, geçici Dilekçe Komisyonu Başkanı Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), İhsan Olgun (Yozgat), Hasan Polatkan (Eskişehir), Adnan Menderes (Kütahya), Fuad Sirmen (Rize, Adalet Bakanı) da olay üzerine konuşmuşlardır.<sup>(82)</sup>

13. Kamutayın bu kararı üzerine vukuundan dört seneden fazla bir zaman geçtikten sonra hadiseye el konulmasına ihmalleriyle sebebolarların tesbiti Başbakanlığa yazılmış ve Başbakanlığın emriyle kurulan bir bakanlıklararası komisyonda hadise ilk defa incelenmiştir.

Adalet ve Milli Savunma Bakanlıklarından birer, İçişleri Bakanlığında iki ve Genelkurmay Başkanlığından bir temsilcinin iştirakıyla teşekkül eden komisyonun tanzim ettiği rapor şöyledir.<sup>(83)</sup>

“Bu rapordan hâdisenin aşağıda naklolunan şekilde cereyan ettiği anlaşılmaktadır.

1943 senesi Temmuzunda Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Muğlalı Özalp ilçesine gelmiş ve Askeri mahfelde Van Valisi Hamit Onat, Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel, Özalp Sulh Yargıcı Baki Tekin, Tabur Komutanı Şükrü Tüter ile beraber bulunurken, Van Valisiyle Özalp Yargıcı bazı Özalp'lı vatandaşların hududun öbür tarafındaki şahıslarla münasebette bulunarak emniyet ve asayiş ihlal etmekte olduklarından şikayet etmişlerdir. Bu şikâyet üzerine Ordu Müfettişi Tabur Komutanı Şükrü Tüter'e, bu adamları sana teslim ettireceğim, icabına bakar hepsini temizlersin diye emir vermiş ve bu emir üzerine hazırlanan listeye isimleri ithal olunan 32 vatandaş Vali Hâmit Onat'ın emriyle Özalp Kaymakamı tarafından Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun Mülga 18'nci maddesine dayanılarak yakalatırılmış ve polis nezaretinden Hudut Tabur Komutanı Şükrü Tüter'e teslim ettirilmiştir. Bundan sonra, bu şahıslar Yedek Subay Nejdet Bilgez ve Bilâl Bali komutalarındaki iki müfrezeve tetrik olunmuş ve Kukur deresinde elleri kolları bağlandıktan sonra üzerlerine makineli tüfekle ateş edilmek suretiyle

öldürülmüştür.

Tabur Komutanı Şükrü Tüter hâdisenin bu mahiyetini tamamiyle gizleyerek uydurma bir vaka raporu tanzim etmiş ve bu raporda mezkûr 32 kişinin İran-Türk hududu üzerindeki gizli geçit ve yolları göstermek üzere hududa şevkolunduklarını ve bu sırada Çaldıran'ın Çilli gediği mintikasında muhafızlarına tecavüz ederek karşı tarafa kaçmaya teşebbüs ettiklerini, fakat müfrezenin uyanık davranması üzerine buna muvaffak olamadıklarını ve karşı taraftan bu tarafa kaçıışı himaye etmek için açılan ateşle müfrezenin ateşi arasında tamamiyle imha edilmiş olduklarını tesbit etmiştir.

Hâdis bu uydurma vaka raporunda tasvir olunduğu şekilde hudut tabur komutanı tarafından Van Mintika Komutanlığına, 266 ncı Alay Komutanlığına ve Özalp Kaymakamlığına bildirilmiş fakat hâdiseden mahalli kaza mercileri haberdar edilmemiştir. Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Muğlalı 13.VIII.1943 tarih ve 16817 sayılı yazısıyla hâdiseyi Genelkurmay Başkanlığına Şükrü Tüter'in uydurma vaka raporunda yazdığı şekilde aksettirmiştir. Hâdis bu kadarla kalmamış, maktûller arasında iki kardeşi bulunan Van Cezaevinde hükümlü İsmail Özay Adalet ve İçişleri Bakanlığına çektiği 15.9.1943 tarihli telgraflarıyla hadiseyi ihbar etmiştir. Bu ihbar üzerine Adalet Bakanlığı meseleyi derhal Van Cumhuriyet Savcılığından sormuş ve Van Cumhuriyet Savcılığı vilayete müracaat ederek oradan aldığı cevaba göre Tabur Komutanı Şükrü Tüter'in 31.7.1943 tarih ve 3805 sayılı yazı örneğini Bakanlığa göndermiştir.

Adalet Bakanlığı bu yazıyı tatminkâr bulmadığı için 6.11.1943 tarih ve 163 sayılı yazısıyla İçişleri Bakanlığına aynı tarih ve 217 sayılı yazı ile Milli Savunma Bakanlığına hadisenin celibi şüphe (şüphe çekici) ve raporun kanaatbahş olmadığını bildirerek meselenin tetkik ve tahkik edilmesi icasettiğini ve gereğinin yapılmasını istemiş, ayrıca 31.1.1944 tarihli yazısıyla Genelkurmay Başkanlığının dikkat nazarını da çekmiştir.

Adalet Bakanlığının bu yazısı üzerine Milli Savunma Bakanlığı Ali Rıza Artunkal imzasıyla yazılan bir yazı ile keyfiyeti Genelkurmay Başkanlığına bildirmekle beraber hadisenin ciheti askeriyeyi ne sebeple ilgilendirdiğini ve müebbikleri hakkında yapılan tahkikat neticesinin bildirilmesini de Üçüncü Ordu Müfettişliğinden istemiştir. Üçüncü Ordu Müfettişliği bu yazıya Genelkurmay Başkanlığına evvelce yazdığını yukarıda zikrettiğimiz 13.8.1943 tarih ve 16817 sayılı tezkeresinin bir suretini göndermek suretiyle cevap vermiş ve bunun üzerine Milli Savunma Bakanlığı, Adalet Bakanlığına hadiseden en büyük adli amir olan Genelkurmay Başkanlığının haberdar edilmiş olduğunu, fakat bu *makamın bir muamele yapmaya lüzum görmediğini bildirmiştir*. Hadise Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunda görüşülmeye başlandıktan sonradır ki, Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır imzasıyla yazılan 28.6.1948 tarihli emir üzerine Genelkurmay Başkanlığı harekete geçmiş ve hadisenin tahkikine başlamıştır.

Muhbir İsmail Özay'ın İçişleri Bakanlığına çektiği 15.9.1943 tarihli telgraf üzerine bu bakanlık işi Van Valiliğinden sormuş ve Valliik yazdığı cevapta Tabur Komutanı Şükrü Tüter'in uydurma raporunu ileri sürdüğü için, müştekiye bu rapor dairesinde tebligat yapılması Van Valiliğine ayrıca emredilmiştir. *İçişleri Bakanlığına bu muameleyi yaptığı sırada hakiki mahiyetinden tamamiyle haberdar olduğu Birinci Umumi Müfettiş Avni Doğan*

*imzasıyla bu bakanlığa yazılan 8.9.1943 tarih ve 857 sayılı şifreden anlaşılmaktadır.* Filhakika bu şifrede Umumi Müfettiş "hadisenin bazı cephelerini izah eden hususi bir tahriratın Cuma günü hareket edecek posta ile doğruca Bakan adına sunulduğunu" bildirmektedir. *Bu hususi tahriratın aslı ve sureti İçişleri Bakanlığı dosyalarında bulunamamış ve o zamanki İçişleri Bakanı nezdinde kaldığı ve mumaileyh (adı geçen) tarafından resmî muameleye konulmadığı anlaşılmaktadır.*

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesine dayanarak nezaret altına aldıkları 32 vatandaşı manuni merce olan adalet teslim etmeyerek hudut tabur komutanı Şükrü Tüter'e teslim etmek suretiyle vazifelerini suüstimal etmiş olan eski Vali Hamit Onat, Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel, Özalp eski Jandarma Komutanı Yüzbaşı Vasfi Bayraktar, Van eski mektupçusu Tefvik Yener, Başgedikli Ali Sever haklarındaki tahkikat ise, İçişleri Bakanlığınca ancak, 1951 yılında yapılmış, ve suçun 5677 sayılı Af Kanununa tabi olduğunu tesbit eden Müfettiş fezlekeseyle bu husustaki evrak 20.II.1951 tarih ve 131 sayılı yazı ile Danıştay'a gönderilmiştir. Danıştay İkinci Dairesi, 6.III.1951 tarih ve 579/644 sayılı kararıyla zamanaşımı sebebiyle davanın düşmesine karar vermiştir.

Hadiseyi yukarıda naklettiğimiz tafsilatıyla tesbit eden Bakanlıklararası komisyon raporu, yapılan ihbara dayanarak Adalet Bakanlığının harekete geçmesine ve açıkça dikkat nazarlarının çekilmiş olmasına rağmen o zamanki Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal ile, Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'ın ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın hadiseyi tahkike yanaşmadıkları ve tatminkâr ve kanaatbahş (kanaat verici) olmadığı bildirilmiş olan Şükrü Tüter raporuyla iktifa ederek hadiseye ciddi surette el koymadıklarını ve hadisenin faileri hakkında kanuni hiçbir muameleye tevessül etmediklerini belirtmektedir. Bunların yanında hadiseden haberde oldukları halde hadiseye el koymamak suretiyle kanuni vazifelerini ifa etmeyen Van Cumhuriyet Savcısı Kemal Yörükoğlu ve Özalp Sulh Yargıcı Baki Tekin'in mesuliyetlerini de tebarüz ettirmektedir.

Komisyonumuz rapor muhteviyatına muttali olduktan sonra Başbakanlığa yazdığı 4.6.1951 tarih ve 3607-4284-3566-4232 sayılı yazı ile *Birinci Umum Müfettiş Avni Doğan tarafından yazılarak aslı veya sureti dosyalarda bulunamayan* hususi tahriratın bulunmasını ve muhtevasının öğrenilmesine ihtiyaç görüldüğünü bildirmiş ve ayrıca Özalp Hukuk Yargıcı Baki Tekin ve Van Cumhuriyet Savcısı Kemal Yörükoğlu hakkında bir muamele yapıp yapılmadığının bildirilmesini talep etmiştir.

Başbakanlık bu yazıya verdiği cevaba eklenen Adalet ve İçişleri Bakanlıkları yazı suretlerinden Baki Tekin ve Kemal Yörükoğlu'nun kanunen suç teşkil eden fiillerine yeni muttali olunduğu için haklarında bugüne kadar bir tahkikat yapılamadığı, bugünden sonra ise hadisenin zamanaşımına uğraması ve Af kanunu şumölüne girmesi yüzünden bir muamele yapılmasına imkan görülmeyişi, adı geçenlerden Baki Tekin'in istifa etmek, Kemal Yörükoğlu'nun milletvekili seçilmek suretiyle meslekten ayrılmış olmaları sebebiyle haklarında inzibati bir muameleye tevessül imkanının da kalmadığı *Hilmi Uran'a yazılmış olan hususi tahriratın bulunmadığı anlaşılmaktadır.*" Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://irantey.org>

14. Bu arada Orgeneral Mustafa Muğlalı ve olaya adı karışan öteki kişilerin yargılanmalarına devam edilir. Orgeneral Mustafa Muğlalı Genelkurmay Mahkemesinin 20.3.1950 gün ve 950-13 Esas ve 950-8 sayılı kararı ile önce idama mahkum edilir. Sonra cezası 20 yıl ağır hapse çevrilir. Hasta olduğu gerekçesiyle hastahaneye yatırılır. Genelkurmay Mahkemesinin kararı Askeri Yargıtayca bozulur. Fakat dava Genelkurmay Mahkemesince yeniden ele alınmadan 11 Aralık 1951'de Orgeneral Mustafa Muğlalı ölür. Dosyası kapanır.

15. Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın dosyası kapanır. Fakat Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik, İçişleri ve Milli Savunma Bakanları hakkında yetkilerini kötüye kullandıkları ve görevlerini yapmadıkları gerekçesiyle TBMM'ne, 15 Mart 1950 tarihinde Meclis tahkikatı açılmasını isteyen bir önerge verir.<sup>(84)</sup> Geçici Dilekçe Komisyonu 24 Mart 1950 tarihli raporunu Dilekçe Komisyonuna sunar.<sup>(85)</sup> Bunun üzerine, "32 vatandaşın öldürülmesi dolayısıyla eski İçişleri ve Milli Savunma Bakanları hakkında Meclis tahkikatı açılmasını isteyen, 7 Ağustos 1951 tarihli Dilekçe Komisyonu raporu TBMM Başkanlığına sunulur."<sup>(86)</sup>

16. 1951 yılından 1955 yılına kadar olay yine unutulur. Söz konusu edilmez. 1955 yıllarına doğru DP iktidarına karşı CHP muhalefeti yükselir. CHP, iktidarı, kamu özgürlüklerini kısımla, ve hukuk dışı eylemlerde bulunmakla suçlar. 6-7 Eylül 1955 olayları bu muhalefeti daha da yükseltir. CHP 6-7 Eylül olaylarının bütün sorumluluğunun iktidara ait olduğunu söyler. Bunun üzerine DP mukabele-i bilmisil olarak Orgeneral Mustafa Muğlalı olayını yine aktüel bir konu haline getirmeye çalışır. 1951'de hazırlanan Dilekçe Komisyonu raporu, Arzuhal Encümenine gelir. Arzuhal Encümeni, 12 Şubat 1956<sup>(87)</sup> ve 25 Şubat 1956<sup>(88)</sup> tarihli mazbataları TBMM'ne gönderir. Bu mazbatalarla tahkikat açılmasına gerek olmadığı belirtilir.

17. Çalışmanın başında belirttiğimiz, TBMM'nin 15 Ağustos 1956 tarihli görüşmeleri bu mazbata üzerinden yapılır. Hatırlanacağı gibi yapılan uzun görüşmeler sonunda, Arzuhal Encümeni mazbatasını reddedilir. Sorumlular hakkında Meclis tahkikatı açılmasına karar verilir. Tahkikaun Aralık 1956 tarihine kadar bitirilmesi istenir. Böylece 6-7 Eylül olayları dolayısıyla muhalefetin iktidara karşı yönelttiği baskı ve eleştiriler önlenmeye çalışılır.

18. TBMM Tahkikat Komisyonu 30 Nisan 1958'de konu ile ilgili geniş bir karar alır. Bu kararda, olay, olayın nedenleri, kurşuna dizilenlerin isimleri, Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın verdiği gizli emir, olayın öteki sorumluları, kurşuna dizme olayının nasıl cereyan ettiği, Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın hükümet ile ilişkileri geniş olarak anlatılır. Tahkikat Komisyonunun bu raporu, 1958 yılının Mayıs ayı başlarında TBMM'nde görüşülür. Fakat, zaman aşımından, çeşitli af yasalarından dolayı cezaî kovuşturmayla girişilemez, girilmez. Sorun, siyasal ve hukuksal yönleriyle kapatılmış olur. 30 Nisan 1958 tarihli Tahkikat Komisyonu raporu ileride aynen verilecektir.

## B. "Otuzüç Kurşun"

Ahmed Arif'in şiirinin Kürt toplumunda büyük etkiler yarattığını yukarıda belirtmiştik. Sanatçıların, üniversitenin, bilimin hiç uğraşmadığı konulara ilişkin anlatımları ise, sanatın toplumda yarattığı normal etkilerden çok daha köklü ve yaygın olmaktadır. "Otuzüç Kurşun", böyle bir sanat ve düşünürdür. Kürdistan'ın çeşitli kesimlerinde, okuma-yazma bile bilmeyen Kürt gençlerinin, dağdaki çobanların, tarladaki işçilerin, kahvehanelerdeki garsonların vs. bu şiirlerin Kürtçelerini okudukları sık sık gözlenen olaylardır. Diyarbakır Sıkıyönetiminde kalanlar, tutuklulara, Sıkıyönetim Komutanlığı, Askeri Savcılık, Mahkeme, Tutukevi müdürlüğü, MİT gibi kurumlarda baskı ve işkence yapıldığı sıralarda, veya böyle bir ortamın yaratılmasına çalışıldığı anlarda, gençlerin, ahengini ve veznini de yaratarak, bu şiirlerin Kürtçelerini okuduklarını hatırlayacaklardır.

*De lêxin lao*

*Lêxin*

*Bî hêsanî nayê m kuştin*

*Kuçekê mîn da hîn agirê venemirî*

*O jî we ra çend gotinên mîn hene*

*Jî mirovên fama ra.*<sup>(89)</sup>

Bu gençlerin, "Ocakta küllenmiş göz"leri, "karnında sakladığı söz"leri nedir? "Kaç bin yıllık hasret" ne içindir? Neydir?

Türkiye'de yazarlar, 1919-1922 yılları arasında Mustafa Kemal'in ve öteki Osmanlı paşalarının, geleneksel çevreleri, din adamlarını savaşa katabilmek için dinci ideolojiyi kullandıklarını söylerler.<sup>(90)</sup> Bu doğrudur. Fakat tek başına bu değildir. Kürdistan'da yürütülen eylemlerde Kürt ulus ideolojisi bilinçli olarak kullanılmıştır.

"... Dikkat edeceğimiz mühim bir mesele de Kürtlük cereyanıdır. İstanbul'da, bu hususta büyük bir faaliyet gördüm. Ben mıntıkamızdaki aşiretleri tensik (düzene koyma) ve beylerini bizzat celp ile onları tutabilirim. *Kürdistan'ın Ermenistan olacağını anlatmakla mesele kolay hallolur.*<sup>(91)</sup>

"... Harbi umumide bulunan aşiret alay kumandanlarını celb ile (yazılı çağırma) açıkça bunlara, Kürtlük meselelerinin neticesini, *Kürtleri Ermenilere mahvettireceklerini anlattım*. Ve memleketimizin kurtarılması için elbirliğiyle çalışmazlarsa, iki cihanda lanete hak kazanacaklarını söyledim."<sup>(92)</sup>

1919-1922 yılları arasında, özellikle Türk-Ermeni savaşları sırasında Kürt ulus ideolojisi birinci planda kullanılmıştır. Yukarıdaki alıntıların açıkça gösterdiği gibi söylenen kısaca şudur: "Eğer Ermenilere karşı savaşmazsanız, Kürdistan'ı Ermenilere verecekler, Ermenistan yapacaklar". Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir'in, Kürdistan'da, Kürtleri, Ermenilere karşı örgütleyebilmesi, birinci planda Kürt ulus ideolojisinin yani bu sloganın kullanılması sayesinde olmuştur. Bunun gibi, Urfa savaşlarında, Revandiz'li Ali Saip (Ursavaş) (Kürttür) Ermenilere ve Fransızlara karşı Kürtleri örgütleyebilmek için yine bu sloganı kullanmıştır.

*Babam gözlerini verdi Urfa önünde  
Üç te kardaşını  
Üç nazlı selvi  
Ömrüne doyamamış üç dağ parçası  
Burçlardan, tepelerden, minarelerden,  
Kirve, hısım, aşiret çocukları,  
Fransız kurşununa karşı koyanda,  
Bıyıkları yeni terlemiş daha  
Benim küçük dayım Nazif  
Yakışıklı,  
Hafif  
İyi süvari,  
Vurun kardaş demi,  
Namus günüdür  
Ve şaha kaldırmış atını..*

Görüldüğü gibi Kürtler, namus için, Kürt ulusunun onuru ve namusu için savaşmışlardır. Kürdistan, Ermenistan olmasın diye savaşmışlardır. Savaş sonunda ise, Kürdistan Ermenistan olmamıştır, ama, Kürt ulusunun namusu tamamen haczedilmiştir. Kürt ulusunun namusuna haciz konmuştur. Ve Kürt ulusunun namusunu haczetme eylemi, "Ermenilerle savaşmazsanız, Kürdistan, Ermenistan olacaktır" diyen Osmanlı paşaları (Kuvayi Milliyeciler, daha sonra Kemalistler) ile, İngiliz Emperyalizmi, Fransız Emperyalizmi, ve Şehinşah Rıza Şah Yönetiminin, müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan Osmanlı paşalarının, Kuvayi Milliyecilerin - Kemalistlerin, savaş sırasında ve savaş sonundaki Kürdistan politikalarını iyice çözümlemek gerekir. Bu politikaların dünya dengesi, Ortadoğu dengesi, 1917 Ekim Devriminin yarattığı sonuçlar, Türk-Kürt, Arap-Kürt, Fars-Kürt, ilişkileri açısından anlamının açıklığa kavuşturulması gerektiği gibi, büyük devletlerin Kürdistan'la ve Kürt ulusu ile ilgili arzuları açısından da değerlendirilmesi gerekir. Bu bakımdan Kürdistan üzerindeki Lozan emperyalist bölüşümünden sonra meydana gelen oluşumları dikkatle izlemek gerekir. (*Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi, 1915-1925* isimli araştırmamızda bu konu üzerinde etraflı bir şekilde durulacaktır.)

Artık, Kürtlerden, Kürtlüklerini reddetmeleri istenmektedir. "Türküm, mutluyum" diye haykırmadıkları sürece, mutlu olamayacakları söylenmektedir. Kürdistan'da Kürtçe konuşma yasaklanmaktadır. Kürtçe konuşanlara zulüm yapılmakta, zindana atılmaktadır. Para cezalarına mahkum edilmekte, idari müeyyideler uygulanmaktadır. Kürt ulusunun temel demokratik ve ulusal hakları için, kendi kaderini tayin için giriştiği bütün eylemler, yukarıda sözü edilen emperyalist ve sömürgeci devletlerin müşterek askeri eylemleriyle kanla boğulmaktadır. Kürt ulusu kitleler halinde katliamlara maruz bırakılmakta, sürgünlere gönderilmektedir. Kürdistan için farklı yasalar çıkarılmakta, öteki yasalar farklı bir şekilde uygulanmaktadır. Kürt ulusunun bütün ulusal ve demokratik hakları gasbedilmiştir. Köleleştirilmeye çalışılmaktadır. Kürt ve Kürdistan adları dillerden ve tarihlerden silinmek üzere yokedilmeye çalışılmaktadır. Kısaca, Kürt ulusu aldatılmıştır. İhanete uğramıştır. Bu ihanet, bu aldatılma, sadece Osmanlı paşalarından, kuvayi milliyecilerden - Kemalistlerden

gelmiyor. Daha 1921 yıllarında, Kürdistan Ermenistan olmasın diye, Kürtleri Ermenilere ve Fransızlara karşı örgütleyen Kürt Ali Saip (Ursavaş) daha sonra Şeyh Sait ve arkadaşlarını, yani Kürt yurtseverlerini asan mahkemenin bir üyesi, bir arada başkanı olmuştur. Ali Saip, kendi ulusuna, Kürt ulusuna karşı giriştiği bu ihanetlerine karşı Kemalistler tarafından Çukurova'da geniş bir çiftlik ve Kozan (Adana) mebusluğu ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca Şeyh Sait ve arkadaşlarını yargılarken, 60.000 altın rüşvet almasına Kemalistler göz yummuştur.<sup>(93)</sup> Daha doğrusu Şark İstiklal Mahkemelerinde, Kürt yurtseverlerinin kelleleri açık artırmaya çıkarıldığından, rüşvetler binlerce altınla ifade ediliyordu. Alan da "Kürt" veren de Kürt idi. Irkçı, ilhakçı ve sömürgeci eylemlerle dopdolu olan Kemalistler için, bundan daha iyi, "böl ve yönet" politikası uygulanamazdı. Kürt ulusu binbir çeşit ihanet karşısında idi. İşte gençlerin Kürtçe olarak,

*Ocakta küllenmiş közüm,  
Karnımda sözüm var  
Haldan bilene*

biçimindeki dizeleri sık sık tekrarlamaları Kürt tarihinin acılı ve dramatik gelişimini vurguluyordu. "Otuzüç Kurşun", okuyucuda, Kürt tarihinin, 1919-1923 yılları arasındaki dramatik dönemecini ve daha sonraki yıllara ait gelişmeleri düşündürbilmektedir. Okuyucuyu çok yönlü ilişkileri anlamaya sevk etmektedir. Bu bakımdan "Otuzüç Kurşun", etkin bir sanat ve düşün ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sinan Sabri'nin

*Suskun ve saklı bir sabırla vurgunuz  
Haczedilmiş namusumuza<sup>(94)</sup>*

biçimindeki dizeleri, yine geçmişi özetlemekte, bugünün bebeklerine, yarının gençlerine, onurlu yaşamanın bilincini aşılamaaya çalışmaktadır.

# C. 1961-1969 CHP Zonguldak Milletvekili Emekli General Kenan Esengin'in "Orgeneral Muğlalı Olayı" Hakkındaki Görüşleri

Bundan önceki bölümlerde, "Otuzüç Kurşun" olayını, TBMM Tutanak dergilerine ve olayın çok önemli üç tanığının ifadelerine dayanarak etraflı bir şekilde anlatmaya çalıştık. Şimdi olayı tahrif eden, çarpıtan, Kürt düşmanı fakat Muğlalı hayranı, bir sömürge generalinin anlatımını vermeye çalışacağız. Bu yazı dizisinin amacı, Muğlalı'ya iade-i itibar etmek, 32 kişinin katledilmesinin çok haklı olduğunu göstermek, "Otuzüç Kurşun"un toplumdaki etkinliğini kırmaya çalışmak olduğunu tekrar belirtelim.

CHP Milletvekili Kenan Esengin, yazısına, 16 Ağustos 1941'de, İran'ın İngiliz ve Rus kuvvetleri tarafından işgal edildiğini belirtmekle başlıyor.

"... Bu olayda, bizim sınır boyunca Sovyetler yerleşmişti. Daha sonra da Sovyet işgal bölgesinde Rızaiye gölü çevresinde merkezi Mahabat'ta olmak üzere, *bir demokrat Kürt hükümeti*, şeyh Gazi Mehmet başkanlığında,... ve merkezi Tebriz olan Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu Cumhuriyetin başkanı Pişaveri idi."<sup>(95)</sup>

O yıllarda İran'da Kürt ulusal hareketinin büyük bir yoğunlukla geliştiği bilinmektedir. Fakat Mahabat Kürt Cumhuriyetinin kuruluşunun 1946 olduğu şüphesizdir. Yazar daha sonra Orgeneral Mustafa Muğlalı'yı övmektedir:

"... Sayın Muğlalı'nın bazı özellikleri vardı. Boyunu biraz uzatmak için ayakkabılarının topuğu normalden yüksekti. Saçlarını alabros kestirirdi. İnce bıyıklarının uçları sivri ve dikti. Küçük kadehine konulan rakısının üzerine limon sıkarak içerdi. Ben ona, hep, Menemen ayaklanmasında, asteğmen Kubilay'ı alçakça şehid eden, yobazları asan, mert, cesur ve *devrimci*, kararların sahibi Muğlalı gözü ile bakıyor, kendisine saygı ve hayranlık duyuyordum."<sup>(96)</sup>

"Otuzüç Kurşun" Olayı ise, Jandarma Komutanı Şükrü Tüter'in baştanbaşa hilelerle ve tahrifatlarla dolu raporu aynen benimsenerek şöyle anlatılmaktadır:

"Huduttan içeriye sızan İran şakilerine yataklık etmekten suçlu olarak gözaltında bulundurulmuş 33 kişiyi, bu eşkiyaların hangi geçitlerden geldiklerini ve gittiklerini bize göstermeleri için kaymakamlıktan teslim aldık. Hududa götürdük. Hudutta geçitleri bize göstermelerini istedik. Onlar bize, bizce belli olan bazı geçitleri gösterdiler. Sonra *Çaldıran Mıntıkasının Çilli gediği mevkiine* geldiğimizde hudut dışından (karşıdan) ateş açıldı, bu 33 kişi de kısmen bizim süvarilerimizin hayvanlarına binerek, kısmen yaya olarak öbür tarafa kaçmak istediler. Bu sırada gerek öbür taraftan açılan ateş, gerekse bizim kitalarımız tarafından açılan ateş arasında kaldılar ve bir süre sonra kamilen imha (yok) oldular."<sup>(97)</sup>

Dikkat edilirse, sömürge generali, CHP eski milletvekili Kenan Esengin bu uydurma ve hileli raporu bile tahrif ederek vermektedir. CHP Milletvekili 33 kişiden sık sık,

soyguncu, çapulcu, eşkiya, talancı, hırsız sıfatlarını kullanarak söz etmekte, "33 vatandaş denen şaki" demekte, "kurşuna dizilmeleri iyi oldu, oh olsun" demeye getirmektedir. Fakat Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın, bu katliamları ve cinayetleri işlemediğini de sık sık belirtmektedir. Duruşmada "arkadaşlarını kurtarmak için" suçu kendi üzerine almıştır, böylece mert bir davranışta bulunmuştur, demektedir.

"... Mahkeme böylece sürdürüldü ve Orgeneral Muğlalı bir aralık "bu memur ve subaylara ben emir verdim, onların bir suçu yoktur. Eğer o zamanki tedbirlerim bir suç ise suçlu benim. Kararınızı verirsiniz" dediler ve *mertçe* herşeyi yüklediler. Hakimin, "ya emrinizi yerine getirmeseydiler", sözü üzerine de "yapmasaydılar onları da cezalandırırdım", karşılığını vermişlerdi... Böylece subay ve memurlar kurtuldular..."<sup>(98)</sup>

"... Orgeneral Muğlalı, Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarından gelmiş, Atatürk devrimlerine çok bağlı, yurtsever, duygulu aynı zamanda *mert ve cesur bir askerd*."<sup>(99)</sup>

"Otuzüç Kurşun" olayının önemli tanıklarından biri olan, Yüzbaşı Dr. Reşit Ersezer, General Kenan Esengin'in yazılan hakkında şunları yazmaktadır:

"... Sayın Kenan Esengin, Muğlalı'yı müdafaa edebilmek için Meclis araştırmasında ve mahkemede suçluların verdikleri ifadeleri delil olarak göstermektedir. Oysa, bunlar kanun dışı tutum ve hareketlerini haklı gösterebilmek için hakikat harici beyanlardır. Şayet emekli general Kenan Esengin araştırmalarında, biraz da şahitlerin ifadelerine vakit ayırmış olsaydı, hakikatı anlayacak ve 33 vatandaşın nasıl öldürüldüklerini öğrenecekti."<sup>(100)</sup>

"... Muğlalı, Sayın Kenan Esengin'in ileri sürdüğü gibi, işlediği suçun sorumluluğunu *mertçe* kabullenmemiştir. Aylarca süren mahkeme esnasında, devamlı olarak verdiği emri inkar etmiştir. Suçun sorumluluğunu iki yedek subay asteğmenin Durmuş Özbek ve Bilal Balı'nın omuzlarına yüklemek istemiştir. Ben, demiştir, öldürme emri vermedim. Bunları hududa götürün, çapulcuların geçtikleri geçitleri göstersonler. Hudutta iki ateş arasında kalarak ölmüşlerdir. Fakat olay esnasında askerliklerini yapmakta olan erlerin şahadetleri ile, bunların iki ateş arasında kalarak ölmedikleri ve süvari takım komutanı iki asteğmenin emri ile kurşuna dizildikleri anlaşılınca, böyle bir olaydan benim haberim yok, demiş, çıkmıştır. Mahkemenin devamı boyunca, kendisine böyle bir emir vermişse, itiraf etmesini, yoksa iki asteğmenin mahkum edilecekleri ikazı yapılmış ise de, mahkemenin son gününe kadar inkarda devam etmiştir. Nihayet son günü itiraf cesaretini göstermiştir. Bu mudur mertlik?"<sup>(101)</sup>

Bu beyanlar, olayın iki önemli tanığı, Yd. Astğm. Durmuş Özbek ve Yd. Astğm. Bilal Balı'nın anlatımlarında da vardır.<sup>(102)</sup>

CHP eski milletvekillerinden Kenan Esengin'in yazı dizisinin, "Otuzüç Kurşun"un etkinliğini kırmak, 33 yoksul Kürt emekçisine, çapulcu, eşkiya, talancı, hırsız, vurguncu, haydut... demek ve Orgeneral Mustafa Muğlalı'ya iade-i itibar etmek için kaleme alındığını belirtmiştik. Bu bakımdan sömürge generali Kenan Esengin, olayın özünü, düğüm noktalarını anlatmaktan bilinçli olarak uzak durmuştur. Bu arada, olayları, belgeleri tahrif

etmekten de çekinmemiştir. Örneğin, yazar, TBMM'nin 7 Ağustos 1951 tarihli bir birleşiminden bahsetmektedir.

Tutanak: Devre 10 Birleşim 2 Tarih 7 Ağustos 1951<sup>(103)</sup> Halbuki TBMM'nin sözü edilen bu tarihteki birleşiminde, "Otuzüç Kurşun" olayına ilişkin hiçbir şey konuşulmamıştır.<sup>(104)</sup> Böylece yazar, okuyucular için, kullandığı kaynakları denetleme olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. Bunun gibi 15 Ağustos 1955 tarihinde de<sup>(105)</sup>, TBMM'nin herhangi bir birleşimi olmamıştır.<sup>(106)</sup>

General Kenan Esengin yazısının bir yerinde şöyle diyor:

"... Özalp'ten sonra, Van, Hoşap, Başkale, Kelikom bölgeleri de gezildi. Ordu Komutanı birliklerin ve halkın durumunu yakından görüyor, acıklı olaylar, hikayeler dinliyor, ve alınması gerekli tedbirleri yerinde komutanlarla görüşüyordu. Hemen her yerde halk, "Paşam evimizden çıkamıyoruz, otlaklarımıza gidemiyoruz. Bu gidiş ile bütün hayvanlarımız kaçırılacaktır. Ya bizi koruyunuz ya da kendimizi korumak için bize yeterli silah veriniz" diye yalvarıyorlardı."<sup>(29.1.1974)</sup>

Halbuki böyle bir olay yoktur. Olayın tanıklarından Yüzbaşı Dr. Reşit Ersezer'in belirttiği gibi olayın aslı, gözüaltına alınan 40 kişinin yakınlarının Orgeneral Muğlalı'dan, yakınlarını (ana-baba, çoluk-çocuk) serbest bırakılmalarının istemeleridir. 35 numaralı dipnotu ve ona ilişkin metin bu bakımdan çok önemlidir. Görüldüğü gibi, General Kenan Esengin, olayları büyük ölçüde tahrif etmekte, istediği biçimde anlatmaktadır. Olmamış şeyleri olmuş göstermekte, olmuş olanları gizlemeye çalışmaktadır.

Yazarın kullandığı öteki belgeler de tahrifat ve çarpıtmalarla doludur. Hangi belgelerin nasıl kullanılması gerektiği ve, hangi belgelerin nasıl seçildiği konusunda da aynı yol izlenmiştir. Biz tahrifatın ve yanlışlıkların bilinçli olarak yapıldığı kanısındayız. Bu, "Otuzüç Kurşun" olgusu etrafında gelişen tartışmaları, saptırmak ve araştırmaları engellemeyi amaçlamaktadır. Okuyucuya sahte belgeler sunarak, ve onları dahi tahrif ederek, "İşte Muğlalı olayı, 33 vatandaş denen eşkiya olayı budur" demektedir. Yazar böyle yapmakla, "Otuzüç Kurşun" denildiği zaman, daima kendi anlatuklarına müracaat edileceğini, sanmaktadır. Ummaktadır. Bu bakımdan olayın temel belgelerini, düğüm noktalarını gizlemeye çalışmaktadır. Yanlış belgelere ve olmayan Meclis tutanaklarına dikkati çekmeye çalışmaktadır. Tartışmaların sürdürüldüğü ve olayın can alıcı noktalarının anlatıldığı esas birleşimi ise gizlemeye, yok farzetmeye çalışmaktadır. Çünkü esas tutanakları inceleyen kişiler olayı gerçek yönleri ile öğrenmektedirler. CHP eski Milletvekili, sömürge general Kenan Esengin'in esas korktuğu ise gerçeklerin öğrenilmesidir.

General Kenan Esengin'in<sup>(107)</sup> şu yazısı, somut gerçeklerden ne kadar büyük bir üzüntü duyduğunu açıkça ortaya koyuyor:

"... Geçen gün Urfa'nın Siverek ilçesinden bir mektup almıştım. Onda diyordu ki, *burada çok kimse Türkçe konuşmuyor, Türk oldukları halde...* Oysa 1944 te ben Siverek'e gitmiştim. Herkes Türkçe konuşuyordu. Başka dilde konuşanlar yoktu. Ne oldu da 30 yıl sonra bu kadar geriye doğru gittik."<sup>(108)</sup>

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>  
Görüldüğü gibi CHP eski milletvekili Kenan Esengin'in "geriye doğru gitmek",

"ileriye doğru gitmek" anlayışı çağdaş olmaktan son derece uzak. Tam bir sömürgeci mantığı. CHP eski milletvekiline göre, Kürt emekçilerinin kurşuna dizilmeleri, katledilmeleri, "ileri gidişin" göstergeleridir. "Doğu"da Kürtçe konuşmanın yoğunluk kazanması ise, "geriye doğru gidiş"tir. Tam anlamıyla CHP'ye uygun bir aydın. "Sol" Kemalist. "İlerici" sivil-asker bürokrat örneği. Tam bir sömürge generali.

## II. 1943 Yıllarında Türkiye'deki İç Politika Gelişmeleri ve Türkiye'nin Dış İlişkileri

1930-1934 yılları arasında İran'da Büyükelçilik görevi yapan Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede, Hatıratının bir yerinde şunları anlatıyor:

"... Şah'a cevaben, hissiyatı necibane ve dostanelerine, Gazi'ye karşı gösterdikleri müveddet ve muhabbetlerine teşekkürden sonra *asıl meseleye geçtim. Yani Ağrı Dağı ve hudut üzerindeki Kürt asilerine ve eşkiyalarına karşı yapılması gereken müşterek askeri harekate temas ettim.* Kendisinin İran ordusunun Başkumandanı, yüksek bir asker olduğunu da ileri sürerek bütün muharebelerde *gayenin düşmanı imha olduğuna* nazaran, kitalarımızın hudut mıntıkasında karşılarında ricat edecek eşkiya gruplarını imha için süratle, şiddetle takibe mecbur olduklarını binaenaleyh hareket esnasında, "hududu tecavüz" meselesinin mevzuubahs olamayacağını, her iki memleketin asayişini bozan, hudut üzerinde haydutluk, kaçakçılık yaparak dostluk münasebetlerimizi ihlal eden bu asilere karşı müşterek askeri hareket yapılmasının siyasi ehemmiyetini ve askeri faydalarını izah ettim..."

Görüşme yarım saat sürdü. Şahsıma karşı cidden çok iltifatkâr davrandı. Gazi'ye, derin hürmet ve prestij ve hayranlıklarını mükerreren ifade etti. Gazi'nin muazzam reform ve kalkınma programını kendi kudretleri nisbetinde takip etmekte olduğunu anlattı. *Müşterek düşmanlar karşısında* aramızdaki dostluğun takviyesi lüzumunu katiyetle tekrar etti... Bu mülakatın mufassal raporunu Hariciye Vekaletimize gönderdiğim zaman 18.9.1930 tarihli bir mektupla da Gazi hazretlerine arz etmiştim..."<sup>(109)</sup>

Bu açıklama üzerinde büyük bir dikkatle durmak gerekir. Zira, Cumhuriyet tarihi boyunca Türk hükümetlerinin Kürdistan politikasının ve bu meseleden dolayı geliştirilen dış politik ve ekonomik ilişkilerin kısa bir özetidir. Kürtler, İngiliz (sonra Irak), Fransız (sonra Suriye), İran ve Türk devletleri tarafından **müşterek düşman** ilan edilmiştir. Burada Türk büyükelçisinin İran Şahı ile konuşması yer almaktadır. Türk Büyükelçisi İran Şahına, "Müşterek düşman Kürtleri birlikte imha etmek zorundayız, hudut üzerinde haydutluk, kaçakçılık yaparak dostluk münasebetlerimizi bozan Kürtleri müştereken yoketmeliyiz" demektedir. Ve bunu, bir mecburiyet olarak ileri sürmektedir. Ordu birliklerinin Kürtleri kovalarken, sınırı gayet rahatlıkla geçmeleri gerektiğini, bunun hudut tecavüzü olamayacağını, bu eylemlerin işbirliği halinde yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gerçekten Kürdistan üzerinde yürütülen eylemler, Kürdistan'ı müşterek

sömürge olarak kullanan devletler açısından, nesnel bir zarurettir. Emperyalist ve sömürgeci devletlerin temel çıkarı, Kürdistan'ı ilhak etmek, sömürgeleştirmek, Kürt ulusunu tamamen yoketmek olunca, Kürdistan'daki ve Kürt ulusundaki, her türlü ulusal ve demokratik gelişmeyi müşterek askeri, politik ve ideolojik eylemlerle bozmak da temel bir görev olarak belirmektedir.

Türk Büyükelçisi Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede ile, İran Şehinşahı Rıza Pehlevi'nin konuşması, 15 Eylül 1930 tarihine rastlamaktadır. Yani Ağrı direnmesine. O sıralarda İran ordusu, zaten, İran'da, Simko liderliğinde yürütülen Kürt ulusal hareketine karşı savaş halindeydi.<sup>(110)</sup> Ve bu tür önerileri nesnel olarak kabul etmek zorundadır. Nitekim, Şehinşah Rıza Pehlevi de, "Müşterek düşmanlar karşısında her iki ülkenin arasındaki dostluğun takviyesi lüzumunu" belirtmiştir.<sup>(111)</sup>

"Otuzüç Kurşun" olayının 1943 Temmuz ayının sonlarında meydana geldiğini belirtmiştik. 8-15 Haziran 1943 tarihinde de CHP'nin 6. Büyük Kurultayı toplandı. 6. Büyük Kurultay 8 Haziran 1943 tarihinde Milli Şef Değişmez Genel Başkan İsmet İnönü'nün açış konuşması ile başladı. Milli Şef İsmet İnönü'nün bu konuşması, öteki konuşmaları gibi basında büyük coşku ve övgülerle karşılandı. Partinin ve devletin bir numaralı resmî yazarlarından Falih Rıfkı Atay Kurultayın yapacağı işleri şöyle belirledi:

"... Altıncı Kurultay T.C. nin 21. barış ve kalkınma yılı ve 2. Dünya Savaşının 4., yılı içinde toplanmaktadır. Bugün hepimizin ilk vazifemiz, Partimizin kurucusu ve ebedî Şefi Atatürk'ü anmak ve *Milli Şefe sarsılmaz bağlılığımızı göğüslerimizin bütün kuvvetiyle haykırarak olacaktır.* Milli Şef, milli birliğin, milli basiretin, milli karar ve iradenin dünyada timsali olmuştur. (Kurultay) Milli Şefin sevk ve idaresi altında Türk milletinin her zamandan daha kuvvetli birliğini ilan edecektir." (*Ulus*, 8.6.1943)

Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan İsmet İnönü'nün rejim ve ülke yönetimindeki etkinliğini ve karar sahibi tek kişi olduğunu gösterebilmek için, konuşması ile ilgili yazıların başlıklarına kısaca göz atmak yeter.

*Ekrem Uşaklıgil*, Milli Şefi Dinlerken, *Ulus*, 8.6.1943

*Yeni Sabah*, Milli Şef ve Kurultay, *Yeni Sabah*, 9.6.1943

*Tasvir-i Efkâr*, Devlet Reisimizin Mühim Nutukları, *Tasvir-i Efkâr*, 9.6.1943

*Haydar Rüştü Öktem*, Milli Şefin Söylevi, *Anadolu*, 9.6.1943

*M. Zekeriya Sertel*, Milli Şefin Nutkundan Çıkan, Yarınki Türkiye, *Tan*, 10.6.1943 (M. Zekeriya Sertel, bu yazısında "Milli Şef", "Milli Şefimiz" gibi tabirleri 10 kez kullanmış, "demokratlaşmaya"(!) katkıda bulunuyor, diye Şefi övmüştür. Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan tarafından atanan Parti (CHP) Bağımsızlar Grubu'nun 21'den 33 kişiye çıkarılması "demokratikleşme" olarak değerlendirilmiştir.)

*Asım Us*, Aziz Şefin Millete Yol Gösteren Nutku, *Vakit*, 10.6.1943

*Sadri Ertem*, Altıncı Büyük Kurultaydan Değişmez Genel Başkanı Dinlerken, *Vakit*, 10.6.1943

*Hüseyin Cahit Yalçın*, Kurultay Haftası, *Vatan*, 13.6.1943

Kurultayın son günü olan, 15 Haziran 1943'te CHP Genel Başkan Vekili ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu, bir konuşma yaptı. Türkiye'nin iç ve dış politikasına ilişkin bu konuşmanın son bölümü şöyle:

"... Arkadaşlar, sözlerime son verirken, bütün dünyanın şu dört hakikatı, bir kere daha duyması lazımdır..

1. Türküz, Türkçüyüz, her gün biraz daha Türkçü olacağız.
2. Her işimize hakim ruh: Terakki ve medeniyet ruhudur.
3. Türk milletinin irade kaynağı olan Ebedî Şef Atatürk aramızda yaşıyor ve daima yaşayacaktır.
4. Devletimizin ve Partimizin başı Milli Şef İsmet İnönü, bütün varlığımızın hem başı, hem de kalbidir."

Görüldüğü gibi Başbakan ve CHP Genel Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu, kendi subjektif kanılarını "hakikat" olarak ileri sürmektedir. Türk basınında, bu konuşma ile ilgili olarak da birçok övücü yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan bazıları şunlar:

*Falih Rıfki Atay, Başvekilin Nutku, Ulus, 16.6.1943*

*Tasvir-i Efkar, Başvekilin Yeni Nutku, Tasvir-i Efkar, 17.6.1943*

*Ekrem Uşaklıgil, Bir Nutuk ki, Ne Bir Kelime Fazla, Ne Bir Kelime Eksik, Son Posta, 17.6.1943*

*Yeni Sabah, Saraçoğlu'nun Sözleri, Yeni Sabah, 17.6.1943*

*Falih Rıfki Atay, Son Nutuk ve Dışarıdaki Tesirleri, Ulus, 19.6.1943*

*Hüseyin Cahit Yalçın, Kurultaydan Sonra, Vatan, 19.6.1943*

Ekrem Uşaklıgil, sözü edilen yazısında şöyle diyor:

"... *Parti kurultayı millet kurultayı, kurultay kürsüsü millet kürsüsü sayılır.* Saraçoğlu millet kürsüsünde söylerken sözü sık sık kesilerek alkışlandı. Son cümleleri ise radyonun getirdiği akislerden anlayarak söylüyoruz ki, adeta bir vecd (yüksek heyecan) havası uyandırdı. Fakat imkan olsa da, 18 milyon Türk bir yere gelerek nutku dinleyebilseydi, netice aynı olacaktı.

Saracoğlu'nun nutkunun son cümlelerinden birini bütün dünyaya duyurulması lazım gelen 4 hakikatten biri olarak şu cümle teşkil ediyordu:

'Türküz, Türkçüyüz ve her gün biraz daha Türkçü olacağız.'

Kurultaya vecd havasını veren son cümlelerden biri de, işte bu cümleydi. Ve Türkü yükselme yolunda şahlandıracak tek hakikatı en büyük kürsümüzün bu devresinde bu kadar kesin olarak teslim etmek şerefi Ödemişli'ye nasip oldu.

Meşrutiyet yıllarının binbir ırkı temsil eden binbir kulüp ve cemiyetleri karşısında Türklüğünü gururla ilan edememenin acılığını yakından duymuş olanlar artık geniş bir nefes alabilirler."

CHP Genel Başkan Vekili ve Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun bu konuşması, *Ülkü* Dergisi tarafından da, şöyle duyurulmaktadır: "CHP Genel Başkan Vekili ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Devletimizin ve Partimizin başı, Milli Şef İsmet İnönü, Bütün Varlığımızın Hem Başı Hem de Kalbidir, dedi."(Sayı 42, 16 Haziran 1943, ss.6-9)

Bu yazılardan açıkca anlaşıldığı gibi, Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef rejim ve toplum üzerinde yoğun bir etkiye sahiptir ve karar verici tek güçtür. Aynı şekilde Türkçülük akımının etkinliği de büyüktür. Bu saptamaların yapılmasında büyük yarar vardır. Zira "Otuzüç Kurşun" olayında Milli Şef İsmet İnönü'nün adı sık sık geçmektedir. Türkçülük akımının subaylar üzerindeki etkinliği ise tartışılmayacak derecede açıktır. (CHP'nin Altıncı Büyük Kurultayı ile ilgili olarak bk. *Ayn Tarihi*, sayı 115, Haziran 1943 ss.12-83)

"Otuzüç Kurşun" olayı ile ilgili olarak saptanması gereken ikinci bir olgu yine Haziran-Temmuz aylarında cereyan etmiştir. Bilindiği gibi 1932 yılında Mela Mustafa Barzani ve Ağabeyi Şeyh Ahmet, Güney Kürdistan'da İngilizlere karşı ve onların kuklası olan Arap monarşisine karşı yeniden özerklik mücadelesine girmişlerdi. Bu mücadele sırasında İngiliz yönetimi tarafından yakalanmışlar, önce Basra, sonra da Süleymaniye'de zindana atılmışlardı. 1943 yılı yaz aylarına kadar orada kalmışlardı. İşte bu tarihlerde Şeyh Mahmut Berzenci'nin oğlu Şeyh Latif, Mela Mustafa Barzani'yi zindandan kaçırdı. Daha sonraki olayları Edgar O'Ballance şöyle anlatıyor:

"... 1943 te Molla<sup>(112)</sup> Mustafa Süleymaniye'den kaçtı. İran'a girdi ve buradan da anavatanı olan Irak'taki Barzan'a geçti. Burada Kürt milliyetçiliği propagandasına başladı ve Kürt aleyhtarı olduğu bilinen Irak hükümetine karşı büyük destek sağladı.

1943 Haziran'ında tam Türkiye sınırında başka bir Kürt aşiret reisi, Sait Biroki Türk hükümetine karşı birkaç aşireti ayaklandırdı, sınırdaki polis karakollarına hücum etti ve özerklik talebinde bulundu. Sait Biroki ile birleşen Molla Mustafa silahlı adamlarını topladı ve Irak sınırındaki polis karakollarına akınlar düzenledi. Fakat bir gece içinde Türk birlikleri Sait Biroki'yi yakaladılar ve adamlarını dağıttılar. Fakat Türkiye'deki bu yenilgiye rağmen Molla Mustafa hareketini sürdürdü. 1943 de Irak hükümeti Molla Mustafa'ya karşı bir askeri bölük yolladı, Molla Mustafa bu bölüğü pusuya düşürdü ve yenilgiye uğrattı. İngilizlerin emrindeki Hintli askerler, Diyala kasabasını geçici bir süre için durumu yatıştırmak maksadıyla işgal ettiler. Molla Mustafa'nın hâlâ *denetim altında yaşayan ailesi* Süleymaniye'den Güneydeki Hilal'e sürüldü.<sup>(113)</sup> Erkek kardeşi Şeyh Ahmet, Molla Mustafa'dan teslim olmasını istedi. Fakat Molla Mustafa, Irak askeri birliklerine karşı yürüttüğü başarılı hücumdan sonra kendine karşı güvenini mahalli alandaki itibarını arttırmıştı. Bu durum birçok Kürt'ün O'nun bayrağı altında toplanmasına yol açtı. Hatta Irak ordusundan kaçarak O'na katılan Kürtler bile oldu. Yılın sonunda Molla Mustafa birkaç yüz kuvvetli Kürt askerine sahipti. Ve bu kuvvet Irak ordusunun dağıtılması ve yenilgiye uğratılması için oldukça kuvvetli bir topluluktur. Bu durum karşısında İngilizler Molla Mustafa'ya ayaklanma taktiklerini bırakmasını ve görüşmelere gelmesini söylediler. Molla Mustafa da kabul etti. Bu ayaklanmalar boyunca Molla Mustafa yüksek seviyede görevli bulunan birkaç Kürt subayı ve hükümet görevlisi ile yakın ilişki ve irtibat kurmuştu. Sık sık komşu aşiretlere elçi gönderiyor, onların desteklerini alıyordu. Ayrıca, Irak hükümeti ve Bağdat'ta bulunan İngiliz elçisi ile de ilişki kurmuştu. Irak hükümeti Molla Mustafa'ya İran'a geçmesini ve orada Pişdar aşireti ile birlikte yaşamasını önerdi. O bu teklifi reddetti. Ve Kürt haklarında belirtti. Daha sonra Kürt siyasi örgütlerinden teklifler geldi. İngilizlerin ısrarıyla Başbakan Nuri Sait ilk önce

Kürtlere karşı anlayışlı davrandı, fakat talepler fazlalaşınca Arap bakanları anlayış göstermek değil, onları düşünmek konusunda bile isteksiz davrandılar. Kürt aydınları arasında klasik feodalizmden, aşırı sosyalizme kadar büyük ayrılıklar vardı. Kürdistan dışında yaşayan Kürtler ve aşiret reisleri arasında da bu türden ayrılıklar görülüyordu. Özerklik talebinden dolayı hükümet içinde Kürt aleyhtarı duygular geliyordu. Bu durum Irak hükümetini zaafa uğratabilir, bölünmeye yol açabilir, ve çoğunluğu Arap olan orduyu çökertebilirdi." (1961-1970 Irak Kürdistan'ı Kurtuluş Mücadelesi, Çev. Mehmet Görel, Yöntem Yay. İstanbul 1973 ss.54-56)

Anlaşıldığı üzere Kuzey Kürdistan'daki Kürtlerin, Güney Kürdistan'daki Kürtlerle ilişki kurabilmelerinin her zaman olanaklı olması, sömürgeci ve ırkçı Türk yönetimini, Kürtler üzerinde şiddete, teröre, cinayetlere ve katliamlara dayanan önlemler almaya zorlamaktadır.

"Otuzüç Kurşun" olayında üzerinde durulması gereken bir olgu da yol yapım çalışmaları ile ilgilidir. 28 Haziran 1943'te, Diyarbakır-Batman Demiryolu hattını işletmeye açan Bayındırlık Bakanı Sırrı Day şunları söylemektedir:

"... Milli müdafaa bakımından büyük önemi olan bu işlere Genelkurmay Başkanlığının ve kahraman ordumuzun yakın ilgisinin bir göstergesi olan Milli Savunma Bakanımızı ve büyük komutanlarımızı aramızda görmekle ayrıca haz ve iftihar duymaktayız.

... Sözlerime Ebedi Şef Atatürk'ün aziz hatırasını bir kere daha tazimle anarak Reisicumhurumuz Milli Şefimiz İnönü'ye karşı beslediğimiz sonsuz minnet ve bağlılık duygularını tekrar ederek hepinize tercüman olmak isterim." (Aydın Tarihi, Sayı 115, Haziran 1943, ss. 53-56)

Esat Tekeli, Diyarbakır-Batman Demiryolunun Açılması (Ulus, 26.6.1943) başlıklı yazısında, sorunu yine "milli güvenlik" açısından incelemektedir. Mahmut Esat Bozkurt, Demiryolu Politikası (Yeni Sabah, 26.6.1943) başlıklı yazısında ise, konuyu Türkçülüğün yaygınlaşması açısından ele almaktadır. Mahmut Esat Bozkurt, Diyarbakır-Batman Demiryolu Hattı'nın açılması ile "Türk ruhum beslendi" demektedir. Bu yazısında, 15 kez, "Türk", "Türk ruhu", "Türk ruhum" gibi sözcükleri kullanmıştır.

Buraya önemli bir nokta koyduktan sonra, öteki açıklamalara geçebiliriz. Yukarıda, "Otuzüç Kurşun" olayı ile ilgili hiçbir haberin, olayın cereyan ettiği 1943 yılı yaz aylarında Türk basınına sızdırılmadığını belirtmiştik. Fakat o sıralarda, Türk basınında sık sık yer alan haber ve yazılardan, hiç sözü edilmeyen bazı iç ve dış ilişkilerden, olayın gerçek nedenleri konusunda bazı şeyler çıkarmanın mümkün olduğu kanısındayız.

#### 1. Hamit Sadi Selen, Doğu'da Bir Gezinti,

"... Bütün yüksek dağlarda olduğu gibi burada da eski dillerin izlerine rastgelinirse de, Türklük her yerde hakim vaziyettir. Doğu Toroslar üzerinde kültür izleri Türklüklerin eseridir. Bunu görmek için Bitlis sokaklarında biraz dolaşmak yeter."<sup>(14)</sup>

2. 1 Eylül 1942'den itibaren, Türk Yurdu Dergisi 15 günlük olarak yeniden yayın hayatına başlıyor. Bu, derginin Dördüncü serisidir. 26. ciltten itibaren yayına başlamıştır. Derginin işleyeceği konular şu şekilde belirtilmiştir.

1. Türkçülüğün Esas Meseleleri
2. Edebiyat-Şiir
3. İktisadiyat ve İktisadiyat
4. Türk'ün Ahlâk, Din ve Felsefe Meseleleri
5. Türk Tarihi ve Asar-ı Atika
6. Türk Dili ve Edebiyatı ve Bunların Tarihi
7. Türk Coğrafya, Etnografya ve Halkiyatı
8. Türk Güzel Sanatı, Mimarisi, Tiyatro ve Musikisi
9. Talim ve Terbiye
10. Türkün Sağlığı ve Spor
11. Hal Tercümeleri, Seyahatlar, Hatıralar
12. İntikad ve Bibliografi
13. Türklük Alemi ve Şuuru
14. Türk Dünyası Vakalarının İki Haftalık Hülasesi ve Kronolojisi
15. Mektuplar, Cevaplar ile Yeni Neşriyat<sup>(115)</sup>

3. Yine 1941-1942 yıllarından itibaren, *Bozkurt, Gökboru, Türke Doğru, Çınaraltı* vs. gibi dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Nazilerin Avrupa'daki saldırıları, özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ne doğru saldırıları geliştikçe, yoğunlaştıkça, bu dergilerin yayınları da, Milli Şef, Değişmez Genel Başkan İktidarı tarafından büyük bir destek görmüştür.

4. Basında sık sık, *Türke Doğru, Türk Nedir? Milliyetçiliğimiz, İrk ve Milliyetçilik, Ahlâkta Türke Doğru, Hukukta Türke Doğru, Muşerette Türke Doğru, Dilde Türke Doğru, Mimikte Türke Doğru, Edebiyatda Türke Doğru, Romanda Türke Doğru, Tiyatroda Türke Doğru, Mimaride Türke Doğru, Evde Türke Doğru, Resimde Türke Doğru, Dekorda Türke Doğru, Şehircilikte Türke Doğru, Heykelde Türke Doğru, Modada Türke Doğru, Musikide Türke Doğru, Dansta Türke Doğru, Telenikte Türke Doğru, Felsefede Türke Doğru, Devlette Türke Doğru, Türk Rejimi, Terbiyede Türke Doğru, Pedagojide Türke Doğru, Maarifte Türke Doğru* vs. gibi yazılar yayınlanmaktadır.<sup>(116)</sup> Bu yazılardan birkaç örnek verelim.

"... Demek ki mimik yani iç oluş dili, milliyetin en dayanıklı unsurlarından biridir. Hem kültür hem de ırk öbekleri bakımından Türk öbeklerine girer olduğu halde, tarihi sebeplerle ana dilleri olan Türkçeyi kaybetmiş, yerine Kürtçe söylemeye başlamış olan Şark Türkleriyle, *ana dili yerine Arapça söyleyen Eti Türkleri*, poz ve mimik, demek ki zihniyet ve milliyet bakımından yine Türk kalmışlardır."<sup>(117)</sup>

"... Türk! Mimaride kendine dön! Bütün geçmiş zamanların mimari saltanatında hüküm süren sensin. Mimarinin süs sanatı değil, yapı sanatı, ornoman (süsleme) sanatı değil, nisbet ve tenasüb sanatı olduğunu insanlara öğreten sensin. Bu yeryüzünün büyük ayıplarını örtmek için kubbe denilen kapakları kapatan sensin. Mazlumların ahıyla sarsılan gök kubbesini tutmak için diktığın minarelerin başındaki göz yaşları gibi dökülen istalastikleri oyan sensin. Ölü taşlara can veren sensin. Çinilerindeki çiçeklerle tabiatın çiçeklerine örnek olan, yepyeni bir bitki ve geometri alemi

yaratarak *Allah'la yarış eden sensin*. Türk mimarı! Zamanının beton tekniğini al, fakat mimari vicdanını sakın alma! *Dedelerin taşları Türkleştirdiler, sen de betonu Türkleştir*. Beton yapılarını görenler, Türkün rüyasını görmüş olsunlar. Türk! Mimaride kendine dön! <sup>(118)</sup>

"... Şehirler de cemiyetler gibidir. Onların da zühtisi, millisi ve gayri millisi vardır. Tarihte köyler, kasabalar, şehirler nasıl Türk oldular? Büyük felaket: Türk şehircisi şehirciliğin Türklüğünden gafil! İşte Grek, Amerikan yapılar! Ya Türk nerede? Adana'da betondan bir Türk yapısı buldum. Konferans salonunda mıyım, yoksa bir Türk evinin kuyulu, çardaklı bahçesinde mi?" <sup>(119)</sup>

"... 'Giyimde' demedim de 'modada' dedim. Çünkü bayağı korkuyorum. 'Muhafazakâr, mürtecî' diyecekler, diye... Giyimde Türkcülük, Yaratıcı Türk zevkine güven. Giyim işini bir efkârı umumiye meselesi yayın. Bir giyim akademisi ister. Kız Sanat Okulları giyimde Türkcü olmalı. Kastamonu, Bolu, Hatay, Şark kumaşları, yeni Türk modasına göre işlenmeli. Kendimize modalar yaratmalıyız. *Başka milletleri bizi taklide mecbur etmeliyiz. Kendimize inanmalıyız. Ben Maraş pabuçlarından güzel pabuç görmedim. Kendimizden utanmasak onları giyeceğiz. Ağzı havada zevk milliyetçiliğini anlamam. Bu milliyetçilik ekonomik ve artistik te olmalı. Yabancılarla hayran olmak şaşkınlıktır. Türk durma milli bir giyim yarat.*" <sup>(120)</sup>

5. Sadabat Paktı Beş Yıl Daha Uzatıldı. Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında 25 Haziran 1937'de yürürlüğe giren Sadabad Paktı 5 Yıl Daha Uzatıldı. 25 Birincikanun 1942 <sup>(121)</sup>

#### 6. Hüseyin Cahit Yalçın, Sadabad Misakı,

"... Sadabad Misakı Türk Cumhuriyetinin, milli hudutları içinde kalarak memleketin terakki ve inkişafını temine çalışırken emniyet ve istiklalini takviye maksadıyla akdettiği milletlerarası Andlaşmalar sisteminin mütemmim bir parçasını teşkil eder.

Misakın geçirdiği ilk tecrübe devresi bütün akidlere, aralarındaki rabitanın muhafazası ve inkişafı lazım olduğu kanaatını telkin etmiş olduğunda hiç şüphe yoktur. Sadabad misakı olmasaydı, ve bunu imza eden devletlerden biri veya birkaçı birtakım ihtiraslara kapılsalardı, dünyanın harp afetinden masun kalmış bu köşesinde bugün kanlara bulanmış olacaktı." <sup>(122)</sup>

#### 7. Türkiye'de Alman Mimari Sergisi,

Alman mimari sergisinin açılışı münasebetiyle Nafia Vekili General Ali Fuad Cebesoy ile Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen birer nutuk söylediler. <sup>(123)</sup>

8. Milli Şef, Değişmez Genel Başkan 7. Mebus İntihabı İçin Namzetler Listesini İlan Etti, 24 Şubat 1943

"... Yeni mebus seçimi vesilesiyle bir beyanname neşreden CHP Değişmez Genel Başkanı Cumhurreisi İsmet İnönü'nün sözlerinde Türk milleti sevgili ve kahraman Şefi ile, bir daha başbaşa gelme, yurt işlerine dair, onun dilinden, kalbe ferahlık yüreğe inanç verici, öğütler dinlemek

fırsatını buldu. *Öz kudretini Türk milletinin ruhunda bulan Büyük Millet Meclisi, geçen dört yıllık devre boyunca büyük işler başardı... Dört yıldan beri aramızda bulunmayan Atatürk'e, Ebedî Şef diyorsak, bunu güzel bir söz söylemiş olmak, yahut bir hatırayı yaşatmak gayreti ile yapmıyoruz. Atatürk Ebedî Şeftir. Çünkü o duyguları ile milletin, hem duygu, hem düşünceleriyle de İnönü'nün yüreğinde her zaman sağıdır.*"<sup>(124)</sup>

## 9. Yeni Seçim,

"... Şimdi, 7. Devre Millet Meclisini kuracak Milletvekillerini seçmeğe hazırlanıyoruz. Milli Şef ve Partimizin Değişmez Genel Başkanı, parti namzetlerini, dün veciz bir beyanname ile memlekete bildirdi. Ve memleketin parti namzetlerine rey vermek suretiyle itimadını bir kere daha açığa vurmasını istedi.

Derhal söyleyeyim ki, seçim neticesi üzerine bir şüphe zerresinin bile konmasına imkan olamaz. Bu memleket bugün İnönü çapında bir Şefin başında bulunduğu CHP ne *bağlılığı*, inanı, münakaşa kabul etmez bir hakikat halini almıştır."<sup>(125)</sup>

10. Şeyh Mahmut Berzenci'nin oğlu şeyh Latif, Şeyh Ahmet Barzanî ve Mella Mustafa Barzanî'yi zindanda bulunduğu Süleymaniye'den kaçırdı. Irak yetkilileri Şeyh Latif'i tutuklamaya çalıştılar. Fakat Şeyh Latif İran'a geçti. Ruslar kendisini iyi karşıladılar. (1943 yaz ayları).<sup>(126)</sup>

11. Barzaniler, Güney Kürdistan'da, Güney Kürdistan'ın muhtariyeti için İngiliz ve Irak birliklerine karşı savaşa başladı, (1943 yılı yaz ayları).<sup>(127)</sup>

12. Türk demiryollarının İran ve Irak hudutlarına ulaştırılmasına çalışılıyor. 3 Temmuz 1943.<sup>(128)</sup>

## 13. Yavuz Abadan, Büyük Kurultay ve Türk Kültürü,

"... Milli kültürün gelişmesi davası, millet hakimiyeti prensibine denk olarak bir bütündür. Bu sebeple 'her türlü hurafeden uzak, milli ideolojiye uygun, vatan, millet ve aileseverlik esaslarına' dayanacak olan terbiye, 'fikirde, karakterde, bedende, birbirinden ayrılmaz' surette güdülecek, 'ileri bir medeniyet topluluğu olan Türk milleti için kültürürün bir parçası ehemmiyetsiz görülemeyeceği' cihetle, 'milletin kültür ihtiyacı ve işleri her dalı ile bütün olarak takip olunacaktır. Bu bakımdan, 'vatandaşların, Türkün derin tarih ve medeniyetini bilmesine üstün bir ehemmiyet veren', parti, orijinal ilim ve fikir eserleriyle, yüksek sanat eserlerinin vücuda gelmesini sağlayacak tedbirlere hususi bir itina göstermektedir. *Milli şuurla seçkinleşmiş millet bütün içinde, şahsiyetini, milli benliğini idrak etmiş Türk yurttaşlarının müşterek ülküye çevrilmiş iradî* yani hür faaliyetlerinden doğacak verimlerin yekunu milli kültürü teşkil eder."<sup>(129)</sup>

14. 19 Hazirân 1943 tarihli ve Berlin kaynaklı bir haber Türk-Alman dostluğu hakkında şunları söylemektedir:

"... 1941 deki dostluk anlaşması Nasyonal Sosyalist Almanya'nın Kemalist Türkiye ile olan ilişkileri tayin eden bir unsur haline gelmiştir.

Düşman tarafın tahrik için faydalandığı münferit olayların üstünde kalan bu muahede aralarında hiçbir anlaşmazlık bulunmayan iki memleketi birleştirmektedir." (*Ayın Tarihi*, Sayı 115 Haziran 1943 s.93) Bu haberin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bk. Nadir Nadi, Türk Alman Dostluğu, *Cumhuriyet* 19.6.1943

#### 15. Mahmut Esat Bozkurt, Türklük Davamız

"... Eğer milliyetçilikte ileri gidiliyor, diye, hükümete soru sormak, hükümet te bunu bize izah etmek zorunda ise, ihtilali yapan büyük partinin programı ile, hükümetin politikası ile, ana kanunlarımızla taban tabana zıt olan yazılar için neden susuyoruz.

Ben türküm, milletim, milliyetim Türktür, varım yoğun ona feda olsun, demek fırtınalar kopartıyor?

Ve neden bu Öztürklere, memleketlerinde Türklüğü müdafaa edenlere, yabancılara satılmış, deniliyor?

İşte CHP nin ilk üyelerinden biri sıfatı ile, tekrar ediyorum ve tekrar etmekten de büyük vicdan hazzını duyuyorum: Türküm ve yalnız Türklük için yaşıyorum. O kadar ki, Türk olmasaydım, kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım.

Milliyetle övünmek, onu her milliyetten üstün tutmak benim tabi bir hakkımdır. Başka milletler de kendileriyle övünebilirler. Zaten övünebiliyorlar da. Bu da onların hakkıdır. Benimki bana onlarınki de varsın kendilerine kutlu olsun."<sup>(130)</sup>

#### 16. Falih Rıfkı Atay, Türküz, Türkçüyüz, Türkiyeliyiz

"... Ne ırkçıyız, ne de sınırdışı herhangi bir dava peşindeyiz."<sup>(131)</sup>

#### 17. En Büyük Harikamız, En Büyük Şerefimiz Türk Olmaktır.<sup>(132)</sup>

#### 18. Cevdet Kerim İncedayı, "En Büyük Tehlike", Adlı Risale Üzerinde Konuştu.

"... Son günlerde bir risale okudum. 'En Büyük Tehlike' adını taşıyan bu risale baştan sona kadar ecnebi menfaatler lehine ihdas edilen bir cereyandan bahsetmektedir. Güya Türk vatandaşlığı, Türk milliyetperverliği, kisvesi altında, memlekette ırkçılık cereyanları yapıldığı ve Türkiye'nin sınırlarımız dışında bulunan Türklere karşı emperyalist cereyanlara sevk edildiği iddia olunuyor. Ben memleketimizde ne böyle bir cereyan, ne de bu şekilde bir milliyet mefhumu bilmiyorum.

Türkiye'de rejim Kemalizmdir. Buna uymak Türküm diyen insanın birinci ve mukaddes vazifesidir. Türk tarihini ancak böyle yaratabiliriz. *Türk ırkçılığı da bunu amirdi. Türkiye'de tek cereyan vardır.* O da CHP nin programındaki cereyandır. *Türkiye'de tek irade vardır...*"<sup>(133)</sup>

#### 19. Mahmut Esat Bozkurt'un Ölümü Dolayısıyla Nihat Erim Bir Nutuk Söyledi.

"... Mahmut Esat Milli Türk inkılabının, —O'nun tabiriyle Atatürk inkılabının— Türk milletini layık olduğu seviyeye tekrar eristirecek en güzel, en manalı, hareket olduğuna iman etmiş bir insandı. *İnkılabı ve onun*

*Şellerine bağlılık Mahmut Esat'ta bir akıl ve mantık işi olmadan önce, bir gönül, bir duygu, bir kelime ile iman işi idi.*"<sup>(134)</sup>

20. Türk Basın Birliği Umumi Kongresinde, CHP Umumi İdare Heyeti Azası ve *Ulus* Gazetesi İmtiyaz Sahibi Atıf Akgüç Nutuk Söyledi:

"... Vatan kurtaran, Büyük insan ve Milli Kahraman, Ebedi Şef Atatürk'ü sonsuz minnet ve şükranla anarken, *Türk deha ve faziletinin canlanmış ve samimi bir timsali olan Milli Şef İsmet İnönü'ye derin saygı ve sarsılmaz bağlılık* hislerimizi sunmayı bir vazife bilirim."<sup>(135)</sup>

21. Türk-İngiliz İttifakının Yıldönümü Kutlandı. (11 Mayıs 1944)<sup>(136)</sup>

22. Türk-İrak Dostluk İlişkisi (24 Mayıs 1944)<sup>(137)</sup>

23. Barzani'nin Muhtariyet İstekleri Irak Başbakanı Nuri Sait Tarafından Kabul Edildi, Ateş Kesildi.<sup>(138)</sup>

24. Irak Kral Naibi, İngilizlerle Görüşükten Sonra, Muhtariyet İsteklerini Reddetti, Ateşkes Bozuldu.<sup>(139)</sup>

25. Irak Kral Naibi Altes Abdüllillah'ın Türkiye'yi Ziyareti (14-20 Eylül 1945)<sup>(140)</sup>

26. İngiliz ve Irak Birliklerine Karşı Çarpışan Barzani Erbil'e Çekildi.<sup>(141)</sup>

27. Kürdistan'ın Güneyinde Barzan Bölgesinde Çıkan Ayaklanma İngiliz Kuvvetlerince Bastırıldı.<sup>(142)</sup>

28. Kürt Şeyhlerinden Ahmet Barzani ve Mella Mustafa Barzanî İran'a Kaçtı. Kürt İsyanı 15 Ağustos'ta Başlamıştı.<sup>(143)</sup>

29. Mella Mustafa Barzanî, 2000 Adamı ile İran'a Geçti. İran'daki Kürtler Bu Durumu Sevinçle Karşıladılar.<sup>(144)</sup>

30. Nihat Erim,

"... İran olayları, Türkiye ve Irak'ta ilgi ile izleniyor."<sup>(145)</sup>

31. Basın Yayın Umum Müdürü, Nedim Veysel İlkin, Yabancı Ajans Muhabirlerine Aşağıdaki Demeci vermiştir.

"... Yaşasın Atatürk, Yaşasın İnönü, Yaşasın Demokrasi

Ne faşistiz, ne komünistiz, demokratiz

Biz faşist değiliz, Nazi değiliz

Bu vatan parçası Türk olanlarındır

Vatandaş, kötü niyetli olanların gazetelerini okumayınız

Kahrolsun Serteller, Kahrolsun Kominizm, Yaşasın Türk Demokrasisi,  
Kahrolsun Rusya, Ruslara Ölüm..."<sup>(146)</sup>

32. Başbakan Saracoğlu'nun *Tan* olayları ile ilgili olarak Aylık Gazeteciler Toplantısındaki Demeci

"... Bundan 4 ay önceki toplantımızda, 'sırası gelince 50. madde hükmünü daha uysal bir hale getirmek için çalışmayı düşünüyorum, fakat,

korkuyorum ki, bu husustaki müşkilat gazetecilerden gelmesin' demiştim. Bugün bu korku azalmış değil, çoğalmıştır. Yine o gün, gazetelerin üzerinde durdukları konuları saydıktan sonra bütün bunların, üzerlerinde konuşulabilecek konular olduğunu söylemiş, 'elverir ki irtica yollarını ve kapılarını sımsıkı kapatalım' demiştim. Halbuki dil devrimi, türkçemizi türkçeleştirme gayreti aleyhindeki yazılarda sukunet ve mantık yerine, şiddet, hiddet ve infialin hakim olması, irtica kokan bir yola yavaş yavaş sapmak istediğimizi gösterir. *Halbuki Türk ırkı*, şimal ırkları gibi sağlam, metin, soğukkanlı, ağırbaşlı bir millettir. Ve her çeşit işini sükun ve intizam içinde yapmayı sever. Milletimizin, bu hasletleri herkes tarafından bilindiği halde, *birkaç gazete*, ve gazetecimiz yalan yanlış haberler ve yersiz ve alevli yazılarıyla Türk milletine ve Türk memleketine büyük fenalık yapmaktadırlar. Çünkü demokrat hükümetlerin, hepsinde gazete ve gazeteciler memleketin işlerinin kontroluna iştirak ederler. Ve pek çok faydalı olurlar. Bizde birkaç gazete ve gazetecinin tuttuğu *yalan dolan dolu yolu* biraz daha çoğalır ve biraz daha şiddetlenirse memleket çocukları yavaş yavaş doğru yazılara ve haberlere de inanmamaya başlayacaklar ve böylelikle memleket hayırlı bir kontrolun faydalarından mahrum kalacaktır.

*Tan'ın 1938-1939 yıllarında, gizli paralarla ilgili iddiası,*

Rivayet ederler ki, hükümet 1938-1939 tarihlerinde vekillik ve mebusluk etmiş bazı kimselerin servetleri hakkında geniş tahkikat yaptırmış... Merkezi İsviçre'de bulunan bir teşkilat vasıtasıyla yabancı memleket bankalarına para yatırmış olanların da isimlerini öğrenmek istemiş. Bu teşkilatın başkanını Ankara'ya getirtmiş. Kendisine bolca para verilmiş. Bu teşkilat dünyanın her tarafında bulunan ajanları vasıtasıyla bütün yabancı bankalar da eski ve yeni Türk ricâlinin yatırdıkları paraları araştırmış, tesbit ettiği isimleri bir liste halinde hükûmete vermiş. Fakat hükümet ne bu listeyi neşretmiş, ne de bu listede isimleri bulunan kişiler hakkında tahkikat yapmaya lüzum görmüştür denilmektedir. Bu manayı andıran bir sözün bundan 7-8 ay evvel bir parti içtimasında, işitmiştim. Bu içtimada Celal Bayar, hükümetin, memleket içinde ve dışında, Celal Bayar'a ait gizli paraları bulmak için, takibat ve tahkikat yaptırdığını söylemişti. Bunun üzerine söz almış, ve böyle bir tahkikatın yapılmadığını söylemiştim. Bayar, olduğu yerde ayağa kalkarak, 'Saracoğlu'nun böyle bir işten haberi olmadığını biliyorum' demişti. 'Saracaoğlu da madem ki böyle bir işi bilmiyor, o halde, o iş yalandır. Yahut da dedikoduyu aşmayan bir laftır' diye cevap vermiştim. Aradan yıllar geçti Tan Gazetesi bütün kötülöklere kapı açan yazılarını yazdı."<sup>(147)</sup>

### 33. İran, Sovyetlere Nota Verdi

"... Kuzey İran'daki karışıklıklardan Sovyetler mesuldür."<sup>(148)</sup>

### 34. İstanbul Üniversitesi Salonunun açılışı dolayısıyla Başbakanımız Recep Peker'in Verdiği İlk Konferans

"... Yurdumuzun bazı parçalarında oturan ve kurtçe konuşan vatandaşlarımızı da sevgi ile göğsümüze basıyoruz. Bu bölgenin yeni okullara devam eden bazı çocukları Türk dilini pek güzel öğrenerek ve aynı

bölgenin genç evlatları bilgilerini artırarak, temiz Türk milleti duyguları içinde Türk milletinin iyi unsurları olarak yetişiyorlar. Bazı güneydoğu illerimizde oturan bu halkın zor günlerde civar memleketlerdeki *türlü Kürt kaynaşmalarını* ve tahriklerini en küçük vatandaş kusuru yapmadan kayıtsızlıkla seyrederek rahatlık ve güven içinde yaşamalarını takdirle kayda değer buluyorum. Türk ailesinin bütün bu kıymetli evlatları bütün yurttaşlar ile beraber devletin her vazife katında şerefli ve kusursuz insanlar olarak çalışıyorlar... Bunlardan er olarak silah altına alınan genç askerleri, geçmişte olduğu gibi, bugün de, vatan savunması borcunu yerine getirmek üzere, ordumuzun safları arasında hevesle ve gayretle vazife yaptıklarını takdirle görüyoruz.”<sup>(149)</sup>

“... İrkçılık, kendi ırkından saydığı insanların oturduğu yabancı ülkelere doğru sınırlarını genişletmek davasını güder... Bunlar bizde de, sosyalist, işçi, emekçi isimlerle örtünerek ve memleketimizde kanun dışı olan komünizmin açık doktrinlerini gizleyerek ve hatta bazen milliyetçi bile görünerek, milli şuuru uyuşturma taktiğini tatbik ediyorlar.”<sup>(150)</sup>

Bütün bu haberlerden "Otuzüç Kurşun" olayının, Güney Kürdistan'da, emperyalist ve sömürgeci güçlere karşı gelişen Kürt ulusal hareketi ile çok büyük bir ilişkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan yine aynı yıllarda, İran'da, Azerbaycan'da ve Kürdistan'da, yoğun bir ulusal hareket gelişmektedir. Bu gelişmelerin, Türk hükümetlerini endişeye sevketmesi doğaldır. Çünkü Kürdistan'ın öteki bölgelerinde gelişen ulusal hareketlerin, Türk sömürgeciliğinin ve ırkçılığının boyunduruğu altındaki bölgelerdeki Kürtleri de etkileyeceği şüphesizdir. Bu bakımdan sınırlarda olağanüstü emniyet tedbirleri alınmaktadır. Kaçakçılıkla, haydutlukla, eşkiyalıkla, mücadele ediyoruz, gerekçesiyle Kürt ulusuna karşı yoğun bir sindirme hareketi sürdürülmektedir. Bütün bunların yanında, Almanya'da gelişen Nazi ırkçılığı, Türkiye'yi etkilemekte hiç gecikmemiştir. Reşad Fuad Barancer'in "En Büyük Tehlike" isimli risalesi, bununla ilgilidir. Fakat yazarın değinmemesinin aksine, Türk ırkçılığı dışı dönük olmaktan çok, ülkedeki Kürtlere karşı etkili oluyordu. Yani Kürtlere karşı sürdürülüyordu. İşte, bir yandan, Güney Kürdistan'da ve İran'da gelişen Kürt ulusal hareketleri, ve bunun Türk sömürgeciliğinde yarattığı endişe, öte yandan Nazi ırkçılığına paralel olarak gelişen Türk ırkçılığı, Kürt ulusuna karşı böyle bir cinayetin işlenmesine neden olmuştur. Dikkat edilirse Barzanilerin, hapishaneden kaçarak, Kürdistan'a geçişi ve Kürt ulusal direnişinin yeniden başlaması 1943 yılı Temmuz ayına rastlamaktadır. "Otuzüç Kurşun" olayı ise, 31 Temmuz 1943 günü cereyan etmişti.

Gerçek Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal'in, gerçek Milli Şef İsmet İnönü'nün çok yakın bir adamı olan Asım Us, 1930-1950 *Hatıra Notları* (İstanbul 1966) isimli kitabında bu durumu şöyle özetliyor:

"... 21 Aralık 1945. Kürt meselesinin Türkiye için tehlike teşkil eden şekli şudur: Ruslar, İran Azerbaycanı'nda uyandırdıkları mesele gibi bir de İran hudutları içinde Kürt meselesi yaratmak istiyorlar. Bu da küçük bir Kürt hükümeti teşkil ederek o vasıta ile bizim hudutlarımız içinde tahrikat yapmaya ve büyük bir Kürdistan vücuda getirmeye çalışmak Rus siyasetinin ana hattıdır. Buna mani olabilmek için yegâne çare Türkiye'nin İran hududu üzerinde Türk nüfusu teksif etmesidir. Şarktaki hududumuz boyunca bir nüfus yerleştirme bölgesi yapmalıyız. En kısa zamanda bu

hudut bölgesi ile memleketimizin iç bölgesini bir otomobil yolu ile birleştirmeliyiz. Hariçten, dahilden iskân suretiyle nakledilecek Türk nüfusunu her yerden evvel bu bölgeye yerleştirmeliyiz. Bu bölgenin idaresine hususi bir ehemmiyet vermeliyiz. O haldeki, hudut bölgesinde vücuda getirilecek Türk nüfusu kesafetini, Şarkta hudutlarımız içinde olan Kürt kesafeti ile İran'da Kürtler arasında bir duvar teşkil etsin. Bu duvar İran hudutlarından gelecek Kürt tahrikatının hudutlarımız içindeki Kürtler arasına nüfuz etmesine mani olur. Rusya, Asya'daki muhtelif Türk camialarını parçalamak için aralarına İslav nüfusundan duvar bölgeleri getirmiştir. Fazla olarak her Türk camiasının alfabetesini başkalaştırarak aralarında manevi ayrılıklar yaratmıştır. Bizim için de aynı sistemi tatbik etmek çok kolaydır. Bir kere İran hudutları ile Türkiye Kürtleri arasında bir Türk duvarı vücuda getirdikten sonra şark vilayetlerimizdeki Kürt nüfusu kesafetini azaltmak için buralarda Türk nüfusu yerleştirme siyaseti tatbikine ve diğer temsil siyaseti ile, takviye edilebilir. Rusya ile diğer meselelerimiz halledilmiş olsa da Kürt meselesinden vazgeçecek gibi görünmüyorlar. Bu, Rusya için uzun vadeli bir siyasettir. Senelerden beri Ermenistan'da bir Kürt üniversitesi kurmak için çalışmaları bunu gösterir.

Gürcü meselesinin Türkiye için ehemmiyeti yoktur. Çünkü memleketimizde bir Gürcü azlığı yoktur. Rusların Gürcü meselesini çıkarmaları Türklerin dikkatini Türk meselesinden çevirmektir. Bu bir iğfal hareketidir. İran'da Rusların açmak istedikleri Kürt meselesi ise, Türkiye'de bir Kürt meselesi çıkarmanın başlangıcıdır. Bu mesele de Irak'ta müşterektir. Bu itibarla Kürt meselesi hayati ehemmiyeti haiz bir meseledir. Kürt meselesinde İran ve Irak'ın müşterek olarak alınacak tedbirleri vardır. Fakat Türkiye için alınacak inzibati tedbirler de vardır. Bu da hudutlarımız içinde olan Kürt bölgelerinin İran ve Irak'taki Kürt bölgeleri ile aralarını tecrit etmektir. Zira oralarda tedbir alınmazsa çıkacak hadiseler Türkiye hudutları içinde akisler yapabilir. Rusların istedikleri Kürt meselisinin genişlemesidir." (ss. 663-664)

Asım Us'un bu yazısı Kemalistlerin Kürdistan'ı ve Kürt ulusunu nasıl sömürgeleştirdiklerini veya Kürdistan'daki uluslararası sömürge statüsünü sürdürebilmek için ne gibi tedbirler aldıklarını ve bunları uyguladıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Kemalist Asım Us'un bu yazılarını, okuyucular, Ötüken Dergisi'nin 28-29 sayısında (1967) yayınlanan ve "Doğu Mitingleri'nin (1967) düzenlenmesinde rolü olan yazısı ile karşılaştırmalıdır. Asım Us hakkında araştırmanın ileriki kısımlarında bilgi verilecektir.

# III. "Otuzüç Kurşun" Olayı ile İlgili Meclis Görüşmelerinin Basındaki Yankıları

"Otuzüç Kurşun" Olayı ile ilgili Meclis görüşmelerinin 15 Ağustos 1956 tarihinde yapıldığını belirtmiştik. Bu bölümde Meclis görüşmelerinin basına nasıl yansıdığını çeşitli gazetelerden alınan örneklerle göstermeye çalışacağız. İncelenen gazetelerden *Zafer* iktidarın yani DP'nin gazetesidir. *Yeni İstanbul* daha çok iktidar tarafıdır. *Yeni Sabah* da öyledir. *Vatan* muhalefetin, CHP'nin taraftarıdır. *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Milliyet* gibi gazeteler olaya ya hiç yer vermemişler veya çok az yer vermişlerdir.

1. 16 Ağustos 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde şu haber var. (Haber 8 sütun üzerine yazılmış ve birinci sayfayı kaplıyor.)

CHP İktidarı Devrinde, Sorgusuz Sualsiz ve Kanunsuz Kardeşi Kardeşe Öldürtenler, Şarkta 32 vatandaşı Katledenler Hakkında Meclis Tahkikatı Açılıyor.

Dün Toplanan Meclis Bu Adilane Kararı Aldı.

Haberin daha küçük harflerle dizilen alt başlıkları da şöyle devam ediyor:

Tahkikatı Yapacak Komisyonca Bu Facianın İhdasında Medhaldar Bulundukları (facianın meydana gelmesinde rolü oldukları) Belirtilen İsmet İnönü, Hilmi Uran, Kazım Orbay ve O Devir İktidarının Diğer Bazı İleri Gelenleri Hakkında Soruşturma Başlıyor.

Mustafa Muğlalı'nın Yargılanması Sırasında Kendisi İle Görüşen Çankırı Mebusu Kenan Çığman, Dünkü Mecliste Şayanı Dikkat (dikkate değer) ve Tüyler Ürpertici İfşaatta Bulundu. Mustafa Muğlalı Kendisine Şunu İfade Etmisti "Bu Cinayeti Yaptıran ve Emri Veren İnönü'dür."

Şarkta İkamet Eden Vatandaşlarımıza İzdırap Çektiren Eski Devrin Keyfi ve Kanunsuz Hareketlerinden Bir Tanesi Daha Adalet Huzuruna Getiriliyor.

2. 16 Ağustos tarihli *Yeni Sabah* gazetesinin başlığı da şöyle:

Kazım Orbay, Hilmi Uran ve Artunkal Hakkında Meclis Tahkikatı Açılıyor.

1943 Senesinde Merhum Orgeneral Muğlalı'nın emri ile 32 Vatandaşın Kurşuna Dizilmesi Hadisesi Dünkü Mecliste Uzun Müzakereye Yol Açtı. Bazı Mebuslar İnönü'nün de Bu Hadisede Mesuliyeti Olduğu İddiasını İleri Sürdüler.

3. 16 Ağustos 1956 tarihli *Vatan* gazetesinin başlığı ise şöyle:

1943 te Kurşuna Dizilen 32 Vatandaşın Durumu İle İlgili Olarak Meclis Tahkikatı Açıldı.

M. Ekinci'nin (Halk Partisi) takririne göre H. Uran, Ali Rıza Artunkal ve Kazım Orbay ile hadiseye iştirakleri tesbit edilecekler hakkında takibata geçilecek.

Sebati Ataman, İnönü'nün hadise ile ilgisi bulunup bulunmadığının tesbitini istedi.

Anayasa ve Adliye encümenlerinden mürekkep komisyonun çalışmaları 3 ay sürecek.

#### 4. 16 Ağustos 1956 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesi haberi şöyle verdi:

Van'da Kurşuna Dizilen 32 Vatandaşın Hakkında Meclis Tahkikatı Açıldı. Hadiseye Ali Rıza Artunkal ve Hilmi Uran'dan Başka Kazım Orbay'ın da Adı Karşıyor.

Bir Mebus İnönü'nün durumunun da dikkatli bir şekilde tetkik edilmesini istedi.

#### 5. 16 Ağustos 1956 tarihli *Son Posta*

32 Kişiyi Kurşuna Dizenler Hakkında Tahkikat Açılıyor.

#### 6. 17 Ağustos 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde olayı çok yakından ilgilendiren bir haber var.

Kaçakçılığa Karşı Şiddetli Tedbirler

Hudut Vilayetlerindeki Halk Beyanname Verecek

Hatay, Gaziantep, Urfa, Mardin, Siirt, Hakkari, Van, Ağrı vilayetlerinde Hududtan itibaren 25 km.lik Saha İçinde Oturanlar Elleri Ne Miktar Bulundurduklarını Bildirecekler.

İktisat ve Ticaret Vekaleti, halk, ve Milli Müdafaa ihtiyaçlarını tanzim ve bazı şark ve cenup hudutlarımızdan mal ve eşya kaçırılmasının önlenmesi maksadıyla K/982 sayılı Kararname tatbikatına dair yeni sirküler.

#### 7. 17 Ağustos 1956 tarihli *Vatan*, İsmet İnönü'nün kendisini savunması ile ilgili bir habere yer veriyor.

İnönü, Hesap Vermeye Muktedirim, Dedi.

CHP Genel Başkanı, "bu vahim hadise CHP iktidarı zamanında mahkemeye verilerek neticeye bağlanmıştır. Mesele 1950 denberi tekrar tekrar tetkik edilmiş ve tahkikat mevzuu bulunamamıştır.." dedi.

#### 8. 17 Ağustos 1950 tarihli *Hürriyet*

Kurşuna Dizilen 103 Vatandaş

#### 9. 18 Ağustos 1956 tarihli *Vatan* gazetesi Kazım Orbay'ın savunmasına ilişkin bir habere yer veriyor.

Kazım Orbay, Özalp Hadisesi Sırasında, Ne Üçüncü Ordu Komutanı,

Ne de Genel Kurmay Başkanı idim. Sadece Askeri Şura Üyesiydim. Üçüncü Ordu Kurmaylığından 1942 Martında Ayrıldım. Genel Kurmay Başkanlığına 1944 Ocağında Tayin Edildim, dedi.

10. 21 Ağustos 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde, hükümetin İsmet İnönü'ye cevabını içeren bir haber var.

CHP İktidarı 33 Vatandaşın Katline Sebep Olanlardan Hesap Sormamıştır.

Adliye Vekaleti Vekili Cemil Bengü'nün İnönü'ye cevabı: İnönü ve diğer alakalılar ancak şimdi hesap verme mevkiine gelmişlerdir.

11. 21 Ağustos 1956 tarihli *Yeni İstanbul*

Cemil Bengü: İnönü'nün Kendisini Mürür-u Zaman ve Af Siperlerine Gizlenerek Müdafaaya Çalışmaması Lazım Gelir. Bakalım, Bu Siperler Müdafaasını Temine Kafi Gelecek mi?

12. 23 Ağustos 1956 tarihli *Zafer*

33 Vatandaşın Katline Sebep Olanlar

Muhtelit (karma) Komisyon Dün Faaliyete Geçti.

Dünkü toplantıda, Özalp'taki faciayı tetkik için 9 kişilik tali (yan) bir encümen seçildi. Bu encümenin bugün içtima etmesi (toplanması) bekleniyor.

13. 26 Ağustos 1956 tarihli *Zafer*

Özalp Katliamı Tetkikatı (s.4)

14. 5 Eylül 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde, olayla yine çok yakından ilgili bir haber var.

Yeni Kanun Kaçakçılığı Menedecek

Kaçakçılığı önlemek ve bu maksatla yapılacak kontrolleri kolaylaştırmak maksadıyla *hudut mıntıkalarında emniyet bölgeleri* ihdas edilerek bu bölgelerdeki arazinin icabında istimlak ve halkın *İskan Kanunu hükümlerine göre başka mahallere iskan edilmesi*, mezkur bölgelerde lüzumlu önleme tedbirlerinin alınması hususunda İcra Vekilleri heyetine selahiyetler verilmiş ve hükümetçe tesbit ve ilan olunacak eşya ve maddelerin *merciinden müsade alınmaksızın* bu bölgelere sokulması menedilmekle beraber istihsal, imal ve sair suretlerle tedarik edilmiş olan malların sarf ve istihlakleri halinde isbat mükellefiyeti de vaz olunmuştur.

15. 6 Eylül 1956 tarihli *Zafer*

Doğu'da, Özalp'te, Muradiye'de CHP Eriyor. DP ye geçiş var.

16. 17 Eylül 1956 tarihli *Zafer*

Cenubi Şarki Anadolu'da Yol İnşaatına Hız Verildi.

17. 17 Eylül 1956 tarihinden itibaren *Zafer* gazetesi, "*Şarktaki Katliamlar*" başlığı altında bir yazı serisinin yayınlanacağını haber vermiştir. 17 Eylül 1956 tarihli gazetede bu yazı serisine ait ön haberler şöyle verilmiştir.

Zafer'in Dehşet Verici İfşaatı

Şarktaki Katliamlar

Cinayetler Serisinin İç Yüzünü Açıklıyoruz.

Özalp faciası münferid bir hadise değildir. 1942-1943 yıllarında Başkale, Muradiye ve Ağrı'da da bugüne kadar gizli kalmış korkunç cinayetler işlenmiş, vatandaşlar sorgusuz, sualsiz, mahkemesiz, hükümsüz kurşuna dizilmiştir. Bu tüyler ürpertici cinayetlerin mahallinde tesbit edilmiş tafsilatını bütün çıplaklığı ile umumi efkara arz ediyoruz.

Arkadaşımız Vedat Refioğlu engizisyon işkencelerine rahmet okutan Şark mezalimini vaka mahallinde tahkik ve tesbit ederek ve resimlerle bir röportaj serisi hazırlamıştır. Bu yazılarda katledilen vatandaşların aileleri cinayetlerin dehşet ve heyecan verici safahatını sizlere anlatacaklardır.

"Şarktaki Katliamlar" başlığı ile yayınlanması duyurulan bu haberde üç tane de fotoğraf yer almaktadır.

Bir kadının fotoğrafı altında şunlar yazılı:

Resmini gördüğünüz bu kadının oğlu Özalp'te 32 arkadaşı ile birlikte katledilmiştir.

Bir askerin fotoğraflı altına şunlar yazılmış :

Bu asker sorgusuz sualsiz kurşuna dizilen bir vatandaşın kardeşidir. Vatan müdafaasında aldığı vazife ile Kore'ye gitmiş ve şimdi köyüne dönmüştür.

Bir çocuğun fotoğrafı altına ise şunlar yazılmış:

Bu yavru Özalp faciasında katledilen vatandaşlarımızdan birinin torunu, diğerinin yeğenidir.

Birkaç güne kadar Zafer sütunlarında.

18 Eylül 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde bu mizanpaj aynen yer almaktadır. 19 Eylül 1956 tarihli gazetede ise, ihtiyar bir köylünün fotoğrafının altına şunların yazıldığı görülmektedir:

"... Yan tarafta resmini gördüğünüz ihtiyar, vaka mahalline giderek kendisini dinleyen arkadaşımız Vedat Refioğlu'na şöyle diyordu: Aslan gibi oğlumu kurşuna dizmeden evvel saatlerce, öldüresiye dövdüler. Sonra beni çağırdılar. Bütün vücudu yara bere içindeydi. Tabanları da davul gibi şişmişti. Evladımın bu halini bana göstermek yetmiyormuş gibi, git kar getir, oğlunun vücudunu, tabanlarını ov, dediler. Keşke benim de canımı alsalar da böyle bir işe koşmasalardı."

20 Eylül tarihli gazetede de ön haberler aynı biçimde verilip, röportajın 22 Eylül 1956 Pazar günü başlayacağı bildiriliyor. 21 Eylül tarihli gazetede ise birtakım fotoğraflarla

birlikte, röportaj şu şekilde duyuruluyor:

Zulmü, vatandaşların yaşama haklarını selbetmeye kadar götüren bir idarenin sebep olduğu korkunç cinayetler serisini, mahallinde, hadiseleri bizzat yaşamış veya şahit olmuş vatandaşlarımızın malumatlarına müracaat suretiyle tesbit etmiş bulunuyoruz.

Okuyucularımız bu sütunlarda TBMM nin tahkikatına mevzu teşkil eden Özalp katliamının ve henüz umumi efkarın meçhûlü bulunan Başkale, Muradiye, Ağrı cinayetlerinin iç yüzünü, tüyler ürpertici safahatını ibretle okumak fırsatını bulacaktır.

18. 22 Eylül 1956 tarihli *Zafer* gazetesinde yayınlanacağı günlerdir haber verilen röportajın yayınlanmayacağı bildirilir. Bu haber şöyle:

Meclis Tahkikat Encümeninin aldığı karar, tahkikat sonuna kadar, mezkûr hadise ilgili neşriyatın yapılmasına...

Görüldüğü gibi yayınlanacağı günlerdir haber verilen röportaj, "Zafer'in Dehşet Verici İfşaatı, Şarktaki Katliamlar" Meclis Araştırma Komisyonu'nun kurduğu bir yan kurulun aldığı karar üzerine yayından kaldırılır. Böylece Kürtler ve Kürdistan'la ilgili bir yayında devlet politikası hükümet politikasını aşarak bir kere daha kendini gösterir. Bu aslında "demokrasi"nin kolaylıklarındandır. "Olay mahkemeye intikal etmiştir. Yayın yasağı vardır". Böylece hükümetin Kürtler ve Kürdistan'la ilgili çok önemli bir konuda muhalefete karşı sürdürdüğü kampanya da durdurulmuş olmaktadır.

Bu arada, 5 Eylül 1956 ve 17 Eylül 1956 tarihli *Zafer* gazetelerinde yayınlanan haberler üzerinde durmak gerekir. Yukarıda bu haberlerin özetini vermiştik. Bu haberlerden de anlaşılacağı üzere bir taraftan Kürt ulusuna karşı 1943'te işlenmiş cinayetleri açığa çıkarmaya çalışan gazete, bir yandan da "kaçakçılığa engel olmaya çalışıyoruz", "Doğu Anadolu'da yol yapım çalışmalarına hız verildi" diyerek Kürt ulusal gelişimini sindirmeye çalışmaktadır. Güneydoğu Anadolu'da sınır boylarının mayınlanması da yine bu tarihlere rastlamaktadır. 18 Haziran 1978'de Şemdinli'de, "Köye Ulaşım Projesi" adı altında yine ele alınan yol çalışmaları yine aynı siyasal amaca hizmet etmektedir. Bu konu ileride, "CHP ve Çaldıran (Özalp) 1930, Çaldıran 1943, Çaldıran 1976" bölümünde tekrar ele alınacaktır. (bk. dipnotu 267)

# IV. TBMM Tahkikat Komisyonunun Raporu

TBMM Tahkikat Komisyonu 30 Nisan 1958 de konu ile ilgili geniş bir karar alır. Bu karar yine, iktidarın yayın organı *Zafer* Gazetesinde tümüyle yayınlanır.

3 Mayıs tarihli *Zafer* gazetesi TBMM Tahkikat Komisyonu raporunun yayınlanacağına dair şu ön haberi veriyor:

Özalp Hadisesine ait raporun tam metnini yarından itibaren yayınlamaya başlıyoruz.

CHP devrinde cereyan eden Özalp hadisesi, 32 vatandaşın katli ile ilgili tahkikat sona erdi.

Karma komisyon tarafından hazırlanan ve Meclis Genel Kuruluna gönderilen rapor, CHP İktidarı devrinde cereyan eden ibret verici bir faciayı bütün çıplaklığı ve dehşetiyle ortaya koymaktadır.

Halk Partisi iktidarı devrinde mahkemesiz ve savunmasız olarak Özalp'te kurşuna dizilen vatandaşlarla ilgili olarak Meclisce tahkikata girildiği ve bundan bir müddet evvel, bir tahkikat komisyonu kurulduğu, faaliyete geçtiği hatırlardadır. Meclis komisyonu uzun süren bir çalışma sonucunda, bu korkunç olayı en ince ayrıntılarına kadar ve eşsiz bir titizlikle araştırmış ve vardığı sonucu bir rapor halinde düzenlemiştir.

Masum vatandaşların kitle halinde öldürülmelerinin bütün ayrıntılarını kanuni ve hukuki müeyyidelerle karşılaştıran rapor, görüşülmek üzere TBMM Genel Kuruluna sunulmuştur.

Adliye ve Anayasa komisyonlarından meydana gelen, Halil Özyürek'in başkanlık ettiği ve Sabri Dilek'in mazbata muharriri (zabıt katibi) bulunduğu karma komisyonunun hazırladığı rapor şöyle sona ermektedir: (bk. adı geçen rapor sonuç kısmı)

... Hakikaten ibret verici bu faciayı eski devrin korkunç zihniyetini bütün çıplaklığı ile ortaya koyan bu raporun tam metnini yarın *Zafer*'de okuyacaksınız.'

Adı geçen rapor *Zafer* gazetesinin 4, 5, 6 Mayıs 1958 tarihli sayılarında yayınlanmıştır. 4 Mayıs 1958 tarihli gazete, raporun yayınına şöyle bir açıklama ile başlıyor:

"32 vatandaşın öldürülmesi ile sonuçlanan Özalp Olayını bütün ayrıntıları ile veriyoruz.

Halk Partisi İktidarının keyfi idaresini ortaya koyan bu olayı en ince ayrıntısı ile anlatan raporun metni.

CHP İktidarı devrinde mahkemesiz ve savunmasız olarak Özalp'te kurşuna dizilen 32 vatandaşıla ilgili araştırmanın sona erdiğini dünkü sayımızda bildirmiştik.

Eski devrin tamamen keyfi idaresini gösteren bu dehşet verici olay hakkında, Meclis komisyonu gerekli titizlikle bir rapor hazırlamıştır. CHP İktidarının ibret verici olayı nasıl gerçekleştirdiğini bütün ayrıntıları ile anlatabilmek için bu raporun tam metnini sunuyoruz.

**Raporun metni şöyledir: (Raporda geçen bazı kelimeler ve ifadeler türkçeleştirilmiştir.)**

"Van ilinin Özalp ilçesinden 32 vatandaşın sorgusuz ve savunmasız öldürülmeleri olayında rolü olanların suç derecelerini saptamak ve suçların niteliklerine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için Yüksek Meclisin 15 Ağustos 1956 tarih ve 2027 numaralı kararıyla Anayasa ve Adliye komisyonlarından meydana getirilen karma komisyonun raporudur.

Van ilinin Özalp İlçesinden 32 vatandaşın sorgusuz ve savunmasız öldürülmeleri olayında suçlu olanların suç derecelerini saptamak ve suçlarının niteliğine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için yaptığımız araştırmada ulaştığımız sonucu, aşağıda, olduğu gibi sunuyoruz:

## **I. Olay**

1943 senesi Temmuz ayında idari makamlar tarafından Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'na göre göz altına alınan 33 kişi daha sonra askeri makamlara teslim edilmişlerdir. Daha sonra da içlerinden bir kadın serbest bırakılmış ve geriye kalan 32 kişi Türk-İran hududundaki Çilli gediği olarak bilinen mıntıkaya götürülerek, üzerlerine piyade tüfekleri ve hafif makinalı tüfeklerle ateş edilmek suretiyle kurşuna dizilmişlerdir. Bu 32 kişinin adları şunlardır:

1. Harapsorik köyünden Hasan oğlu Cellat Uzuntaş
2. Harapsorik köyünden Cellat oğlu Ahmet Uzuntaş
3. Harapsorik köyünden Memi oğlu Ahmet Uyanık
4. Harapsorik köyünden Mehmet oğlu Arap Ali Polat
5. Harapsorik köyünden Timur oğlu Serhenk Özkaplan
6. Harapsorik köyünden Hüseyin oğlu Haydar Akalın
7. Harapsorik köyünden Hüseyin oğlu Ömer Akalın
8. Harapsorik köyünden Timur oğlu Mehmet Özkaplan
9. Harapsorik köyünden Hızır oğlu İsmail Şen
10. Harapsorik köyünden Ali oğlu Tatar Gök
11. Harapsorik köyünden Ali oğlu Mısta Ertbaş
12. Harapsorik köyünden Mihi oğlu Beşir Deniz

13. Harapsorik köyünden Cellat oğlu Mustafa Uzuntaş
14. Harapsorik köyünden Yusuf oğlu Aco Çelebi
15. Harapsorik köyünden Aco oğlu Süco Çelebi
16. Milanengiz köyünden Ahmet oğlu Salih Taşçı
17. Milanengiz köyünden Sevinç oğlu Şükrü Taşçı
18. Milanengiz köyünden Hızır oğlu Ali
19. Milanengiz köyünden Ali oğlu Mehmet Taşçı
20. Milanengiz köyünden Kuro oğlu Sultan Özay
21. Milanengiz köyünden Osman oğlu İsa
22. Milanengiz köyünden İsmail oğlu Yusuf
23. Milanengiz köyünden Mehmet oğlu Haydar
24. Milanengiz köyünden Muhtar Ali
25. Milanengiz köyünden Ömer oğlu Seydi
26. Milanengiz köyünden Yusuf oğlu Fındı
27. Milanengiz köyünden Ahmet oğlu Memi
28. Milanengiz köyünden İsa oğlu Paşo
29. Milanengiz köyünden Bekir oğlu Kazım
30. Milanengiz köyünden Bekir oğlu Ahmi
31. Milanengiz köyünden Ahmet oğlu Hızır Kon
32. Milanengiz köyünden Kuro oğlu İbrahim Özay

Kurşuna dizilen 32 kişiden İbrahim Özay olay anında ölmemiş, ve ağır yaralı olarak İran Devleti hudutları içine firar ve olayı oradan Türkiye'ye ihbar ederek 7 ay sonra ölmüştür.

İşte bugün, kısaca, Özalp Olayı dediğimiz olay budur."

"Olayın Nedenleri"ne geçmeden önce, bir özelliğe dikkat etmek gereği vardır. Bu da köylülerin, özellikle Harapsorik köyündeki köylülerin soyadları ile ilgilidir. Görüldüğü gibi soyadları tamamen Türkçedir. Bu da Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı olan Mehmet Misto'nun Kürtlerin asimilasyonu ve öz benliklerinin unutturulması yolunda, sömürgeci devlete ne kadar önemli hizmetlerinin geçtiğini gösterir. Milanengiz köylülerinin çoğunun soyadları bile yoktur. Daha önceleri de açıklandığı gibi, bu köyler Mehmet Misto'nun denetimi altındadır. Bu denetim gerek akrabalık ve aşiret ilişkileriyle, gerek üretim ilişkileri süreciyle sürdürülmektedir.

Öte yandan liste incelendiği zaman, baba-oğulun bir arada katledildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, Hasan oğlu Cellat Uzuntaş, Cellat oğlu Ahmet Uzuntaş, Cellat oğlu Mustafa Uzuntaş, Yusuf oğlu Aco Çelebi, Aco oğlu Süco Çelebi. Birinci örnekte baba, iki oğlu ile birlikte katledilmiştir. Bu arada kardeşlerin bir arada katledildiklerine de rastlanmaktadır. Örneğin, Timur oğlu Serhenk Özkaplan, Timur oğlu Mehmet Özkaplan. Hüseyin oğlu Haydar Akalın, Hüseyin oğlu Ömer Akalın. Kuro oğlu Sultan Özay, Kuro oğlu İbrahim Özay, Bekir oğlu Kazım, Bekir oğlu Ahmi. Görüldüğü gibi bu olayda, 4 aileden birbiriyle kardeş olan ikişer kişi katledilmiştir. .

## II. Olayın Nedenleri

Meydana gelmesi kuşkusuz olan bu olayın nedenleri komisyonumuzca şöylece saptanmış bulunmaktadır:

1943 senesi öncelerinde, Türk-İran hududunda, ilk kıskırtmanın, hangi taraf uyruğundan geldiği açık olarak saptanamayan, talan ve yağma niteliğinde bazı hudut olayları cereyan etmektedir. Türk mahalli idare makamları, İranlılar tarafından hudutlarımıza karşı girişilen bu olayları önleme iddiasıyla, ve mümkün oldukça misilleme yapmak amacıyla, silahları jandarma teşkilatı tarafından verilmiş *bir çete kurarak* bu olaylara müdahalede bir sakınca görmemişlerdir. Van valiliğinin ve o sırada İçişleri Bakanı olan Recep Peker'in de onayı ile böyle bir çete kurularak fiilen adı geçen hareket alanına sokulmuş bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı ciddi devlet anlayışına uygun olmayan bu görüşünü, daha sonra, sorumluluğu olmayan kişilerden meydana gelen çetelerle hudut emniyetini sağlamanın mümkün olamayacağına kanaat getirerek değiştirmiş ve çetelerin dağıtılmasını Van valiliğine emretmiştir. Zaten başlangıçta bu gibi çeteler kurulmasını tavsiye etmiş ve kuvvetli bir olasılıkla, çetelerin faaliyetlerinden çıkar elde etmiş olan Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel, İçişleri Bakanlığının ikinci emri valilik kanalıyla kendisine ulaştığı halde, bu emri fiilen dinlemeyerek çeteyi dağıtmamıştır. İşte İranlı bir aşiret reisi olan Mehmedî Misto'nun Türk hudutları içerisinde önemli bir talanı gerçekleştirmesinin asıl nedeni, bu emre rağmen dağıtılmayan çetenin mevcudiyetidir. Şöyle ki: Anlaşıldığına göre İranlı çapulculara misilleme yapmak için sorumluluğu olmayan çeteler kurmak fikri şu üç kişinin kafasından çıkmış bulunmaktadır: Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel, Özalp Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Vasfi Bayraktar ve Hudut Tabur Kumandanı Binbaşı Şükrü Tüter.

Bu üç resmî memur söz ve fiil birliği halinde çeteyi kullanmakta ve İran hudutları içerisine sokarak hayvan talan ettirmektedirler. Talan edilen hayvanların bir kısmı çeteyi meydana getiren köylülere dağıtılıyorsa da diğer bir kısmının küçük çıkar hesaplarıyla bu üç çete idarecisinin tasarrufuna bağlı tutulduğu araştırmayla saptanmış bulunmaktadır. Bu üç kişiden askeri kuvvetlere kumanda eylemekte olan Şükrü Tüter'in çetenin bir numaralı idarecisi olduğunu gösterir pekçok belirtiler mevcuttur. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere İçişleri Bakanlığının çetelerin dağıtılmasına dair olan emrinin dinlenilmemiş olmasının nedeni küçük çıkar hesaplarıdır. Özalp'ta böyle kanunsuz bir durumun varolduğundan, Van'da Vali olan Hamit Onat'ın habersiz bulunması mümkün değilse de, kendisi bunu inkarda ısrar etmiştir.

İşte bu çete bir gün İran hududu içlerinde 6 km. sarkarak orada 1500 başı aşiret reisi olan Mehmedî Misto adındaki şahsın, bir rivayete göre 400-500 başı başka bir rivayete göre de 1500-2000 hayvanını Türkiye'ye getiriyor. Mehmedî Misto'nun dedeleri Türk dostu olarak tanınmış kimselerdir. Hatta bu aşiret Birinci Dünya Savaşında, o muntaka Rus işgaline düştüğü günlerde bile kuvvetli işgal makamlarına değil, ısrarla Türkiye'ye hizmet etmiş olmakla tanınmıştır. *Misto'nun 1943 yılında dahi Türk istihbaratına hizmet eylediği sabittir.* Hayvanlarının Türk çeteleri tarafından talan edilmesinden üzüntü duyan Mehmedî Misto özel haberci göndererek ve mektup yazarak Özalp

Kaymakamının şahsında Türkiye'ye başvuruyor. Diyor ki: "gasbedilen hayvanlarımı bana iyilikle geri veriniz. Ben sizin dostunuzum. Ricamı kabul etmezseniz, ben hayvanlarımı aynı usulle geri alabilirim. Fakat bu takdirde Türk hükûmetinin haysiyeti rencide olur, buna sebebiyet vermeyiniz." Mehmedî Misto'nun bu başvurusu olumlu karşılık görmek şöyle dursun, bizim idareciler kendisiyle alay edip, "gelip karını da koynundan alacağız" diye mektup yazıyorlar. Bunun üzerine Misto, 6 Temmuz 1943 tarihinde İran içindeki diğer bazı aşiretlerin de yardımını temin ederek Türk hudutlarını aşılıyor ve Özalp ilçe merkezinin 1.5 km. yakınındaki otlakta otlamakta olan Özalp halkına ait 406 baş hayvanı sürüp İran'a kaçırıyor. Olay Özalp'teki resmî makam sahiplerini telaşlandırıyor. Bunlar Mehmedî Misto'nun Türkiye'de böyle cüretkârane bir talan yapabilmesinden Türk vatandaşlarından da yardımcılar bulduğu kanaati ile harekete geçiyorlar. Gerek Hilmi Tuncel'in, gerekse Şükrü Tüter'in o anda çok kötü şeyler tasarlamış olmalarının delili olarak olayı fazlasıyla mübalağalandırdıklarını görüyoruz. Hilmi Tuncel, Van Valiliğine, "Özalp yakınlarına kadar Rus askerleri gelmiştir." diye hakikate aykırı şifre verirken, diğer taraftan aynı yalan rapor, Şükrü Tüter tarafından yüksek askeri makamlara ulaştırılıyor. Bu iki şahsın yüksek askeri makamları telaşlandırmak amacını güttükleri açıktır. Bu arada, Özalp'te arzuhalci Rifat isminde bir şahsın kaymakama müracaatle kendisinin bazı arazi ihtilafları sebebiyle geçinemediği Milanengiz köylerinden 40 kişiyi, Mehmedî Misto'nun yatakları olarak ihbar eylediğini ve bir liste verdiğini görüyoruz. Kaymakam bu listeyi Vali Hamit Onat'a bildirerek 40 kişinin tutuklanması için izin istiyor. Valinin de onayı ile 40 kişi Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun ilgili hükmüne göre gözaltına alınıyorlar. Bu 40 kişi tutuklama istemi ile Özalp Sulh Mahkemesine sevk ediliyorlarsa da mahkeme, 21.7.1943 tarihinde içlerinden yalnız beş kişiyi tutuklayarak Van Cumhuriyet Savcılığına gönderiyor. Geri kalan 35 kişi, haklarında tutuklamaya dahi yeter delil bulunmadığından, serbest bırakılıyorlar.

Maahallinde durum bu merkezdeyken, Van'da hudut emniyeti kalmadığı ve Rus askerlerinin hudutlarımıza tecavüz eylediği teraneleriyle telaşa verilen yüksek makamlar da olay ile pek doğal olarak ilgileniyorlar. Valilik İçişleri Bakanlığını ve Şükrü Tüter'in amiri olan Rasum Saltuk'la Erzurum'daki Üçüncü Ordu Müfettişliğini tahrir ediyorlar. Bunun üzerine Genel Kurmay vaziyeti incelemesi için Ordu Müfettişi Mustafa Muğlalı'ya talimat verirken İçişleri Bakanlığı da Birinci Genel Müfettiş ile Jandarma Genel Kumandanını aynı iş için Van'a gönderiyor.

Mustafa Muğlalı 24 Temmuz 1943 günü Van'a ulaşıyor. 24 Temmuz'u 25 Temmuz'a bağlayan gece Van Valisi Hamit Onat'ın evinde, Mustafa Muğlalı, Hamit Onat, Tümgeneral Cevat Yalım, ve Tuğgeneral Rasim Saltuk'un da katılmalarıyla bir toplantı yapılıyor. Bu toplantıda Mustafa Muğlalı, Hamit Onat ve Rasim Saltuk'un mahkeme tarafından serbest bırakılmış olan, Mehmedî Misto'nun uzak veya yakından akrabaları bulunan *35 kişinin öldürülmelerinde* birleştikleri, tümgeneral Cevat Yalım'ın Muğlalı'ya "Paşam kanun yollarından yürümek daha uygun olur, elinizi ateşe sokmayınız" diye nasihat yolu ikazda bulunmuş olmasından anlaşılmaktadır.

Nitekim bu toplantıdan bir gün sonra, 25 Temmuz 1943 günü Vali Hamit

Onat'ın Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel'e telefon ederek Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun serbest bırakılan 35 kişiye tekrar uygulanması ile, bunların yeniden *tutuklanmalarını* emretmesi olması ve "yarın orgeneral Muğlalı ile birlikte Özalp'e geleceğiz, hazırlıklı olun" demiş bulunması bu korkunç kararı belirten bir belgedir. Valinin telefon emri üzerine Kaymakam Hilmi Tuncel adı geçen 35 kişiyi tutuklaması için Jandarma bölük kumandanı Vasfi Bayraktar'a emir veriyor. Köyler derhal taranmaya başlanıyor. Bu tarama sonunda köylerinde bulunamayan, iki kişiden başka biri kadın, biri 11 yaşında çocuk, biri kıtasından izinli gelmiş muvazzaf çavuş ve biri de hava değişimli er olmak üzere 33 kişi yakalanıp Özalp merkezine getirilerek emniyet komiserliğindeki nezarethaneye konuluyorlar.

Bu olaylar cereyan etmekte iken İçişleri Bakanı'nın araştırmaya memur ettiği Avni Doğan, Jandarma Genel Komutanı Rifat Nataracı ile birlikte Van'a geliyorlar. Avni Doğan, Milli Emniyetten de Özalp olayları hakkında bilgi almış durumdadır. Haklı ve doğru olan kanaati, *Özalp talanının emre rağmen dağıtılmayan çetelerin başında bulunan Kaymakam Hilmi Tuncel, Jandarma Kumandanı Vasfi Bayraktar ve hudut tabur kumandanı Şükrü Tüter adlı kişilerin* kötü tutumları sonucu doğduğu merkezindedir. Büyük bir olasılıkla bu üç kişiden naklen, daha 40 kişinin tutuklanmaları anından itibaren, o muhitte *tutukluların öldürülecekleri* söylentileri dolaşmaktadır. Öldürülecekleri söylenen kişiler ve onların yakınları karşılaştıkları her vazifeliden yardım istemektedirler.

Avni Doğan sorunu Muğlalı ile görüşmek istiyorsa da, *Muğlalı müfettişi hafife alıp* görüşmeyi bir gün sonraya bırakıyor. Gerek Van'da ve gerekse Özalp'e geldikten sonra Muğlalı ile Avni Doğan *ziyafet sofralarında* karşılaşp bu işi görüşüyorlarsa da müfettişin generali kanun yoluna getirmesi kolay olmuyor. Hatta Muğlalı'nın "Memleketin çıkarı için babamı bile asarım, Avni Doğan bu işe karışmasın, onu kırbaçlarım" vesair şekillerde acaip beyanlarda bulunduğu sabittir.

Özalp'te yanındakileri dairede bırakıp tutukluları görmeye giden Avni Doğan'dan bu kişiler, "Paşam bizi kurtar" diye yardım istiyorlar. Avni Doğan'ın tutuklularla görüşmeye başladığını haber alan Vali, Kaymakam ve Hudut Tabur Kumandanı arkasından gelerek karakol önünde, kendisiyle görüşüyorlar. Müfettişin karakoldaki polis memuruna tutukluları göstererek, "bu nedir" diye sorduğu sorusuna aldığı cevap şudur: *"Efendim bunlar polisce tutuklanmışlardı. Mahkeme tarafından serbest bırakılınca tekrar tutukladık.* Muğlalı Paşa bunları gördü ve askeri makamlara teslim ediniz dedi. Bu nedenle tutuyoruz." Bu cevap üzerine, mahkemenin serbest bıraktığı kişileri tutmanın kanuni olmadığını hatırlatan Avni Doğan'a Şükrü Tüter, "Efendim, bunlar casusturlar, ordunun konuşunu düşmana bildiriyorlar, Harp Divanına verileceklerdir" diye müdahale ediyor. Bu cevap karşısında müfettiş Tüter'e "o halde derhal teslim alınız" deyip oradan ayrılıyor.

Buraya kadar verilen açıklamalardan anlaşılacağı üzere Avni Doğan'ın bu kişilerin serbest bırakılmaları yolunda Muğlalı nezdinde yaptığı girişimler de başarılı olamamış ve bizce açıklanması zor nedenlerden dolayı askeri makamlarına teslimlerine izin vermiş bulunmaktadır. Kendisi, Muğlalı'nın "bunları asacağım, keseceğim" yollu, öfkeli ve duygusal beyanlarda

bulunduğunu ve fakat böylesine korkunç bir uygulamaya, yine de olanak vermediğini, Van Valisi Hamit Onat'ın ise, askeri kumandanın kararlarından kendisine bahsetmediğini komisyonumuz huzurunda savunmuş bulunmaktadır.

26 Temmuz 1943 günü böylece geçtikten sonra gerek Muğlalı ve gerekse Avni Doğan Özalp'ten ayrılıyorlar. Aynı gün olayın can alacak noktası olan şu emir Orgeneral Mustafa Muğlalı tarafından Yedinci Kolordu ve Van Mıntika Komutanlıklarına gönderiliyor. Son derece dikkate değer olan bu emrin bir suretini öneminden dolayı aynen çikarıyoruz.

**Özü: İran hududu üzerindeki yollar ve aşiretler hakkında bilgi verecek 32 kişi**

**Zata Mahsustur:**

**VII. Koiordu K.**

**Van Mıntika Komutanlığına**

1. Özalp mıntikasındaki teftişlerimde Özalp hudut mıntikasını çok iyi tanıyan ve sık sık memleketimiz içlerinde çapulculuk yapan aşiretler hakkında çok iyi bilgi sahibi oldukları anlaşılan ilişik listede isimleri yazılı kişilerin çeşitli gruplar halinde, subay ve erilerin beraberliğinde hudut mıntikasına götürülerek kendilerinden esaslı bilgi alınmasını ve İran hududunun gizli ve çapulcuların görünmeden gelmesine elverişli yol ve patikaıların öğrenilmesini çok faydalı buluyorum.

2. Bu adamların her ne kadar görevi yerine getireceklerine söz vermelerine rağmen sözlerinden dönmeleri ve fırsat bulurlarsa kaçmaları her an olanaklı bulunduğundan müfrezelerin çok uyanık bulunmaları gereğinin müfreze komutanlığına bildirilmesini, şayet bu hale cüret edenler ve erilerin silahlarını almak amacıyla üzerlerine saldıranlar bulunduğu taktirde derhal silah kullanılmasının hiçbir zaman unutulmamasını önemle rica ederim.

3. 26.7.1943 ve gezi 53 sayı ile Van Mıntika ve Bilgi için VII. Kor. K. lığına yazılmıştır.

**3. Ordu Müfettişi**

**Orgeneral**

**Mustafa Muğlalı**

yazılış tarzından da anlaşılacağı gibi bu emir evvelce verilmiş topyekun öldürme karar ve sözlü emirlerinin, o zamanın alışılmış usulleri dairesinde, bir doğrulanmasından ve sağlamaştırılmsından başka bir şey değildir. Nitekim Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin, 2 Mart 1950 tarih ve 950/13 karar ve 12 Nisan 1952 tarih ve 952/4 karar sayılı ilamlarında ayrıntılarıyla belirtildiği ve bizim dinlediğimiz tanıkların oybirliğiyle beyan eyledikleri üzere *bu emir kati bir öldürme emridir.*

Raporun katliam olayının nasıl cereyan ettiği konusu ile ilgili kısmını vermeden önce birkaç nokta üzerinde daha durmanın yararı vardır. Birincisi, sömürgeci devletin sınır

boylarında, kaymakam, jandarma kumandanı gibi memurlar aracılığı ile "eşkiyalık" sürecini bizzat başlatması ve sürdürmesidir. Bu talan ve yağmalarda araç olarak kullanılanlar yoksul Kürt emekçileridir. Ve yağma ve talanlara konu olan mallar Kürt emekçilerinin ürettikleri mallardır. Yoksul Kürt emekçilerinin ürettikleri malların, ürünlerin yine, devlet gücü ve emri sayesinde, yine yoksul Kürt emekçilerine yağmalattırılması, "böl-yönet" politikasının bir gereğidir. Talan edilen ve yağmalanan ürünlerin ve malların, tamamen, sömürgeci devletin bürokrasisi arasında paylaşılması yine üzerinde durulması gereken bir konudur. Böylece sömürgeci devletin üzerinde çok fazla durduğu, "asayiş", "düzen", "intizam" da sağlanmış olmaktadır. Önemli bir nokta da Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın jenosid emrini bizzat yazılı bir biçimde vermiş olmasıdır. Bu olay, Kürdistan'daki Türk sömürgeciliğinin cüretini göstermesi bakımından önemlidir.

### ***III. Öldürme Fiilinin Cereyan Şekli***

Muğlalı'nın bu emri Rasim Saltuk'tan Şükrü Tüter'e ulaşırken diğer taraftan tutuklu 33 kişinin askeri makamlara teslimine dair Van Valisi Hamit Onat ve Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel'in sözlü emirleri de, Avni Doğan'ın da bilgisi dahilinde uygulanmış ve Jandarma Karakol Kumandanı Gedikli Çavuş Ali Saber 30 Temmuz 1943 Cuma günü sabahleyin saat 03,30 da tutuklu 33 vatandaşı Şükrü Tüter'in taburuna teslim eylemiştir.

Bu teslimden sonra 30 Temmuz 1943 Cuma günü akşamı Hudut Tabur Kumandanı Şükrü Tüter'in Özalp Kaymakamlığına yazdığı, sureti aşağıya çıkarılan tezkere sonucu belirtmektedir.

(Hudut Tabur Kumandanı Binbaşı Şükrü Tüter'in, Özalp Kaymakamlığına, diye yazdığı ve 4 maddeden ibaret tezkeresi daha önce verilmiştir. Bk. Otuzüç Kurşun Olayı Hakkında Meclis Görüşmeleri, Kemal Yörükoğlu'nun açıklamaları.)

İş bu sonucu doğrulayan ve evvelce hazırlanıp sonradan imzalatılan zabıt varakaları ise aynen şöyledir.

#### ***Zabıt varakası***

30.7.1943 Cuma günü keşif amacıyla Karatepe'den Çilli Gedigi Güney sırtlarına doğru emniyet tertibatı olarak gelmesi olanak dahilinde olan Celalileri keşfe devam ediyorduk. Bu sırada 100 kadar atlı çapulcunun hududu geçerek süvarilerimizin üzerine ateş açtıklarını gördük. Bunun üzerine süvarilerimiz de ateş açınca çapulcular geriye doğru çekilmişlerdir. Bu esnada birçok sivil kişilerin İran Hududuna doğru kaçmaya başladıklarını gördük. Çapulcuların durumu ve sayı üstünlükleri karşısında düşen süvarilerimize yardım amacıyla biz de çarpışmaya katıldık. Bu anda İran hududuna doğru kaçan birçok sivil kimseler iki ateş arasında kalmışlardır. Çapulcular hudut haricine çekilip gitmişlerdir. Yarım saatten fazla devam eden bu çarpışmada 33 piyade mermisi harcanmış ancak 24 boş kovan bulunabilmektedir.

1. Manga K. Durmuş Özçınar
2. Manga K. Yaşar Mert
6. Bl. Tk. K. İlyas Yalçın
- Takorengiz Tk. K. Durmuş Özbek
- Onb. Mehmet Kanik
3. Manga K. Mustafa Çetin
- Er Sinan Çelep

**Zabıt Varakasıdır. 30.7.1943**

Doğu hududumuzun Çaldıran mintikasında sınırlarımıza uzayan gizli giriş yollarını saptamak üzere mangamla birlikte İran çapulcularının yakın arkadaşlarından 16 kişilik bir grupla Çilli Gediği yönünde gidliyordum. Uzunca bir yürüyüşten sonra hududa yakın bir yerde hayvanlarımıza kaşanma molası vermek için yere indiğimizde hudut taşının üzerinden geçtiği Karatepe sınırlarından ani olarak üzerimize ateş açıldı. Ben askerime mevziye girmesi için emir verirken bizi pusuya düşürmek amacıyla tertip edilen bu vaziyetlin karışıklığından faydalanmaya kalkışan yatak grubunun bir kısmı erler ve yedek atlar üzerine ve diğer bir kısmı da karşı tarafa kaçmağa teşebbüs ettiklerinden bunlara ateş açmak zorunda kaldım. Bu anda Nahir Dağı eteklerinde ilerleyen 200 kadar atlı çarpışmaya başladık. Elimizden kaçan bu yatak grubunun çoğu, işte bu iki ateş arasında hududun 500-600 m. kadar ilerisinde öldüğünü ve birkaçının da kaçmayı başarabildiğini kuvvetle tahmin etmekteyim. İki saat devam eden bu çarpışmada tarafımızdan hiçbir zayıat olmadığı, 81 mermi harcanarak 43 adet İran boş kovani bulduğumuzu açıklayan iş bu zabıt varakası Takorengiz mintikasında düzenlenmiştir.

**Sv. Bl. K. V. Tğm. Necdet Bilgez**

**Sv. Bl. I. Manga K. Efendi Yavuz**

**Sv. Bl. II. Manga K. İbrahim Tank**

**Sv. Bl. III. manga K. Yusuf Ömer**

Bu tutanakların içeriğinden 32 kişinin kurşuna dizilmiş oldukları anlaşılmaktadır. 33. ncü kişi ise, bu kişiler öldürülmeye sevkedilecekleri anda Yüzbaşı Vahdet Yüzgeç'in müdahalesi üzerine, Türk askerinin kadına kurşun atmayacağı gerekçesi ile, serbest bırakılmış olan Mehmet Misto'nun Türk uyuğuındaki kızı Zühre'dir. Durum askeri hiyerarşi içinde Hudut Tabur Kumandanlığından 266. Alay Kumandanlığına ve oradan da Tümen, Kolordu Kumandanlıkları yolu ile ve ayrıca Şükrü Tüter tarafından telefonla 3. Ordu Müfettişi Mustafa Muğlalı'ya ve O'nun tarafından da şu tezkere ile Genel Kurmay Başkanlığına bildirilmiştir.

## **Genel Kurmay Başkanlığına**

1. Özalp mintikasındaki teftişimde Özalp mintikasını çok iyi tanıyan ve İran topraklarında akrabaları olup sık sık memleketimiz içinde çapulculuk yapan aşiretler hakkında çok iyi bilgi sahibi oldukları anlaşılan kişilerin çeşitli gruplar halinde hudut mintikasına götürülerek esaslı bilgi alınması ve İran hududunun gizli ve çapulcuların görünmeden hududumuza girmelerine elverişli yolların öğrenilmesini ve bu mintıkada ötedenberi meydana gelen çapulculuk olaylarının önlenmesi bakımından çok faydalı buldum.

2. Emir üzerine subay komutasında çeşitli gruplar halinde hudut mintikasına sevk edilen 32 kişi Çilli gediği mintikasına götürülmekteyken hududumuz dışında gruplar üzerine ani olarak açılan ateşle beraber bir kısmı korunmalarına memur edilen süvarilerin hayvanlarını almağa ve diğer bir kısmı da hududu geçerek kaçağa teşebbüs etmişlerse de derhal silah kullanmak zorunda olan muhafızlarla, hududun dışından açılan ateş arasında kalan ve kısmen hududun dışına çıkmayı başaran kişilerin çarpışma sonucunda firarlarına meydan verilmeden tamamen imha edildiklerinin tahmin edildiği,

3. Çarpışma gruplarının birine komuta eden subayın elinden yaralandığını ve grupların görevlerini çok iyi bir surette yaptıklarını Van Mintika Komutanlığının bilgilerine atfen arzederim.

**3. Ordu Müfettişi**

**Orgeneral**

**Mustafa Muğlalı**

Ayrıca olay, yukarıdaki tutanak kağıtlarının esası çerçevesinde Van Valiliği tarafından İçişleri Bakanlığına da bildiriliyor.

Bütün bu tutanak kağıtları ve bildirimler baştan aşağı sahte ve gerçek dışıdır. Yalandır. Bu cihet Özalp olayının cereyan ettiği devirde memleketin her tarafında ve özellikle Doğu ve hudut mintikalarında uygulanan bütün öldürme fiillerinin *aynı kılışe gerekçeye* ve aynı örnek tutanak kağıtlarına dayandırılmış bulunmalarıyla, Çilli Gediği olayına katılmış ordu personelinden hiçbirinin iddia edilen silahlı çatışmaya rağmen isabet almamaları, o mintikanın ordumuz tarafından karış karış tanınmış olup yeni bir keşfe gerek bulunmaması ile, yaralı olarak İran'a kaçan İbrahim Özyay'ın şikayetleriyle, Teğmen Bilal Balı'nın kendi iddiasının aksine olarak elinden yaralanmadığının daha sonra anlaşılmasıyla, süvarilerimiz üzerine hücum ettikleri iddia olunun 32 kişinin öldürülme yerine elleri arkalarından bağlı olarak sevk edilmiş olmalarıyla, olay sanıklarının Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin tanık ile isbatlanmış ayrıntılı ilamlarıyla, ve nihayet komisyonumuzca yapılan araştırmalarla sabittir. Bu nedenle üzerinde fazla durmuyoruz.

Olayın cereyanından sonra bölgede Türk makamları tarafından 200

kişinin öldürüldüğü söylentisi dolaşmaya başlayınca bu söylentiler Hakkari Valiliği tarafından İçişleri Bakanlığına bildiriliyor. Durumu Avni Doğan'dan soran İçişleri bakanı Hilmi Uran'a Genel Müfettişin verdiği 8.9.1943 tarih ve 857 sayılı şifrenin birinci ve ikinci maddelerinde sorun tutanak kağıtlarında olduğu gibi kısaca anlatıldıktan sonra üçüncü maddesinde aynen şöyle denilmektedir.

"3. Olayın bazı yönlerini açıklayan özel araştırmalarımın Cuma günü hareket eden posta ile doğrudan yüksek adınıza sunulduğunu arz ederim." Bu ifadeden anlaşılmaktadır ki, Avni Doğan sorunun gerçek niteliğini, İçişleri Bakanının kişiliğinde Hükümete bildirmiş bulunmaktadır. Komisyonumuz, bu gizli yazıyı İçişleri Bakanlığının ve Emniyet Genel Müdürlüğünün arşivlerinde ısrarla aramış ise de *bulmak mümkün olmamıştır*. Hilmi Onat böyle bir yazının gönderilmiş olduğunu inkar eylememekle beraber içeriğini hatırlamadığını ısrarla savunmuştur. Anlaşılmaktadır ki, bu rapor arşivlerden ve dosyalardan çekilip çıkarılmak suretiyle kasıtlı olarak ziyana uğratılmış olmaktadır.

Komisyonumuzun vardığı sonuca ve Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin çeşitli tanıklarla isbatlanmış ilamına göre öldürme olayı aynen şöyle cereyan etmiştir:

Özalp Kaymakamlığından 33 kişi teslim alındıktan sonra bunların içerisinde bulunan kadın Şükrü Tüter'ce amirlerine bilgi vermeye dahi gerek görülmeden serbest bırakılmış ve diğerlerinin hududa götürülmeleri tabur subaylarından Yüzbaşı Vahdet Yüzgeç'e emredilmiştir. Vahdet Yüzgeç'in öldürmek için mahkeme ilamı araması ve bu fiili bizzat yapmaktan çekinmesi üzerine yedek Teğmen Necdet Bilgez ve Bilal Bali çağrılarak, görev Örgeneral Mustafa Muğlalı'nun emridir, denilmek suretiyle, kendilerine verilmiş ve ayrıca şu tertibat alınmıştır. Çilli Gediğine hakim bir sırta bir subay komutasında bir manga asker yerleştirilmiştir. Bu manganın görevi öldürülecek kafile o bölgeye geldiğinde havaya ateş açmak suretiyle fiilin uygulanmasına başlanmasını Necdet Bilgez ve Bilal Bali'ye bildirmekten ibarettir.

30 Temmuz 1943 Cuma günü sabahleyin nezarete bulunan 30 sivil ve iki asker dışarı çıkarılmış *elleri arkalarına ve kişiler birbirlerine iplerle bağlanmak suretiyle* adı geçen iki teğmenin komutasındaki takımın önüne katılarak Çilli Gediği yönünde sevk edilmişlerdir. Bu sırada zaten öldürüleceklerini bilen elleri bağlanan mağdurların (haksızlığa uğramışların) *yalvarıp yakarmaları feryadı figanları* çok yürekler acısı bir sahnedir.

Kafile Çilli Gediğine geldiğinde ikiye ayrılmış, işaret mangesinin havaya ateş etmesi üzerine, iki teğmen emirlerindeki mangalara ateş emrini vermişler erler piyade tüfekleri ve hafif makinalı tüfeklerle 32 masum vatandaşı yaylım ateşi altına alarak katletmişlerdir. Bundan sonra yine Şükrü Tüter'in evvelce verdiği sözlü emir gereğince haksızlığa uğramışların *üzerleri aranıp para ve saatleri gasbedilip* kişilere dağıtılmıştır.

Gerek Askeri Mahkemelerin kararları gerekse bizim yaptığımız araştırmalar, bu korkunç durumu aynen doğrulamakta ve bilgilerimizi sağlamlaştırmaktadır.

Olayın şu yönünü de belirtelim ki, öldürülenlerin arkadaşları olup, vaktiyle Özalp Sulh Mahkemesi tarafından tutuklanan beş kişi İranlı çapulculara yataklık yaptıkları veya Rus casusu oldukları hususlarında hiçbir delil elde edilmemiş olmakla Van Ağır Ceza Mahkemesinde beraat ettirilmişlerdir. Haklarında bazı deliller bulunduğu iddiasıyla tutuklanan beş kişinin beraat etmiş bulunmaları, tutuklamaya yeter belirtilerle dahi suçlanamayan 33 kişinin çok daha masum olduklarını açıkça göstermektedir.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Özalp olayı diye adlandırılan bu olay başından itibaren düşünülmüş tertiplenip uygulanmış, hunharca bir cinayetten başka bir şey değildir.

Raporun Sorumlu Hükümet üyeleri ile ilgili kısmına geçmeden önce tutanak kağıtları ile ilgili bir iki nokta üzerinde durmak gerekir. Birinci tutanak kağıdında bildirilen sayılar ilginçtir. "33 piyade mermisi harcandığı" belirtiliyor. Katledilen kişilerin de 32 (33) olduğu düşünülürse her kişi için bir kurşun "feda edildiği" anlaşılmaktadır. Kürt emekçilerin "elleri arkalarına ve kişiler birbirlerine bağlı" olarak katliam yerlerine götürülmeleri yine ilginçtir. Katledileceklerini anlayan kişilerin feryat ve figanları yine öyle. Katledilen yoksul Kürt emekçilerinin paralarının, saatlerinin ve öteki mallarının gasbedilip, sömürge ordusunun birlikleri arasında paylaştırılması, yine, üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. İşte sömürgeci devletin ordularının sömürgelerindeki kahramanlığı, cesurluğu bu tip mizansenlerle belgelendiriliyor.

Burada bir konu üzerinde dikkatle duralım. O da "Türk askerinin kadına kurşun atmayacağı" mizansenini ile ilgilidir. Açıkça görülmektedir ki, kişiler elleri arkalarından bağlıdır. Ve kişiler yine birbirlerine bağlıdır. 32 kişilik grup kalın organlarla, hareketleri mümkün olmayacak derecede birbirlerine bağlıdırlar. Bu kişiler feryat figan etmekte, katledilmemeleri için yalvarmaktadırlar. "Kahraman ordu" böylesine bir grubu, süvari birlikleriyle, piyade birlikleriyle, makinalı tüfeklerle dört taraftan tarayarak katletmekten utanç duymuyor. "Türk askeri kadına kurşun sıkmaz" diye asalet taşıyor. Böylesine bir grup üzerine ateş açmak hangi asaletin, kahramanlığın gereğidir? Katledilen kişilerin paralarının, saatlerinin, öteki mallarının gasbedilmesinden utanç duyulmuyor, "Türk askeri kadına kurşun atmaz" denerek kahramanlık taslanıyor. Katledilen, birbirleri üzerine yığılarak kan gölü içinde yüzen cesetleri iteleyip kakalayarak, cepleri, koynu-kusunu didiklemek, içlerindeki talan ve yağma etmek nasıl bir kahramanlıktır? Bu manzara Kürdistan'daki Türk sömürgeciliğinin içinde bulunduğu derin dramatik çelişkiyi iyice gözler önüne sermektedir. Aslında, kadın, Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın hizmetinde çalışan ajan Mehmedî Misto'nun kızıdır. Ve onun için serbest bırakılmıştır. Bunun için de Mehmedî Misto'nun olayı çok yakından bildiği halde Türk makamlarından hiçbir şikayeti olmamıştır. Öte yandan tutanak kağıtları incelendiği zaman olayın 33 kişinin katledileceğine göre düzenlenmiş olduğu görülür. Bunun için "33 kurşun harcandı" denilmektedir. Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı Mehmedî Misto'nun son anda girişimi ile kızı gruptan alınmış. grup 32 kişi kalmıştır. Fakat eskiden düzenlenen tutanak kağıtlarındaki 33 rakamı 32 olarak değiştirilmemiştir. Bu mizansenin dikkatle düzenlenmediğini, böyle bir dikkate de gerek duyulmadığını göstermektedir. Görüldüğü gibi sömürgeci devletin, "asalet", "onur", "kahramanlık" taslamalarında bile bir kokuşmuşluk havası vardır. Aslında bir vahşet örneği

olaylar, barbarlıklar, cinayetler "kahramanlık" olarak sunulmaktadır.

#### **IV. Özalp Olayı ve Sorumlu Hükümet Üyeleri**

Komisyonumuz, Ankara'daki Hükümet üyelerinin Özalp olayı karşısındaki durumunu iki bakımdan incelemiştir. Birincisi Özalp olayından evvelki durum, ikincisi de olay cereyan ettikten sonraki durumdur. Özalp olayının cereyanından sonraki durumda adam öldürmek suçundan ayrı, daha başka suçlar da söz konusu olduğu için onu ayrıca incelemek üzere burada olaydan önceki durumu sunuyoruz:

Özalp Olayının öncelerine ait hükümet tutumunu incelemek için Türkiye'nin o tarihlerdeki durumunu kısaca belirtmek gerekir.

1943 yılında İkinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ediyordu. Doğu sınır komşumuz bulunan İran devletinin toprakları, Türkiye'ye karşı siyaseti daima şüpheli kalmış olan Sovyetler Birliği'nin askeri işgali altında idi. Huddutaki birlikler doğrudan doğruya Rus askerleriyle temas haline gelmişlerdi. Bu durumun, devletin genel emniyetinden sorumlu olan kişileri, Doğu hudutlarına karşı özellikle uyanık olmağa yöneltmesi gayet doğaldır. Çörçil'in İnönü'ye "Savaş Doğu'ya kayıyor, dikkatli olunuz" diye uyardığı Mustafa Muğlalı tarafından bir münasebetle ifade edilmiştir. Bu itibarla 1943 Şubat ayında bir askeri şura toplantısı için İstanbul'dan Ankara'ya gelen Mustafa Muğlalı'nın ailesi ile vedalaşmağa bile bırakılmadan derhal, Üçüncü Ordu Müfettişi olarak Erzurum'a gönderilmesinde, hükümetin özel bir amaç taşıdığını tahminde hata yoktur, kanaatindeyiz. Çünkü, hükümetin haklı bir önem verdiği Doğu hududlarımızda hudut olayları devam edip gidiyor ve bunlar asla önlenemiyordu. Mustafa Muğlalı ise cebbar (kudretli, zorba), gayyur (gayretli, kıskanç) ve özellikle çok sert tanınmış bir kumandan idi. O'nun özellikle bu sertlik sıfatı üzerinde durmak gerekir. Muğlalı'nın bütün görev hayatı boyunca kendisine verilen görevleri *kanun, nizam, hak ve adalet düşüncelerini asla dikkate almadan yapmış ve birçok adam öldürme olaylarına adı karışmış bir general idi*. Doğu'da böyle örfi icraat yapacağının (yerine ve zamanına göre hüküm vereceğinin) ve bu suretle hudut emniyetini koruyabileceğinin O'nu tayin edenlerce düşünülmemiş olması mümkün değildir. Bu nedenlerle Hükümetin Muğlalı'ya bizzat kendisinde dahi bulunmayan birtakım geniş yetkileri hiç olmazsa zımnen (açıktan olmayarak, dolayısıyla) tanıdığı her türlü şüpheden uzaktır. Nitekim Özalp olayından sonra Erzurum'a gelen Reisicumhur İsmet İnönü'nün herkesin huzurunda, "Muğlalı Doğu'nun kralıdır, ben O'nun burada bulunması sayesinde rahat uyuyorum" diyerek Muğlalı'nın arkasını okşamış olmasının bir anlamı vardır. Muğlalı 1943 senesi Şubat ayında Ordu Müfettişi olarak Doğu'ya hareket ederken, Genel Kurmay Başkanı ile birlikte, Reisicumhurun huzuruna davet edilmiş olduğuna göre, bu görüşmede de buna benzer sözlerin geçtiği ve sürüp giden hudut olaylarının önlenmesi gerektiğinden söz edildiği kuşkusuzdur. Bizim Araştırma Komisyonu olarak dinlediğimiz gerçeklerden görelî olarak haberi olabilecek makamlarda bulunmuş bütün tanıklar Muğlalı'nın Doğu'daki bütün hareketlerinde çok geniş yetkiler taşıdığını belirtir durumlar taşıdığını oybirliğiyle ifade etmişlerdir. Türk kanunlarında

hiçbir kimse ve hiçbir makam için olağanüstü yetkiler bulunmadığına göre Orgeneral Mustafa Muğlalı bu geniş yetkileri nereden almış olabilir?

Bu soruya cevap vermeden önce, Türkiye'nin 1943 yılındaki iç yönetiminin ne olduğunu belirtmeğe zorunluluk vardır. 1943 Türkiye'si Tek Parti, Tek Şef esası ve parolası ile idare edilmekte idi. İdarenin başında kendisine aynı zamanda Milli Şef unvanı da verilmiş bulunan Reisicumhur İsmet İnönü bulunuyordu. Bütün önemli görevlere yapılacak tayinler ve memlekette önemli sayılabilecek her tür olaylar Milli Şefin bilgisine, onayına ve takdirine sunuluyordu. Bu pek doğal idi. Doğu hudutlarımızda önemli durumu çözmeye ve Türkiye ordularının üçte birinin kumandanlığına tayin edilen bir kişinin seçiminin nasıl olduğu bu açıklamalardan kolayca anlaşılır. Zaten bu hususlar dinlediğimiz, yüksek makamlarda bulunmuş bütün tanıkların kesin kanaatları olarak dosyamıza geçmiş bulunmaktadır. İşte bu nedenlerdendir ki Muğlalı, zavallı, 33 vatandaşın öldürülmelerine engel olmağa çalışan ve kanundan, söz eden ve yüksek dereceli bir devlet memuru olan Avni Doğan'ın kırbaçlanmasından söz edebilecek kadar ileri gidebilmiştir. Yine bu nedenlerden dolayıdır ki, daha sonraları, tutuklandıktan sonra, ısrarla yardım istediği tek kişi İsmet İnönü olmuş, *"arkamı sıvazlayıp göreyim seni Muğlalı* diyen kişi nerede" diye yanıp yakılmıştır. Bu konuda Muğlalı'nın daha dikkate değer bir ifadesi de şudur: "Bana bu işleri yaptıran kişiye iki kere mektup yazdım, cevap bile vermedi". Muğlalı'nun bu son beyanı aşırı hassasiyetinden yaptığı kabul edilse bile, bu O'nun Reisicumhur İsmet İnönü'ye iki mektup yazmış ve bunlardan hiçbirine cevap alamamış olması gerçeğini değiştirmez.

Özet olarak Muğlalı'nın Doğu'ya giderken kanunlu veya kanunsuz çok geniş yetkilerle donatılmış bulunduğu ve bu yetkileri o zamanki idare sistemimiz gereği en geniş yetkilere ve olanaklara sahip olan Milli Şef İsmet İnönü'den aldığı hususunda kanaat bildiren, Muğlalı'nın kızları ve avukatı da dahil olduğu halde, tanıkların ifadeleri komisyonumuzca dikkate değer görülmüştür.

Bütün bu gerçekler 1943 yılı Şubat ayında 3. Ordu Müfettişliğine hareket eden Mustafa Muğlalı'nın Ankara'dan ayrılırken her hareketinde Hükümetin desteğini kazandığı kanaatını taşıdığını göstermektedir. Nitekim aşağıda ayrıntıları ile sunulacağı üzere 32 vatandaş katledildikten sonra, olay, 5 yıl bütün hükümet makamları tarafından ısrarla gizli tutulmağa çalışılmış, katillikleri daha sonra mahkeme ilamı ile sabit olan Mustafa Muğlalı ve arkadaşları haksızlığa uğrayanların gözleri önünde hür ve serbest gezebilmişlerdir. Özalp olayının öncesindeki hükümet tutumunu ve durumunu incelerken bu gerçeği belirtmek zorunlu bulunmaktadır.

Artık Mehmedî Misto'nun adamlarının Özalp'te, Şükrü Tüter, Hilmi Tuncel, Vasfi Bayraktar çetesinin hareketlerine bir karşılık olmak üzere yaptığı talanın Ankara'ya akislerini inceleyebiliriz.

Yukarıda sunduğumuz üzere bu talan Kaymakam Hilmi Tuncel tarafından Rus askerlerinin baskını şeklinde İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a ve Binbaşı Şükrü Tüter tarafından da Rahmi Saltuk ve Mustafa Muğlalı ve onlar taraflarından da Genelkurmay Başkanlığına ulaştırılıyor. Bu durum karşısında Doğu olaylarına karşı zaten *haklı bir hassasiyet taşıyan* İçişleri

Bakanî ile Genelkurmay Başkanî'nin sorunu inceleyen ve çözümlerin diye Mustafa Muğlalı ve Avni Doğan'a talimat vermiş olmalarından daha doğal bir şey düşünülemez. Gerçi bu arada Binbaşı Şükrü Tüter, Kaymakam Hilmi Tuncel, Yüzbaşı Vasfi Bayraktar tiryorvirasının (üçlüsünün) tertipleri sonucu göz altına alınan vatandaşların öldürülmeleri olasılığından sözeden şikayetler resmî makamlara aksettiriliyorsa da, Ankara'nın incelenmesi için talimat verdiği bu sorunun bu sonuca varacağını kabule yanaşmamış olması, onun katil fiiline katıldığını isbata yetmez kanaatindeyiz. Bu itibarla Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanının araştırmaların sonucunu beklemeleri doğal sayılabilir. Unutmamak gerekir ki, bu makamların sahipleri dahi biraz evvel kısaca açıklamasını yaptığımız idare biçiminin ikinci derecede mensuplarından başka bir şey değildir. Ve Muğlalı bu idare biçiminin birinci derecedeki sorumlusundan kuvvet almaktadır.

Özet olarak, Doğu hudutlarının önemi, Özalp talanının, kendilerine Rus tecavüzü biçiminde aksettirilmiş olması, tutukluların düşman casusu olarak tanıtılmış bulunmaları ve Muğlalı'nın özel durumu itibarıyla, olay üzerinde bir hukuk devletinden beklenen dikkatle durulmuş ve bir bakıma araştırmaya memur ettiği kimselerin varacakları sonucu beklemiştir. Komisyonumuz da İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak taraflarından Mustafa Muğlalı'ya "Özalp'te tutuklanan 40 kişiyi öldür" diye açıkça bir talimat verildiğini isbata yeter delile sahip değildir. bu itibarla hükümetin bu konudaki sorumluluğu yukarıda sunduğumuz gibi karakteri malum bir generali, neler yapabileceğini adeta bile bile ve Devlet Reisi tarafından arkası okşanarak Doğu bölgesine göndermiş olmasından ibarettir.

*Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi (1937-1938)* isimli incelemeden de hatırlanacağı üzere, Türk sömürge yönetimi "Doğu"ya tayin ettiği yüksek dereceli memurlara daima geniş yetkiler vermiştir. Bu memurların "astığı astık, kestiği kestik"ür. Dersim'e gönderilen Dördüncü Genel Müfettiş Korgeneral Abdullah Alpdoğan, bu durumun daha önceki bir örneğidir. Sömürge Kürdistan'ın böylesine keyfi yöntemlerle yönetilmesi ise doğaldır. Bununla beraber, Muğlalı'nın "... bütün görev hayatı boyunca, kendisine verilen görevleri, kanun, nizam, hak ve adalet düşüncelerini asla dikkate almadan yapmış ve birçok adam öldürme olaylarına adı karışmış bir general idi..." gibi ifadelerle anlatılması ilgi çekicidir. Mustafa Muğlalı'nın, 1930 yılındaki, Menemen olayında da görevli olduğunu daha önce belirtmiştik.

## ***V. Hükümetin Olaydan Sonraki Tutumu***

1943 yılı Ağustosundan itibaren 1949 yılı Ocak ayının 19. gününe kadar geçen tam 5 yıl, 5 ay, 19 gün Ankara'daki resmî sorumlu makamlar kendilerine çeşitli kanallardan ihbarlar ve şikayetler yapıldığı halde Özalp olayını araştırma ve sorumluları saptama konusunda hemen hiçbir harekette bulunmamışlardır. Bu kasıtlı ihmalden dolayı olayın örtbas edilmeye çalışıldığı veya bu suretle de delillerin kaybolmasına olanak verildiği komisyonumuzca gözlemlenmiştir. Biz TBMM nde bize verilen bu görevi daha

kısa zamanda daha açık sonuçlara ulaştıramadıkça bunda sözü edilen 5 yıllık zaman kaybının çok büyük etkisi olmuştur.

Bu ihmalde kimlerin ne derece suçları bulunduğunu saptamaya çalışmanın yeri gelmiştir. 30 Temmuz 1943 günü T.C. nin Başbakanı Şükrü Saracoğlu, İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal ve Genel Kurmay Başkanı da Mareşal Fevzi Çakmak idiler. Daha sonra 1946 yılında Hükümet Recep Peker tarafından kurulmuş ve bu hükümeti de 1947 yılında Hasan Saka hükümeti izlemiştir. Bu hükümetlerin ciddi araştırmaların başladığı 1948 yılına kadar Milli Savunma Başkanlıklarını yapmış olan kişiler sırasıyla şunlardır: Ali Rıza Artunkal, Cemil Cahit Toydemir, Münir Birşel, Hüsnü Çakır. Aynı müddet içinde İçişleri Bakanlığı yapan kişiler Hilmi Uran, Şükrü Sökmensüer ve Münir Hüsrev Göle'den ibarettir. Bu müddet içerisinde Genelkurmay başkanlığı yapan kişiler ise, Kazım Orbay ve Salih Omurtak'tır.

Bütün bu hükümetler ve sorumlu bakanların yönetimleri boyunca Özalp olayı bir esrar perdesi altında saklı tutulmaya devam edilmiştir.

Bu esrar perdesi kuşkusuz olayın cereyan yeri olan Van ve *Özalp için sözkonusu değildir*. Orada yakınları öldürülenler Mustafa Muğlalı, Rasim Saltuk ve Şükrü Tüter taraflarından devam ettirilen tedhiş havasına rağmen ızdıraplarını ve şikayetlerini yüksek makamlara aksettirmekten bir an bile geri kalmamışlardır. Bu cümleden olarak ölülerden Sultan ile İbrahim'in kardeşi olan İsmail Özay durumu bir taraftan Van Valiliğine ve savcılığına duyururken, diğer taraftan da, 15 Eylül 1943 tarihli telgraflarıyla İçişleri ve Adalet Bakanlıklarına duyurmuştur. Ayrıca TBMM Başkanlığına şikayet etmiştir. Van Valiliği 12.8.1943 tarihinde İçişleri Bakanına rapor vermiştir. Van Savcılığı sorunu Adalet Bakanlığına anlatmıştır. İsmail Özay'ın duyurularına paralel, daha başka duyurular da, daha başka kişiler tarafından aynı makamlara yapılmıştır. Yukarıda ilgisi dolayısıyla belirttiğimiz gibi, Hakkari Valiliğinin bir raporu vardır. Ayrıca Avni Doğan'ın olayın gerçek niteliğini ayrıntılarıyla bildirdiğini ifade ettiği ve fakat bulamadığımız başka bir rapor da hükümete ulaşmıştır.

Özet olarak bu gibi şikayet, duyuru ve raporlar 1943 yılından itibaren 1948 yılına kadar ısrarla sürdürülmüştür. Dikkate değer ki, bu başvuruların tamamı Anayasanın açık hükmüne rağmen ya cevapsız kalmış veya Van Valisinin İsmail Özay'a verdiği tek cevapta olduğu gibi atlatmak amacı güden sudan şeyler olmuştur.

Adam öldürmekle suçlanmak gibi çok ağır bir suç karşısında görevli makamların ve bu arada Özalp Sulh hakimliği ve savcılığının bu tutumları, adam öldürmek fiilinin suç delillerini saklamak olmasa bile, en azından şiddet nedenlerini nefsinde toplamış, bir görevi kötüye kullanma suçunu meydana getirmektedir.

İşte bu hava içerisinde yıllar geçmiş ve 1946 yılında Türkiye'de önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. Bilindiği üzere bu değişiklik 1946 yılında, Türkiye'de muhalefet partilerinin kurulması ve bunların içinden bir tanesinin, Demokrat Parti'nin 21 Temmuz 1946 günü yapılan genel seçimlerde TBMM ne muhalif mebuslar sokabilmiş olmasıdır.

Demokrat Partili mebuslar 1946 yılından itibaren Mecliste Özalp olayına bir dereceye kadar vakıf olunca bu işi izlemeğe başlamışlardır. Bu arada yukarıda adı geçen İsmail Özay tarafından Büyük Meclise ta, 15 Eylül 1943 ve 20 Aralık 1943 tarihlerinde yapılmış bulunan iki başvurunun dilekçe komisyonunda senelerdenberi uyumakta olduğu görülmüştür. Muhallif milletvekillerinin ısrarı üzerine komisyon bu işi gündeme almış ve konu hakkında açıklama istemek üzere Milli Savunma Bakanını huzuruna davet etmiştir. Bakan, TBMM nin üstünlüğü prensibine, Anayasanın ve Meclis iç tüzüğü'nün açık hükümlerine karşı hayrete değer bir kayıtsızlıkla ve komisyonun çağırısını tekrarlama ve ısrarlarına rağmen, *tam 11 ay açıklama yapmaktan kaçınmış* ve komisyona gelmemiştir. Milli Savunma Bakanının, 12.6.1947 tarihinde Komisyona verdiği cevapta, bu olay hakkında bir işlem yapılmasına gerek görülmediği bildirilmektedir. Bu cevaba rağmen görevlerini yapmak için çırpınan muhalefet milletvekillerinin ısrarları üzerine komisyon Milli Savunma Bakanlığının bir temsilcisini çağırmış ve bu temsilci sorun hakkında bizzat bakanın açıklama yapacağını, 11.5.1948 günü komisyona bildirmiştir. O sırada Milli Savunma Bakanı bulunan Münir Birsel ile onun yerine geçen Hüsnü Çakır komisyona ancak, 2.12.1948 günü gelebilmiş ve konunun araştırılmasına 8.7.1948 tarihinden itibaren başladığını bildirmiştir. 8.7.1948 tarihinde konunun araştırılmasına memur edilen askeri adli hakimın verdiği rapordan da bir şey çıkmayınca ve bu arada Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın tarafından yukarıda belirtilen savsaklamanın sorumluları hakkında Meclis araştırması açılması isteğini içeren bir önerge TBMM ne sunularak, *facia Türk kamuoyuna duyurulunca, hükümet zorunlu olarak Bakanlıklar arası bir komisyon kurulmasına karar vermiş ve bu komisyon marifetiyledir ki Özalp olayı ilk defa nisbeten ciddi bir araştırmaya konu edilmiştir.*

Bu araştırmanın sonucu, bilindiği üzere, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinde Orgeneral Mustafa Muğlalı ve arkadaşlarının aleyhinde bir davanın açılmasını ve sorunun bir hükme bağlanmasını sağlamıştır. Buraya kadar yapılan açıklamalardan şu yön açıklıkla anlaşılmaktadır. İçişleri Bakanı Hilmi Uran, ve daha sonra onun yerine geçen Şükrü Sökmensüer, Münir Hüsrev Göle, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal ve yerine geçen Cemil Cahit Toydemir, Münir Birsel, Şükrü Çakır; Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay ve yerine geçen Salih Omurtak ile 1943 yılı Temmuz ayında Özalp'te savcılık yetkisiyle de donatılmış sulh hakimi Baki Tekin ve 1948 yılı sonuna kadar görev yapmış halefleri (yerine gelenler) adı geçen görevleri ve yetkileri kötüye kullanma suçunun suçlularıdır.

Milli Savunma ve İçişleri Bakanlarının sorumluluklarını ağırlaştıran bir husus ta şudur: İsmail Özay'ın şikayeti ve Van savcılığının yazı ile bildirimi üzerine, Adalet Bakanlığı 16.11.1943 tarih ve 506/163 sayılı, kişiye özel ve gizli kaydını taşıyan yazı ile öldürme olayı raporlarının incelenmeye değer bulunduğuna ve bu kişilerin hudut taburunca teslim alınmalarındaki tuhaflığa da işaret ederek konunun incelenmesi için İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının dikkatini çekmiştir. Bu yazıya Milli Savunma Bakanınca verilen cevapta askeri yargıya ait olup, Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'ın, verilen olay tutanak kağıtlarına Muğlalı'nın raporlarına dayanılarak takibata gerek görülmediğine ibaret olunmaktadır. Gerek Milli Savunma ve gerekse İçişleri Bakanları tarafından Adalet Bakanlığına *bazı gizli, ve sözlü açıklama*

yapılmış olacak ki, Adalet Bakanının bu cevapla yetinmeyerek yeni girişimlerde bulunduğuna dair bir kayda komisyonumuz rastlayamamıştır.

İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Avni Doğan tarafından kendisine gizli bir yazı gönderilmiş olabileceğini, komisyonumuz huzurunda kabul etmişse de, Avni Doğan'ın olayın gerçek yönlerini ayrıntılarıyla belirttiğini iddia ettiği bu raporun içeriğine göre değil de, Binbaşı Şükrü Tüter tarafından tutturulup sahte olduklarını yukarıda açıkladığımız olay tutanak kağıtlarına samimiyetle inandığını savunmuştur. Bu savunmanın samimiyet derecesini yüksek meclisin takdirine sunmakla yetiniyoruz.

Bu konuda özet olarak söylenebilecek olan şudur ki, Türkiye'yi o devirde idare eden, Mustafa Muğlalı'yı Doğu'nun kralı görüp gayrete getiren, yüreklendiren ve teşvik eden zihniyet, bazı gerilemelerine rağmen 1949 yılına kadar yurdumuzda hüküm ferma kalarak Özalp olayı suçlularının cezadan kurtulmaları için sorunun örtbas edilmesine var kuvvetleriyle çalışmışlardır.

## ***VI. Mustafa Muğlalı ve Arkadaşlarının Yargılanmaları***

Orgeneral Mustafa Muğlalı ve arkadaşları aleyhine 1949 yılında zaruri olarak açılan adam öldürme davası Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinde görülerek sonuçta suç isbat edilmiş ve Orgeneral Muğlalı neticeten 20 sene ağır hapse hüküm giymiştir. 23 Kasım 1949 tarih ve 949/6; 2 Mart 1950 tarih ve 950/13; 12 Nisan 1952 tarih 952/4 karar sayıları ile taşıyan Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin kararları ile, Rasim Saltuk, Şükrü Tüter, Vahdet Yüzgeç, Necdet Bilgez, ve Bilal Bali beraat ettirilmişlerdir. Bu beraat kararı kesinleşmiş bulunmaktadır. Vahdet Yüzgeç'in beraati olaya tamamen uymakta ise de, diğerlerinin beraatlerinde hiçbir hukuki dayanak yoktur. Kanuna aykırı hususlarda amire boyun eğme, alt rütbedeki bir kişiyi sorumluluktan kurtaramayacağı ve zaten masum vatandaşları öldürmek için verilmiş bir emrin kat'i surette askeri görev sayılmayacağı ve başta Rasim Saltuk ve Şükrü Tüter olmak üzere, suçluların katil fiiline bütün şartlarıyla katıldıkları gerek askeri mahkeme ve gerekse tarafımızdan yapılan araştırma ile sabit bulunmuştur. Bu cihetle Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin adı geçen sanıkları beraat ettirmek hususunda ortaya koyduğu bütün görüşler mesnetsiz, yersiz ve kanunsuz bulunmaktadır.

Bu hakikate rağmen komisyonumuz çeşitli kademelerden geçerek kesin hüküm halini almış bir hükmün iptaline kendisini yetkili görmeyerek onu aynen kabul mevkii ve zorunda kalmıştır. Adı geçen sanıklar hakkında varacağımız son hüküm iş bu kesin hüküm fikrine de dayanmaktadır.

## ***VII. Belli Olan Suçlar ve Sanıklar***

Buraya kadar verilen açıklamalarımızla Özalp olayına şu veya bu şekilde

adları karışan kişilerin hüviyetleri meydana çıkmış bulunmaktadır. Bu kişilere izafesi mümkün görülen suçlar da

1. Adam öldürme
2. Adam öldürmeye azmettirme
3. Suç delillerini saklama
4. Görevi ihmal
5. Görevi ve yetkiyi kötüye kullanma, olmak üzere beş çeşittir.

Özalp olayına adları karışan kişiler ise şunlardır: (Kimlikler olay tarihindeki sıfatlarıyla yazılmışlardır)

1. Orgeneral Mustafa Muğlalı
2. Tuğgeneral Rasim Saltuk
3. Binbaşı Şükrü Tüter
4. Teğmen Necdet Bilgez
5. Teğmen Bilal Bali
6. Yüzbaşı Vahdet Yüzgeç
7. Van Valisi Hamit Onat
8. Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel
9. Özalp Jandarma Bölük kumandanı Vasfi Bayraktar
10. Özalp Jandarma Karakol Kumandanı Gedikli Çavuş Ali Seber
11. Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan
12. Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal
13. İçişleri Bakanı Hilmi Uran
14. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak
15. Özalp Sulh Hakimi Baki Tekin
16. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer
17. İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle
18. Milli Savunma Bakanı Cemil Cahit Toydemir
19. Milli Savunma Bakanı Münir Birsal
20. Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay
21. Reisisumhur İsmet İnönü

Bu kişilerin her birinin yukarıda belirttiğimiz 5 suçla ithamlarının mümkün olup olmayacağı, mümkün olsa bile kesin hüküm ve 5677 sayılı Af Kanunu dolayısıyla varılması gerekli sonuca dair kanaatımızı aşağıda sunuyoruz:

1. Mustafa Muğlalı: Adam öldürmekten hükümlüdür. Özalp olayının bir numaralı sorumlusu olan bu kişi ölmüştür.

2. Rasim Saltuk: Katilden suçlanması tamamıyla olanaklı olan bu kişinin lehinde kesin hüküm mevcut olup kendisi ölmüş bulunmaktadır.

3. Şükrü Tüter: Katilden suçlanması tamamıyla yerinde olan bu kişi lehinde kesin hüküm vardır.

4. Necdet Bilgez: Katilden suçlanması tamamıyla olanaklı olan bu kişinin

lehinde kesin hüküm vardır.

5. Bilal Bali: Katilden suçlanması tamamıyla olanaklı olan bu kişinin lehinde kesin hüküm vardır.

6. Vahdet Yüzgeç: Bu kişiyi hiçbir suçla suçlamak olanaklı değildir. Olaydaki tutumu takdire değer olup zaten lehinde kesin hüküm vardır.

7. Hamit Onat,

8. Hilmi Tuncel: Biri Van Valisi, biri Özalp Kaymakamı olan bu iki kişinin 33 vatandaşın öldürüleceklerini bile bile, Mustafa Muğlalı'nın emrindeki askeri kitalara teslimini emretmiş olmaları ile suçlanmaları ileri sürülebilir. Kendileri öldürülen kişilerin, öldürüleceklerinden haberdar olmadıklarını ve askeri mahkemeye sevkedileceklerini sandıklarını savunmuşlardır. Bu savunmaların aleyhinde bazı belirtiler mevcut ise de, bu belirtilerin, kendilerinin, Muğlalı, Saltuk ve Tüter ile tamamen aynı düşündüklerini adli anlamıyla isbata yeter delil sayılıp sayılamayacakları takdir de doğal bir husustur. Sanığın aksi sabit olmayan savunmasının doğru olarak kabul edilmesi şeklindeki temel ceza hukuku kaidesine de işaretle, Hilmi Tuncel ve Hamit Onat haklarında adam öldürmek fiiline yardımdan dava açılması takdire bağlı bir husus olup Cumhuriyet Savcılığını ilgilendirmektedir.

Bu kişilerin görevlerini ve yetkilerini ağır şekilde kötüye kullandıkları kesin olarak ortadadır. Ancak bu iki suçun takibi 5677 sayılı Af Kanunu gereğince mümkün değildir.

9. Vasfi Bayraktar,

10. Ali Seber: Bu iki kişinin adam öldürme suçuna katıldıklarını isbata yeter delil mevcut değildir. 32 si öldürülen 33 kişiyi hiçbir kanuni dayanak yokken Kaymakamın emri ile Şükrü Tüter'in ellerine teslim eylemekle görevlerini ve yetkilerini kötüye kullandıkları sabit ise de bu suç 5677 sayılı kanunun kapsamına girmiş bulunmaktadır.

11. Avni Doğan: Bu kişi mümkün olduğu kadar, Özalp olayının meydana gelmesini önlemeye çalışmıştır. Mustafa Muğlalı'nın 33 kişiyi öldürmeye kesin ve ciddi olarak karar verdiğinden habersiz olduğu ve Muğlalı'nın "bunları asacağım, kurşuna dizeceğim" gibi sözlerinin öfke ile söylenmiş sözler olduğunu kabul ile adam öldürüleceğine ihtimal vermediğini ısrarla savunmuş bulunan bu kişinin feci suça katıldığı sözkonuşu edilemez.

Özalp'te bizzat ziyaret ettiği 33 tutuklunun askeri suç işledikleri iddiası ile serbest bırakılmayacaklarını açıklayan, Şükrü Tüter'e, "o halde teslim alınız" demiş olması ve suçsuz olduklarına inandığını ifade ettiği bu tutukluların serbest bırakılmaları için Vali Hamit Onat'ın kesin karar vermemiş bulunması görevi ihmal suçunu meydana getirirse de bu suç 5677 sayılı Af Kanununun kapsamına girmiş ve zaten zaman aşımına uğramış bulunmaktadır.

12. Ali Rıza Artunkal,

13. Hilmi Uran: Biri Milli Savunma, biri İçişleri Bakanı olan bu iki kişinin Mustafa Muğlalı'yı adam öldürmeye azmettirdikleri veya açık açık, Harapsorik ve Milanengiz köyünden 33 kişiyi öldürmesi için Muğlalı'ya emir verdiklerine dair hiçbir delil mevcut değildir. Kendilerinin, Muğlalı'nın, nizam, hak ve kanun anlayışını ve huyunu bildikleri halde onu *kapsamı pek geniş*

olan 3. Ordu Müfettişliği görevine gönderen hükümete dahil bulunmaları belki siyasal bir sorumluluğu gerektirip, bu yönün araştırılması komisyonumuzun araştırmaları ile ilgili değildir.

Suçun meydana gelmesinden sonra sorumluları takip etmemiş olmaları ağır bir görev ve yetkiyi kötüye kullanma suçu olup, bu suç Af Kanununun kapsamına girmiş ve zaten Hilmi Uran da ölmüştür.

14. Fevzi Çakmak: Tanrı rahmetine kavuşmuş mareşalin, Mustafa Muğlalı'yı, Özalp'lı 33 vatandaşı öldürmeğe azmettirdiğine veya bu yolda bir emir verdiğine dair hiçbir delil mevcut olmayıp kendisi de vefat eylemiş bulunmaktadır.

15. Baki Tekin: Özalp Sulh hakiminin Şükrü Tüter, Hilmi Tuncel, Vasfi Bayraktar grubunun bazı hareketlerine vakıf olduğu ve 30 Temmuzdan bir gün evvel izin almağa dahi lüzum görmeden mahkemeyi kapatıp Van'a kaçtığı ve 30 Temmuz gününü Van Adliye binasında büyük bir telaş içinde geçirdiği sabit olmakla beraber bunlar onun adam öldürmeye katıldığını isbata yeter deliller değildir. Hernekadar kendisi çeşitli yönlerden görevini ve yetkisini kötüye kullanmışsa da suç 5677 sayılı Af Kanununun kapsamı dairesine girmektedir.

16. Şükrü Sökmensüer,

17. Münir Hüsrev Göle,

18. Cemil Cahit Toydemir,

19. Münir Birsell: Olayın saklı tutulmağa çalışıldığı devrede İçişleri ve Milli Savunma Bakanı olarak görev yapan bu kişilerin Özalp katliamı sanıklarını saptamamış ve takip eylememiş olmaları ağır bir görev ve yetkiyi kötüye kullanma suçunu meydana getirirse de bu suç 5677 sayılı Af Kanununun kapsamına girmiş bulunmaktadır.

20. Kazım Orbay: Olayın meydana gelişinden kısa bir müddet sonra Genelkurmay Başkanı olan bu kişinin Adalet Bakanlığınca yapılan uyarmaya rağmen sorumluları araştırmayarak ve takip etmeyerek görevini ve yetkisini ağır şekilde kötüye kullandığı sabittir. Ancak bu suç 5677 sayılı Af Kanununun kapsamına girmiş bulunmaktadır.

21. İsmet İnönü: İsmet İnönü'nün Özalp olayı karşısındaki durumu birkaç yönden dikkat çekmektedir. Bir kere kendisi, Muğlalı'nın, çok önem verdiği Doğu bölgesine gönderilmesine ilk amildir. Raporumuzun yukarıda IV numaralı bölümünde belirtildiği üzere, Muğlalı, 3. Ordu Müfettişi olarak olağanüstü yetkili bir hükümet komiseri rolünde hareket edebilmenin olanaklarını ve cesaretini 1943 ün Milli Şefi İnönü'den suçlu sayılanların yargılamasız öldürülebileceklerine ve bunun hiçbir takibe bağlı tutulmayacağına, icabında böylesine hareketin hatta vatanî vazife sayılacağına dair Muğlalı'da mevcut zihniyet temelini (Tek parti tek şef) düsturunun olanaklarından almaktadır. Tek Partinin lideri ve Türkiye'nin şefi ise İnönü'den başkası değildir.

İşin pek fazla ayrıntıya elverişli bu tarafı tarihsel ve siyasal sorumluluğu gerektiren bir husus olduğu cihetle komisyonumuz bu husus üzerinde uzun boylu değerlendirmelere kendisini yetkili görmemiştir.

İsmet İnönü'nün Mustafa Muğlalı'ya Özalp'te gözetiminde tutulan 33

vatandaşları öldürmesi için emir verip vermediği sorunu, Muğlalı'nın teşvik görüp görmediği hususuyla ilgili bulunduğu cihetle, bu konunun delilleri aşağıda tartışılacaktır. Bu nedenle İnönü'nün görevi ihmal, görev ve yetkiyi suistimal suçları ile suçlanıp suçlanmayacağını kısaca sunduktan sonra bu konuya geleceğiz.

Özalp olayı meydana gelmesinden sonra çeşitli kanallardan ve kuşkusuz hükümet tarafından Reisicumhur İsmet İnönü'ye ulaştırılmıştır. Kendisi böyle feci bir fiilin mevcudiyetine rağmen sorumluların takibi yolunda hiçbir harekette bulunmamıştır. Ancak bu olaya rağmen Anayasa Kanununun 41. maddesinin 1. bendi gereğince Reisicumhur bu ihmalden bile sorumlu değildir.

Bütün bu gerçeklere rağmen Mustafa Muğlalı'nın bazı beyanları ve diğer bazı belirtiler dolayısıyla İsmet İnönü'nün durumunu bir başka yönden de tektikte zorunluluk bulunmaktadır. Bu cihet şudur: Acaba İsmet İnönü Mustafa Muğlalı'ya adam öldürme cesaretini vermiş midir? Başka bir deyimle Reisicumhur İsmet İnönü'yü Anayasanın 41. maddesinin 2. bendi gereğince kişisel fiilinden dolayı, suçlamak mümkün müdür?

Komisyonumuzun bu konuda saptadığı noktaları aşağıda sıra ile arz ediyoruz:

A. İnönü'nün Muğlalı'ya "Doğu'ya git, hudut olaylarını hallet" diye genel bir direktif verdiği her türlü kuşkudan uzaktır.

B. Özalp olayının cereyanından sonra Erzurum'a giden İnönü'nün, orada ve herkesin huzurunda, Muğlalı'nın arkasını okşayarak "Muğlalı Doğu'nun kralıdır, ben, O'nun burada bulunması sayesinde rahat uyuyorum" diyerek katil olduğu daha sonra isbat edilen Generali onurlandırdığı sabittir.

C. Muğlalı'nın ifadesine göre, İnönü, aynı seyahatinde kendisine, "Muğlalı, senin Doğu'daki uygulamaların sayesinde biz Ankara'da rahat uyuyoruz" diye iltifatta bulunmuştur. Muğlalı'nın övülen, Doğu'daki uygulamaları arasında 32 vatandaşın sorgusuz sualsiz kurşuna dizilmelerinin mevcudiyetini İsmet İnönü'nün unutmış olması veya unutmüş görünmesi dikkat çekicidir.

D. Yine olaydan sonra İnönü, olay mahalli olan Van'a giderek, orada haksızlığa uğramışların gözleri önünde *Muğlalı'nın koluna girerek gezmiştir*. Bir katliam failinin, katliam bölgesinde, Devlet Reisi tarafından onurlandırılmasının anlamı üzerinde durulabilir.

E. Komisyonumuz, tanık sıfatıyla dinlediğimiz Kenan Çığman'dan şu bilgiyi almıştır: Muğlalı'nın tutukluluğu sırasında hasta olarak yattığı hastanede önceden tanıdığı Kemal Çığman'la birçok sohbetleri olmuştur. Bu sohbetlerde Kemal Çığman'ın Özalp olayının niteliği hakkında Muğlalı'ya sorduğu sorulardan birine aldığı cevap şöyledir: "Ben askerim. Başkumandanımın verdiği her emri yaparım. Bugün de verse gene yaparım." Tutuklu generalin Başkumandan sözü ile kastettiği anlam üzerinde düşünülmeğe değer bir husustur.

F. Muğlalı'nın avukatı Hamit Şevket İnçe'ye şu sözleri söylediği sabittir: "Ordu içinden seni seçtim. Doğu'daki eşkiyalığı önle. Senin gibi demir bir adam oraya giderse o havaliye salah gelir, ne yaparsan yap ben

varım arkada." Hamit Şevket İnce'nin ifadesine göre bu sözler o zamanın Milli Şefi tarafından Muğlalı'ya çekilmiş vatanperverane bir nutuktan başka bir şey değildir.

G. Muğlalı'nın kızlarının "babamıza bu işi yaptıranlar meydana çıksınlar" diye ısrar etmelerinin bir anlamı olması gerekir.

H. Muğlalı, "bana bu işi yaptırana iki kere yazdım. Cevap bile vermedi" diye bir ifadede bulunmuştur.

Gerçekten, Muğlalı'nın Reisicumhur İsmet İnönü'ye 19.2.1949 tarihli bir mektubu ile 26.9.1949 tarihli bir tel yazısı dosyalarımızda bulunmaktadır.

İ. Komisyonumuz huzurunda dinlenen pek çok tanıkların, Mustafa Muğlalı'nın bir görev görüyorum zannıyla 33 Türk vatandaşını öldürmeleri gibi korkunç ve tüyler ürpertici bir emri, yüksek makam sahiplerine dayanıp güvenmeden veremeyeceği yolunda kanaat beyanında bulunmalarını haklı gösterecek nedenleri sahip oldukları kuşkusuzdur.

J. İsmet İnönü'nün Devlet Reisliği boyunca Özalp olayının ısrarla gizli tutulmağa çalışıldığı yukarıda açıklanmış bulunmaktadır.

Bütün bunları ve örneğin Van Valisi Hamit Onat'ın Muğlalı ile görüştüktan sonra tutuklu vatandaşları askeri makamlara teslimde sakınca görmemiş olmasını ve kabine değişikliklerine rağmen sorunun esrarlı niteliğini korumuş olmasını komisyonumuz dikkatle değerlendirmiştir. Vardığımız sonuç şudur ki, bütün bu belirtiler ve suçlamalar katil adam öldürmeğe adli anlamıyla isbata yeterli delil sayılmak mümkün değildir. Bu itibarla Mustafa Muğlalı'nın, Harapsorik ve Milanengiz köylerinde yaşayan 33 insanı öldürtmesi olayında, İnönü'nün kişisel fiilinden dolayı sorumluluğu yönüne gitmeye, —adli anlamıyla delil mevcut olmadığından— olanak görülmemiştir.

## **Sonuç**

30 Temmuz 1943 günü Özalp kazasının Çilli Gediği bölgesinde sorgusuz sualsiz kurşuna dizilen vatandaşlarımızın öldürülmelerinde rolü ve kusuru olanların durumları yukarıda ayrıntılarıyla belirtilmiş bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı aleyhlerindeki delillere rağmen Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin kesim hüküm halini alan hükmü; bir kısmı haklarında adam öldürmek, adam öldürmeğe azmettirmek veya adam öldürme suçunun delillerini gizlemek suçları ile suçlanmalarına yeter delilin mevcut olmaması; diğer bir kısmı halen ölmüş bulunmaları nedenleriyle şu anda cezai kovuşturmaya tabi olmaktan kurtulmuş bulunmaktadır. Diğer bir kısım kişilerin Özalp olayı dolayısıyla üzerlerine düşen görevleri ihmal ettikleri veya kötüye kullandıkları açıkça sabit ise de 1950 yılında çıkan 5677 sayılı Af Kanunu TCK nun 240 ve 230. maddeleri gereğince yapılacak kovuşturmayı durdurmuş olduğundan bu kısım sanıklar hakkında ceza davası açmağa olanak kalmamıştır.

Bu itibarla Özalp'te 32 vatandaşımızın öldürülmeleri faciasının yazık ki meydana gelmiş bulunduğuna, bu olayın meyrana gelmesine olay

zamanında, Türkiye'de yürürlükte olan idari ve siyasi zihniyetin ve özellikle insan ve vatandaş hak ve hürriyetleri anlayışının neden olduğuna, olayın meydana gelmesinden sonra ise, facianın örtbas edilip sorumlularının gizlenmesi yolunda o zamanın iktidarına bağlı görevli kişilerin büyük gayretler harcadıklarına dair kanaatımızı TBMM Yüksek Başkanlığına sunarım. 30 Nisan 1958

Adalet ve Anayasa komisyonlarından meydana gelen karma araştırma komisyonu:

Başkan V. Halil Özyörük (Konya)

Mazbata (dilekçe) yazarı: Sabri Dilek (Trabzon)

Yazıcı: T. Barış (Sakarya)

Üye: Faik Ahmet Barutçu (Ankara)

Üye: Nail Geveci (Aydın)

Üye: Vacid Asena (Balıkesir)

Üye: Hüseyin Bayrı (Bursa)

Üye: Mazlum Kayalar (Bursa)

Üye: İ. Hadımlıoğlu (Denizli)

Üye: A. Sağıroğlu (Erzincan)

Üye: Ali Şahin (Gaziantep)

Üye: Ahsen Aral (Hatay)

Üye: Mehmet Dölek (İçel)

Üye: Sait Bilgiç (Isparta)

Üye: Necla Tekinel (İstanbul)

Üye: Necdet Davran (İzmir)

Üye: Ekmel Kavur (İzmir)

Üye: Atıf Akın (Manisa)

Üye: M. Ali Arıkan (Mardin)

Üye: Zeki Kumrulu (Ordu)

Üye: Nusret Kirişçioğlu (Sakarya)

Üye: A. Keleşoğlu (Samsun)

Üye: Turhan Feyzioğlu (Sivas)

Üye: Salih Zeki Hanoğlu (Trabzon)

Üye: Ali Rıza Akbıyikoğlu (Uşak)

Üye: Sıtkı Koraltan (Konya)

Üye: Mustafa Kemal Biberoğlu (Çorum)

Yukarıda TBMM Araştırma Komisyonu'nun raporunu tümüyle verdik. Raporun tümünde, dikkati çeken en önemli husus, araştırmanın adı, sıradan bir suçun araştırılması tavrıyla yürütülmüş olmasıdır. Halbuki suç tamamıyla siyasal niteliktedir. Bir jenosid

suçudur. Bir ulusun yokedilmesi eyleminin bir parçasıdır. Komisyon sorunun bu yönünden dikkatle uzak durmaktadır. Sıradan bir "adam öldürme" olayı olarak ele almaktadır. Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan, İçişleri Bakanı Hilmi Uran, gibi kişiler, sorunun gerçek niteliklerini bildikleri halde, komisyonların önünde gerekli açıklamaları yapmaktan, bunun için dikkatle kaçınmışlardır. İnkara yönelerek sorunu gizlemeye, esas yönü olan siyasal yönü ortaya çıkarabilecek her türlü girişimi örtbas etmeye, engellemeye çalışmışlardır.

# V. Kürt Sorunu Karşısında Türk Üniversitesinin Tutumu ve Bu Tutumun Eleştirisi

1930 yılında, Ağrı'daki Kürt ulusal direnişinin devam ettiği günlerde, Türk Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) Ödemiş'te halk önünde yaptığı konuşmada şöyle söylüyordu:

"... Biz Türkiye denen, dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mebusunuz inançlarından samimiyetle bahsetmek için bundan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamıyacağım. Türk, bu memleketin yegane efendisi, yegane sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır: Hizmetçi olma, köle olma hakkı.

Dost ve düşman ve *dağlar* bu hakikatı böyle bilsinler."<sup>(151)</sup>

Bu söz, yine 1930 yıllarında İran'a Büyükelçi olarak gönderilen Hüsrev Gerced'nin, İran Şahı ile yaptığı ve yukarıda bir bölümünü verdiğimiz konuşmasıyla birlikte ele alındığı zaman Cumhuriyetin Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı yürüttüğü politika büyük bir açıklıkla ortaya çıkar. Demek ki devrin Adalet Bakanı<sup>(152)</sup> "Türk olmayanların, yani Kürtlerin tek hakkı vardır, o da Türk milletine köle olma, Türk milletine hizmetçi olma hakkı" demektedir. 1923 yıllarından günümüze kadar, bütün Cumhuriyet tarihi boyunca, bu politikanın bütün gerekleri, devletin her tür olanakları kullanılarak yerine getirilmiştir. Devletin maddi baskı araçları, devletin ideolojik baskı araçları, kullanılarak, Kürt ulusunu köleleştirmek, Kürt adını ve Kürdistan adını, dillerden ve tarihlerden silmek için her türlü olanak kullanılmıştır.

Kürt ulusu ile, onu sömürgeleştirmeye ve yoketmeye çalışan emperyalist ve sömürgeci devletler arasındaki çelişme elbette uzlaşmaz bir çelişmedir. Fakat yukarıdaki söz en azından, Türk Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) ile Kürt ulusu arasında uzlaşmaz bir çelişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Bütün bunlara rağmen, böylesine ırkçı ve katliamcı bir kişinin, ırkçılığını ve katliamcılığını da açıkça iftiharla ilan etmiş bir kişinin, Türk üniversitesinde heykeli dikilmiştir. Bu heykel Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi binasındadır. Bu durum Kürt ulusu ile, Türk üniversitesi arasında ne kadar derin bir çelişme, uzlaşmaz bir çelişme olduğunu somut bir biçimde ortaya koymaktadır. "Kürtler ancak, Türk ulusuna köle olabilirler!" diyen ve bu öneri ve arzusunun gerektirdiği her şeyi yapan ve yapılmasına yardım eden bir kişinin üniversitede heykeli dikiliyor. Bu olgu, Türk üniversitesinin, Kürt ulus olgusunun araştırılmasına, incelenmesine neden kapalı olduğunu açıklamaktadır. Bu olgu,

ırkçı, sömürgeci, ilhakçı ve işbirlikçi Kemalist ideolojinin eylemlerini meşru göstermek için oluşturduğu fikirlerin, neden, "bilim" diye sunulduğunu ve Türk üniversitesi tarafından tartışılmaz, sarsılmaz "bilim verisi", "bilim" diye kabul edildiğini açıklamaktadır.

Türk üniversitesi eski çağlar hakkında bilimsel bilgiler üretme çabasına girebilir, başka toplumlar hakkında da bilgi üretebilir. Fakat 1923'ten sonra, Türkiye hakkında üretilen bilgilerin, genel olarak bilimsel bir değeri yoktur. Tarihsel gelişim, toplum yapısındaki değişimler, Türk Kamu Hukuku, Türk Anayasası, Türk Siyasal Partiler Sistemi, Türk Kamu İdaresi, Türk Tek Parti Sistemi, Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı, ve bu yapıda oluşan çeşitli kurumlar arasındaki ilişkiler, Uluslararası İlişkiler, Devletler Hukuku... gibi konular üzerinde yapılan araştırma ve incelemelerde, Kürt ulus olgusu, Kürdistan'ın bölünüp parçalanmışlığı, dünyadaki en önemli "böl-yönet" politikasının, Lozan emperyalist bölüşümü sırasında Kürdistan'da ve Kürt ulusuna karşı uygulandığı, bilinçli olarak gözden uzak tutulmuştur. Dikkate alınmamıştır. Bu bakımdan bu konularda üretilen bilgilerin, hemen hemen hepsi de emperyalist ve sömürgeci bir öze sahiptir. Bu bilgiler gizli ve açık bir şekilde, Kürt ve Kürdistan adını, dillerden ve tarihlerden silmeyi amaçlamaktadır. Bu konularda Kemalist ideoloji aynen benimsenerek Edirne'den Hakkari'ye kadar, herkesin Türk olduğu ileri sürülmekte "Türk olmayanlar varsa", mutlaka, Türkleştirilmeleri için her türlü tedbirin alınması gerektiği hatırlatılmaktadır. Bu bakımdan Milli İstihbarat Teşkilatının bürolarında üretilen bilgilerle Türk üniversitesinde üretilen bilgiler arasında hiç te önemli bir fark yoktur.

Örneğin, Kürdistan'ın herhangi bir kesimindeki Kürt ulusal direnişleri sırasında, Türk, İran, Irak ve Suriye Başbakanları, Dışişleri Bakanları ve öteki görevlileri, sık sık toplandıkları, İngiliz ve Fransız Başbakanları ve Dışişleri Bakanları ile ortak görüşmeler yaptıkları halde, bu görüşmeleri gizli tutmak için büyük gayretler göstermişlerdir. Gizli tutamadıklarını da, "Fırat sularının paylaşımı" gibi konularla gerçekleştirmişlerdir. Sadabad Paktının ve daha sonraki paktların nedeni ve temel amacı, Kürdistan'ı ve Kürt ulusal hareketini daha iyi kontrol etmek olduğu halde, Türk üniversitesi, bunu bambaşka bir biçimde sunmayı başarmıştır.

Temel amacı, Ortadoğu'daki statükoyu korumak ve perçinlemek olan bu paktların sosyalist hareketlerin gelişmelerini engelleyeceği, devrimci-demokratik hareketleri baskı altında tutacağı da kuşkusuzdur. Bu, sapırma, çarpıtma ve maskeleye iç politikada da aynen vardır. Bütün bunlar, *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi, 1915-1925* isimli araştırmada etraflı olarak ele alınacaktır.

Türk Üniversitesi Kürt ulus sorununu zaman ve mekan boyutu içinde ele almamakta büyük bir çaba harcamaktadır. Bu konuda büyük bir suskunluk içindedir. "Olgular birbirlerine bağlıdır, birbirleriyle etki-tepki ilişkileri içindedir, olgulardan birisi keyfi olarak ötekilerden ayrılamaz, gözardı edilemez", temel ilkesini hatırlayıp, Kürt ulus olgusunun ilişkiler bütünü içinde olduğu öteki olguları nasıl etkilediğini, onlardan nasıl etkilendiğini kavrama ve anlatma sürecine girmemektedir. Bu suskunluk bilinçli bir suskunluktur. Çünkü Türk üniversitesi düzenin üniversitesidir. Düzenin egemen ideolojisi ile bütünleşmiştir. Düzenin en geçerli olan davranış biçimi ise suskunluktur. Bilinçli bir suskunluk. Bu bakımdan Türk üniversitesi, 55 yıla yakın bir zamandır, sürdürdüğü bu, bilim dışı ve dogmatik tutumunda, hiçbir değişiklik, hiçbir düzeltme yapmak gereğini duymamıştır. Üstelik bu bilim dışı tutuma o kadar alışmış, bu tutumla o kadar

bütünleşmiştir ki, bu durumun sonsuza kadar süreceğine o kadar inanmıştır ki, resmi ideolojiye uymayan görüşlerin sahiplerinin üniversiteden tasfiyesi için, devletin gizli örgütleriyle bile işbirliği yapmaktadır. Resmî ideoloji çerçevesi içinde, iyice dogmatikleşen ve kemikleşen görüşlerin sahibi olan Türk üniversitesi, zaman zaman Milli İstihbarat Teşkilatının bir bürosu gibi çalışmaktan da kendini alamamaktadır. Bu bakımdan, üniversite, tek parti döneminin nitelikleri konusunda görüşler ileri sürerken, Kemalizmin, Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı sürdürdüğü politikayı katiyen görmemekte, görmek istememektedir. Türk üniversitesi, Hitler'in, Mussolini'nin eylemlerini değerlendirebilir. Franco'nun ve Salazar'ın Afrika'daki sömürgeci ilişkilerini değerlendirebilir, fakat, Kemalizmin Kürdistan'a ilişkin eylemlerine, kati surette dokunamaz. Onları değerlendiremez. Bunları aynı, kendi militarist sömürgeci burjuvazisi gibi yok sayar. Suskunluğunu sürdürür. Çünkü egemen sınıfların ve egemen güçlerin istediği budur: Suskunluk. Suskunluk, dogmatizmi, yanlış, sürdürmekteki ısrarın en geçerli yoludur.

Üniversitenin, profesörlerin, düzen ile bu kadar bütünleştiği, resmî ideolojiyi "bilim" diye sunmaya çalıştığı bir ortamda, "Otuzüç Kurşun"un çok önemli bir fonksiyonu olmuştur. Şiirin 1948-1950 yıllarında, Marksizmi öğrenmenin ve öğretmenin yasak olduğu bir dönemde, üniversiteye henüz başlamış bir öğrenci tarafından yazıldığı da unutulmamalıdır. Şunu da belirtelim ki, "Otuzüç Kurşun" olayı anlatmıyor. Bu şiir kurşuna dizilenler için bir ağıttır. Şiirden olayın ne zaman meydana geldiğini anlamak bile mümkün değil. Yalnız şiir, özellikle Kürt okuyucularda, etkili ve devamlı bir soruşturmayı başlatıyor. "Bu 33 kişi kim", "Niye kurşuna dizilmişler", "Kurşuna dizilenlerin suçu neymiş", "Olay ne zaman olmuş", "Oğulları kurşuna dizilen aileler ne yapmışlar?", "Haklarını aramışlar mı, nasıl aramışlar?", "Bu olay karşısında devlet ne yapmış?", "Devlet büyüklüğü nasıl tavır takınmış?", "Kurşuna dizilenler ceza görmüşler mi?", "Olay nasıl ortaya çıkmış?", "Bu tür kurşuna dizme olayları Türkiye'nin öteki kesimlerinde de olmuş mu?", "Neden olmamış?", "Doğu'da neden olmuş?"... vs. Bu soruşturma önce aileden başlıyor. Daha sonra, akrabalar, köy, kasaba, halka halka geliyor. Soruşturma üniversiteye kadar uzanıyor. Soruşturma sürecinin gelişimi Kürt toplumunda siyasal bilincin oluşumu konusunda büyük bir etkinlik yaratıyor.

Bir kere, "Otuzüç Kurşun" hakkında soruşturma sürecine giren bir kişi, Kürt ulusuna ve Kürdistan'a karşı uygulanan öteki politikalar hakkında da bilgi sahibi olmuş ve kendi toplumunun statüsü hakkında bilinçlenmiştir. Zira, bu tür bir soruşturma sürecinde, olayı yaşayanlar, bilenler, duyanlar, sadece "Otuzüç Kurşun" olayını anlatmamakta, ona benzeyen öteki olayları da birer birer anlatmaktadırlar. Kürt direnmelerini, sürgünleri, Ağrı'yı, Zilan'ı, Sason'u, Şeyh Said'i, İhsan Nuri'yi, Seyid Rıza'yı, Berzenci'yi, Simko'yu birer birer anlamaktadırlar.

Yine bu soruşturma sürecinde, Türk üniversitesinin, Türk "solu"nun, Türk yazarlarının, sanatçılarının, Kürt toplumunun sorunlarına karşı ne kadar yabancı, ne kadar ilgisiz olduğunu da kavıyor. Zira bu tür sorulara karşı bu tür kurumların verdiği cevaplar, "bilmiyoruz, önemli değil"den başka bir şey değil. Veya "ilericilik" adı altında, ulusal harekete, ağız dolusu küfürler edip, Türk egemen sınıflarının istek ve iradesi doğrultusunda hareket etmek. Dersim örneğinde ifade ettiğimiz gibi, Hasan İzzettin Dinamo, Barbaros Baykara, Kemal Bilbaşar ve daha birçokları bu tür küfürcü yazarlardandır. Bunlar resmî ideoloji ile daima uyuşmuş, bütünleşmiştir. Bunun ötesinde, sanat adına bu ideolojinin

propagandasını da yapmışlar ve militarist sömürgeci Türk burjuvazisi karşısında meşruiyet kazanmaya çalışmışlardır.

Bu bakımdan "Otuzüç Kurşun", böylesine pis ve kokuşmuş bir ortamda dağyeli gibidir. Ferahlık verir. Böyle bir dağyelinin bütün kokuşmuşlukları, pislikleri silip süpürmesi elbette beklenemez. Fakat sürekli ve güçlü akımların oluşumunda önemli bir kaynaktır. "Otuzüç Kurşun"u sadece bir edebiyat eseri olarak değerlendirmek doğru değildir. "Otuzüç Kurşun" edebiyat eseri olmayı çok çok aşmış, toplumla bütünleşmiştir.

# VI. Kürt Direnmeleri, Sürgünler, Dersim ve "Otuzüç Kurşun" Olayları Karşısında Türk "Solu"nun ve Türk "Sosyalist" Hareketinin Takındığı Tavır ve Bu Tavrının Eleştirisi

## A. Milli Demokratik Devrim Anlayışı ve Mihri Belli

Türk "sosyalist" hareketinin liderlerinden Mihri Belli 5 Aralık 1968 günü, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesinde, *"Türkiye'de Karşı Devrim"* konulu bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın bir yerinde Mihri Belli şunları söylemektedir:

"... Asker-sivil aydın zümre tutarsızdır, sallantılıdır, ama, emperyalizm çıplak yüzü ile karşımıza dikildiğinde her zaman anti-emperyalist bir tutum izlemiştir. Bu denenmiştir. Ve bu kadarı bu aşamada çok önemli bir devrimci potansiyeli temsil eder. Bugünün sorusu, 'Milli bağımsızlıktan yana mısın, tam bağımsız Türkiye'den yana mısın, değil misin' sorusudur. 'Sosyalizme inanıyor musun, inanmıyor musun?' sorusu sonraki iş. *Kaldı ki Kemalizm ile sosyalizm arasında aşılmaz duvarlar yoktur.* Atatürk'ün en büyük çabası, genç kuşaklara *Türk milli* gururunu telkin etmek olmuştur. *Milli gurur iyi şeydir.* Milli gurur insanı sosyalizme götürür. En sağlam sosyalistler o yandan gelmişlerdir, sosyalizme. Bir adamda gerçek milli gurur varsa korkma! Ergeç temel ilkelerde birleşirsin, onunla. Ergeç bu dünyada, *Türk olarak başı dik yaşamının*, kapitalizmin son aşaması olan emperyalizmin dünya yüzünden silinmesi ile mümkün olabileceğini anlayacaktır. Ben bunu kendimden bilirim. Bizim delikanlılığımızda biz, 'Bir Türk dünyaya bedel', 'Ne Mutlu Türküm Diyene' sloganlarını ciddiye alan bir kuşaktık. Uşak zihniyeti, komprador zihniyeti, 'Amerikasız yaşayamayız', 'Ya Amerikan uydusu, ya Rus uydusu olmamız mukadderdir' zihniyeti ezilmişti Atatürk Türkiye'sinde... *Ve işte Atatürkçü olarak, en derin bir milli gurur içindesin*, ve o havanla batıya okumaya gidiyorsun... Batıda Anglosakson dünya hakimiyetiyle karşılaşıyorsun. İngiltere'nin imparatorluğu dünyanın dörtte birini kapsıyor. Amerika kapitalist dünyanın en zengin ülkesidir. Bir Anglosakson dünya hakimiyeti var.. Ve sen seziyorsun ki bu dünyada yeteneğin ne olursa olsun, *Türk olarak senin kaderin*, ikinci sınıf dünya vatandaşı olmaktır.. Ve onun, anglosaksonun, ve öteki emperyalist Batı ülkeler vatandaşının kaderinde, (sömüren metropolün insanı olduğu için) daha doğduğu günden başlayarak, birinci sınıf dünya vatandaşı olmak yazılıdır. *Sen milli gururunla bunu kabul edecek misin? Etmeyecek misin? Etmeyeceksin!* Etmediğin anda da bu Anglosakson hakimiyetini yıkman gerek. Emperyalistlerin dünya

hakimiyetinin nasıl yıkılabileceğini düşüneceksin, düşünüyorsun. Ve sen ezilen, sömürülen bir Doğu ülkesinin evladı olarak sen, anlıyorsun ki, yalnız senin çabanla başarılamaz bu iş. Çok güçlüdür, düşman. Müttefik arıyorsun. Kapitalist ülkelerdeki işçi hareketi ile ilgileniyorsun. Ve ancak dünya işçi hareketiyle senin, milli bağımsızlık hareketin birleştiği anda, emperyalizmin üstesinden gelineceğini anlıyorsun. Ve bu senin gözlerini sosyalizme çeviriyor. Dünya işçi hareketinin büyük ustalarını okumaya öğrenmeye başlıyorsun. Ve sonunda kavırıyorsun ki *milli gururunun zedelememenin tek yolu sömürüyü yalnız ulusal anlamda değil, sınıfsal anlamda da kaldırmaktır. Hayır, Kemalistle sosyalist arasında aşılmaz bir duvar yoktur.* Ben bunu kendimden bilirim.”<sup>(153)</sup>

Burada, konuşmacının, Türk milliyetçisi olduğu, bu özelliğini de üzerine basa basa anlattığı hemen belli olmaktadır. Bu bakımdan sık sık Türk milli gururundan söz etmektedir. Dikkat edilirse, Mihri Belli konuşmasının bir yerinde, *“Kemalizmle sosyalizm arasında aşılmaz bir duvar yoktur”, “Hayır, Kemalistle sosyalist arasında aşılmaz bir duvar yoktur.”*<sup>(154)</sup> demektedir.

Mihri Belli bu konuşmasında, Türkiye’de karşı devrimci sürecin başladığı ve yoğunlaştığı tarihi tesbit etmeye çalışmaktadır. Bunu Temmuz 1942 yazı, Şükrü Saracoğlu hükümetinin kurulduğu tarih olarak belirtmektedir. Mihri Belli, 1920’lerde, 1930’larda, karşı devrimin kökeni olduğunu belirtmekle beraber, bu sürecin esas olarak, Şükrü Saracoğlu hükümeti ile beraber başladığını vurgulamaktadır. Ayrıca karşı devrimci eğilim olarak gördüğü, toprak reformu yapılmaması durumunu da, iki büyük savaş arası yıllarında Türk köylüsünün toprak açlığı çekmediği, buğday fiyatlarının zaten düşük olduğu, adli mekanizmanın yavaş işlediği, ve Kemalistlerin iktisat bilmedikleri gerçekleriyle meşru göstermeye çalışıyor. Mihri Belli’nin, Türkiye’de devrim, karşı devrim, toprak reformu, buğday fiyatları ve bütün bunların Kemalistler ile ilişkileri, Cumhuriyet Halk Fırkasının programına ilişkin sorunlardır. CHP’nin programı, Kadroculuk ile ilgili araştırmada bu konu üzerinde durulacaktır. Burada Mihri Belli’nin yazılarına Kürt ulus sorunu açısından bakmak istiyoruz.

Dikkat edilirse Mihri Belli, “Milli demokratik devrim” derken “milli” sözü üzerinde hiç durmamaktadır. Bunu, üzerinde durmayı gerektirmeyecek kadar, açık ve kesin bir biçimde ifade etmiştir. Elbette, Türk “milli”si. Fakat sosyalistlerin herşeyden önce, ülkenin somut koşullarına uyarlı olan, ülkenin somut koşulları ile sıkı bir bağlantısı olan bilgiler üretme zorunluluğu vardır. Mihri Belli ve genel olarak Türk “sosyalist”leri ise, Kürt ulus etkenini hiçbir zaman görmemişler, görmek istememişlerdir. Bu temel olguyu daima gözden uzak tutmaya çalışmışlar, gözardı etmişler, sosyo-ekonomik yapı tahlillerine katmamışlardır. Böylece alanı kesin olarak militarist, sömürgeci, ırkçı ve ilhakçı güçlere terk etmişlerdir. Kürt ulus sorunu konusunda, “sosyalistler” susunca, suskunluğu temel bir politika haline getirince, alan elbette sömürgeci, ırkçı, ilhakçı ve militarist güçlere bırakılmış olur. Bu alanda bu güçler istedikleri gibi at oynatmışlardır. “Solcu”ları bile, kendi propagandalarını yapan kişiler ve örgütler haline getirmişlerdir. Bütün bunlara rağmen, Türk milli gururundan vurgulaya vurgulaya söz eden Mihri Belli’nin, Kürt kişiliğini ve onurunu hiçe sayması ilginç bir konu. Zira, Türkiye’de Kürtlerin varlığı 1968 yıllarında da konuşuluyordu.

Politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkileri belirleyici olan ve temelde duran bu yanlıştın sonucu, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, Kürt ulus sorunu konusundaki düşüncesi, sömürgeci, ilhakçı, ırkçı ve asimilasyoncu özler taşır. Temel yanlışa hiçbir zaman karşı durmayan, Kürdistan üzerinde uygulanan Lozan emperyalist bölüşümünden bu tarafa sorunu zaman ve mekân boyutu içinde ele almaktan kaçınan Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi için başka bir alternatif de yoktur.

Mihri Belli, 1968 yılı Aralık ayında yaptığı bu konuşmada Kemalizme ve Kemalistlere övgüler düzdükten sonra, *"Kemalizm ile sosyalizm arasında aşılabilir bir duvar yoktur"* diyor. Bunu nasıl söyleyebiliyor? Bu kanıyı, bu sonucu veren hangi bilgilerdir? Bu bilgiler hangi somut koşulların, somut tahlili sonucu elde edilmişlerdir?

Mihri Belli bunu söylerken büyük bir rahatlık içindedir. Türk devrim stratejisi böylesine bir rahatlık içinde oluşturulmaya çalışılmaktadır. Çünkü Mihri Belli, bilimsel bilgi üretiminin temel koşulu olan, "olmazsa olmaz" koşulu olan olgusalılıktan kopuktur. Kürt ulus olgusunu yok saymakta, gözardı etmektedir. Aynı, ilhakçı, ırkçı, sömürgeci, asimilasyoncu Türk burjuvazisi ve "etkili çevreleri" gibi. Kürtlerin, emekçi veya ağa, aşiret reisi, şeyh ayırımı yapılmadan kitleler halinde sürgünlere gönderilmelerini, Kürdistan'da yasak bölgeler ilan edilmesini, Kürdistan'da ayrı uygulamalar yapılmasını vs. dikkate almamaktadır. Böylesine bir yönetimi, sosyalizmle karşılaştırmaya çalışmaktadır. Kürdistan'ı Genel Müfettişlikler aracılığı ile devamlı bir sıkıyönetim içerisinde idare etmiş, Kürt ulusal ve demokratik haklarını tamamen gasbetmiş, Kürt adını ve Kürdistan adını dillerden ve tarihlerden silebilmek için devletin her türlü maddi ve ideolojik baskı araçlarını yürürlüğe koymaktan çekinmemiş, Kürdistan'da Kürtçe konuşmayı yasaklamış, Kürtçe konuşanlardan kelime başı para cezası almış bir yönetim sosyalist bir yönetim ile nasıl karşılaştırılabilir? Tunceli Kanunu ve uygulamaları, Dersim'deki ve Kürdistan'ın öteki bölgelerindeki jenosid eylemleri ortada iken, sosyalizmden nasıl söz edilebilir? Otuzüç kişiyi, yani 33 Kürt emekçisini, önceden düzenlenmiş bir plan gereğince, tamamen keyfi bir şekilde ve Kürt ulusuna gözdağı vermek için kurşuna dizilen bir yönetimin sosyalizm ile nasıl ilgili olabilir?

Bütün bu olayların temeli olan, ve daha sonraki olayları belirlemede en büyük etken olan, Kürdistan üzerindeki Lozan emperyalist bölüşümü ise, gün gibi ortada durmaktadır. Kürdistan zamanın en büyük emperyalist güçleri, İngiliz emperyalizmi ve Fransız emperyalizmi ile, Kemalistlerin ve Şehinşah Rıza Şah yönetiminin, müşterek politik, ideolojik ve askeri eylemleri sonucu parçalanmıştır. Bu bakımdan Kemalistler Fransız ve İngiliz emperyalizminin Ortadoğu'daki işbirlikçileridirler. Ve Kürdistan ve Kürt ulusu üzerindeki bütün bu eylemler, "Otuzüç Kurşun" hariç olmak üzere, Mihri Belli'nin ve genel olarak Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, "Türkiye Cumhuriyetinin en bağımsız dönemiydi", diye anlatmaya çalıştıkları, Büyük Şef (daha sonra Ebedî Şef) Gazi Mustafa Kemal döneminde gerçekleştirilmiştir. Mihri Belli bu olgulardan hiçbirini görmüyor. Adını bile etmiyor. Olgulardan kopuk olduktan sonra, olgularla organik bir bağı olmadıktan sonra, somut durumun somut tahlili olmadıktan sonra ise üretilen bilginin hiçbir önemi yoktur.

Mihri Belli, 12 Mart'tan sonra *"Devrimci Hareketimizin Eleştirisi-Özeleştirisi"* adlı bir yazı yayınlamıştır. Temmuz 1972'de yazıldığı belirtilen bu yazıda, 12 Mart 1971'den önceki bazı örgütler ve eylemler eleştirilmektedir.<sup>(155)</sup> Bu örgütler arasında, Türkiye Halk Kurtuluş

Ordusu, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Proleter Devrimci Aydınlik gibi örgütler vardır. Mihri Belli bu "özeleştiriyi" yazarken, Türkiye'de Kürtlerin yaşadığını da hatırlamıştır.<sup>(156)</sup> Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın eleştirisini "Kürt toplumuna bir zarar gelmesin" diye, ve zaten Kürt öğrencilerin de yukarıda sözü edilen örgütler adına eylemlerde bulundukları gerekçesiyle bir kenara bırakan yazar, Kürtler konusunda şunları söylemektedir:

"... Hep ezilmiş Kürt halkı, tarihinde hiçbir zaman bugünkü kadar zulme uğramadı. Bugün Türkiye'de baskı kuvvetlerinin eline düşen Kürt devrimciler çifte işkenceye uğruyorlar: Hem devrimci oldukları için, hem de Kürt oldukları için. Türkiye'de faşizm baskısını iki alanda yoğunlaştırmıştır. İşçi sınıfına karşı ve kardeş Kürt halkına karşı... Sıkıyönetimin, işçilerin ve Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde ilan edilmiş olması da bunun bir kanıtıdır. Bu, aynı zamanda Kürt halkı ile, Türkiye işçi sınıfının kader birliği durumunda olduklarının da kanıtıdır."<sup>(157)</sup>

Mihri Belli'nin bu beyanları gerçek somutları kati surette aksettirmemekte, bilakis onu gizlemeye çalışmaktadır. "Hep ezilmiş olan Kürt halkı, tarihinde hiçbir zaman bugünkü kadar zulme uğramadı" ibaresi tamamen yanlıştır. Kürt ulus olgusunun zaman ve mekân boyutu içinde alınmamasının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. 12 Mart'tan sonra Kürt ulusu elbette çok büyük zulüm ve işkencelerle karşılaştı. Toplu köy aramaları, köy baskınları, napalm bombaları ve gerçek mermilerle yapılan Buca tatbikatları, General Alpdogan manevraları, sınır bölgelerinde ilan edilen sürekli sıkıyönetim idaresi, gece ışık yakma yasağı, bu zulmün ve işkencenin sadece birer parçasıdır. Öğrencisinden toprak sahibi bazı ağalara, yoksul köylüsünden köy imamına kadar yargılama, MİT, işkence, zindan... ayrı. Fakat bu zulüm, ve işkence, hiçbir zaman, Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal dönemindeki, Milli Şef İsmet İnönü dönemindeki zulüm ve işkenceye ulaşmamıştır. Her zaman olduğu gibi, 1971 döneminde de Kürdistan'da, zulüm, işkence... olmuştur. Batıda rastlanandan çok çok fazlası olmuştur. Fakat, darağaçlarında, Dede-Baba ve Torun olmak üzere, üç nesil bir arada asılmamıştır. Önce, babaların, dedelerin gözleri önünde ve feryadları arasında, torunlar, oğullar, sonra da babalar asılmamıştır. 1971 döneminde Kürdistan'da zulüm, işkence olmuştur. Her zaman olduğu gibi. Fakat Kürtler aşiretler halinde, köyler halinde, kasabalar halinde, sürgünlere gönderilmemiştir. Ailenin her bir üyesinin ayrı ayrı yerlere sürgüne gönderilmesi ailenin parçalanması nasıl bir işkencedir? Ya Tunceli Kanununa, Dersim'deki jenosid eylemlerine, "Otuzüç Kurşun"a ne denir? Bunlar gizli tutulması için girişilen bütün çabalara rağmen bilebildiklerimiz. Şu olguları gözden geçirelim.

"... Şeyh Said isyanından sonra, ne kadar baba-oğul mahkumlar varsa, evvela babanın gözü önünde oğlunu astırır, sonra babayı asardı. (Müddeiumumi Süreyya Örgöevren). Bu hususta babanın feryadı figanları zerre kadar katı kalbine tesir etmezdi."<sup>(158)</sup>

"... Şark mebuslarından İsmet Paşaya itimat edenlerle etmeyenler<sup>(159)</sup> ve korkudan kaçıp ta reye iştirak etmeyenler ve kaçıp ta rey vermeyenler dahil hepsinin bütün akraba ve taallukatını kamilen nefyü tebid ettiler (sürgüne gönderdiler ve uzaklaştırdılar). Ve bir kısmını da İstiklal Mahkemelerine gönderdiler. İltira, tezvir (yalan), tasnî (yakıştıрма) kampanyası makinaları çalıştırılıyor, dünyada görülmemiş kötülükler, fenalıklar isnad ediliyor, hakikatmış gibi muameleye konuluyor ve kişiler cezalandırılıyordu. Hele

İstiklal Mahkemesinde, Elaziz'de kelle müzayedesı (açık artırma) yapılıyordu. Beşyüz altına bir kelle alıp satılıyordu. Jurnalı hazırlayan ser komiser ile Ali Saib'in (İstiklal Mahkemesi üyesi) çete arkadaşı Aşkotan'lı Paşo'nun da, fazla olarak 50 altını vardı. Bu suretle Şark İstiklal Mahkemesi Reisliğinden Ankara'ya dönen, Ali Saib Bey, 60.000 (altmış bin) altınla geldi.<sup>(160)</sup> Ve netice olarak Şark Vilayetlerinde kulplu ve kulpsuz altının kökü kesildi.<sup>(161)</sup>

"... Şark İstiklal Mahkemesi Müddeiumumisi (savcısı) Süreyya Örgöevren ise, Büyükkada'da, merhum bir müşirin (mareşalın) fevkalade ziynetli ve muhteşem köşkünü satın almıştı."<sup>(162)</sup>

"... Şark illerimizde, nakli tedip (sürgün ve terbiye etme) işi bir facia oldu. Onbini mütevaciz olan menkullerden, garb ve Trakya vilayetlerinde binlerce insan sıkıntı ve ızdırıp içinde idi. *Bazan bir baba bir vilayete, oğlu diğer bir vilayete verilir. Yanyana gelemiyorlardı.* Hakikatte kırmızı reyile ademi itimat veren biz Şark mebuslarından katmerli olarak intikam alındı. Sürgün olanlardan başka, bir kısım Şark İstiklal Mahkemesine, diğer bir kısmı Divanı Harbi Örfilere sevk edilerek türlü cezalara çarptırıldılar.<sup>(163)</sup> Bu esef verici hal üç sene devam etti ve ateşten gömlek içinde cayır cayır yandılar.<sup>(164)</sup> İsmet Paşa, 1925 te İktidara beni getirirseniz İstiklal Mahkemeleri kurarım, Divanı örfiler kurarım, asar, keser, sürerim, diyordu. Dahiliye Vekili Recep (Peker) de asmak, kesmek ve sürmekten söz ediyordu."<sup>(165)</sup>

Bu hatıraların sahibi İbrahim Arvas, 1920-1950 yılları arasında Van mebusluğu yapmıştır. Objektif bakımdan Kürt. Sübjektif bakımdan ise Türk. Bölgesinde, Türk devletinin, devletin gizli örgütlerinin, Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal'in ajanı. Büyük, yaygın ve köklü bir şeyh ailesinden geliyor. Hatıratında sık sık, Kürt diye bir kavmin olmadığından, Kürtçe diye bir dilin olmadığından söz etmektedir. Türk olduğundan, Türklüğünden mutluluk duyduğundan söz etmektedir. Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal döneminde, objektif olarak Kürt olup da, (anası babası Kürt) "Doğu" mebusluğu yapan 6-7 kişiden biridir. Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal ve Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef İsmet İnönü'nün Değişmez Van mebusudur.

Bunlardan Van mebusu Hakkı Urgan'ın hafiye olduğunu bizzat İbrahim Arvas'ın kendisi anlatmaktadır. (s.42) Görüldüğü gibi 1, 2, 3, 4, 5. dönemlerde, Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal, 6, 7 ve 8. dönemlerde de Milli Şef İsmet İnönü'nün itimatını kazanarak, mebus tayin edilmiş, 30 sene müddetle kesintisiz mebusluk yapmıştır. O halde bu kişi Cumhuriyet Halk Partisine ve Devletin Şefine olan yakınlığını, kendi ulusuna yani Kürt ulusuna ihanetine borçludur. Çevresinin, en köklü, yaygın ve büyük şeyh ailelerinden birine mensub olan bu kişi Kemalistlerle bütünleşmesini, onların, Kürdistan'daki ajanı olmasına ve Kürtlüğünü reddetmesine, Türküm, mutluym, demesine borçludur. Bunun karşılığında, Kemalistlerin kendisine verdiği, sağladığı imtiyaz ise, geleneksel, egemen ilişkilerinin aynen sürdürülmesine göz yummak olmuştur. İşte yukarıdaki hatırat böyle bir kişiye, bir Kürt düşmanına, kendi ulusuna ihanet etmiş birine, Kürtlüğünü reddeden birine, Kemalist bir şeyhe aittir. Kürt ulusal direnişine katılanlardan, "Şeyh Said Şakileri" diye söz etmektedir. Bu bakımdan böylesine Kürt düşmanı olan, hizmetini egemen ulusa sunmuş, onun ajanlığını kabul etmiş, onunla bütünleşmiş bir şeyhin, Kemalist bir şeyhin

anlatıtlıklarına inanmamak için hiçbir neden yoktur.

Bu anlatımlar bile, Mihri Belli'nin "Hep ezilmekte olan Kürt halkı tarihinde hiçbir zaman bugünkü kadar zulme uğramadı" sözünün olgulardan ne kadar kopuk bir düşünce olduğunu göstermeye yeter.

Mihri Belli sözü edilen bu eleştirisinde, Kemalizm için sık sık, "ilerici Kemalist devrim" tabirini kullanmakta<sup>(166)</sup>, Kürt sorunu hakkında şunları söylemektedir:

"... Türkiye'de Kürt meselesini ele alırken, ulusların kendi kaderini tayin hakkının, ayrılıp kendi ulusal devletini kurma hakkına kadar varan hak olduğunu ifade ederek bilinen bir ilkeyi tekrarlamak hiçbir şey söylememektir. Türkiye'nin durumu, ülkede ve özellikle Doğu Anadolu'da egemen üretim ilişkileri, tarih gibi etkenler hesaba katılmadan bu meselede doğru bir tutuma varılamaz. Türkiye, üç milyonluk proletaryası ile, nüfusunun yarısına yakın bir kısmını teşkil eden yoksul köylülüğü ile, ülkeyi yönetemez duruma düşmüş, son olarak faşizmi tezgahlamış egemen sınıfları ile devrime gebe bir toplumdur. Doğu Anadolu ise, Türkiye'nin en geri bırakılmış bölgesidir. Doğuda genel niteliği feodal olan, üretim ilişkileri ağır basar. Bu durumda Türkiye'den kopan bir Doğu Anadolu'nun feodal ağaların ve şeyhlerin hüküm sürdüğü bir toplum olacağı açıktır. *Doğu Anadolu'da bir petrol şeyhliği kurmak*, Türkiye'de tahakkümün çok iğreti olduğunu iyi bilen *emperyalizmin de işine gelir*. 'Böl ve hükmet' politikası, emperyalizmin eski politikasıdır."<sup>(167)</sup>

İşte "Özeleştir" yapan Mihri Belli'nin Özeleştirisinin, eleştirilecek esas noktası budur. Mihri Belli, Türkiye'de Kürt sorunu boy vermeye başladığı, Kürt ulusu kendi ulusal ve demokratik haklarına sahip çıkmaya başladığı, Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun, dünya dengesi ve Ortadoğu dengesi içindeki, dünyada bir eşi daha bulunmayan statüsünün bilincine ulaşmaya başladığı zaman hemen emperyalizmin, "böl-yönet" politikasını akla getiriyor. Ne yapacakmış emperyalizm? "Doğu'da petrol şeyhliği kuracakmış, Türk ve Kürt uluslarının 1923'te meydana getirdiği "gönüllü birliği" bozacakmış!

İşte Kürt ulus sorunun temel hareket noktası budur. Ve "Özeleştir" altında Mihri Belli, Kürt ulus sorunun temel kaynakları konusunda hiçbir şey söylememektedir. Temel hareket noktalarını gözden uzak tutmaktadır. Bu konuda büyük bir suskunluk içindedir. Ve böylece 1971'den önceki büyük yanlış, Türk milli gururundan hareket eden "Milli Demokratik Devrim", "düzeltme yapıyoruz", "özeleştirimizi yaptık", görünümü altında, olduğu gibi devam etmektedir.

Kürt ulus sorununun temel hareket noktası, 1915-1916 yıllarındaki gizli andlaşmalarla başlayan, 1917 Sovyet Devrimi ile yeni bir boyut kazanan, 1920'lerde pişirilip kotarılan, 1923'te noktalanmış bir politikadır. Bu politikanın adı, kısaca, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesidir. Bu politikanın mimarları, İngiliz emperyalizmi, Fransız emperyalizmi, ve bunların Ortadoğudaki işbirlikçileri, Kuvayi Milliyeciler (Kemalistler) ile, Şehinşah Rıza Şah yönetimidir. Kürdistan, bunların, müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemleriyle bölünmüş ve parçalanmıştır. Her parçası da ayrı ayrı, bu devletlerin, veya bu devletlerin politik ve ekonomik nüfuz alanlarının bünyesine ilhak edilmiştir. Kürdistan ve Kürt ulusu, Kürt ve Kürdistan adları dillerden ve tarihlerden

silinmek üzere parçalanmış, egemen ulus içinde eritip yoketme politikası izlenmiştir.

Kürdistan'ın çeşitli yerlerinde daha sonra meydana gelen direnmeleri, Kürt ulusuna karşı uygulanan politikaları belirleyen temel olgu budur. Bu olgu bütün iç ve dış dinamikleriyle, bütün iç ve dış bağlantılarıyla, öteki olgularla bütünselliği içinde, onları etkilemesi ve onlardan etkilenmesiyle, çelişme ve değişimleriyle, zaman ve mekân boyutu içinde ele alınmadan, tahlil edilmeden, Kürt ulus sorunun anlatımında hiçbir yere varılamaz. Koçgiri hareketinin (1921), Şeyh Said (1925), Ağrı, Zilan (1930-1932), Dersim (1937-1938) ve öteki Kürt direnmelerinin anlaşılması mümkün değildir. Şeyh Mahmut Berzenci'nin Güney Kürdistan'da İngilizlere karşı yürüttüğü silahlı mücadelenin (1919, 1921, 1924, 1930), Şeyh Ahmet ve Mella Mustafa Barzani'nin İngilizlere ve işbirlikçileri Irak monarşisine karşı yürüttüğü mücadelenin (1930-1932, 1934, 1943-1945) anlaşılması yine bu temel olgunun yani 1923'teki Lozan emperyalist bölüşümünün iyice kavranmasına bağlıdır. Mahabad Kürt Cumhuriyetinin kuruluşunun ve yıkılışının (1946-1947), Simko'nun İran monarşisine karşı yürüttüğü ulusal mücadelenin (1921-1922, 1930), Mella Mustafa Barzani önderliğinde, Irak askeri diktatörlüğüne, Baas ırkçılığına ve sömürgeciliğine karşı yürütülen ulusal mücadelenin (1961-1970), Kürt ulusal hareketinin 1975'deki yenilgisinin temelinde hep bu olgu vardır. Yani 1923'te Lozan anlaşması ile noktalanın, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesi. Kürt ulusunun bölünüp yönetilmesi. Bu olgunun geçmişle ilişkisi elbette vardır. 19. yüzyılın başından itibaren, Kürdistan'da görülen ayaklanmalar, (1806, 1828-1829, 1841, 1843) ve sonrası. Özellikle Şeyh Ubeydullah Nehri ayaklanması (1881) Kürt ulus olgusunun oluşumunda büyük rol oynamıştır. Fakat temel öge, belirleyici öge, kendisinden sonrakileri belirleyen esas öge, 1923'te noktalanın, emperyalist bölüşüm politikasıdır. Mihri Belli böylesine bir temel olguyu anlatmaktan bilinçli bir şekilde kaçınmıştır. Bu bakımdan "Özeleştirii"sinde olgulardan kopuk olup, ürettiği bilgiler bilimsel değildir.

Kürdistan üzerinde böl ve yönet politikası 1923'ten itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Ve bu dünyada bir benzeri daha görülmeeyen emperyalist bir bölüşümdür. Kürdistan ve Kürt ulusu dörde bölünmüş, ve bölgede, egemen devletlerin, bünyelerine ilhak edilmiştir.<sup>(168)</sup> Bu temel olguları görmeyen, bunları bilinçli bir şekilde gözardı eden Mihri Belli, 1972 yıllarında, hatta bugün bile, "solcu"ları, "Marksist"leri emperyalizmin, "böl-hükmet" politikasına karşı uyarıyor. Kürdistan'ın nasıl bölündüğünü ve Kürt ulusuna nasıl hükmedildiğini görmeyerek, gizleyerek. Çünkü bu emperyalist ve sömürgeci politikanın sahiplerinden, ortaklarından biri de Mihri Belli'nin, "ilerici, devrimci" dediği Kemalistlerdir. 1923'teki böl-yönet, böl-hükmet politikasını gizlemenin bundan daha usturuplu bir yolu bulunabilir mi?

Lafı uzatmanın hiç gereği yoktur. Türkiye'de Milli Meselenin temel çıkış noktası, Lozan emperyalist bölüşümü ile birlikte Kürt ulusunun devlet kurma hakkının gaspedilmesidir. Bu eylemin sahipleri de bellidir: İngiliz emperyalizmi, Fransız emperyalizmi, Kemalist Türkiye Cumhuriyeti ve Şehinşah Rıza Şah monarşisi. Daha sonra, bu emperyalist ve sömürgeci devletler, Kürdistan'ı sömürgeleştirebilmek, Kürt ulus benliğini tamamen yokedebilmek için, müşterek politik, ideolojik ve askeri eylemlerde bulunmuşlardır.

Mihri Belli, "Doğu Anadolu'da petrol şeyhliği kurulacak" diye endişe içindedir. Zira Doğu Anadolu'da egemen üretim biçimi feodalite imiş, bu feodal güçler de ancak "petrol

şeyhliği" kurmak isterlermiş. Bu da olgulardan kopuk ve bilim dışı bir tesbit. Bir kere sömürgeci boyunduruk altındaki ulus, üretim biçiminin ne olacağı, ne olması gerektiği konusunda, kendisi karar veremez. Bütün bunlar, sömürgeci ulusun, yani ezen ulusun, burjuvazisi tarafından tesbit ve tayin olunur. Ve sömürgeci ulusun ekonomik ve politik ihtiyaçlarına göre belirlenir. Hele iç dinamikleri, yani toplumun sosyo-ekonomik yapısı, emperyalist ve sömürgeci müdahalelerle, tamamen yokedilmiş Kürdistan'da bu daha çok böyledir. Eğer, "Doğu'da feodal kurumlar, feodal üretim ilişkileri, hâlâ yaşıyorsa, bu Kemalistler öyle istediği içindir. *CHF'nin Tüzüğü* (1927) ve *Tunceli Kanunu* ile ilgili çalışmalarımızda, Kemalistlerin şeyhler ve toprak ağalarıyla neden bütünleştiğini ve bu bütünleşme çabasını yoğun bir biçimde sürdürdüğünü belirtmiştik.

Öte yandan, Mihri Belli "Doğu'da petrol şeyhliği kurulacak" diyerek Kürt halkına güvensizliğini de ortaya koymaktadır. Kürt halk yığınlarının demokratik ve ulusal özlemlerini hiçe sayan Mihri Belli'nin, kendi militarist ve sömürgeci burjuvazisinin yanında yer aldığı da gözden uzak değildir. Kürdistan konusunda başka bir alternatif yoktur: Ya sömürge ve ırkçı devletin yanında yer alınır, veya, Kürt halk yığınlarının anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadelesinin yanında.

Mihri Belli, Şubat 1975'te kurulan Türkiye Emekçi Partisi'nin<sup>(169)</sup> Genel Başkanıdır. Olgulardan kopuk olduğu, somut durumu inkar ettiği için de, bilimsel olmayan fikirlerini Mihri Belli yine sürdürmektedir. Türkiye Emekçi Partisi'nin yayın organı olan *Emekçi* dergisinde, gerek doğrudan doğruya kendisinin yazdığı, gerekse *Emekçi* tarafından yazılan yazılarda bu durumu görmek mümkündür. *Emekçi* bir yazısında şöyle diyor:

"... Bugün Ortadoğu'da ABD emperyalizmi tam güvenliğini kurma yolunda, tırmanış halindedir. ABD emperyalistlerinin, petrol bakımından zengin bir bölge olan Doğu Anadolu için özel planları vardır.

Son yıllarda Amerika'nın belli başlı üniversitelerinde Kürdoloji şubeleri kuruldu. Amerikalıların Kürt diline, Kürt kültürüne böyle birdenbire ilgi duymaları rastlantı değildir. ABD Orta-Doğu bölgesinde şimdiye dek emperyalizmin eski taktiği olan "böl-yönet" oyununu başarıyla oynadı. Mısır-İsrail çatışması ona yaradı. Sina'ya 'uzman' adı altında öncülerini yerleştiriyor. Kıbrıs'ta Türk-Rum çatışması ona yaradı. Ada'da İngiliz üslerini devralıyor, bunları genişletiyor."<sup>(170)</sup>

Görüldüğü gibi Amerika Birleşik Devletleri'nde Kürdoloji Enstitüsü'nün açılması, emperyalizmin "böl-yönet" politikasının bir halkası olarak değerlendiriliyor. Bu Kürt ulus sorununa kati olarak bilimsel bir yaklaşım değildir. Türk egemen sınıflarını, sivil-asker bürokratlarını kışkırtıcı bir tavidir. Bu konuda temel sorun, Kürdoloji Enstitülerinin neden Kürdistan'da kurulamadığıdır. Kürtçe öğrenmenin, Kürtçe okuyup yazmanın, Kürdistan'da neden yasak edildiğidir. Bu konuda söyleyecek hiçbir şeyi olmayanların, Türk dilinin ve kültürünün<sup>(171)</sup>, Fars dilinin ve kültürünün, Arap dilinin ve kültürünün Kürt ulusuna, baskıyla, zulüm ve zindanla, darağaçlarıyla empoze edilmesine karşı büyük bir suskunluk içine girenlerin, hatta bu eylemleri, yer yer ve zaman zaman "ilericilik devrimcilik" diye alkışlayanların, "Amerika Birleşik Devletleri'nde Kürdoloji Enstitüleri kuruldu", "emperyalizm böl ve yönet politikasını ilerletiyor" diye, telaşa kapılmaları, çirkin bir tavidir.

Kürdoloji Enstitüleri konusunda, Mihri Belli ve arkadaşları, aynen, tek parti dönemindeki Kemalistler gibi düşünüyorlar. Asım Us, *1930-1950 Hatıra Notları*'nda şöyle diyor:

"... Rusya ile Türkiye arasında dostluk münasebetleri pek samimi bir halde devam ettiği yıllarda Ermenistan'da (Erivan) Ruslar bir Kürt Üniversitesi açmışlardır. Kürt alfabesi yapmışlardır. Bundan maksatları ne olduğu soruldukça siyasi hiçbir maksat olmadığını, sadece insani bir gaye takip edildiğini söylemişlerdir. Fakat şimdi üniversitenin nasıl bir maksat ile kurulmuş olduğunu İran hadiseleri açığa vurmuştur. Şimdi İran'da bir Azerbaycan meselesi çıkarıldı. Bir Azeri hükümet kuruldu. Bundan sonra sıra Kürt meselesi çıkarmak olduğuna dair alametler vardır. Kürt meselesinin daha tehlikeli olduğunu Anglo-Sakson kaynakları tekrar ediyorlar ki, haksız değildir." (s.663)

Görüldüğü gibi Atatürk'ün yakın adamlarından biri olan Asım Us, "Erivan'da Kürt Üniversitesi açıldı", diye büyük bir endişeye kapılmaktadır.<sup>(172)</sup>

"... 1925 te o zamanın İsmet Paşa hükümeti Şeyh Sait isyanını fırsat bildi ve bir Takrir-i Sükun Kanunu ile Halk Partisine muhalefet eden sağ ya da sol tüm partileri kapattı. Şeyh Sait isyanı Türkiye'de, tek parti düzenini kurmak için bahane sayıldı. Sosyalist siyasi eylemin yeraltına itilmesi ta 1925 te başlar. Türkiye'de faşist cephe yeni bir 'Takrir-i Sükun Kanunu' özlemi içindedir, ve bunun bahanesini yaratmak için ülkenin batısında nasıl kargaşalıklar yaratıyorsa ülkenin doğusunda da aynı biçimde hareket etmektedir.

Böyle koşullarda bu sorun karşısında devrimci tutum nedir?

Devrimci tutum tüm sorunlar gibi bu sorunu da Türkiye devriminin çıkarları açısından koymayı bilmektir. Devrimci uyanıklıktır, doğru tutum. Emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin halkları bölme taktiklerini doğru değerlendirmek, oyuna gelmemektir."<sup>(173)</sup>

Devrimci tutum uyanıklıktır, emperyalizmin oyununa gelmemektir, deniliyor. Bu uyanıklığı ve emperyalizmin oyununa gelmemeyi, Mihri Belli ve genel olarak Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi neden göstermemiştir? Emperyalizmin, 1923'te Kürdistan üzerinde uyguladığı, emperyalist bölüşüm politikasını neden eleştirmemiştir? Bu işi gerçekleştirenlerin gerçek kimliklerini ortaya çıkarmamıştır? "Kemalizmle sosyalizm arasında aşılmaz duvar yoktur", diyerek, Kemalizmin ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı niteliğini gizlemeye çalışmıştır?

İşte, Kemalizmin en büyük başarısı budur. Irkçı, sömürgeci, ilhakçı ve İngiliz ve Fransız işbirlikçisi bir ideoloji olduğu halde, kendini Türk "solcu"larına, Türk "Marksist"lerine, devrimci olarak kabul ettirmiş olmasıdır. Türk "solcu"larının, Türk "Marksist"lerinin, gönüllü olarak, şevkle, arzuyla, böylesine bir ideolojinin savunuculuğunu yapmış olmalarıdır. Kemalizmin, Türk ulusuna bakan yönü yukarıdaki özellikleri göstermeyebilir. Fakat ideoloji ve eylem bir bütündür. Çeşitli uluslara karşı farklı uygulamalarda bulunması da doğaldır. Nitekim, Hitler veya Nazi ideolojisi söz konusu olduğu zaman da, Alman ulusundan çok Yahudilere karşı uyguladığı politika ve

yayılma politikası akla gelir.

Şunu da belirtelim ki, özeleştir, devrimciler için vazgeçilmez bir araçtır. Fakat yıllar yılı belirli bir hatada ısrar ettikten sonra, "özeleştir yaptım" demek, istenen sonucu doğurmaz. Hele bu hata, bilinçle, bazı politik çıkarlarla sürdürülmüşse bu kaçınılmaz olarak böyledir. Türkiye'de "Milli Demokratik Devrim" adı altında, temel özelliği Kürt düşmanı olan, sömürgeci, ırkçı, ilhakçı olan, emperyalizmin işbirlikçisi olan bir çevreler "devrimci, ilerici" diye gösterilmeye, kutsallaştırılmaya çalışılmıştır. "Milli Demokratik Devrim" adı altında, ordu hayranlığı, Kürt düşmanlığı yaratılmaya çalışılmıştır. Ve bu 1965-1971 yılları arasında, Milli Demokratik Devrim Grubu (Türk Solu, Aydınlık, Yön, Devrim, Cumhuriyet) tarafından sürekli olarak sürdürülmüştür. Bir "Özeleştir" bu sürecin Türk "solu"nda ve Türk. "sosyalist" hareketinde yarattığı yıkımı tamir edemez. Kaldı ki, "özeleştir" adı altında bile, Kürt ulusu konusundaki temel olgu, gizlenmeye, gözden uzak tutulmaya çalışılmaktadır. O halde, özeleştirisinin, dört başı mamur bir şekilde yapılması, olgulara dayalı olması, bilime dayalı olması, somut koşulların somut tahlili olması ve yüksek sesle ifade edilmesi gerekir.

Yukarıdaki yazının, yani, "Doğuya Özgürlük" Sloganı Üzerine adlı yazının, "Kemalizm ile Sosyalizm Arasında Aşılmaz Bir Duvar Yoktur" sözünü eleştiren, yazıya verilmiş bir cevaptan (bk. dipnotu 154) hemen sonraya konulması da anlamlı bir tutumdur. Bu, "Kemalizmle uğraşmayın, Amerika'da Kürdoloji Enstitüsü kurulmuş, memleket bölünecek, Şeyh devleti kurulacak, ona dikkat edin", diyerek, dikkatleri militarizmden başka alana kaydırma amacını taşımaktadır.

Görüldüğü gibi Mihri Belli, 1968 yılında olduğu gibi, "Türk milli gururu" ile doludur. Fakat Kürt ulus hareketinden, bu hareketin gelişmesinden de büyük endişe duymaktadır. Ayrıca, "Türk milli gururu" artık, 1968'de olduğu gibi, açıkça yazılmamakta, konuşulmamakta, "Türk" yerine "Türkiye" denilmektedir. Bu iki standartlı düşüncünün güzel bir örneğidir. Bu elbette sosyalist bir düşünce olamaz. Çünkü sosyalist düşünce bütünseldir. Sosyalist düşünce, olguları, öteki olgularla meydana getirdiği bütünlük içinde, zaman ve mekân boyutunda, çelişme ve değişimleriyle ele alır. Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun parçalanmışlığını görmezlikten gelerek, baskı ile, zor ile, zulüm ile, emperyalist ve sömürgeci güçler tarafından gerçekleştirilmiş "birlik"lere birlik denmez.

Kürdistan ve Kürt ulusu üzerindeki, emperyalist bölüşüm politikasını ve uygulamasını görmemek, gözardı etmek, elbette, büyük bir noksanlıktır. Fakat, bu politika ve eylem, burjuvaziyi rahatsız etmemek, "ilerici-devrimci, etkin çevreler"i endişelendirmemek için konuşulmuyorsa, ortada daha önemli bir durum var, demektir. Bunun da ötesinde, bu politikanın ve eylemin sahiplerinden biri, eğer sizin burjuvaziniz ve "etkin çevreler"iniz ise, düşünülmesi gereken çok daha ciddi bir durum var, demektir. Çünkü, artık, Kürt ulus olgusunu gözardı ederek, konuşmayarak, burjuvaziniz ve "etkin çevreler"iniz karşısında, meşruiyet sağlıyorsunuz, demektir. Kürt ulus olgusu ile ilgili mücadele alanını, sömürgeci, ırkçı, ilhakçı güçlere terkederek, onların politika ve eylemlerine hiç ses çıkarmayarak, "sosyalizm" mücadelesi yapıyorsunuz, demektir. O zaman şu olur:

Kürtler, kışın ortasında, çoluk-çocuk, kadın-ihtiyar, Mig uçaklarının, napalın bombaları, fosfor bombaları yağdıran bombardımanlarından kaçarak, tanklardan toplardan, binbir türlü zulüm ve işkenceden kaçarak, açlık ve sefalet içinde, sınırlarınıza kadar gelir.

Hükümetinizden iltica hakkı ister. Hükümetiniz vermez. Halbuki Kürtlerin başka gidecek yerleri de yoktur. Çünkü hükümetiniz gibi herkes sınırlarını kapatmıştır. Hükümetiniz öldürülmeleri iyi olur, akılları başlarına gelir, der. Fakat siz bunu eleştiremezsiniz. Suskunluk içinde kalırsınız. Konuşanlar, "gerici Barzani", "İran'ın uşağı Barzani" demekten başka bir şey diyemez. Angola'ya, Mozambik'e, "Makarios'un zulmü" diyerek Kıbrıs Türklerine, ağıtlar düzersiniz ama, burnunuzun dibindeki, "uluslararası vahşet"i göremezsiniz. Görmezlikten gelirsiniz. Çünkü burjuvaziniz ve "etkin çevreler"iniz, onu görmenizi engellemiştir. Fakat "Amerika'da Kürdoloji Enstitüsü kuruldu" diye paniğe kapılırsınız. Çünkü bu da burjuvazinizin ve "etkin çevreler"inizin paniğidir. Halbuki Kürt ulusallığının gelişmesi hep emperyalizm ve sömürgecilik aleyhinedir. Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun sömürge düzeyinde tutulmasından emekçi yığınların hiçbir çıkarı yoktur.

Bütün bunların ötesinde, ezilen ulusun, ulusal hareketinin son derece meşru ve devrimci özleri bulunduğunu, Mihri Belli'nin görmemesi ilgi çekicidir. Hâlâ "Türk milli gururu" ile dolu olduğu anlaşıyor. Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorilerinin, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumlarının, Halkevlerinin, ilkokuldan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarının, kitle haberleşme araçlarının, her türlü devlet olanaklarının, Türkçülüğü ve Türk milli gururunu aşıladığı bir ortamda yetişen Mihri Belli "sosyalist" olabiliyor. Ama, zamanın en güçlü emperyalist devletleri ve onların Ortadoğu'daki işbirlikçileri tarafından, her türlü ulusal ve demokratik hakları gaspedilmiş namusuna haciz konmuş bir ulusun, "halklara özgürlük", "Doğuya özgürlük", talebindeki devrimci ve demokratik özü görmüyor. Dikkat edilirse, "Kürt milli gururu" denmiyor, "Halklara özgürlük" deniyor. Daha enternasyonal, daha demokrat. Şövenizmin yarattığı körlük budur.

Türkçe okuyup yazmak, Türkçe konuşmak, Türk "sosyalistleri" için hiçbir zaman sorun değildir. Türk "sosyalistlerinin" ne böyle bir sorunları ne de böyle bir talepleri vardır. Fakat Kürtçe için yapılan mücadelede Kürt devrimcileri, demokratları ve yurtseverleri soluğu daima zindanlarda alıyor. Bu bakımdan bu iki durumun farklılığını görmek devrimci ve demokrat unsurlar için büyük bir zarurettir.

Bilimsel bilgi üretiminde en tehlikeli şey olgulardan kopmaktır. Olgusal olmamaktır. Olgulardan koptuktan, bu kadar önemli bir tavizi verdikten sonra, yapılamayacak yanlış yoktur. Olgulardan kopmayı, gerçek somutları görmemeyi, gözardı etmeyi, gizlemeyi göze alan bir kişi veya siyasal örgüt, olguları tahrif de edebilir. Yaşanmış olguları son derece ters ilişki biçimleriyle anlatabilir. Veya hiç olmamış şeyleri olmuş gibi gösterebilir. *Emekçi*, bir yazısında şöyle diyor:

"... Geçmişte birbirleriyle çelişen unsurlar içermesi mümkün olmakla birlikte, egemen niteliklerinin gerici olduğu saptanmış bazı Kürt isyanlarına uluslararası devrimci işçi hareketine ters düşerek, ilerici nitelik yakıştırmak yanlıştır.

Hangi amaçla olursa olsun, şöven duyguların körüklenmesine varacak bir propagandayı sürdürmek yanlıştır.

Çağımızda, ilerici hareket dünya ölçüsünde devrimin bir parçası olmak zorundadır. 1920 lerde başarılı olduğu takdirde, Doğu Anadolu'da İngiliz emperyalizminin himayesinde, bölgedeki ulusal hareketlere ve tek sosyalist ülke, SSCB'ye karşı bir tampon devletin kurulmasına varacak, bir Şeyh Said isyanının bu niteliğini göz önünde tutmadan yapacağımız bir değerlendirme,

bizi yanlış sonuçlara götürür.

Sonunda, Kissinger'in, İsrail'in ya da İran Şahı'nın desteğine bağımlı bir Barzani Hareketinin egemen niteliği de dünya devrimci süreci içinde, bir ulusal kurtuluş hareketi değildi. Hareketin yenilgisinin sırrı burada yatar."  
(174)

Bu alıntılardan açıkça belli olduğu üzere, *Emekçi*, Kürt ulusal kurtuluş hareketlerinin "gerici" olduğunu söylüyor. 1920'lerde İngiliz emperyalizminin, Kürt devleti kuracağını, bunun ise, zamanın tek sosyalist ülkesi, SSCB'nin aleyhine bir durum yaratacağını, belirtiyor. *Emekçi*, olgulardan kopuk olduğu için, yaşanmış tarihi istediği biçimde tahrif etmede kendisini yetkili kılıyor. İşte Kemalizmin en büyük başarısı budur: Kürdistan'ı ve Kürt ulusunu, İngiliz emperyalizmi, Fransız emperyalizmi ile paylaştığı, onlarla yoğun politik, ideolojik ve askeri işbirliğine girdiği halde, bu eylemini gizleyebilmiş olmasıdır. Kürtlerin direnmeleri, dünyada bir eşi daha bulunmayan<sup>(175)</sup>, bu emperyalist bölüşüm politikasına karşı olduğu, kendi kaderini tayin eylemi olduğu ve en başta İngilizlere karşı olduğu halde, İngilizlerin işbirlikçisi Kemalistler, bu direnmeleri daima, İngiliz kışkırtması olarak sunmak istemişlerdir. Ve bunun gönüllü anlatıcıları Türk "solcu"ları, Türk "Marksist"leri olmuştur. Dünyada sömürgeci, ırkçı, ilhakçı, özünde emperyalist hiçbir ideoloji böylesine bir "avukat"a sahip olmamıştır. Halbuki olgular zaman ve mekân boyutu içinde değerlendirilse, yaşanan tarihe biraz dikkat edilse, sözü edilen ve Kürdistan kuracağı belirtilen Sevr anlaşmasının imzalandığı gün, yürürlükten kaldırılmış olduğu görülür. İşte önemli olan bu sürecin izlenmesidir. Bundan sonra, Kemalistlerle İngiliz ve Fransız emperyalistleri arasında ne tür ilişkiler olmuştur? Anlaşmalar - sözleşmeler nelerdir? Tavizler ve kazançlar nelerdir? Gizli görüşmelerin muhtevası nedir? Ve sonunda Kürdistan ve Kürt ulusu nasıl bölünüp parçalanmıştır?

İşte *Emekçi* Dergisi, emperyalizmin esas işbirlikçisi Kemalistleri, "ilerici-devrimci" diye gösteriyor. Uzun müddet orduyu kutsallaştırdıktan, onun eylemlerini devrimcilik olarak değerlendirdikten sonra başka türlü konuşması biraz sürpriz olurdu.

1923'e varan ve Lozan'da çözüme kavuşturulan temel eylemi, 1923'ten sonraki olayları belirlemekte en önemli role sahip esas eylemi, anlatmaktan, tahlil etmekten, bu derece bilinçli bir şekilde kaçınanların, sürecin yüzeyde görünen sonuçlarına şiddetle saldırıda bulunmaları ibret vericidir. Bu Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, büyük bir bölümünün ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı bir özde geliştiğini gösterir.

Kürdistan üzerindeki Lozan, emperyalist bölüşüm mücadelesini anlatmayan, hiçbir yazı, tahlil, konuşma, Kürt ulus sorunu konusunda bilgi vermez. Çünkü, Kürdistan'da 1923'ten sonra meydana gelen olayların temel belirleyicisi ve yönlendiricisi bu olgudur. Bu bakımdan tek ve seçici bir olgudur. Bu olgu, iç ve dış dinamikleriyle, iç ve dış bağlantılarıyla, çelişme ve değişimleriyle, zaman ve mekân boyutu içinde ele alınıp açıklığa kavuşturulmadan, çözümlenmeden Kürt ulus sorununun anlatımında bir yere varılamaz. Bu hususu ne kadar tekrarlasak azdır.

Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi bu temel olguyu, bilim yöntemi gereğince değerlendirmemekte ve anlatmamakta, büyük bir kararlılık ve başarı göstermiştir. Fakat, dünyada, en zor koşullar altında yürütülen Kürt ulusal kurtuluş hareketine, şöyle bir dil uzatıp kaçmış, diyeceğini demekten de hiçbir zaman geri kalmamıştır.

İşte bütün bunlardan dolayı "ABD'de Kürdoloji Enstitüleri kurulmuş, böl ve yönet politikasına karşı uyanık olalım" gibi sözlere telaşa kapılmak doğru değildir. Emperyalizm ve işbirlikçileri, herhangi bir ülkeyi veya ulusu bölerken elbette bir huzursuzluğu planlamıştır. Çünkü Kürt ulusunun, gasbedilmiş ulusal ve demokratik haklarını kazanmak, Kürdistan'ın yağmalanan doğal kaynaklarını kurtarmak istemesi kadar doğal bir şey olamaz. Bu ise, bölgede bir gerginlik ve çatışma yaratacaktır. Zira emperyalist ve sömürgeci devletler de bu yağmalarından ve sömürgelerinden vazgeçmek istemeyeceklerdir. Bu çatışmada ise, emperyalizm ve işbirlikçilerinin değil, ezilen Kürt ulusunun yanında yer almak gerektiği ise şüphesizdir. Bu bakımdan, Türk sosyalistlerinin, ABD'de Kürdoloji Enstitüleri kurulmuş diye telaşa kapılmayıp, Kürdoloji Enstitülerinin Kürdistan'da kurulması için mücadele etmeleri gerekir. Kürt ulusunu kendi öz diline ve kültürüne yabancılaştıran böylesine bir emperyalizmin, Kemalist ırkçılığın ve sömürgeciliğin temellerine vurmaları gerekir. Yüzeyle dolanıp "gerici Barzani", "ABD uşağı Barzani" demek hiçbir şey ifade etmez. Temellerine vurmak gerekir. Temel 1923'e varan ve Lozan'da çözümlenen emperyalist bölüşüm politikasıdır.

Kaldı ki Kürdoloji Enstitüleri, başta Erivan, Moskova ve Leningrad olmak üzere, Paris, Londra, Roma, Berlin, Belgrad, Stockholm, Viyana, Budapeşte gibi pek çok merkezlerde ve üniversitelerde vardır. Batılı dilbilimcilerinin, Hint-Avrupa dillerinin kökenini bulabilmek için, Sanskrit gibi, Kürtçe gibi çok eski diller üzerinde araştırmalar yaptıkları bilinen bir olgudur. Öte yandan, Kürt dili ve Kürt kültürü, İngiliz ve Fransız emperyalizminin uygulamaları yanında, Türklerin, Arapların ve Farsların en barbar bir biçimde uyguladıkları kültür emperyalizmine rağmen hâlâ ayakta kalmıştır. Varlığını ve canlılığını korumaktadır. Gelişmektedir. Bütün bu emperyalist ve sömürgeci sistemlerin müştereken ve en barbar bir biçimde uygulamalarına rağmen, Kürt dilinin ve kültürünün hâlâ ayakta kalması, yoğun bir biçimde gelişmesi<sup>(176)</sup> Kürt dilinin çok eski ve çok köklü yapısı ile ilgilidir. Bu olgu da bilim çevrelerini yakından ilgilendirmektedir. Bu dayanıklılığın, bu gücün kaynakları nedir? Bu konuda bilimsel çalışmalara, özellikle Türkiye'deki Türkoloji Enstitülerinin, Türk Dil Kurumu'nun çok büyük ihtiyacı vardır. Çünkü, Türk Dil Kurumu, *Türk Tarih Tezi*, *Güneş-Dil Teorisi* ve *Kürt Sorunu* isimli araştırmamızda da belirttiğimiz gibi, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğü olan "Türkçe Sözlük"te yer alan pek çok kelimenin, aslı Kürtçe olduğu halde, karşılıklarına Farsça, Türkçe veya Arapça yazılmıştır. Bu bakımdan Türk Dil Kurumu, Türk Dil Bilimi emperyalist bir muhtevada gelişmiştir. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, kendi emperyalist ve sömürgeci kurumlarını eleştiriden uzak tutarak meydanı onların ırkçı ve sömürgeci politikalarına açık bırakmaktadır. Sonra da, Amerika'nın belli başlı üniversitelerinde Kürdoloji Enstitüleri kuruldu, diye telaşa kapılmaktadır.

Anahatlarıyla belirtilen bu tutumda Mihri Belli ve Türkiye Emekçi Partisi yalnız değildir. Bu tavır genel olarak, bütün Türk düşünürlerinin Türk "sosyalistlerinin", Türk "Marksistlerinin" ortak tavrıdır. Yalnız burada, Türk "sosyalistlerinin", Türk "Marksistlerinin" durumu, Türk üniversitesinin, öteki Türk düşünürlerinin durumundan biraz farklılık göstermektedir. Türk "sosyalist" hareketi artık, "Türk" yerine "Türkiye" kavramını kullanmaya özel bir dikkat göstermektedir. Bu sessiz sedasız bir "düzeltme"dir. Fakat, yanlış tartışmadan, bilimsel tahlilini yapmadan, yanlışın kökenine inmemekte büyük bir gayret gösterilerek yapılan bir "düzeltme". Türk "sosyalist" partilerinin yayın

organları artık, Türk halkı yerine Türkiye halkı, Türk toplumu yerine Türkiye toplumu, Türk insanı yerine Türkiye insanı, Türk burjuvazisi yerine Türkiye burjuvazisi, Türk işçisi yerine Türkiye işçisi, Türk köylüsü yerine Türkiye köylüsü, Türk öğretmeni yerine Türkiye öğretmeni... vs. gibi sözleri kullanmaktadır. Fakat, Türk işçisi, Türk köylüsü, Türk halkı, Türk toplumu, Türk öğretmeni, Türk burjuvazisi vs. derken neler yazıyordu ise, neler konuşuyordu ise, yine aynı şeyleri, aynı biçimde yazmaktadır, konuşmaktadır.

Şu hususu hemen belirtelim ki, "Türkiye", İran, Irak, Suriye, Kıbrıs, Mısır, Lübnan gibi bir coğrafyaya izafeten verilmiş bir isim değildir. Türk etnik grubuna ifade edilerek verilmiş bir isimdir. Bu bakımdan, "İran halkı", "Irak halkı", "Suriye halkı", "Kıbrıs halkı" vs. denildiği zaman anlamlı olabilir. Fakat "Türkiye halkı", "Türkiye toplumu" denildiği zaman uydurma ve zorlama bir durumu yansıtır. Sahte bir kavramdır. Çünkü, örneğin İran denildiği zaman, o egemen ulusa ifade edilerek verilmiş bir isim değildir. O bir coğrafi parçanın adıdır. Bu bakımdan, Türkiye halkı, Türkiye toplumu, Türkiye feodalitesi... gibi kavramlar sun'i kavramlardır. Sahte kavramlardır. Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, "Kürt" adını ve "Kürdistan" adını kullanmamak için bulduğu uydurma, sun'i ve sahte yol budur. Bu sahteliğin esas amacı, temeldeki yanlış ve suskunluğu devam ettirmektir. Böylece Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına, Kürt ulus sorununa, "Milli Mesele"ye bakışta, bir "düzeltme" yapılmış izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.

Bu tutumun, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin ortak bir tutumu olduğunu belirtmiştik. Örneğin, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran, "Demokrasi ve Demokratikleşme Sorunu" başlığı altında yazdığı makalede<sup>(177)</sup>, hep "Türkiye" sözlerini kullanmaktadır. "Türkiye burjuvazisi", "Türkiye milli burjuvazisi", "Türkiye toplumu" gibi... Bu kavramları kullanmak için özen gösterdiği de söylenebilir. Hem de milli olmanın "müslüman ve Türk anlamında milli" olduğunu bilerek ve vurgulayarak.<sup>(178)</sup> Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'de demokrasiden, demokrasinin yaygınlaştırılmasından söz etmektedir. Demokrasinin kitlelere götürülmesinden, kitlelerin siyasallaştırılmasından söz etmektedir. Fakat Kürt ulus sorunu diye bir sorunun varlığına katı surette dokunmamaktadır. Bilinçli olarak. Fakat, "Türkiye toplumu", "Türkiye burjuvazisi" gibi kavramlarla 1968 ve 1970'lerde söylediği şeyleri tekrarlamaktadır.<sup>(179)</sup> Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları* kitabının birinci ve ikinci baskısında, yukarıda işaret edilen makaledeki düşüncelerini, "Türk halkı", "Türk burjuvazisi", "Türk sosyalisti" gibi kavramlarla ifade etmişti. Bu örnek sözü edilen düzeltmenin mekanik bir şekilde, sessiz sedasız yapıldığını göstermektedir. Fakat yanlışlığın temellerine inmemek, onu eleştirmemek konusunda büyük bir ısrar vardır. Bütün bunlara rağmen, Kürt ulus sorunu görülmeden, böylesine bir soruna dikkat edilmeden, demokrasi mücadelesi yapılabileceği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır. Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı nasıl bir politika uygulanırsa uygulansın, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi merkezlerde yürütülen mücadelenin, demokrasi için yeterli bir mücadele olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir demokrasi mücadelesinin sürdürülebileceği ifade edilmektedir. Bu tutum Kürt ulusunun ulusal mücadelesine, sömürgeciliğe karşı verdiği mücadeleye hiç dikkat etmeyen, bu mücadeleyi çok hafife alan, küçümseyen bir tutumdur. Fakat Türk emekçi yığınlarına da, Türkiye'nin toplumsal yapısı hakkında yanlış bilgiler verdiği, yanlış hedefler gösterdiği için, emekçi yığınların sıhhatli gelişimini de hafife alan bir tutumdur. Halbuki emekçi yığınların, gerçek somutları, somut gerçeği bilmeye ihtiyaçları vardır.

Suskunluk, gerçek somutların gizlenmesi, militarist sömürgeci burjuvazinin, ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı Kemalistlerin talebidir.

*Emekçi* Dergisinde Ağustos 1977'de (Sayı 26, s.7-18) Kürt Sorunu başlığı altında yayınlanan bir yazıda, yine aynı yanlış sürdürülmektedir. Bu yazıda, Kürdistan'ın bölüşülmesi olayına hiç dokunulmamakta, bu emperyalist bölüşüm, sömürgeleştirme bilinçli bir şekilde gözden uzak tutulmaya, gizlenmeye çalışılmaktadır. Bu arada, Kemalistlerin eylemi de, "Dünyada ilk ulusal kurtuluş savaşını biz verdik, bütün köle uluslara, esir uluslara örnek olduk" diye bol bol övülmektedir. Fakat Kürdistan'ı İngiliz ve Fransız emperyalistleriyle işbirliği yaparak paylaşan, Kürt ulusunu, aynı emperyalist güçlerle "bölüp yöneten" ve sömürgeleştiren Kemalistlerden, hiçbir zaman şüphe etmemektedirler.

*Emekçi* Dergisi sözü edilen bu yazısında da bütün Kürt direnmelerini gerici olarak nitelendirmektedir. (s.14) Kemalistlerin Kürdistan'ı sömürgeleştirmek için giriştikleri eylemleri ise "feodalizmle mücadele" olarak nitelendirmektedir. Kürt direnmelerinin emperyalist bölüşüme ve sömürgeleştirmeye karşı bir tepki olabileceği düşünülmemektedir. Bu husus daima gözlerden ve dikkatlerden uzak tutulmaya çalışılmaktadır.

*Emekçi* dergisi sözü edilen yazısında ve *Bağımsız Türkiye* adlı aynı mahiyetteki yazısında (Sayı 26, 27.6.1977, s.16, Ulusal Sorunda Devrimci Tutum) ulusların kaderlerini tayin hakkına duydukları saygıyı da sık sık belirtmektedirler. Görüldüğü gibi, Kürt ulusunun emperyalistlere ve sömürgecilere karşı giriştiği eylemlere karşı çıkılırken, hiç sözü edilmeden, emperyalistlerin ve sömürgecilerin yanında yer alınırken, yani Kürdistan'ın emperyalist bölüşümünü onaylarken, soyut olarak ulusların kaderlerini tayin hakkına saygılıyız, denmekten de geri durulmamaktadır.

Kürt Sorunu başlıklı yazıda, Üçüncü Enternasyonal'in Kürt direnmelerini kınadığı, Kemalistleri desteklediği de belirtilmektedir. Bu üzerinde dikkatle durmaya değer bir konudur. Gerçekten Komünist Enternasyonal'in çeşitli yayın organlarında, bilim dışı, Marksizm-Leninizmin ilkelerine kesinlikle aykırı belirlemeler yapılmıştır. Bunun nedeni Komünist Enternasyonal'e bu bilgileri, birinci özellikleri Kemalist olan, Kemalist iktidarın propagandistliğini üstlenen Türk "komünist"lerinin vermiş olmasıdır. Bunların Kemalizmi övmeleri, Kürtlerin ulusal kurtuluşçu direnişlerine düşmanlık göstermeleri ise, temel görevleridir. "*Komünist Enternasyonal Belgelerinde Türkiye, 2 Kürt Milli Meselesi*", (Aydınlık Yayınları, İstanbul 1977) kitabı bu tür bilgilerle doludur. Bu bakımdan Komünist Enternasyonal belgelerinde, Kürdistan'ın emperyalist bölüşümü olgusuna ilişkin hiçbir belge, hiçbir görüş yoktur. Komünist Enternasyonal, Kürdistan'ın İngiliz ve Fransız emperyalistleriyle Kemalistlerin ve Şehinşah Rıza Şah yönetiminin, müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemleri sonucu bölünmesine karşı hiç ses çıkarmamıştır. Kürt ulusuna karşı uygulanan "böl-yönet" politikasına karşı hiçbir tepkisi olmamıştır. Kemalistlerin Kürt ulusuna karşı uyguladıkları ırkçı ve sömürgeci eylemleri daima göz ardı etmeye çalışmıştır. Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı, bu tür bilim dışı bilgilerin, Kemalizme övgüler düzmeyi temel görev bilen Türk "Komünist"leri tarafından verilmiş olması, Komünist Enternasyonal sorumluluklarından elbette kurtarmaz.

Konumuz ile ilgili durum ise şu: *Emekçi* Dergisi, Mihri Belli ve arkadaşları, "Komünist Enternasyonal Kürtleri kınadı, Kemalist iktidarın yanında yer aldı" derken, işte bu tür bilgilere dayanmaktadır. Bu bilgileri verenlerden biri ise, Türkiye Komünist Partisi

Merkez Komitesi Genel Sekreteri İsmail Bilen'dir. Bunu *Ürün* Dergisi, Haziran 1977 tarihli 36. sayısında, "Aydınlık Dergisinin Tahrifatı, Maocular Baltayı Taşa Vurdular" başlıklı yazısında açıklamaktadır. Halbuki Mihri Belli'nin ve Emekçi Partisi'nin Türkiye Komünist Partisi'ne ve O'nun şimdiki başkanı İ. Bilen'e karşı tavrı çok iyi bilinmektedir. Mihri Belli ve Emekçi Partisi, İ. Bilen ve arkadaşlarını, daima "Mülteci Grubu" diye adlandırmakta, onların eylemlerine kati surette değer vermemektedir. (bk. Mihri Belli, *TKP'nin Tarihsel Konumu*, Emekçi Yayınları, İstanbul 1976 ss.3-57; 184-289)

Görüldüğü gibi Mihri Belli ve arkadaşları büyük bir çelişki içindedir. İ. Bilen'in politik ve ideolojik görüşlerine şiddetle karşı çıkmakta, fakat O'nun Kürt direnmelerini karalayan yazılarına ve tezlerine dört elle sarılmaktadır.

İ. Bilen'in sözü edilen yazısı, 1937-1938 yıllarına ait olup Dersim direnişi ile ilgilidir. 1925 yılı ve daha sonraları ise, bu tür bilgiler Komünist Enternasyonal'e, Vedat Nedim (Tör), Şevket Süreyya (Aydemir) gibi, politik ve ideolojik kişilikleri çok iyi bilinen kimseler tarafından veriliyordu.

Olguları ve olgusal ilişkileri gizleyici tutumlarına rağmen Mihri Belli ve arkadaşları, bu tutumlarının "bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine" riayet ettiklerini de sık sık belirtmektedirler. Olgusal olmayan bu tutum, Filistin ve Cezayir kurtuluş hareketiyle Kürt hareketlerinin aynı çerçeve içinde değerlendirilmesine yol açmaktadır. Dört tarafı "dostlarla" çevrili, Çin'den Cezayir'e, Rusya'dan Suudi Arabistan'a, Irak'tan Mısır'a, Küveyt'ten Libya'ya kadar hemen hemen bütün devletlerin, Arap devletlerinin hem maddi, hem manevi ve politik yardımını alan Filistin ile, dört bir tarafı düşmanlarla çevrili, üstelik değil devletlerin, demokratik ve sosyalist örgütlerin bile yardımını alamamış Kürt hareketi nasıl karşılaştırılabilir? Düşünelim ki Filistin hareketinin tek düşmanı İsrail'dir. Fakat İsrail'le en azından, 22 Arap ülkesi de mücadele halindedir. Kürt hareketi ise, düşman güçler arasında mücadele vermektedir. Ve bu düşmanlar Kürtlere karşı, sıkı bir politik, ideolojik, askeri ve ekonomik işbirliği yapmaktadırlar. Bunun ötesinde, Kürtlere karşı ırkçı, sömürgeci ve katliamcı politikaları izleyen iktidarlar, kendilerini "ilerici", "devrimci", "sosyalist" göstermeyi başarmışlardır. Örneğin Kemalistler. Örneğin Baas. Özellikle Kürdistan'ı uluslararası sömürge olarak kontrol eden ülkelerin "solu" bu görüşlerin gönüllü propagandistliğini yapmaktadır.

Türk komünistlerinin Komünist Enternasyonal ve Kürtlerle ve Kemalistlerle ilişkilerini, Komünist Enternasyonal'in Kürdistan sorununa ilişkin görüşlerini, "Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi, 1915-1925" isimli araştırmada daha ayrıntılı bir biçimde belirtmeye çalışacağız.

Yukarıda da belirttik, Mihri Belli'nin Millet Gerçeği isimli bir yazısı var. *Aydınlık Sosyalist Dergi*'nin Mayıs 1969 tarihli 7. sayısında yayınlanmış. (ss.23-39, Ayrıca bk. *Yazılar* ss.282-309) Mihri Belli ve Türkiye Emekçi Partisi'nin öteki yöneticileri ve üyeleri bu yazıya sık sık atıf yapıyorlar. Yazının "Marksist-Leninist"lerin ve "proleter devrimciler" in görüşlerini aksettirdiğini iddia ediyorlar. Bu bakımdan zaman zaman yazının özetini veriyorlar. *Bağımsız Türkiye* Dergisi, 16.6.1978 tarihli 50. sayısında Millet Gerçeği başlığı altında, yine bu yazının özetini verdi. (ss.8-11) Özetleme 1969 yılında yazılan yazının 1978 yılında da aynen benimsendiğini göstermektedir. İlk metni ve sözü edilen özetini de karşılaştırarak, bu yazı ile ilgili birkaç nokta üzerinde durmak istiyoruz.

"... Dünyanın bütün ezilen ülkelerinde milli kurtuluş savaşlarının ya şehir ve köy proleteriyalarının (Vietnam) ya da küçük burjuvazinin en yoksul kolunun (Cezayir) öncülüğünde, verilmekte oluşu bir rastlantı değildir. Bizim ilk milli kurtuluş savaşımızda bu bakımdan bir istisna olmamıştır. Genellikle küçük burjuva kökenden gelme asker-sivil aydın zümre o günlerde en halkçı, *emekçiye* en yakın bir şartlanma içindeydi ve hegemonyası altında kurulan milli güçbirliği saflarında Türkiye köylüsünün büyük ağırlığı vardır. *Emeğe övgü* niteliğindeki sözler, o günlerde rastgele söylenmiş sözler değildir. Ve sonraki dönemlerde bu sözlerin pek tekrarlanmaması da rastgele değildir. Cephenin cephaneye ikmalinin sağlanmasında büyük rol oynamış olan, Ankara'daki İmalat'ı Harbiye'nin İştirakiyyun Partisi üyesi sosyalist işçilerin, eldeki toprakların namlularına uysun diye, dolu top mermilerini çaptan düşüren ve bu yüzden sık sık şehitler veren bu proleterlerin Başkumandan Mustafa Kemal ile doğrudan doğruya temasları vardı. Savaş yıllarında Çankaya'nın kapısı bu sanayi işçilerine her zaman açıktı. İç ve dış dalgaların belirmesi sonucu sonraki dönemde, küçük burjuva bürokrasisinin *emekçi* yığınlarından uzaklaşmış olması olgusu kurtuluş savaşının halk savaşı niteliğini gölgelendirmemelidir."

Mihri Belli 1919-1920 yıllarındaki emeğe övgü niteliğindeki sözlerin Kuvayi Milliye'nin bir ideolojisi olarak söylendiğini vurgulamaya çalışmaktadır. Halbuki artık bütün açıklığı ile bilinmektedir ki, bu sözler sahte sözlerdir. Bu sahte sözlerin esas amacı, halkın gelişen toplumsal muhalefetini kırmaktır. Bu toplumsal muhalefeti kırmak için Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası kapatılmış, sorumluları tutuklanmış, sahte Türkiye Komünist Fırkası kurdurulmuştur. Çerkez Etem güçleri imha edilmiş, Mustafa Suphi ve arkadaşları katledilmiştir. Hemen arkasından da, Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa (Sakallı Nurettin Paşa) komutasındaki birlikler Kürt ulusuna karşı, Koçgiri'de katliama girişmişlerdir. Bu tarihlerde Kuvayi Milliye'ciler İngiliz emperyalizmi ile yoğun ilişki kurmaya başlamışlardır. Komünistlere karşı girişilen eylemler, İngiliz emperyalizmi ile geliştirilen ilişkilerin gereği olarak ortaya çıkmaktadır. 1920 sonlarında ve 1921 yılı başlarında meydana gelen bu olayları görmeden, Mustafa Kemal Paşa'nın proleterlerle devrimci ilişkiler kurduğundan söz edilmesi sağlıklı bir tutumdur. Öte yandan, Mustafa Kemal Paşa, 7 Ağustos 1921'de Başkumandanlığa getirilmiştir. Yani emperyalist devletlerle ilişkiler iyice yoğunlaştığı bir sırada. 1919-1920 yıllarında, Kuvayi Milliye'cilerin Bolşeviklerle olan ilişkisini, İngiliz - Bolşevik - Kuvayi Milliye ilişkisi biçiminde bir bütün olarak ele almak gerekir.

Mihri Belli yazısına, Türkiye'nin, dünyada ilk ulusal kurtuluş savaşını veren ülke olduğunu vurgulayarak devam etmektedir. Bu bakımdan, ezilen bütün halkların derin bağlılık duymalarına neden olduğu da vurgulanmaktadır. Fakat İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile birlikte Kürdistan'ı bölüp parçalayanların, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulayanların, Kürt ulusunu köleleştirmeye çalışanların, nasıl olup da, ezilen bütün halkların sevgisini ve bağlılığını kazandığı sorulmamaktadır. Mihri Belli şöyle söylemektedir.

"... Bizim milli kurtuluş savaşımızda Türkiye'nin milliyecileriyle bütün dünyadaki devrimci güçler arasında uluslararası dayanışma kendiliğinden kuruldu. Sosyalist devrim bayrağını açmış olan Sovyetler Birliği'nin varlığının,

Doğu Cephemizi emniyet altına almamızı kolaylaştırması ve bu komşu ülkenin bizim için maddi ve manevi dayanak teşkil etmesi; Batı proletaryasının kesin olarak yeni askeri maceralara karşı çıkmasının, Karadeniz'de Fransız donanmasındaki isyan vs. gelişmeleri Batılı emperyalistlerin elinde zinde kuvvet olarak yalnız Yunan ordusunu bırakması, Yunanistan içinde bile ilerici güçlerin Anadolu savaşına karşı çıkmaları, ilk başarılı milli kurtuluş savaşını vermekte olan Türkiye'ye, Doğu'nun ezilen halklarının derin bir sevgi ve bağlılık duymaları gibi uluslararası etkenler, Türk zaferinin elde edilmesinde rol oynamıştır. Ve kurtuluş savaşımızın su katılmamış yurtsever savaşçısı, Türkiye toprağına saldıran Yunan ordusuna karşı dururken aynı zamanda, bu saldırgan askeri kuvvetin arkasında duran emperyalist dünya sistemine karşı da, dünya ölçüsündeki karşı devrimci güçler ittifakına karşı da savaştığının bilincindeydi. *Bu bilinç milliciyi aynı zamanda enternasyonalist yapıyordu."*

Mihri Belli resmi tarihin ürettiği bilgilerden başka bir şey söylemiyor. Türkiye toprağına saldıran Yunan ordusundan söz etmektedir. Kürdistan ve Ermenistan üzerindeki Osmanlı işgalinden, Osmanlının bir devamı olan Kuvayi Milliyecilerin, Kemalistlerin boyunduruğundan söz etmemektedir. Ermeni ulusuna ve Kürt ulusuna karşı uygulanan politikalara rağmen, millicilerin enternasyonalist oldukları söylenmektedir. Fakat Mihri Belli, 1969 yılında yazdıklarına, 1978 yılında artık, kendisi de inanmıyor olmalı ki, bütün paragrafı vermesine rağmen, *"Bu bilinç milliciyi aynı zamanda enternasyonalist yapıyordu"*, cümlesini özet yazıdan çıkarmıştır.

Batıdaki Kürdoloji Enstitülerinden, Kürdistan'daki petrol kaynaklarından bu yazıda da söz edilmektedir. Daha sonra şöyle söyleniyor:

"... Biz tarihimizin en çetin günlerinde Sivas Kongresi sırasında Kurtuluş Savaşı süresince ve Lozan'da Misak-i Milli sınırları içinde yaşayan, bu iki kardeş kavmi, Türklerin ve Kürtlerin varlığını resmen kabul ettik ve bu tutumumuz, Türkiye halkının birliğini zedeledi, tersine bu birliği perçinledi. Biz Sakarya'da, Afyon'da düşmanla çetin savaşlara giriştiğimiz zaman Doğu'da bir meseleyle karşılaşmadık. Kurtuluş Savaşında ülkenin Kürtlerle meskun bölgelerinde bir Çapanoğlu isyanına, bir Delibaş isyanına, bir Çerkez Etem Olayına benzer hareketler olmadı."

Mihri Belli yine resmi tarihin ürettiği çerçeve içinde kalmaktadır. Böyle olunca, Güney Kürdistan'da Şeyh Mahmud Berzenci'nin bağımsız bir Kürdistan için yürüttüğü eylemi, Koçgiri'deki Kürt ulusal direnişini, görmemezlikten gelmektedir. Sivas Kongresinde ve Amasya protokollerinde Kürt ulusunun varlığından, ulusal ve demokratik haklarından söz edildiği bir gerçektir. Fakat daha sonraki gelişmeler incelendiği zaman bunun bir aldatmacadan ibaret olduğu kolaylıkla görülebilir. Çünkü Kemalistler daha o tarihlerde, İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile yoğun ideolojik ve politik ilişkilere girmek üzeredirler. Yine bu tarihlerde Bolşevik etkeni, İngilizlere ve Fransızlara karşı bir silah olarak kullanılmaktadır.

Yazıda, Şeyh Said İsyanından gerici bir hareket olarak söz edilmekte, milli niteliği olmadığı vurgulanmakta, İngiliz kıskırması olduğu belirtilmektedir.

"...Ama Şeyh Sait isyanının niteliği ne olursa olsun, bu isyan, Doğu'da 1925 ten sonra izlenen asimilasyon (Türkleştirme) politikasının gerekliliğinin kanıtı olamaz. İsyen kışkırtıcılığı yapan gerici feodal güçler, ancak feodalizme karşı mücadele ile, toprak emekçisinin özgür vatandaş payesine yükseltmeyi hedef tutan demokratik devrimle tasfiye edilir."

Özet metinde ise, Şeyh Sait isyanının niteliğinden hiç söz edilmemektedir. Bu Mihri Belli'nin "Şeyh Sait isyanının gerici olduğu" konusunda bazı kuşklara sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir. Buna rağmen, "isyan kışkırtıcılığı yapan gerici feodal güçler"den söz edilmektedir. "*Cumhuriyet Halk Fırkasının Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu*" isimli incelemede Kemalistlerin Kürdistan'daki en gerici sınıflarla uyduğunu, onların gericiliğini teşvik ettiğini örnekleriyle göstermeye çalışmıştık. Bunların, CHF Genel Başkanı ve Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal tarafından ve Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan İsmet İnönü tarafından milletvekili olarak tayin edildiklerini belirtmiştik. (ss. 243-278) Ulusallık iddia eden Kürt şeyhleri ise darağacına gönderiliyordu. Mihri Belli İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile işbirliği yaparak Kürdistan'ı bölüp parçalayan, Kürt ulusuna böl-yönet politikası uygulayan Kemalist eylemlere hiç dokunmamaktadır. Kemalist Şefin gericiliği, şeyhliği teşvik etmesinde de dokunmamaktadır. Fakat ulusallık iddia ettiği için darağacına gönderilen şeyhleri "isyan kışkırtıcısı gerici şeyhler" diye horlamaya çalışmaktadır. Olguları tahrif etmektedir. Bu, herhalde kolay bir yoldur. Zira Kemalizmin ürettiği bilgiler tartışılmaz kabul edilmekte, olgulara dayalı bilgi üretimi için zahmete girilmemektedir. Yazının özet yazıya da alınan bir paragrafı ise şöyle:

"...Bugün tarihi köklere dayanan Türklerle Kürtler arasındaki kardeşliğin, *Türkiye'nin toprak bütünlüğünün*, hangi biçimlerde olursa olsun baltalanması *hem Kürtlerin gerçek çıkarlarına* (altı çizilen 6 kelime özet metne alınmamıştır) aykırı sonuçlara varır ve dünyanın bu bölgesinde emperyalizmin durumunu güçlendirir. Doğu Meselesi Misak-ı Milli sınırları içinde, hem Batıyı hem Doğuyu kapsayan *sosyalizm doğrultusunda* milli demokratik devrimi gerçekleştirmekle çözüme bağlanabilir."

Bu paragrafta büyük bir fikri kargaşa söz konusudur. Bir kere Misak-ı Milli sınırları içindeki bir Türkiye'nin bütünlüğünden söz edilmektedir. Halbuki Misak-ı Milli ve Lozan, Kürdistan'ın bütünlüğünü parçalamıştır. Kürdistan ve Kürt ulusu bölünmüştür. Bu eyleme hiç ses çıkarmayan Mihri Belli, aynı Bülent Ecevit gibi, Alpaslan Türkeş gibi, Süleyman Demirel gibi, yani Türk sağ siyasal partilerinin genel başkanları gibi düşünmektedir. "Türkiye Cumhuriyeti Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür."<sup>(180)</sup> Halbuki bölünen Kürdistan'dır. Bölünen Kürt ulusudur. Mihri Belli ise, bu süreçte bölünen ezilen, sömürgeleştirilen ulusun yanında değil, bölenlerin, ezenlerin yanındadır. Misak-ı Milliye savunmamanın emperyalizmin çıkarına olduğu söylenmektedir. Halbuki Birinci Dünya Savaşı sonunda emperyalizmin en büyük eylemi, Kürdistan'ı parçalayıp her parçasını ayrı ayrı devletlerin yönetiminde bırakmak olmuştur. Böylece bu devletler emperyalizmin zorunlu işbirlikçileri haline gelmişlerdir. Bu, Ortadoğu'daki devrimci hareketlerin gelişmesini de durdurmuştur. Emperyalizmin bu eylemlerinin sosyalizm adına savunulması ise, birbirini dışlayan, birbiriyle temelden çelişen fikir yapısını ortaya koymaktadır.

Uluslar arasında kardeşliğin sağlanması devrimci bir özlemdir. Devrimciler bu özlemin

gerçekleştirilmesi için çalışırlar. Fakat bu özlemi gerçekmiş gibi ortaya koymak yanlışır. Türk ulusu ile Kürt ulusu arasındaki ilişkiler, ezen ulus - ezilen ulus ilişkisidir. Sömürgeci ulus-sömürge ilişkisidir. "Kardeşlik" eşitler arasında olur. Öyleyse devrimcilerin temel görevi de uluslar arasındaki her türlü imtiyaza karşı çıkıp eşitlik için savaşmak olmalıdır. Temel amacı Kürt ulusunu boyunduruk altına almak, Kürdistan'ı bölüp parçalamak, Kürt ulusuna böl-yönet politikası uygulamak olan Misak-ı Milli ve Lozan, devrimcilerin savunacağı ilkeler olamaz.

Türkiye Emekçi Partisi, 12 Şubat 1978'de Birinci Büyük Kongresini topladı. (bk. *Solda Birlik için TEP Birinci Büyük Kongresi Siyasi Rapor, Çalışma Raporu, Kararlar*, Emekçi Yayınları, İstanbul 1978; ayrıca bk. *Bağımsız Türkiye*, Sayı 42,43) NATO, AET Kıbrıs, Filistin, Faşizm, Siyasal Haklar, Sendikal Haklar konularında kararlar alan Kongre, Kürt ulus sorununa ilişkin bir karar almadır. (a.g.e. ss.77-84) Buna rağmen son zamanlarda, Kürt ulus sorunu üzerinde daha ciddi bir biçimde durulduğu da dikkate değerdır.

## ***B. Kürt Sorunu Karşısında Milli Demokratik Devrim - Sosyalist Devrim Tartışmasının Anlamı***

1971'den önce, Türk "sosyalist" hareketinin, en önemli tartışma konusu, Milli Demokratik Devrim - Sosyalist Devrim ikilemi etrafında idi. Bu tezlerin ikisinin de Kürt ulus sorununu dikkate alan tarafları yoktu. Şöyle ki: Milli Demokratik Devrim, "Türk millisi" esasına dayanıyordu. Ve feodalizme karşı olduğunu bildiriyordu. Milli Demokratik Devrim anlayışının varlığını savunduğu feodal ilişkiler ise, özellikle Doğuda, yani Kürtlerin yaşadığı bölgelerde, Kürdistan'da idi. Feodal ilişkilerin çözülmesi ise, ulusal hareketin boyutlanmasını sağlıyordu. Kürt toplumu üzerinde, Kemalizmin en yakın işbirlikçileri ve ajanları olan şeyhlerin ve ağaların etkinliği kalkıkça ulusal hareket güç kazanıyordu. Kitle haberleşme araçlarının gelişmesi, Kürtlerin, dünyada, Orta-doğu'da ve Türkiye'de kendi politik ve toplumsal statüleri hakkında günden güne bilinçlenmelerine neden oluyordu. "Türk millisi" esasını kabul eden Milli Demokratik Devrim anlayışı ise, Kürt ulusal hareketine, bu hareketin yoğunluk kazanmasına karşı idi. Çünkü Milli Demokratik Devrim resmî ideoloji çerçevesinde, "Türk millisi" esasına göre geliştiriliyordu. Bu, Milli Demokratik Devrim ile (yani Türkiye'de savunulan şekli ile) Kürt ulus hareketi arasında uzlaşmaz bir çelişmenin varlığını ortaya koyar.

Bu tez, Türkiye Emekçi Partisi ve yayın organı *Bağımsız Türkiye* tarafından Kürt ulus sorunu konusunda, önemli açıklamalar getirmeden bugün de devam ettirililmektedir.<sup>(181)</sup>

Sosyalist Devrim görüşünü savunanlara göre ise, Türkiye'de, 1923'ten itibaren, demokratik devrim yapılmış ve bu süreç tamamlanmıştır. Önümüzdeki aşama, sosyalist devrim aşamasıdır. Bu anlayışın da Kürt ulus olgusu ile en ufak bir bağı yoktu. Zira, 1923'ten itibaren Kürt ulusu Kemalistler tarafından (TİP Kemalistlerin demokratik devrimi gerçekleştirdiklerini söylüyor) boyunduruk altına alındığı halde, her türlü ulusal ve demokratik hakları gasbedildiği halde, Demokratik Devrimin gerçekleştiğini kabul ediyordu. Kürt ulusuna vurulan böylesine bir sömürgeci boyunduruğu görmeden, bu olguyu hiçe sayarak, "Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm" mücadelesi yapıyordu. Başka bir ulusu ezen ulus nasıl bağımsız olabilir? Kürt ulusuna vurulan bu sömürgeci boyunduruk ortadayken Türk ulusu nasıl bağımsız olacaktır? Kürt ulusunun gasbedilmiş ulusal ve demokratik haklarını programlaştırmayan, bunu gözardı eden bir "demokrasi", nasıl bir demokrasidir? Anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadeleyi hiçe sayan, bir sosyalizm mücadelesi söz konusu olabilir mi?

Bu bakımlardan iki tez de Kürt ulus olgusunu dikkate almamıştır. Gözardı etmiştir. Resmî ideolojiye uygun olarak yok saymıştır. Üretilen bilgiler somut koşulların somut tahlili değildir.

Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, Kürt ulus sorununun temel çıkış noktasını meydana getiren Kürdistan üzerindeki Lozan emperyalist bölüşüm mücadelesinden kati surette bahsetmediği, bu konuda bilinçli olarak suskunluk içine girdiği bilinen bir durumdur. Fakat, Kemalistlerin, İngiliz ve Fransız emperyalizmiyle, Kürdistan ve Kürt ulusunu bölme mücadelelerine hiç ses çıkarmayan Türk "sosyalist"lerinin, Kürt ulusal mücadelesine saldırıda son derece hassas oldukları da yine bilinen bir durumdur. Daha 1925 yıllarında, Orak'lı Çekiç'li dergilerin, "şeriat devleti kurulmak isteniyor, gericilik olayı" diye, Şeyh Said ve arkadaşlarına saldırırken, derginin başka bir sayfasında da tam boy olarak "Mevlid" ilanları verdiği yine bilinmektedir.<sup>(182)</sup> Kürdistan'ı ve Kürt ulusunu, İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile birlikte parçalayan Kemalistleri alkışlayan, "Gazi"ye övgüler düzen, Orak-Çekiç, dergileri, Kürtler hakkında son derece çirkin, bir solcuya asla yakışmayacak ifadeler kullanmışlardır. Orak-Çekiç'in 5, 6 ve 7. sayıları Kürt ulusuna karşı Kemalistleri kıskırtan yazılarla doludur. Bu haberlerden bir iki tanesi şöyledir:

"... Ankara Büyük Meclisinde, *müfrid sol burjuvazînin* tırnakları, kafasına kurunu vustayı (ortaçağı) dolamış yobazların girtlağına yapıştı."

"... Yobazların sarıkları yobaz zümresine kefen olmalı! Yobazlarıyla, ağalarıyla, şeyhleriyle, halifeleriyle, sultanlarıyla birlikte kahrolsun derebeylik! İrtica ve derebeyliğe karşı mücadele için köylüler (köylü meclisleri) ameleler (sendikalar) etrafında teşkilatlanmalıdırlar."

"... *Ekalliyet milletlerin serdergelerini* ayaklandırmak, eski bir İngiliz ve Rus oyunudur."<sup>(183)</sup>

1925'te Orak-Çekiç Dergisinin tutumu bu. Bu tutum ile, 1976'larda, Şeyh Mahmut Berzenci'nin eylemini suçlayan, "bir şeyhin İngiliz kıskırtması eylemi" diye belirleyen Mihri Belli'nin tutumu arasında çok az bir fark vardır. Bu fark nitelik farkı değildir. Halbuki Şeyh Mahmut Berzenci'nin çıkışı hakkında Türkiye Emekçi Partisi hiçbir ciddi bilgiye sahip değildir. Buna rağmen hiç bilmediği bir konu üzerinde cesaretle suçlamaya girişebilmektedir. Çünkü bu Kemalizmin Türk "solu"na ve Türk "sosyalist" hareketine aşladığı temel bir alışkanlıktır. Bu konular üzerinde, *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi: 1915-1925* isimli araştırmada etraflı bir şekilde durulacaktır. Yalnız emperyalist bölüşüme varan ve ondan sonra meydana gelen olayları, bilim yöntemi gereğince ele alıp değerlendirmenin büyük bir zaruret olduğunu bir kere daha belirtelim.

Bütün bunların nedeni nedir? Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Kürt ulus sorunu konusundaki temel yanlışını neden sürdürüyor? Bu konudaki suskunluk nedendir? Suskunluğun ve yanlışın sürdürülmesi kimlerin talebidir? Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Kürt ulus sorununu neden zaman ve mekân boyutu içinde ele almıyor? Kürt ulus sorununda temel belirleyici öge olan, Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun bölünüp parçalanması, emperyalist bölüşüm mücadelesi neden ele alınmıyor? Bu ilişkiler bilim yönteminin araçları ile çözümlenmiyor? Biz bunun bir unutkanlık, bir ihmal, bir dalgınlık, bir kaza olduğu kanısında değiliz. Bu Türk "solu"nda ve Türk "sosyalist" hareketinde bilinçle sürdürülen bir taktiktir, tavidir. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, kendi burjuvazisi karşısında meşruiyet kazanabilmek ve bu meşruiyetini sürdürebilmek için, Kürt ulus sorununun çözümlenmesinden vazgeçmiştir. Bu konuda büyük bir suskunluk içindedir. Temel yanlış, Kürt ulus sorununu zaman ve mekân boyutu içinde ele almama, Kürdistan'a emperyalizm ve

işbirlikçileri tarafından uygulanan böl ve yönet politikasını ve uygulamasını tartışmama siyasetini aynen sürdürmektedir.

Suskunluk kimin talebidir? Temelde duran ve en belirleyici olguya ilişkin bakış açısındaki yanlışın sürdürülmesi kimin talebidir? Kürt ulusunun böyle bir yanlış bilgiye ve bu bilginin uygulaması olan politikalara ihtiyacı yoktur. Hele Türk işçi sınıfının, Türk ve Kürt emekçi yığınlarının yanlış bilgilere, suskunluklara ihtiyacı olamaz. Emekçi yığınların sahip olmak istedikleri, birinci planda, en başta sahip olmak istedikleri şey, somut gerçekler hakkında bilgidir. Örneğin Kürt ulusunun ulusal varlığı hakkında bilgi. Ve somut gerçekler hakkında bilgi. Örneğin Kürt ulus olgusu hakkında, olgulara dayalı, zaman ve mekân boyutunda ele alınmış, öteki olgularla meydana getirdiği ilişkiler, onları etkilemesi ve onlardan etkilenmesi araştırılmış, iç ve dış dinamikleri, iç ve dış bağlantıları, çelişme ve değişimleri tesbit edilmiş bütünsel bir bilgi. Emekçi yığınların, işçi sınıfının, en başta, birinci planda ihtiyaç duyduğu bu tür bilgilerdir. Çünkü işçi sınıfı ve öteki emekçi yığınlar sadece dünyayı kavramakla yetinemezler. Onların, aynı zamanda dünyayı değiştirme görevleri de vardır. Dünyayı kavramanın ötesinde, onu değiştirme görevleri de olan emekçi yığınların sahip olmak isteyecekleri, asla vazgeçemeyecekleri şey ise, değiştirecekleri şey (varlık) hakkında sağlam bilgilerdir. Demek ki, Kürt ulus sorunu konusunda, sürdürülen suskunluk, yanlışta ısrar emekçi yığınların talebi olamaz. O halde bu kimin talebidir? Suskunlukları, yanlışın sürdürülmesinde ısrar edilmesini, Kürdistan üzerinde emperyalist bölüşüm mücadelesinin kesinlikle tartışılmamasını, bu tartışmalardan uzak durulmasını kim istemektedir?

Gayet açık. Bu Türk burjuvazisinin talebidir. İri kıyım sivil-asker bürokratlarının talebidir. Ve bunların Kürdistan'daki yerli işbirlikçilerinin, ajanlaştırılmış işbirlikçilerinin talebidir. Türk burjuvazisinin, iri kıyım sivil-asker bürokratlarının özelliği nedir? Bunlar Kürdistan üzerinde sömürge statüsünün aynen sürdürülmesini<sup>(184)</sup> istemektedirler. Bu konuda şart ve tercih kabul edilmemesini istemektedirler. Bunların fikir ve eylemleri, ırkçı, sömürgeci, ilhakçı, asimilasyoncu bir öze sahiptir. Ve bunun en doğru, en insani, en bilimsel, bir bilgi ve uygulama olduğunu öne sürmektedirler. İşte Kürt ulus sorununda suskunluk içine giren, temeldeki yanlışın sürdürülmesinde ısrar eden Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi bir yerde bütün bu fikir ve eylemlerin koruyuculuğunu, gizleyiciliğini yapmaktadır. Türk devleti 55 seneyi aşkın bir zamandır, Kürdistan'la ilgili bütün bilgilere ambargo koymuştur. Belgeler hasıraltı edilmiştir, gizli tutulmaktadır. Veya yok edilmiştir. İşte bu konuda Türk devletinin istediği suskunluk, bu konunun üzerine varmamak, eleştirmemek, başka alanlarda da olduğu gibi sürdürülmektedir. Daha önceleri, Türk üniversitesinin, bu suskunluğu sürdüren, yanlışın bilimsel tahliline asla girişmeyen kurumların başında yer aldığını belirtmiştik. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi de bu suskunluğu ve yanlışın üzerine varmama tavrını sürdürüyor. Yanlışın aynen sürmesi, hiçbir zaman üzerine varılmaması Kürdistan'ı sömürge düzeyinde tutan devletlerin politik kararları sonucudur. Bunun gibi yanlışın çözümlenmemesi, bilimsel bir şekilde ele alınmaması yine politik bir nedeni gerektirmektedir. Bu politik nedenin, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, kendi sömürgeci burjuvazisi karşısında meşruiyet sağlamak olduğunu belirtmiştik. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi Kürt ulus sorununun bilimsel çözümüne yaklaşmayarak, yani Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesini ve daha sonra meydana gelen olayları anlatmayarak kendi sömürgeci burjuvazisine şunu demek

istiyor: "Her ne kadar, proletarya diktatörlüğünden bahsetsek, sınıf mücadelelerini anlatsak, kahrolsun burjuvazi desek, ulusal kurtuluş savaşlarından söz etsek de, senin en hassas olduğun meselede susuyoruz, senin gibi düşünüyoruz. Lozan'ı aynen senin anladığın gibi anlıyoruz, senin gibi övüyoruz." Bu, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi ile Türk burjuvazisi, sivil-asker bürokratları arasında sözlü bir anlaşmadır. Türk burjuvazisinin böyle bir suskunluk vaadinden sonra, Türk "solu"ndan ve Türk "sosyalist" hareketinden daha başka ne talepleri olabilir?

Lenin, "Bir yenilgiye veya yanlış rahatça gözleri kapayıp susmak yenilgiye uğramaktan ve yanlış yapmaktan çok daha vahimdir" demektedir.<sup>(185)</sup> Çünkü bir yanlışın söz etmemek, yanlışın temellerini araştırmamak bilimsel çözümlemesini yapmamak, yanlışın sürüp gitmesini sağlamak demektir. Yanlış sürüp gittiği zaman, ondan sağlanan politik yararlar da, burjuvazi karşısındaki meşruiyet sürüp gidecektir. Bu bakımdan tarihsel büyük yanlışın sürüp gitmesi, bir unutkanlık, ihmalkârlık, veya dalgınlık eseri değildir. Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesinin bilim yöntemi gereğince anlatılmaması, olayın sınıfsal anlamının, uluslararası planda ve Orta-doğu'da taşıdığı anlamın belirtilmemesi, İngiliz ve Fransız emperyalizminin çıkarlarıyla Kemalist çıkarların birbirleriyle nasıl uyduğu belirlenmemesi, bir ihmalkârlık, bir dalgınlık, bir unutkanlık olamaz. Bu Türk burjuvazisi ile Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi arasında mevcut sözlü anlaşmanın sürüp gitmesi içindir. Bu durum gereğince, Türkiye'de hiç kimse, hiçbir örgüt, Lozan konusunda olgulara dayalı, bilimsel bir tahlil getirmemiştir. Bu konuda, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, kendi burjuvazisinden farklı bir düşüncesi yoktur. "Dünyada emperyalizme karşı ilk ulusal kurtuluş savaşını veren biziz, Kemalist ordudur. Kemalizm, bütün ezilen mazlum uluslara, şarkın köle uluslarına ışık tutmuştur..." Halbuki fiili durum, yaşanmış hayat ise, Kemalistlerin, İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile ortaklık ederek, onlarla müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemlerde bulunarak, Kürdistan'ın parçalanmasına katıldığını, Kürt ulusunun bölünüp idare edilmesi sürecinin en etkin elemanlarından biri olduğunu göstermektedir. Kürt ulusunun kendi kaderini tayin için giriştiği bütün eylemleri kanla boğduğunu göstermektedir.

Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, "dünyada emperyalizme karşı, ilk ulusal kurtuluş savaşını biz verdik, bütün mazlum uluslara örnek olduk..." diye her zaman övünmüştür. Şimdi de övünmektedir. Fakat yaşanmış hayatı fiili durumu değerlendirmekten bilinçli olarak kaçınmaktadır. Çünkü fiili durumda, İngiliz ve Fransız emperyalizminin işbirlikçiliği, Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun bölünüp yönetilmesi, köleleştirilmesi ve sömürgeleştirilmesi vardır.

Bu anlatılanlardan şöyle bir sonuç çıkmaktadır: Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Türkiye'nin öz sorunları, özel olarak Kürt ulus sorunu konusunda bilimsel bir tahlil getirmemiştir. Kendi burjuvazisinin, sivil-asker bürokratlarının görüşlerinin, yani resmî ideolojinin etki alanı içinde kalmıştır. Ama, bu arada başka toplumlar hakkında, eski çağlar hakkında, bilimsel çözümlemeler yapmış olabilir. Örneğin Vietnam, Angola, Filistin... vs. gibi bölgelerdeki ulusal kurtuluş savaşları konusunda böyle davranmış olabilir. Fakat Kürt ulus sorununa yaklaşmamak konusunda büyük bir kararlılık içindedir. Halbuki, Vietnam'a, Angola'ya, Filistin'e istenildiği kadar "selam" gönderilsin, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin oraları etkileme olanağı çok azdır. Halbuki, Kürt ulus hareketi konusunda takınılan tavır, hareketi çok yakından etkilemektedir. Çünkü Kürt

ulusunun büyük bir kesimi ile aynı siyasi sınırlar içinde yaşıyor.

Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Kürt ulus sorunu konusuna, bilimsel bir yönden yaklaşmayınca, kendi burjuvazisinin, sivil-asker iri kıyım bürokratlarının, görüşlerini tekrarlamaktan başka hiçbir şey yapmamıştır. Kürt ulusal direnmelerini daima "gericilik" olarak değerlendirmiştir. Kürdistan'ın emperyalistler tarafından bölünüp idare edilmesini daima gözlerden ve dikkatlerden uzak tutmaya çalışmış, Kürt ulusal direnmelerini, kendi kaderini tayin için girişilen eylemleri emperyalizmin kışkırtması olarak ifade etmiştir. Aslında, *imzalandığı andan itibaren yürürlükten kaldırılan Sevr'i*, kendi burjuvazisi ile birlikte yerden yere vurmuş, 55 seneye yakın bir zamandır yürürlükte olan Lozan'ı yine kendi burjuvazisi ile birlikte göklere çıkarmıştır. Darağaçlarında, sürgünlerde, özel siyasal mahkemelerde, zindanlarda, mücadele veren Kürtleri daima küçümsemiş, "Kürt gericiliği" demiş, bu eylemlerin sahipleri Kemalistleri "devrimci, ilerici" diye alkışlamıştır. *Böylece, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, "Kürt gericiliği"ne karşı çıkma adı altında, kendi burjuvazisinin, sivil-asker iri kıyım bürokratların yani resmî ideolojinin, yani Türk gericiliğinin safında yerini almıştır, o halde Türk solu sömürgeci sol olarak gelişmiştir.* Yukarıdan beri oluşturulan bu tahlillerden çıkarılan sonuç budur. Bu durumu birkaç olgu aracılığı ile göstermede ve biraz daha somutlaştırmada yarar vardır.

## C. Mehmet Ali Aybar ve "Kapattırılan TİP"

1. Türkiye İşçi Partisi, Ekim 1970'de toplanan Dördüncü Büyük Kongresinde, ulusal sorun ile ilgili bazı kararlar aldı. Bu kararlarda kısaca, Kürt halkının varlığı kabul ediliyor, doğunun geri kalması ile orada yaşayan nüfusun etnik özellikleri arasında ilişkiler kuruluyordu. Karar şu idi:

"... VIII. Türkiye İşçi Partisi, 4. Büyük Kongresi,

— Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu,

— Kürt halkı üzerinde, baştan beri, hakim sınıfların faşist iktidarlarının, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen, baskı, terör ve asimilasyon politikası uyguladıklarını,

— Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla geri kalmış olmasının nedenlerinden birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini gözönüne alan, hakim sınıf iktidarlarının, güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu,

— Bu nedenle, "Doğu sorunu"nu bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hakim sınıf iktidarlarının şöven-milliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını,

— Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün anti-demokratik, faşist baskıcı, şöven-milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu,

— Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve gerçekleştirme mücadelesi ile işçi sınıfının ve onun öncü örgütü partimizin öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek bir devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistlerinin parti içinde omuz omuza çalışmalarının gerektiğini,

— Kürt halkına karşı uygulanan ırkçı-milliyetçi şöven burjuva ideolojisinin, partililer, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin ve gelişmesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu,

— Partinin, Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder."<sup>(186)</sup>

2. Bu kararlardan dolayı Anayasa Mahkemesince, Türkiye İşçi Partisi hakkında soruşturma açıldı. Ve Parti 1971'de Sıkıyönetim döneminde kapatıldı.<sup>(187)</sup>

3. Fakat, TİP yöneticileri, Dördüncü Büyük Kongrede aldıkları kararı, Anayasa Mahkemesinde savunmadı. Aldığı kararlardan pişmanlık duydu, geriye dönüş yaptı. Tamamen resmî ideoloji çerçevesi içinde bir savunma yaptı. TİP Yöneticileri şöyle diyorlardı:

"... Gerçekten de Türkiye İşçi Partisi, hiçbir zaman Kürt asıllı vatandaşlarımız için azınlık hakkı veya statüsü istememiş, yalnızca bu yurttaşlarımıza uygulanan Anayasa dışı baskıların kaldırılmasını talep etmiştir. Kaldı ki, kongre karar tasarısı komisyonu üyeleri, Hüseyin Ergün ve Necati Erel Yazıcıoğlu'nun, Başsavcılıkta verdikleri ifadede Kürtlerin azınlık haklarına sahip olmaları gerektiği yolundaki bir düşünceyi ileri sürmedikleri, süremeyecekleri açıktır. Her iki karar tasarısı komisyonu üyesi de *tabii asimilasyona taraftar olduklarını* beyan etmişler, partilerinin ve kendilerinin değil ayrılma hakkına, azınlık statüsüne dahi karşı olduklarını belirtmişlerdir."<sup>(188)</sup>

"... Sırası gelmişken burada bir parantez açarak belirtmek isterim ki, sözkonusu bildiriden, yukarıda aldığım son ibarede, 'Kürt halkı anayasanın kendisine tanıdığı haklardan mahrum kalmakta devam edecek', sözlerinden, bir bilirkşi raporunda iddia edildiği gibi, Kürt halkı için *halk olarak* özel haklar istendiği sonucu hiçbir mantık kuralına göre çıkarılamaz... Anayasanın tanıdığı hakları söz konusu ettiğimize göre, Anayasada Kürt asıllı yurttaşlarımıza *hak olarak*, ayrı bir toplumsal bütün anlamında, ayrıca özel haklar tanımadığına göre, Kürt halkına, *halk olarak*, ayrı haklar tanınmasını önerdiğimiz sonucu nasıl çıkarılabilir?"<sup>(189)</sup>

Görüldüğü gibi TİP, 1970, Dördüncü Büyük Kongre kararlarından, tamamen geriye döndükleri, tamamıyla resmî ideoloji çerçevesi içinde savunma yapıkları halde, Parti kapatılmıştır. Liderleri de Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde, resmî ideoloji karşısında sürdürdükleri bütün yaranmalara rağmen yargılanmış ve ağır cezalara çarptırılmıştır.

4. Türkiye İşçi Partisi, Behice Boran'ın liderliğinde, Nisan 1975'te yeniden kuruldu. Genel Başkanlığa, yine Behice Boran getirildi.<sup>(190)</sup> Fakat, daha önceki kısımlarda belirttiğimiz gibi, Kürt ulus meselesini, resmî ideoloji ile iyice bütünleşerek görmez oldu, konuşmaz oldu. Fakat geriye dönüşü ile ilgili olarak da tek bir satır özeleştirisi yapmadı.

5. 12 Mart'tan sonra TİP hakkında birçok eleştiriler yapıldı.<sup>(191)</sup> Bu eleştiriler, TİP kurulduktan sonra daha yoğun bir biçimde devam etti.<sup>(192)</sup> Fakat bu yazıların hiçbirinde, TİP, Dördüncü Büyük Kongrede Milli Mesele konusunda aldığı kararından, tam anlamıyla dönüş yaptığından dolayı eleştirilmedi. Bu Kürt ulus sorunu konusunda, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin aşağı yukarı aynı düşünceye sahip olduğunu gösterir. Gerçekten, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin çeşitli fraksiyonları arasındaki en önemli ortak noktanın, Kürt ulus sorununa karşı, resmî ideoloji çerçevesinde hareket etmek olduğu söylenebilir.<sup>(193)</sup>

6. Bu arada, Türkiye Sosyalist Partisi (daha sonra adı Sosyalist Devrim Partisi olarak değiştirildi) Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın, TİP'e karşı çok daha farklı bir eleştiri

yöneltiğini görüyoruz. Türkiye Sosyalist Devrim Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'a göre, TİP kapatılmış değil, "*kapattırılmış*"tır. Bu bakımdan Mehmet Ali Aybar, TİP'ten, Anayasa Mahkemesince kapatılmış TİP olarak değil, Anayasa Mahkemesince "*kapattırılan TİP*" olarak söz etmektedir. Mehmet Ali Aybar şöyle demektedir:

"... Ama, 4. Büyük Kongrede asıl, TİP'in *kapattırılması* sonucunu doğuran bir başka karar alınmıştır. Yeni yöneticiler bu kararla, TİP'i göz göre göre mayın tarlasına itmişlerdir. Gerçekten Siyasal Partiler Yasasının 89. maddesi, '*Siyasal Partiler, Türkiye Cumhuriyeti üzerinde milli veya kültür farklılıklarına, yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler...*' der. Aynı yasanın 112. maddesi, 89. maddedeki yasaklara uymayan partilerin, Anayasa Mahkemesince kapatılacağını yazar... Oysa Dördüncü Büyük Kongreye böyle bir karar *aldırılmış* ve *TİP'in kapatılmasına* olanak verilmiştir. Ve 9 yılda iğneyle kuyu kazarcasına, emekçilerin dışlarından tırnaklarından artırdıkları küçük küçük katkılarla yoktan varedilen TİP- muhalefet grubunun bir yıllık yönetiminde, maddi manevi varlığını yitirerek tarih sahnesinden silinmiştir."<sup>(194)</sup>

Sosyalist Devrim Partisi'nin yayın organı *Sosyalist Yarın* Dergisinde yayınlanan başka bir yazıda da şöyle denilmektedir:

"... Bir kez daha hatırlatalım: TİP Siyasi Partiler Yasasının 89. maddesindeki, '*Siyasal Partiler Türkiye Cumhuriyeti üzerinde milli veya kültür farklılıklarına yahut dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler*' açık hükmüne aykırı olarak, Dördüncü Büyük Kongrede alınan kararlar yüzünden kapatılmıştır.

Parti yönetmek, en azından okur yazar olmak, Siyasal Partiler yasasını iyice bilmekle mümkündür. Hele sosyalist olmak, büyük sorumluluk isteyen zor bir iştir."<sup>(195)</sup>

Nitekim TİP'in kapatılmasına dair Anayasa Mahkemesi kararında aynen şöyle denmektedir: '... Sonra birtakım düşman kişilerin partiyi yıkmak istedikleri de savunmalarda ve parti genel başkanının sözlü açıklamalarında açıkça bildirilmiştir. Bu düşmanların bir kararın yeterince açık yazılmamış olmasından yıkıcı istekleri doğrultusunda yararlanacakları, kolayca akla gelebilir. Verilecek Kongre kararına özellikle kendilerinin kınadığını söyledikleri burjuva-kürt milliyetçiliği doğrultusunda bir anlam verilmesine ve parti düşmanlarının kararın yazılışından yararlanabilmelerine engel olma, eğer bu kararla yalnızca Anayasa sınırları içinde Anayasanın tanıdığı hak ve özgürlüklerin gerçekten tanınmasını ve uygulanmasını istiyor idiyse, burjuva Kürt milliyetçiliğinin istekleri doğrultusunda herhangi bir yoruma bütün kapıları kapayacak ve hatta böyle bir akımı yerecek biçimde bir yazış biçimi benimsemeleri zorunluymak üzere düşünmemiş'. "<sup>(196)</sup>

Görüldüğü gibi *Sosyalist Yarın* Dergisi, Türkiye İşçi Partisi'ni, Anayasa Mahkemesi kararına dayanarak, yani o karardaki görüşleri benimseyerek, kararı delil sayarak suçlamaktadır. Güya, "Anayasa Mahkemesi ilerici-devrimci bir kurum olduğu için burjuva Kürt milliyetçiliğine müsaade etmez, burjuva Kürt milliyetçiliği gerici" imiş. Bir kere Anayasa Mahkemesinin ve *Sosyalist Yarın* Dergisinin anladığı gibi, burjuva Kürt

milliyetçiliği diye bir akım yoktur. Çünkü sömürgeci boyunduruk altındaki Kürdistan'da özel olarak da Türkiye'deki kesiminde "Kürt burjuvazisi" yoktur. Burjuvazisi olan ulus siyasal bakımdan bağımsız bir ulustur. Türk burjuvazisi, Arap burjuvazisi, Yunan burjuvazisi, İspanyol burjuvazisi vs. bağımsız devletleri olduğu için burjuvazidirler. Kuşkusuz sömürgeci boyunduruk altındaki ülkelerde de ticaret yapanlar, sömürgeci burjuvazinin ürettiği malların aracılığı, komisyonculuğunu yapanlar vardır. Veya, tarımda kapitalist ilişkileri geliştirerek burjuvallaşanlar vardır. Bunlar ancak, ezen ulusa karşı, ulusal, siyasal talepler ileri sürdüğü, yani kendi adına karar verme sürecine girdiği zaman ezilen ulus burjuvazisi olabilir. Türkiye'de ise, henüz Kürtler adına bütün ekonomik, toplumsal ve kültürel kararlar Türk burjuvazisi tarafından verilmektedir. Objektif bakımdan Kürt oldukları halde, Kürtlüğünü reddederek, inkar ederek, ajanlaşarak, Türk devletinin çeşitli olanaklarından yararlanan kişileri veya sınıfları, artık "Kürt egemen sınıfları" değil, "Türk egemen sınıfları" içinde mütalaa etmek gerekir.<sup>(197)</sup>

Bundan çok daha önemli olarak, partinin kapatılma gerekçesinin kati surette, *Sosyalist Yarın* Dergisinin ifade ettiği gerekçe olmadığını belirtmekte yarar vardır. Parti Kürt ulus sorununu, Türk Siyasal Partiler sistemine getirdiği için kapatılmıştır. Yani sömürgeci devletin, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın temel bir politikasına ters düştüğü için kapatılmıştır.

Birkaç kere söyledik: Bir kere daha belirtelim: Türk Devletin Kürdistan'la ilgili dört temel politikası vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kürdistan sorununu, Türk siyasal partiler sistemine bulaştırmamak,
2. Kürdistan sorununun araştırılmasını, incelenmesini, üniversitelerden mümkün olduğu kadar tecrid etmek,
3. Yargılamaları mümkün olduğu kadar gizli yapmak, ne iddialar, ne savunmalar hakkında kitle haberleşme araçlarına bilgi sızdırmamak,
4. Sorunun ne olduğu, eni-boyu hakkında yapılacak tartışmalara kati surette izin vermemek, **fakat**, bunu halk yığınlarına, daima, bir "öcü" olarak, bir "bilinmezlik" içinde sunmaya gayret etmek. Örneğin, "**Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü**" sözü sık sık kullanıldığı halde, devlet, ülke, millet, bütünlük, birlik... (birlik nasıl meydana gelmiş?) gibi kavramların açıklığa kavuşturulmasına engel olmak.

Görüldüğü gibi, TİP, "Kürt-burjuva" milliyetçiliği yaptığı için değil, sömürgeci devletin, Kürdistan'la ilgili olarak saptadığı ve uyguladığı temel politikanın birincisine aykırı bir eylemde bulunduğu için, Kürt ulus sorununu programlaştırma ihtiyacını duyduğu ve bunu, yüksek sesle ifade ettiği için kapatılmıştır. Bu tahlilden çıkarılacak sonuç, "o halde bu sorunla hiç ilgilenmeyelim, ilgilendiğimiz zaman partimiz gene kapatılır" değildir. Bu sorunu programlaştırıp üzerine üzerine gitmektir. Anayasa Mahkemesinin ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı niteliğini deşifre etmektir. Zira ülkede sömürgeci boyunduruk altında yaşayan bir ulus varsa, bu olguyu görmeden, bunu hiçe sayarak "demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm" mücadelesi yapmak bir aldatmacadır. Türk burjuvazisinin, Kürt ulusuna karşı sürdürdüğü sömürgeci boyunduruk karşısında sessiz sedasız kalarak, bunu hiç görmeyerek, (yani burjuvazinin istediği biçimde davranarak) yürütülen sosyalizm mücadelesi, ancak, onun yani burjuvazinin izin verdiği kadar olur. Öte yandan işçi sınıfının ezilen halkların

anti-sömürgeci mücadelesi bakımından da görevleri olduğu unutulmamalıdır.

Bütün bunlardan dolayı, TİP, "Kürt sorunu konusunda karar alıp partiyi *kapattırdı*," diye değil, Türk burjuvazisinden özür dileyerek kararından geri döndüğü, burjuvazinin istediği suskunluk politikasını benimsediği için eleştirilmelidir. Partinin kapatılma gerekçesi, Anayasa Mahkemesinin kararında gayet açık bir biçimde ortaya konmuştur.

"... Bir partinin, siyasal eyleme yönelmiş bir kararı, bilimsel bir toplantıya sunulan bir bildiri ya da bilimsel bir kurulun bilimsel bir açıdan incelediği konuda verdiği bir karar karar değildir."<sup>(198)</sup>

Anayasa Mahkemesinin bu tesbiti çok ilginçtir. Anlaşıldığı üzere, Anayasa Mahkemesi, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan vatandaşlar sorununda" bilimsel (!) çalışmalar yapılabilceğini, **ancak, tartışmaların, halk yığınları önünde yapılmasının**, kesinlikle önüne geçilmesi gerektiği, aksi halde, ilgili partinin kapatılacağını söylüyor.

Durum gayet açık. Anayasa Mahkemesi, sömürgeci Türk devletinin Kürdistan üzerindeki boyunduruğunun en önemli halkalarından biridir. Bu bakımdan tartışmaların halk yığınları önünde yapılmasından, yani kitlelerin bilinçlenmesinden korkuyor. Çünkü, "gerçeğe", doğru bilgilere ihtiyacı olan kitlelerdir. Emekçi yığınlardır. Yanlış bilgilere, suskunluğa, karanlığa ise, egemen sınıfların, gerici güçlerin ihtiyacı vardır. O halde sosyalist kişilerin, veya kuruluşların, Kürt ulus sorununu ele almaları, programlaşmalarını, büyük bir görev olarak karşıya çıkmaktadır. Fakat, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi kendi burjuvazisi ile yaptığı bu sözlü ittifakı bozup tam anlamıyla sosyalizmi benimsemediği sürece bu konuda sağlam yaklaşımlarda bulunamaz. Sömürgeci sol olma niteliklerinden arınmadıkça, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde başarılı olamaz.

Bütün bunların ötesinde, Sosyalist Devrim Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ı ve *Sosyalist Yarın* Dergisini, bir açıdan daha eleştirmek gerekir. O da şu: Bilindiği gibi Mehmet Ali Aybar, bürokrasiye karşı bir kişi olarak bilinir. Mehmet Ali Aybar bürokrasiyi hakim sınıflar içinde mütalaa eder.<sup>(199)</sup> Fakat bürokrasinin en has kurumlarından olan Anayasa Mahkemesinin, (böylesine ırkçı ve sömürgeci bir kararda olduğu halde) kararına dayanması, başkalarını eleştirmek için onu benimsemesi kendi düşünceleri içinde de tutarlı olmadığını gösterir. Gerçi Atatürk, Atatürkçülük<sup>(200)</sup> konusunda söyledikleri de aynı biçimde değerlendirilebilir. Fakat Anayasa Mahkemesinin kararına böylesine sarılması, Kürt ulus olgusunu kabul etmeyerek, reddederek, fikir üretmeye çalışırken, derin açmazlarını ve çelişmelerini göstermesi bakımından ilgi çekici bir örnektir. Kürt ulus olgusunu kabul etmeyerek, reddederek "sosyalizm" yapanlar böyle bir açmazdan ve çelişmeden hiçbir zaman kurtulamazlar.

## **D. Halkın Sesi Dergisinin Basına Özgürlük Kampanyası, Komal ve Rızgari Olayı**

*Halkın Sesi* Dergisi, 30 Mart 1976 tarihli 50. sayısında, "Basına Özgürlük" kampanyası açmıştır. Hangi dergilere, hangi yayınevlerine, hangi gazetelere baskı yapıldığını da kapağında birer birer göstermiştir. Bu dergiler şunlardır: *Halkın Sesi*, *Halkın Kurtuluşu*, *Devrimci Gençlik*, *Emekçi*, *Özgürlük Yolu*, *Sosyalist Yol*, *Özgürlük İçin Direniş*, *Özgür*, *Gençlik Yıldızı*.

*Halkın Sesi*'nin Basına Özgürlük Kampanyasında, baskı yapıldığı ifade edilen yayınevleri de şunlar: *Sol Yayınları*, *Bora Yayınları*, *Aydınlık Yayınları*, *Koral Yayınları*, *May Yayınları*, *Ser Yayınları*.

Bu arada baskı yapıldığı iddia edilen gazetelerin adları da veriliyor: Bunlar, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Barış*, *Politika*, *Yeni Halkçı*, *İlür Söke*, *Demokrat İzmir*.

Görüldüğü gibi burada ne Komal Yayınevinin, ne de Rızgari'nin adlarına yer verilmiyor.<sup>(201)</sup> Halbuki o sırada, (Mart 1976) Komal Yayınevinin, çıkarmış olduğu 9 kitaptan 4 tanesi toplatılmış, birisi hakkında da toplatılmadan dava sürdürülüyordu. İlk sayısı 21 Mart 1976'da yayınlanan *Rızgari* Dergisi, dergiler henüz matbaada iken toplatılmış, Yazı İşleri Müdürü de o gün hapishaneye gönderilmişti. *Halkın Sesi* Dergisinin Komal Yayınevinden, *Rızgari* Dergisinden elbette haberi vardı. Nitekim aynı derginin beşinci sayifesinde yayınlanan fotoğraftan, *Rızgari*'den haberdar olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Baskı konusundaki fiili durum ise şu idi: Örneğin, Ankara'da, Etilik'ten Necatibey Caddesine kadar ulaşan yolda, 18 adet gazete ve dergi satan büfe var. Gazete ve dergi satan büfeden 14 tanesi, *Halkın Sesi*, *Halkın Kurtuluşu*, *Devrimci Gençlik* gibi dergileri, *Sebil*, *Yeniden Milli Mücadele*, *Meydan*, *Vesika*, *Bozkurt*, *Devlet* gibi dergilerle birlikte sergiliyor ve rahatça satıyordu. Geriye kalan 4 büfe sadece gazete satıyor, hiçbir dergiyi satmıyordu. Amacımız bu dergilere baskı yapılmadığını ifade etmek değil. Yapıldığı ifade edilen baskıların, dergilerin matbaalarda basılmasını, dağıtılmasını, sağ dergilerle birlikte sergilenip satılmasını engellemediğidir. Aynı şeyler, *Cumhuriyet*, *Barış*, *Yeni Halkçı*, *Vatan*, *Politika* gibi gazeteler, yayınevleri ve önceki dergiler bakımından da rahat bir şekilde tekrarlanabilir. Vurgulamaya çalıştığımız şey, dağıtımı, vitrinlerde reklam edilmesi, sergilenmesi şöyle dursun, daha matbaadayken toplatılan *Rızgari*'ye, yayınladığı kitapların yarısı toplatılmış Komal Yayınevine yapılan baskıların görülmemesi, gözardı edilmesidir. Bu arada, Kürdistan ve Kürt ulusu üzerindeki, ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı boyunduruğun vazgeçilmez bir halkası haline gelen, Kemalist ırkçılığın ve sömürgeciliğin en önemli

kurumlarından biri olan *Cumhuriyet* gazetesine ve ona benzeyen *Barış, Yeni Halkçı, Vatan, Politika* gibi gazetelere de baskı yapılması doğrusu ilginç bir durum.

Bunlardan başka, *Halkın Sesi*, aynı sayısında, Kürt ulusunun ulusal, demokratik yani anti-sömürgeci mücadelesini hiç sayan bir tutumu daha benimsiyor. "Yurtsever Basına Özgürlük" kampanyası adı altında, Kürt ulusunun ulusal ve demokratik mücadelesini jurnalleyen bir yazarı "yurtsever" diye ilan ediyor. Bu yazar *Cumhuriyet* Gazetesi yazarı Fikret Otyam. *Rızgari* birinci sayısında "İlhan Selçuk'un Bir Yazısı ve Ezen Ulus Milliyetçiliğinin Irkçı-Şöven Gerici Karakteri" isimli bir yazıda, Fikret Otyam'ın, somut belgelerle, bizzat kendi yazdığı yazılarla<sup>(202)</sup>, Kürt ulusunun ulusal ve demokratik mücadelesini jurnallediğini açıkladı. Bu jurnal kime yapıyordu? Devrin (1967) İçişleri Bakanı Faruk Sükan'a. Fakat ezilen bir ulusun mücadelesine karşı olan bir kişiyi *Halkın Sesi*, "yurtsever" diye ilan ediyordu. Kimin için "yurtsever"?<sup>(203)</sup> İnsanın kendi yurdunu sevmesi çok güzel bir şey. Ama başkalarının yurdunu da "seviyor", topuyla tüfeğiyle, tankıyla uçağıyla orada oturuyorsa, buna yurtseverlik değil, sömürgecilik denir.

*Halkın Sesi - Aydınlik* Dergilerinin temel özelliklerinden biri Kürdistan'ın bölünüp parçalanmasını, ve Kürt ulusuna böl-yönet politikası uygulanmasını tartışmaktan dikkatle kaçınmasıdır. Bayram Çiçek'in "Sömürgecilik Açısından Emperyalizm Kitabının İncelenmesi" (*Aydınlik*, Sayı 77, Temmuz 1977, ss.26-28); "Sömürge Teorisinin Eleştirisi" (*Aydınlik*, Sayı 84, Şubat 1978, ss. 13-37, 38-45) yazıları bu tutumu aksettiren örneklerdir. Örneğin ikinci yazıda Osmanlı İmparatorluğu - Kürdistan ilişkileri uzun uzun tartışılmıştır. 1919-1922 yılları için ise, "iki milliyetten halkımız emperyalizme karşı omuz omuza mücadele verdi" gibi, olgular tarafından tamamen reddedilen açıklamalar yapılmıştır. Misak-ı Millinin anlamından, Lozan'dan hiç söz edilmemiştir. Böylece 1919-1922 ve Cumhuriyet dönemindeki Türkiye - Kürdistan ilişkilerine dokunulmadan (Şeyh Said isyanı hakkındaki Kemalist görüşe yer vermekle beraber) yazı sona ermektedir. Öte yandan bu yazıları yine *Aydınlik* Dergisinde yayınlanan "Türkiye Kapitalist Bir Ülke Olabilir mi" (Sayı 85, Mart 1978, ss.3-35) yazısı ile birlikte ele almak gerekir. Böylece *Aydınlik*'in Kürt ulus sorununa bakış açısı daha somut bir biçimde ortaya çıkmaktadır. *Halkın Sesi - Aydınlik*'in bu tutumu *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi: 1915-1925* isimli araştırmada daha etraflı bir biçimde ele alınacaktır.

Bütün bunlara rağmen şu açık çelişki üzerinde kısaca da olsa durmanın gereği vardır. Bu Kemalistlere ve Kemalist ideolojiye karşı takınılan tavır ile ilgilidir. Kemalist ideolojinin anti-Kürt olan özelliklerini hiç dikkate almamakta, gizlemeye çalışmaktadır. Onun Kürt ulusal ve demokratik haklarını gasbeden, Kürdistan'ın parçalanması ve Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulanması eylemine katılan yönlerini görmezlikten gelmektedir. Bu bakımdan rahat bir şekilde Kemalizmin ulusal kurtuluşçu bir hareket olduğunu söyleyebilmektedir. TİKP Genel Başkanı ve *Aydınlik* Gazetesi Başyazarı Doğu Perinçek, Kamboçya'ya Vietnam tarafından yapılan müdahale dolayısıyla yazdığı bir yazıda, "ulusal kurtuluşçuluğa gönül vermiş Kemalistlerin", bu müdahaleye karşı ilgisiz kalamayacaklarını vurgulamaktadır. Atatürk'ün bir sözünün de altını çizerek, onları duyarlı kılmaya çalışmaktadır. Doğu Perinçek yazısında şöyle söylemektedir:

"... Ben Atatürk'ün bir sözünü büyük harflerle yazacağım: (Şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam,

ulusların uyanışlarını da öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu şüphesiz ki, terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler bütün güçlüklerle, bütün manilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı hakim olacaktır. Size bu sözleri söyleyen Cumhurreisi değil, sadece Türk milletinin bir ferdi olarak Mustafa Kemal'dir. 1933)

Mustafa Kemal'in bu sözleri söylediği zaman, Rus-Çin savaşı diye bir şey yoktu, ama emperyalizme karşı boyun eğmemek, milli bağımsızlığı ve milli haysiyeti savunmak diye bir şey vardı." (Nerede Sizde O Yürek, *Aydınlık*, 14 Ocak 1979)

Mustafa Kemal'in bu sözü söylediği 1933 yılı, Kürt ulusuna karşı girilen katliamların, Kürt sürgünlerinin yoğunlaşarak devam ettiği yıllardır. Dikkat edilirse ırkçı ve sömürgeci eylemlerini yoğun bir biçimde sürdüren Mustafa Kemal, mazlum ulusların uyanışından söz etmektedir. Bu, mazlum Kürt ulusuna uygulanan ırkçı ve sömürgeci politikayı gizleyici bir amaç taşımaktadır. Açıktır ki, Mustafa Kemal ve öteki Kuvayi Milliyeciler Kürdistan'ın bölünmesinde, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulanmasında emperyalizmin en hararetli işbirlikçileridir. Bu da herhangi bir kişinin söylediklerinin her zaman için önem taşımadığını göstermektedir. Önemli olan eylemlerinin muhtevasıdır. Mustafa Kemal Kürdistan'da ırkçı ve sömürgeci bir politika uygulamıştır. Bunu uygularken İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile işbirliği yapmıştır.

*Aydınlık* Gazetesinin, Kamboçya'nın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü savunurken, uluslararası sömürge Kürdistan'ı dikkate almaması, Kürt ulusunun bağımsızlığını, devlet kurma hakkını, milli haysiyetini düşünmemesi ilginçtir. Bütün bunlara rağmen, Kürt ulusunun ulusal haklarını, devlet kurma hakkını gasbeden, bunun için İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile işbirliği yapan Kemalistleri savunması, onları, "ulusal kurtuluşçu" diye sunması ibret vericidir.

TİKP Genel Başkanı ve *Aydınlık* Gazetesi Başyazarı bu tür görüşleri sürekli olarak ve bilinçli bir şekilde sürdürmektedir. Yine Kamboçya olayları dolayısıyla yazdığı bir yazıda aynı görüşleri şöyle dile getirmektedir:

"... Biz çağımızın ilk kurtuluş savaşını vermiş bir halkız. Bağımsızlık için savaşımları çok derinden anlıyoruz. Bütün yüreğimizle onların duygularını paylaşıyoruz.

Mustafa Kemal Atatürk, 'mazlum milletler zalimleri bir gün elbette mahvü perişen edeceklerdir' demiştir. Türkiye halkının bağrından yükselen bu sözün anlamı, bugün Kamboçya'yı desteklemektir." (Doğu Perinçek, Kamboçya Sözünün Eridir, *Aydınlık*, 9 Ocak 1979)

Görüldüğü gibi *Aydınlık*, "dünyada emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını biz verdik" dediği halde, Kürt ulusuna karşı uygulanan böl-yönet politikasını, Kürdistan'ın bölünüp parçalanmasını görmezlikten gelmektedir. Kürt ulusunu boyunduruk altına almak, onu köleleştirmek, bütün ulusal değerlerini yokedebilmek için İngiliz emperyalizmi ile yoğun bir işbirliğine giren Mustafa Kemal'i "mazlum milletlerin zulme karşı

başkaldırısının mazlum milletlerin kurtuluşunun öncüsü" diye sunmaktadır. *Aydınlık*'in bu konudaki görüşleri resmî ideolojiden yani Kemalistlerin ürettiği görüşlerden hiç farklı değildir.

TKP Genel Başkanı ve *Aydınlık* Gazetesi Başyazarı Doğu Perinçek "Moskova Kürt Ayrılıkçılığına Oynuyor" başlıklı bir yazısında *Rızgari*, *Özgürlük Yolu*, *Şıvan* gibi Kürt sol akımlarının bünyelerinde meydana gelen bölünmelere dikkati çekerek, bu oluşumların gerisinde Sovyetler Birliği'nin tahriki olduğunu vurgulamaktadır. Bu arada Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin "Ortadoğu'da Kürtler bir ulus oluşturuyorlar" biçimindeki demecini de eleştirip şöyle demektedir: (Bu demec için bk. Bölüm V/G Türk Demokrasisi ve Roja Welat Olayı, Hüsametün Çelebi'nin eleştirisi)

"... Aynı şekilde Kaddafi'nin Kürt ulusu konusundaki sözlerini bu tablo içinde değerlendirmek gerekir. Ortadoğu'da Kürtler 2000 yıldır yaşıyor. Kaddafi'nin Kürt ulusunun varlığını yeni öğrendiği düşünülemez.

Söylenene değil, söyletene bakmak gerekir. Kaddafi'yi konuşturan, Libya'nın menfaatleri değil, Sovyet sosyal emperyalizminin Kürt ayrılıkçılığını destekleme politikasıdır. Bu politika bütün Ortadoğu ülkelerini ve halklarını, bu arada Kürtleri de *köleleştirmek* amacını taşımaktadır.

Yayıma peşinde koşan her emperyalist eskidenberi 'böl-yönet' takdiğine sarılır. Bugün Ortadoğu'da her türlü bölünme ve ayrılıkçılıktan yararlanan en başta Sovyet sosyal-emperyalizmidir. Bunun yanında İsrail siyonistleri, ABD emperyalistleri de Filistin halkına ve Arap ülkelerine aynı yöntemi uyguluyorlar. Günümüz şartlarında Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlık ve egemenliklerini korumalarının ve halkların eşitlik ve özgürlük temelinde, kardeşçe yaşamalarının yolu birleşmekten geçer.

Ayrılıkçılık, kölelik yoludur. Gerçek sömürgeleşme yoludur." (*Aydınlık*, 29.1.1979)

Görüldüğü gibi, Doğu Perinçek, yayılma peşinde koşan her emperyalist devletin temel politikasının böl-yönet politikası olduğunu vurgulamaktadır. Kürdistan'ın bölünüp parçalanmasında, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulanmasında İngiliz emperyalizminin işbirlikçisi olan Kemalistleri ise, "anti-emperyalist", "ulusal kurtuluşçu" diye sunmak gayreti içine girmektedir. Kürt sol akımlarını milliyetçi diye niteleyen Doğu Perinçek'in Kürt düşmanı ve İngiliz emperyalizminin işbirlikçisi Kemalist akıma yoğun bir biçimde sahip çıkması, onu benimsemesi, savunması ibret verici, dramatik bir çelişmedir. 1919-1923 yıllarında Kürdistan'ın bölünüp parçalanması, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulanması üzerinde hiç durmamaktadır. Kürdistan sorunu konusunda böylesine temel bir olguyu gizlemeye çalışmaktadır. Buna rağmen parçalanmış Kürt ulusunun, her bir parçasının ayrı ayrı devletler tarafından işgal ve ilhak edilmesi sonucu oluşturulan "birlik" in bozulmaması için yoğun bir gayret göstermektedir. Kürt ulusunun ulusal kurtuluş için, devrimci demokratik gelişme için verdiği mücadeleyi "milliyetçilik" diye küçümsemektedir. Buna rağmen silahlı kuvvetlerin baskıları ile oluşturulan ve sürdürülen "birlik"leri devrimciliğin gereği olarak sunmaktadır. Yine devrimciliğin gereği olarak bu "birlik"lerin bozulmaması için gayret göstermektedir. "Ayrılıkçılık kölelik yoludur. Gerçek sömürgeleşme yoludur." denmektedir. Kürdistan'ın 1919-1923 yıllarında bölünüp parçalanması, her parçasının ayrı ayrı işgal ve ilhak edilmesi, Kürt ulusal haklarının, Kürt

dilinin ve kültürünün gasbedilmesi, Kürt ulusal varlığının inkar edilmesi, Kürdistan'ın doğal kaynaklarının yağmalanması nasıl bir sonuç ortaya çıkarmıştır? Eğer bunlar sömürgecilik değilse "gerçek sömürgeleşme nasıl olacaktır? Maddi manevi bütün değerleri ve zenginlikleri 1923 yıllarından itibaren zaten gasbedilmiş olan Kürt ulusu daha neyini kaybedecektir? Kaybedecek maddi-manevi herhangi bir varlığı kalmış mıdır?

Zaten, *Aydınlık*'in Kürt ulus sorununu ciddi olarak ele aldığı hiçbir zaman söylenemez. O'nun savunduğu, Kürdistan'ı uluslararası sömürge düzeyinde tutan devletlerin "bağımsızlığı"dır. Dayanışmasıdır. Hem bu sömürgeci devletlerin "bağımsızlığını", dayanışmasını savunmak, hem de Kürdistan'ın Kürt ulusunun kurtuluşunu savunmak kuşkusuz mümkün değildir. Yine Doğu Perinçek tarafından yazılan, "Brejnev Himayesinde Osmanlı Devleti" (*Aydınlık*, 12 Şubat 1979) başlıklı yazı bu tutumu açıkça ortaya koymaktadır.

## **E. Kitle Dergisinin "Demokratik ve Sol Örgütlere Uygulanan Baskıya Son" Kampanyası - Komal ve Rızgari Olayı**

*Kitle* Dergisi, yukarıda sözü edilen kampanyadan iki buçuk ay kadar sonra, yeni bir kampanya açtı. Bu, "Sosyalist ve Demokratik Örgütlere Uygulanan Baskıya Son" kampanyası idi. Dergi 7 Haziran 1976 tarihli, 112. sayısını buna ayırdı. Sözü edilen bu sayının kapağında baskı yapılan dergiler ve öteki kurumlar şöyle belirtilmiş: *Töb-Der, Kütle, İlke, Gerçek, Yürüyüş, Çark-Başak, Ürün, Özgürlük Yolu, Emekçi, Tüm-Der, Tüded, TMMOB, Sosyalist Gençlik*.<sup>(204)</sup>

Görüldüğü gibi, *Kitle*'nin açtığı kampanyada veya bildirdiği örgütler ve dergiler arasında *Komal* Yayınevinin ve *Rızgari*'nin adı yine yok. Halbuki, *Yürüyüş, İlke, Gerçek, Özgürlük Yolu, Emekçi, Ürün, Sosyalist Gençlik* gibi dergiler, baskı yapıldığı ifade edilen anlarda, büfelerde, *Devlet, Sebül, Bozkurt, Vesika, Yeniden Milli Mücadele, Meydan* gibi dergilerle birlikte, onlarla içiçe, onlarla yanyana sergileniyor, satılıyordu. Tekrar ifade edelim ki amacımız, bu yayın organlarına baskı yapılmadığını söylemek değil. Baskı söz konusu olduğu zaman, matbaadayken el konan, binlercesi gasbedilen, dağıtımı engellenen, değil büfelerde, kitapçıların en yoğun olduğu Zafır Pasajında bile vitrinlere konamayan<sup>(205)</sup> bir dergiye yapılan baskıların gözardı edilmesi.

Bunun nedeni nedir? Dikkat edilirse her iki kampanyanın en önemli ortak yönü, *Komal* yayınevini ve *Rızgari* Dergisini ve bu merkezler etrafında oluşan Kürt demokrat ve sol hareketini gözardı etmeye yok farzetmeye çabalamalarıdır. *Halkın Sesi* Dergisi, baskı yapıldığını öne sürdüğü yayın organları arasında, kendisine, "Maocu Bozkurtlar", "Marksizmin Düşmanları", "Emperyalizmin Maocu Ajanları", "Emperyalizmin Maskeli İşbirlikçileri", "Sosyalizmin Maskeli Düşmanları" gibi bir sürü suçlamalarda bulunan yayın organlarını da saymaktadır. Bu yayın organları Proleter Devrimci Aydınlik Grubunu, sosyalist hareketin dışında, fakat onun düşmanı olarak mütalaa etmektedirler. Bu yönden aralarında uzlaşmaz bir çelişmenin var olduğu söylenebilir. Buna rağmen Kürt ulus sorunu konusunda, son derece önemli yayın organlarına yapılan baskıları gizleyebilmek için, uzlaşmaz çelişmeler içinde olduğu yayın organlarını hiç olmazsa bunların bazılarını belirtebilmektedir. *Kitle* için de aşağı yukarı aynı şeyler tekrarlanabilir. Kitlenin belirttiği yayın organları ile kendisi arasında uzlaşmaz çelişmeler olduğu söylenemese de, öteki gruplar tarafından sosyalist mücadele yapmamakla suçlanmaktadır.

Bu durum karşısında, yani birbirleriyle uzlaşmaz çelişmeler içinde bulunan ve Türk "sosyalist" hareketi içinde yer alan iki yayın organının *Komal* yayınevine ve *Rızgari*'ye yapılan ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı baskıları gizlemek gibi ortak bir noktada buluşmaları

tesadüf olarak değerlendirilemez. Bu davranışın kökü, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi ile, Türk burjuvazisi arasında yapılan sözlü anlaşmaya dayanmaktadır. İrkçi, sömürgeci ve ilhakçı Türk burjuvazisi ve sivil-asker iri kıyım bürokratları, Kürt ulus sorununa bilimsel bir yöntemle yaklaşmaya çalışan, Kürt ulus sorununu zaman ve mekân boyutu içinde ele almaya, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesini anlatmaya çalışan, Komal yayınevinden ve *Rızgari*'den çok rahatsız olmuşlardır. Türk burjuvazisini, sivil asker iri kıyım bürokratlarını, bu kadar rahatsız eden, endişeye sevkeden, bu kuruluşları Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin görmemesi doğaldır.<sup>(206)</sup>

Bu arada *İlke* Dergisinin *Rızgari* ile ilgili bir görüşüne de değinmekte yarar vardır. *İlke*, *Rızgari*'yi "milliyetçi bir akımın temsilcisi" olarak sunmaktadır.<sup>(207)</sup> Bunun nedeni, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin yayın organı olan *Kitle* Dergisinde, TSİP'in Birinci Kongresine sunulan, karar taslaklarında kullanılan ve "Türk ve Türke yakın halklar" tabirinin<sup>(208)</sup> *Rızgari* tarafından eleştirilmesidir. *İlke*, yukarıda sözü edilen yazısında, "Türk ve Türke yakın halklar" tabirinden, İran'da ve SSCB'nde yaşayan bazı ulusal toplulukları ya da azınlıkları, yani, Azerileri, Özbekleri, Tacikleri ve benzer toplulukları kastettiğini, fakat *Rızgari*'nin, "Makyavelist bir çarpıtma" yaparak, "Türke yakın" tabirinden "Kürtlerin" kastedildiğini ileri sürdüğünü yazmaktadır.

Bu çok ilginç bir açıklamadır. TSİP'in Birinci Kongresine sunulan karar taslaklarında, "Enternasyonalist Görevler" başlığı altında, "Türk ve Türke yakın halklar" tabiri üç kere, yani üç ayrı yerde kullanılmıştır. Ve burada, Yunanistan'daki, Kıbrıs'taki, İran'daki ve son açıklamada da belirtildiği üzere, SSCB'ndeki Türk topluluklarının ulusal haklarının, dil ve kültürlerinin korunması için mücadele edilmesi söz konusu edilmektedir.

Anadolu dışındaki Türklerin ulusal haklarının, dil ve kültürlerinin korunması için mücadele, ilgili devletlerdeki öteki ulusların yararlandıkları haklardan Türklerin de faydalanması için çaba gösterilmesi enternasyonalist bir görev olabilir. Fakat Anadolu dışındaki Türk toplumlarının ulusal haklarını programlaştırmaya çalışan bir partinin kendi devletinin sınırları içinde, sömürgeci bir boyunduruk altında yaşayan Kürt ulusunun ulusal haklarını görmezlikten gelmesi enternasyonalizm anlayışı ile nasıl bağdaşabilir? Zira *İlke*'nin açıklamalarına göre, "Türk ve Türke yakın halklar"dan Tacikler, Özbekler, Azeriler kastediliyormuş. Yani "Enternasyonalist Görevler"de Kürtler hiçbir şekilde sözkonusu edilmiyor, demektir. Kaldı ki Kürdistan uluslararası bir sömürgeci ve Kürt ulusu, Türk devletinin olduğu kadar, İran'ın, Irak'ın ve Suriye'nin de ırkçı ve sömürgeci baskıları karşısındadır. Bütün bunların ötesinde, TSİP'in saydığı Türk toplumlarının hiçbirinin bulundukları ülkelerdeki statüsü, Kürt ulusunun statüsünden ağır değildir.

*İlke*, "Türk ve Türke yakın halklar" tabirinin, Kongrede çıkarıldığını belirtmektedir. Önemli olan bu tabirin, kongre kararlarında çıkarılması değildir. Böylesine bilim dışı bir tabirin, karar taslaklarında yer alması ve üç kere kullanılmasıdır. Kaldı ki *Kitle* Dergisinin daha sonraki sayılarında, bu tabirin çıkarıldığına ve gerekçesine ilişkin bir açıklama yoktur. Bu olay, Türk Tarih Tezi anlayışının, Türk "sosyalist" hareketine yansımalarının somut bir örneğidir. "Enternasyonalist Görevler"i gereği dünyanın dört köşesindeki Türk toplumlarının ulusal hakları ile ilgilenen TSİP, uluslararası vahşet karşısındaki Kürt ulusunun, uluslararası sömürge statüsünü görmüyor, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesini görmezlikten geliyor. Bu uluslararası vahşetin yapımcılarının ve uygulayıcılarının en önemli ortaklarından birisinin Türk burjuvazisi ve iri kıyım

sivil-asker bürokratları olması üzerinde durulması gereken bir konudur.

*Rızgari* ise, Kürt ulusunun anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadelesinde çok önemli bir yayındır. Şimdi sormak gerekir. "Milliyetçi akımın" temsilcisi kimdir? Türk burjuvazisinin, sivil-asker iri kıyım bürokratlarının istediği suskunluk politikasını, tam anlamıyla uygulayıp, sömürgeci burjuvazisinin yanında yer alan *Ilke-Kille* mi yoksa Türk sömürgeciliğine ve Türk gericiğine ve onların Kürdistan'daki işbirlikçilerine karşı amansız bir mücadele veren *Rızgari* mi?

*Ilke, Rızgari* için, "milliyetçi bir akımın temsilcisi" diyor. Hemen belirtelim ki, milliyetçi akımın çeşitleri vardır. Türk milliyetçiliği, Arap milliyetçiliği, Fars milliyetçiliği, Yunan milliyetçiliği, İngiliz milliyetçiliği, Fransız milliyetçiliği şeklinde ayrılabilirdi gibi, burjuva milliyetçiliği, küçük burjuva milliyetçiliği olarak da ayrılabilir. Bunun dışında ezen ulus milliyetçiliği, ezilen ulus milliyetçiliği de vardır. Hatta gelişmiş ülkelerdeki milliyetçilik ile az gelişmiş ülkelerdeki milliyetçilik yine farklı farklıdır. *Ilke, Rızgari* için, milliyetçi bir akımın temsilcisi dediği halde, bunun adını vermektan bilinçli olarak kaçınmıştır. Biz açıkça söyleyelim: *Ilke, Kille*, Kürdistan sorununda, kendi burjuvazisinin istediği suskunluk politikasını, temeldeki yanlış aynen sürdürerek, Türk burjuva milliyetçiliğinin yanında yer almıştır. Kürdistan sorununu zaman ve mekân boyutu içinde ele almayarak, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesini daima görmemezlikten gelerek, gözardı ederek, sömürgeci ve ırkçı Türk burjuvazisinin istediği politikayı aynen sürdürmektedir. Kürt ulusunun, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesine karşı kendi sömürgeci burjuvazisinin yanında yer almaktadır. *Ilke*'nin veya *Kille*'nin ulusal sorun ile ilgili olarak, Lenin'den, Stalin'den sayfeler dolusu aktarmalar yapması, Rusya'daki "milli mesele" konusunu sık sık anlatması, bu niteliğinde hiçbir değişiklik yapmaz. Kürdistan sorununda temel hareket noktası, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesidir. Ve bu mücadele, emperyalist ve sömürgeci devletler tarafından 1923'te çözümlenmiştir. Kürdistan ve Kürt ulusu bölünmüştür. Ve bu mücadelenin en önemli ortaklarından biri, İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile, yoğun bir işbirliğine giren Kemalistlerdir. Bu temel sorunu gözardı ederek sosyalist mücadele yapılamaz.

*Ilke Dergisi*, 1974'te Kürt ulusunun, Baas sömürgecilerine ve ırkçılara karşı verdiği mücadelede, Baas ırkçılara ve sömürgecilerine alkış tutuyordu. Baas sömürgecileri, Kürdistan'ı MİG uçaklarıyla, napalın ve fosfor bombardımanına tabi tutuyordu. Ormanları yakıyor, sulara zehir döküyor, çocukları öldürüyordu. *Kille, Ilke* bunlara alkış tutuyordu. "Gerici Barzani", "Gerici Kürtler", "İran'ın uşağı Barzani", "Amerikan uşağı Barzani" diyerek. Kürtlere karşı olan bu tutumunu çok rahat bir biçimde sürdürüyordu. Çünkü, *Ilke* biliyordu ki, bu tutumuyla kendi sömürgeci burjuvazisinin koruyucu şemsiyesi altındadır. Kürt ulusuna istediği kadar sövüp sayabilir. Kürt ulusunun anti-sömürgeci mücadelesini küçük gösterme gayretine, horlama gayretine girebilir. Çünkü bu, Türk burjuvazisinin de istediği bir şeydir. O günlerde *Ilke Dergisinin*, "sınıf açısından...", "... Enternasyonalist açıdan...", "Marksist açıdan..." diye başlayıp sürdürdüğü küfürleri, *Günaydın, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Tercüman, Son Havadis, Ortadoğu* gibi gazeteler de aynen yazıyordu. (209)

Ne var ki, daha sonra, Baas sömürgecileri, "emperyalizmin jandarması", "ileri karakolu" diye suçladıkları İran ile anlaşmaya varmışlardır. Kışın ortasında, MİG uçaklarının napalm bombası yağdıran, fosfor bombası yağdıran bombardımanlarından

kaçarak Hakkari'ye kadar gelen Kürt çocuklarının, kadınlarının, ihtiyarlarının iltica istekleri Türk burjuvazisi tarafından kabul edilmedi. *Kitle, Ilke*, bu uluslararası vahşetin temel yapımcılarından ve uygulayıcılarından biri olan kendi burjuvazisinin, sivil-askeri kıyım bürokratlarının gerçek kimliklerini deşifre edemedi. Daha sonra, İran ile işbirliği yaparak, İran'ın toprak taleplerini de yerine getirerek yani Şattül-Arap bölgesini İran'a vererek, Kürtlere karşı yoğun kitle katliamlarına girişen, Kürdistan'ı boşaltarak Kürtleri, çöllere sürgüne gönderen, Baas ırkçılarının ve sömürgecilerinin eylemini de eleştirmede.

Kürt ulusunun anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadelesine ağız dolusu küfür eden *Kitle, Ilke*, bu uluslararası vahşet karşısında neden susuyordu? Gayet açık. Burjuvazisi ile sözlü ittifakı var. Kürt ulusunun haklarını, "insani" açıdan da olsa savunmak, sömürgeci Türk burjuvazisinin hoşlanmadığı bir şey.

İşte *Rızgari*, ikinci sayısında, *Ilke*'yi böyle eleştirdi. *Ilke* ise, bu eleştirileri görmezlikten gelerek, "Türke yakın" halklardan Tacikleri, Özbekleri, Azerileri kastettik" diyor... Bütün bunların ötesinde ezilen ulus milliyetçiliğinin, devrimci demokratik özerlerinin meşru nedenlerinin, Türk "sosyalistleri" tarafından kavranmaması ilginç bir durum. Hele Kürt ulusu gibi, en az dört devletin işgali altında bulunan, ezilen bir ulusun. *Kitle, Ilke*, Kürt ulusunun anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesi karşısında, kendi sömürgeci burjuvazisinin yanında yer almaktadır. Genel olarak, öteki Türk "sosyalistleri" ve Türk "sosyalist" hareketi gibi.

Gerek *Ilke*, gerekse *Kitle*, ulusal sorun ile ilgili yazılara daha sonraki sayılarında da yer vermişlerdir. Örneğin, *Ilke*, Ulusal Sorun Teorisi ile ilgili olarak, "İşçi Sınıfı Biliminde Ulus Kavramı" ana başlığı altında şu yazılara yer vermiştir:

1. İşçi Sınıfı Biliminde Ulus Kavramı, Sayı 40 Nisan 1977 ss.73-102
2. Ulusal Soruna Yaklaşımın Marksist Temeli, Sayı 41, Mayıs 1977, ss.90-101
3. Ezilen Ulusun Dil ve Kültür Özgürlüğü Asgari Bir Demokratik Taleptir. Fakat Ulusal Sorunun Çözümü Değildir, Sayı 43, Temmuz 1977, ss.71-87
4. Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı, Sayı 44-45, Ağustos-Eylül 1977, ss.81-135

İşçi Sınıfı Biliminde Ulus Kavramı, konulu yazı dizisinin dördüncüsünde Kürt ulus sorunundan da söz ediliyor. Fakat *Ilke* Dergisi "Türkiye'de Ulusal Sorun" (Sayı 48-49, Aralık 1977-Ocak 1978, ss. 86-126) başlığı altında ayrı bir yazı daha yayınladı. Bu yazı *Ilke*'nin ve *Kitle*'nin o zamana kadar yayınladığı yazılardan içerik bakımından önemli bir değişiklik göstermektedir. Herşeyden önce köle dilinin bağların kırılması, kurtulmuş. Kürt, Kürdistan, Kürt ulusu gibi sözler rahat bir şekilde kullanılıyor. Kürdistan sorununda temel hareket noktası olması gereken veya Kürt toplumunun tarihsel gelişiminde çok önemli bir dönüm noktası olan Lozan emperyalist bölüşümünden de bu yazıda da söz edilmiyor. *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi: 1915-1923* isimli çalışmada, *Ilke*'nin bu yazısından da söz edilecektir.

Bir olgu ve olgusal ilişkiler süreci *Ilke* veya *Kitle*'nin Kürt ulus sorununa karşı tavrını göstermesi bakımından dikkat çekicidir: Hatırlanacağı üzere Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı Prof. Dr. Faruk Erem, 28 Eylül 1976 tarihli *Milliyet* gazetesinde, "Halklar Deyimi ve İrkçılık" başlıklı bir yazı yazdı. Bu yazıda, Prof. Dr. Faruk Erem, Türkiye'de "Halklar" olmadığını, herkesin Türk olduğunu, Türklüğünden kıvanç duyduğunu, Anayasanın da

bunları böyle yazdığını iddia ediyordu. Kürtlerin ulusal varlığını inkar ediyor, Kürt ulus sorununu tartışanları, ırkçılık, gericiilik yapmakla suçluyordu.

Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı, Prof. Dr. Faruk Erem'in, bilimsel düşünceden kopukluğu, ırkçı ve sömürgeci kişiliği, Milli İstihbarat Teşkilatı ajanlarına yaraşır, polisece tavırları deşifre edilmiştir. Bilinçli bir Kürt düşmanı ve özgürlük düşmanı olduğu kendi yazılarıyla, yazıları ve davranışları arasındaki çelişkilerle, bütün açıklığı ile ortaya konmuştur. (Bu eleştiriler için bk. TUNCELİ KANUNU ve Dersim Jenosidi, Bölüm II/2)

Açıktır ki, "Halklar Deyimi ve Irkçılık" gibi bir yazı yazan, bu yazısındaki görüşleri bilinçle savunan bir kişinin, Kürt yurtseverlerinin, devrimci ve demokratlarının davalarına en ufak bir katkısı olamaz. Çünkü bu ve benzeri kişiler, Kürt ulusunun anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesinin düşmanıdır. Irkçı ve sömürgeci kişiliği ile, imparator edasıyla yönettiği Türkiye Barolar Birliği'yle, Türk sömürgeciliğinin, en önemli vazgeçilmez halkalarından biridir. Kürt yurtseverleri, devrimci ve demokratları bunları bilir. Ve bu kişiden davalarının hukuksal ve siyasal alanda savunulması için herhangi bir yardım talep etmez. Çünkü yukarıda sözü edilen türden yazıyı yazan kişi bu yardım için gerekli kapıyı zaten kapamıştır. Olgulardan biri bu. Öteki ise, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Yönetim Kurulu üyeleri hakkında komünizmi övme suçu iddiası ile açılan dava ile ilgilidir. (bk. *Kitle*, Sayı 222, 8 Ağustos 1978, s.8)

TSİP bu davada partinin savunulmasına katkılarda bulunmaları için birçok avukatlarla, kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmuştur. Bu arada, yardımlarını sağlamak için, TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz başkanlığındaki bir heyet, Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı Prof. Dr. Faruk Erem'i de ziyaret etmiştir. Kendi ifadelerine göre de çok iyi karşılanmışlardır. (*Kitle*, Sayı 227, 18 Eylül 1978, s.8) Ayrıca yine hukuksal yardımlarını sağlamak için, Parti olarak, Türkiye Barolar Birliği'ne başvurulmuştur. (bk. *Kitle*, Sayı 225, 1 Eylül 1978, s.16)

Görüldüğü gibi TSİP, Kürt ulusuna karşı ırkçılığı, sömürgeciliği gayet açık bir biçimde ortada duran bir kişiden yardım istemektedir. Kürt ulusuna olan düşmanlığı açıkça belli olan kişilere cleştiri getirmekten, düşünce ve eylemlerini protesto etmekten bilinçli olarak kaçınmış olan TSİP'in, Partülerinin savunulmasına katkıda bulunmaları için onlardan yardım istemeleri üzerinde dikkatle durmak gerekir. Anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadele ile TSİP politikası arasındaki bu fark nicelik değil nitelik farkıdır. Adı geçen kişi veya kurumların TSİP'in savunulmasına yardım edip etmediklerinin araştırılması bu yazının konusu değil. Önemli olan, Kürt düşmanlığı, ırkçılığı, sömürgeciliği, açıkça ortada duran bir kişiden yardım talep edilebilmiş olmasıdır. Bu husus *Rızgari* ile TSİP arasında bir nitelik farkıdır. Irkçı ve sömürgeci kişiliğinden dolayı, Türk sömürgeciliğinin önemli bir halkası olmasından dolayı, anti-sömürgeci ulusal demokratik siyasetle, bu arada *Rızgari* ile uzlaşmaz çelişkileri olan bir kişi ile TSİP siyasal ve ideolojik dostluk ilişkisi kurabiliyor. Bu kişinin ırkçı, sömürgeci ve özgürlük düşmanı tutumlarını deşifre etmediği sürece bu dostluk sürdürülebilir. Bu olgu bile aslında TSİP'in Kürt ulus sorununa ne kadar kıydan köşeden baktığını göstermektedir.

Aynı şekilde, TİKP (Aydınlık) da, parti ve gazete aleyhine karşı yürütülen çeşitli davalarda, yukarıda sözü edilen kişi veya kurumun yardımını istemiştir. Fakat bu kişi veya kurumun ırkçı ve sömürgeci düşüncelerini protesto etmekten bilinçli olarak kaçınmıştır.

## F. Vatan Gazetesi'nin "Sol Kendini Anlatıyor" Yazı Dizisi ve Rızgari Olayı

Vatan Gazetesi, 1976 yılı Kasım ve Aralık aylarında "Sol Kendini Anlatıyor" konulu bir yazı dizisi yayınladı. Nihat Behram tarafından yönetilen yazı dizisi daha sonra kitap haline de getirildi. (Sol Kendini Anlatıyor, May Yayınları, İstanbul 1977) Bu yazı dizisinde yazar Nihat Behram, Türkiye'de "Sol"da yer alan çeşitli gruplara bazı yazılı sorular sormuş ve yazılı olarak verilen cevaplar gazetede birer birer yayınlanmıştır. Bu gruplar veya gruplara mensup kişiler şunlardır:

Öner Ciravoğlu (TSİP Merkez Yürütme Kurulu Üyesi)

M. Lütfi Kıyıcı (TEP Merkez Yürütme Kurulu Üyesi)

Kemal Burkay (Özgürlük Yolu Dergisi Yazarı)

TİP

TKP

VP Kültür Divanı

Cenan Bıçakçı (TİP Genel Sekreteri)

Dursun Bila (TBİP Genel Sekreter Yardımcısı)

Suha Akıncı (CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı)

İsmail Ayçiçek (Kurtuluş Dergisi Sahibi)

Bir Açıklama (THKP-C Davasının Bir Grup Sanığı)

Bülent Uluer (DGDF Genel Sekreteri)

Ömer Güven (THKP-C Davası Sanığı)

Sami Sarı (TKP-ML Davası Sanığı)

İki Açıklama

Gün Zileli (TİİKP Davası Sanığı)

Ercan Öztürk (THKO Davası Sanığı)

Osman Bahadır (THKO "Cihan Alptekin" Davası Sanığı)

Hasan Ataol (THKO "Eken Olayı" Davası Sanığı)

Mustafa Yalçiner (THKO Davası Sanığı)

Bu yazı dizisinin başında Nihat Behram'ın ilginç bir Açıklamasına rastlıyoruz. Bu açıklamada şöyle deniyor:

"... Türkiye solunun bölümleri ve bu bölümler içinde saf tutmuş kişilerin görüşlerini ve mücadele anlayışlarını topluca yansıtmaya ve solun günümüzdeki kesitini ana hatlarıyla sunmaya yönelik bu dizinin başlama öncesinde özellikle bir noktayı açıklamamız gerekiyor. Yurdumuzda, 'ulusal kurtuluş hareketini temel aldıkları' belirtilen 'Kürt solu' da aralarında çeşitli görüş ayrılıkları olan bölümleriyle bir olgudur. Türkiye solunu bütünü içinde değerlendirebilmek için bu olgunun da bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Dizimizde bu olgunun bir boşluk olarak kalması bu gerçeği görmezden gelmemizden değil hazırlık sürecindeki koşulların elveremeyişindendir. Konuyla ilgili olarak 21 Mart 1976'da ilk sayısı yayınlanan 'Rızgari' dergisinin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Mehmet Uzun'un görüşlerine de başvurulduysa da yukarıdaki nedenlerden ötürü dizimiz içinde yer almamıştır."

Görüldüğü gibi yazar *Rızgari*'den de cevap istemiş ve *Rızgari* istenen cevabı göndermiş. Fakat gazete sorumluları bu cevabın gazetedeki yayınlanmasını sakıncalı görmüşler ve izin vermemişler. Bu engeli basın özgürlüğü çerçevesinde açıklamak mümkün değildir. Çünkü yukarıda da görüldüğü gibi, Türkiye'de "Sol"da yer alan hemen hemen bütün grupların görüşlerince yer verilmiştir. Engelleme sadece *Rızgari*'ye yapılıyor. Bu *Vatan* Gazetesinin, Kürt ulusunun ulusal demokratik mücadelesine kesinlikle karşı olduğunun önemli bir göstergesidir. *Vatan* Gazetesinin bu tutumu, Kürtlere karşı, "Türkiye komünist de olabilir, ama size, o zaman da hak verilmeyecektir." diyen polis müdürlerinin, istihbarat örgütlerinin tutumunu andırmaktadır.

*Vatan* Gazetesinin yayına giriş gerekçelerinden birinin de, *Cumhuriyet* Gazetesinin solunda günlük bir yayın organına sahip olmak olduğunu okuyucular hatırlayacaklardır. Nihat Behram'ın gazeteden çıkarılmasıyla ilgili olarak, *Halkın Kurtuluşu* Gazetesinde (Sayı 73, 12 Eylül 1977) "*Vatan* Gazetesindeki Direnişten Somut Dersler Çıkarmalıyız" başlıklı yazıda bu konuda geniş bilgi vardır.

## G. "Türk Demokrasisi" ve Roja Welat Olayı

*Roja Welat* Kürtçe-Türkçe bir dergi olarak yayın hayatına girdi. İlk sayısı 15 Eylül 1978 tarihinde yayınlandı. Yayın hazırlıkları sırasında, matbaada, dağıtımda, büyük baskılarla karşılaştı. *Roja Welat*'ın sahibi şöyle diyor:

"... *Roja Welat*'ı çıkarmak için Valiliğe başvurduğumuzda, Ankara polisi öfkeye kapıldı. Bizi tutuklamak istedi ve şöyle dedi: Türk kanunları böyle bir şeye izin vermez. Kürtçe gazete çıkaramazsınız. Kafanızı keseceğiz." (*Roja Welat*, Sayı 1, 15 Eylül 1978, s.2)

"Kürtçe gazete çıkarmak"tan dolayı *Roja Welat*'ın sahibi Mustafa Aydın ve Yazı İşleri Müdürü Sadık Bozarslan önce gözaltına alındılar. Sonra tutuklandılar. Polis, derginin dağıtımını engellemek için her olanağını seferber etti. Keyfi olarak, çeşitli yerlerde ve çeşitli zamanlarda pek çok sayılarına el kondu. MHP'nin yayın organı *Devlet Dergisi*, *Günaydın*, *Son Havadis* gibi gazeteler yoğun bir "bölücülük" edebiyatına başladılar. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından TBMM'ne Senatör tayin edilen Hüsamettin Çelebi, savcıları göreve davet eden yazılar yayınladı. "Yarısı Türkçe gazete çıkarmaya kadar varan çabalardan" şikayet etti. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Muhbir Senatörü Hüsamettin Çelebi, bu yazısında, "*Türk Tarih Tezi*, *Güneş-Dil Teorisi* ve *Kürt Sorunu*" isimli kitabı da jurnallıyor, ilgililerin de dikkatini çekiyordu. 25 Eylül 1977 tarihli *Günaydın* gazetesinde yayınlanan ve "Cumhuriyet Savcıları Nerede" başlığını taşıyan yazı aynen şöyle:

"... Lozan Sevr Anlaşmasından 'daha çok gerci ve daha çok barbar' imiş... Sevr Anadolu'yu parçaladığı halde, Lozan bunu önlemişmiş... Lozan'ın gericilik ve barbarlığı buradan geliyormuş. Emperyalizme karşı kurtuluş savaşı verdiği iddia olunan kadro, 'yani Kemalistler' savaş sonrasında Anadolu'yu parçalamak için emperyalistlerle bir araya gelmişlermiş.<sup>(210)</sup>

Bilimsel çalışma yapıyorum, görüntüsünün kendisine güvence sağladığını sanan bir adam, şimdi kitaplar yazıyor ve bu iddialarının propagandasını yapıyor.

Örneğin, 'Kemalizm yalana dayalı bir resmî ideolojidir.' diyebiliyor. Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarının, bu yalana dayalı ideolojiyi 'bilimsel' göstermek için kurulmuş olduklarını iddia edebiliyor.

'Bilimsel Yöntem' sütresinin arkasına çekilmiş, bütünüyle Türklüğe,

Anadolu Türk tarihine, 'Kurtuluş Savaşı' dönemine vatan ve millet bütünlüğünü korumak için çalışmış herkese veryansın ediyor.<sup>(211)</sup>

Kemalizmle ilgili sözünü açıklamaya çalışırken, 'çünkü', diyebiliyor, 'Kemalizm somut gerçeği reddediyor.' Bu somut gerçek denilen şeyin, Anadolu'da Türkler yanında ikinci bir milletin yaşamakta olduğunu öne sürüyor.<sup>(212)</sup> Sonra 50 sayfalık bir bölüm içinde CHP nin dününe ve bugününe bilimselliğin dışında bir üslupla saldırıyor.<sup>(213)</sup> O somut gerçek denilen şeyi<sup>(214)</sup> kabul etmediği için, meğer CHP ve Sayın lideri Ecevit ırkçı imiş, ilerici sayılamazmış... Sonra aynı adam, bütün siyasi partilerin liderlerinin Türk milliyetçisi dolayısıyla Atatürkçü olduklarını, bu bir suçmuş gibi yazabiliyor. Böylece, Sayın Erbakan'ın da Atatürkçü olduğunu öğrenme olanağını buluyoruz.

'Bilimsel' kitabın kısa özeti şudur: Anadolu'da yaşayan Türklerin, Türklüklerinden söz etmeleri Türklükleriyle övünmeleri ırkçılıktır, gericiliktir, suçtur.<sup>(215)</sup> Ama varlığı iddia olunan ikinci millete mensup olma bilinci ilericiliktir. Birinciler, 'Biz Türküz' derlerse, suç işlemiş sayılabilirler, gericilikle damgalanabilirler, fakat ikincinin varlığını iddia edenler, Lozan'ın bir felaket olduğundan başlayarak her şeyi söyleyebilirler. Söylemelidirler. Bu da özgürlüktür. İddiaları budur.<sup>(216)</sup>

Bir Pazar sabahında alışılmamış, bir üslupla 'yağma yok' demek zorunda kaldığımız için okuyucularımızdan özür dileriz. Anayasamızın vatan ve millet bütünlüğüne kadar uzanan düşünceleri yayma çabalarını özgürlük saymadığını özellikle ve altını çizme belirtmeyi zorunlu sayarız.

Ve hemen, Atatürk'ün kurduğu, mirasıyla yaşamalarını sağladığı iki kurumun, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarının nerede olduklarını ne işle uğraştıklarını halk önünde sormak isteriz. Söz konusu kitaplar aylardır piyasada olduklarına göre bu kurumlar neler yapmışlardır? Bunu bilmek hakkımızdır. Türkiye'nin parçalanması, sadece adı 'Bilimsel' kitaplarla elbette sağlanamaz. Milletimizin hemen tamamı birliğin bilincindedir.

Bir kısım vatandaşlarımızın kendileri adına konuşur görünmeye çalışanlarla hiçbir ilgileri olmadığına içtenlikle inanıyoruz.<sup>(217)</sup> Ama bu kitapların iyice su yüzüne çıkan ve şimdi *yarısı Türkçe gazete çıkarmaya* varan çabaların ileride sorunlar yaratması ihtimalini de gözden uzak tutamayız.<sup>(218)</sup>

Bu anlayışla Cumhuriyet Savcısı sıfatını taşıyan kamu görevlilerinin nerede olduklarını, neler yaptıklarını sormakta hakkımız vardır. Adalet Bakanının ne yaptığını, süregelen çabalar karşısında nereye hangi emri verdiğini öğrenmek de hakkımızdır. 'Ortada bir suç ve tehlike yoktur' diyorlarsa, onları bırakarak yetiştikleri fakülteleri ele almaya ihtiyaç olduğunu söylemek durumunda kalacağız. Şimdilik cevaplarını bekliyoruz."

Görüldüğü üzere, Çankaya tarafından, Cumhuriyet Senatosu Üyesi tayin edilen Hüsamettin Çelebi yoğun bir jurnalcılık yapmaktadır. Cumhuriyet Savcılarına meydan okumakta, "aksi halde yetiştikleri fakültelerle uğraşacağım" demektedir. Muhterem Senatör Hüsamettin Çelebi, Cumhuriyet Senatosunda da aynı sıkıntıları dile getirmiştir:

"... Bugünkü Türkiye'nin gündemindeki en önemli konu, vatan ve millet

bölücülüğü çabalarıdır. Anayasamız, Türk milletinin ve ülkesinin bölünmezliği ilkesini belirlerken, şu aylarda, şu sıralarda, resmen bölücülük yapılmaktadır. Bir yurt köşesinde ayrılık için referandum kampanyası açan bir gazete vardır.<sup>(219)</sup> Bu gazete hala çıkmaktadır. Bu gazetenin yarısı Türkçe, yarısı başka dildedir.<sup>(220)</sup> (*Milliyet*, 5 Ekim 1977)

Muhbir Hüsamet'in Çelebi, bu konuşmayı Selahattin Cizrelioğlu gibi, Kamran İnan gibi, Naci Cidal gibi, objektif bakımdan "Kürt", sübjektif bakımdan ise "Türk" senatörlerinin gözlerinin içine baka baka, hiçbir tepki ile karşılaşmadan yapmıştır. Çünkü bilmektedir ki, bu kişiler, kendi onurlarını, Kürt ulusunun onurunu savunmayacaklardır. Savunamayacaklardır. Onlar, yani sömürge parlamenterleri, Türk ulusunun onurunu, Kıbrıs Türklerinin şerefini vs. savunmak için oradadırlar.

Aslında, Muhbir Senatörün, "bölücülük" yapıyor, diye saçını sakalını yolmasına, başını o makamdan bu makama vurmasına hiç gerek yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu yazıdan çok önce, *Roja Welat*'ın sadece Yazı İşleri Müdürü değil, sahibi bile tutuklanmıştır. Dergiler ve kitaplar hakkında toplatma ve el koyma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Hemen arkasından da mahkeme kararı çıkartılmıştır. İddianameler yazılmış, "bilirkişi" raporları anında sağlanmış. Ankara Valiliği "Resmî Dil Türkçedir" gerekçesiyle *Roja Welat*'ın yayınlanmasını yasaklamıştır. Bu konu ile ilgili olarak *Roja Welat*'a resmî bir yazı gönderilmiştir.<sup>(221)</sup>

Başbakan Bülent Ecevit, 26-29 Ocak 1979 tarihleri arasında Libya'yı ziyaret etti. Bülent Ecevit'in Libya'ya hareketinden bir gün önce, Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin, Fransız radyolarında ve *Le Monde* gazetesinde bir demeci yayınlandı. Muammer Kaddafi, bu demecinde, "Kürtler Ortadoğu'da bir ulus oluşturuyorlar. İrlanda'da nasıl milliyetçilikten söz edilebilirse, Kürtler için de milliyetçilikten söz edilebilir." diyordu. (*Milliyet*, 26 Ocak 1979)

Muammer Kaddafi'nin bu demeci karşısında en çok tepkide bulunanlardan biri, Çankaya tarafından tayin edilen muhbir senatör oldu. Muhbir senatör, 27 Ocak 1979 tarihli *Günaydın* gazetesinde, Libya Albayı başlığı altında aynen şöyle yazdı:

"... Kürtler Ortadoğu'da bir ulus oluşturuyorlarmış... İrlanda için nasıl milliyetçilikten söz edilebilirse, Kürtler için de milliyetçilikten söz edilebilirmiş.

Libya Albayı Kaddafi böyle buyurmuş... Ne zaman? Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Libya'yı ziyaret etmesine iki gün kala... France-Inter radyosuna verilen demec, Ecevit'in Türkiye'den ayrılmasından bir gün önce ünlü *Le Monde* gazetesinde yayınlanmış.

Ecevit ki topraklarının bir köşesi için 'Kürtçülük' iddiası yapılmakta olan ülkelerden birinin başbakanıdır. Ecevit, kandırılmış ve bölücülük ihanetine kadar çekilebilmiş bazı vatandaşların aynı amaçla yarattıkları bir anarşi-terör ortamından çıkarak Libya'ya gitmiştir. Libya'yı, yönettiği Türk milleti gibi dost bilmektedir. Kıbrıs harekati sırasında Libya'dan gördüğü yardımın şükranını duymaktadır.

Şimdi, dost bilinen Libya'nın Albayı, Türkiye'nin aleyhine kullanılabilir bir demec verince, böyle bir demec için adeta ziyaret gününü beklemiş gibi

görününce, Ecevit'in içi burkulmamış mıdır? Türk milleti'nin duyduğu üzüntüyü Ecevit te duymamış mıdır? Türk Başbakanı'nın bu acıyı duyduğundan hiç kuşumuz yoktur... Ziyareti buna rağmen yapmasının, ciddiyetsizlik durumuna düşmemek niyetinden doğduğunu sanıyor ve onunla teselli buluyoruz.

Bu teselli ile öğreniyoruz ki, Libya'nın ünlü Albay'ı Yunanistan'la ilişkilerini geliştirme çabalarına da girmiş.

Libya, Yunanistan'dan tarım ürünleri alacak, karşılığında 3 milyon ton petrol verecekti. Libya-Yunanistan ortak şirketleri kurulacaktı, Yunan süngercileri Libya karasularında avlanacaklardı. Libyalı öğrenciler Yunanistan'da öğrenim görecektik.

Yunanistan, Libya'ya tarım ürünü olarak ne verebilir?

Verebileceklerinin daha kalitelisi Türkiye'de vardır. Türkiye bugün o ürünleri için pazar aramaktadır. Libyalı öğrenciler Yunan üniversitelerinde hangi bilimleri okuyacaklardır? O yüksek bilimler Türk üniversitelerinde öğretilmektedir. Libya ile Yunanistan'ın ortak şirketler kuracakları şu sıralarda, Türk hükümeti, dışarıda iş yapacak Türk firmalarını destekleme kararı almış bulunmaktadır.

Türkiye laik bir devlettir. Ama halkının yüzde yüze yakını Müslümandır. Türk toplumunun gelenek ve görenekleri Müslümanlıkta yeni bir içerik kazanmıştır. Türk kültürü Müslümanlık yoluyla Arap kültürüyle etkilemiştir. Yani Türkiye her yönüyle Müslüman Arap Libya'ya Hristiyan Yunanistan'dan daha yakındır.

Üstelik Albay Kaddafi, Müslüman Arapların liderliğine soyunmuş bir iddialı kişidir. Müslümanlığı da kimselere vermemektedir. Çöl çadırında çıplak ayakla konuk kabul ederken, Araplık ve Müslümanlığın liderliği üzerine hülyalar kurmakta, bu amaçla 'yüksek fikirler' yaymaktadır.

Söylenecek çok şey vardır. Ama şu sıralarda Türkiye Başbakanı Libya'dadır. Türkiye, 'görmüş geçirmiş' bir millettir. Sayın Ecevit'in ev sahibi Albay gibi nazik olmayan bir durum yaratmamak için şimdilik susuyoruz."

Görüldüğü gibi Muammer Kaddafi'nin bu demeci Türk ırkçıları ve sömürgecilerini epeyce endişeye sevk etmiştir. Bu ırkçılar ve sömürgeciler bir yandan, "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür" demekle, öte yandan "Kürtler Ortadoğu'da bir ulus oluşturuyorlar" yollu bir demeçten dehşetle ürkmektedirler. "Bana Türkiye'de, Türkten ayrı unsurların (Kürtlerin) yaşadığını söyletemezsiniz" diyen muhbir senatörün böyle bir demeç karşısında dehşete kapılması kendisini çabuk ele vermektedir.

Dünyadaki herhangi bir devlet başkanının, "Ortadoğu'da Kürtler bir ulus oluşturuyorlar" biçimindeki demeci Kürdistan'ı uluslararası sömürge statüsünde tutan devletleri, bu arada, ırkçı ve sömürgeci Bülent Ecevit'i, Hüsamettin Çelebi'yi elbette üzebilir. Kaygılandırabilir. Sömürgeyi kaybetmek elbette kolay değildir. Zaten hiçbir sömürgeci devlet, kişi veya kuruluş, ileride, sömürgesini kaybedebileceğini düşünmez. Bunun cbedî bir durum olduğunu kabul eder. Fakat, Türk halkının, bu tür demeçlerden üzüntü duyduğu hiçbir zaman söylenemez. Kürdistan'ın uluslararası sömürge statüsünde tutulmasından, Kürt ulusal ve demokratik haklarının gasbedilmesinden, Türk halkının hiçbir

çıkartı yoktur. Ezen ulusun egemen sınıfları ve iri kıyım bürokratları ile emekçi sınıflarının bu konudaki çıkarları elbette çelişmektedir. Kürdistan'ın uluslararası sömürge statüsünde tutulması egemen sınıfların çıkarıdır. Emekçi sınıf ve tabakaların çıkarları, Kürt ulusu üzerindeki ırkçı ve sömürgeci baskıların kaldırılmasını gerektirir.

*Roje Welat'a*, bu arada, Kürtçe-Türkçe yayınlara, Kürt toplumunun sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı ile ilgili yayınlara yapılan baskılar çeşitli çevrelerce tepki ile karşılanmıştır. *Rızgari* dergisinin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Hatice Yaşar, "Kontenjan Senatörü Hüsamettin Çelebi"ye gönderdiği mektupta, bu tutumu şiddetle protesto etmiştir. <sup>(222)</sup> *Komal* Yayınları sahibi ve *Rızgari* Dergisi Sahibi Ruşen Aslan, 22 Ekim 1977 tarihinde, *Rızgari*, *Roja Welat* gibi yayınlara yapılan baskıları protesto ettiler. <sup>(223)</sup> *Kurtuluş Sosyalist Dergisi* <sup>(224)</sup>, *Özgürlük Yolu* <sup>(225)</sup>, *Sosyalist* <sup>(226)</sup>, *Devrimci Yol* <sup>(227)</sup>, *İlalkın Birliği* <sup>(228)</sup> gibi yayınlar yine bu görevi yaptılar.

Bu arada *Kitle* Dergisi yazdığı çeşitli yazılarda, sadece *Roja Welat'a* yapılan baskıları protesto etti. <sup>(229)</sup> *Kitle* Dergisi, sadece *Roja Welat'a* yapılan baskıları protesto ettiğini dikkatle vurguladı. Örneğin, "*Kitle, İlke, Gerçek, Genç Sosyalist ve Kadın Dayanışmasının Tüm Devrimci-İlerici Yayın Organlarına Çağrısı*"nda, *Roja Welat'a* yapılan baskıların kınanması, protesto edilmesi istenmektedir. <sup>(230)</sup> Hemen belirtelim ki, *Kitle* Dergisinin tutumu, demokrasinin, demokratik hak ve özgürlüklerin savunulması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması mücadelesinde, sağlıklı bir tutumdur. Çünkü bu mücadele sürecinde, anti-demokratik olan bütün baskı ve eylemlere karşı mücadele edilir. Önemli olan ilkelerin savunulmasıdır. Kürtçe bir yayına, Kürt toplumunun sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı ile ilgili araştırmalara yapılan baskılar her zaman anti-demokratiktir. Devrimci-demokratik güçler bu baskılara karşı her zaman, her mekânda mücadele etmek zorundadırlar. Bu baskılar, "şuna" yapılırsa tepki gösteririm, "buna" yapılırsa tepki göstermem, demek kuşkusuz sağlıklı bir tutumdur. Devrimci-demokratik güçlerin böyle bir tercihi olamaz.

Aynı sağlıklı tutumu, 4-11 Şubat 1978 tarihleri arasında Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (Töb-Der) tarafından düzenlenen, Demokratik Eğitim Kurultayı'nda da görmek mümkündür. Kurultay tarafından alınan kararların biri de *Roja Welat'a* yapılan baskıların protesto edilmesi ile ilgilidir. (karar no. 4) <sup>(231)</sup> Avrupa'daki işçi örgütleri arasında da bu tür sağlıklı tutumları sürdürenler vardır. <sup>(232)</sup> Nürnberg'deki Fırat İşçi Derneği'nin "*Tüm İlerici-Demokratik Kişi ve Kuruluşları Roja Welat'a Yapılan Baskıları Kınamaya, Roja Welat'la Dayanışma ve Bağış Yapmaya Çağrı*" <sup>(233)</sup> aynı sağlıklı tutumla ilgilidir.

*Roja Welat'a* yapılan baskıların protesto edilmesi ile ilgili yayınlar aşağı yukarı bunlar. <sup>(234)</sup> Kürtçe yayınlara, Kürdistan sorunu ile ilgili yayınlara karşı yürütülen Kemalist teröre karşı tepkiler kuşkusuz çok yetersizdir. Dergilerin ve kitapların basılmaması için matbaacılar tehdit ediliyor, dergiler henüz matbaadayken toplatılıyor, binlercesine polis zoruyla el konuyor. Dağıtım engelleniyor. Yazı İşleri Müdürleri, yayın sahipleri tutuklanıyor... Bu tür terör ve şiddet eylemlerinin hızlı bir biçimde ve kitlesel olarak protesto edilmesi gerekir. Bu Kemalist terör karşısında, "özgürlükçü demokrasi"nin, "hür basın"ın, "ilerici basın"ın, "demokrat" ve "sosyalist" köşe yazarlarının büyük bir suskunluk içine girmesi ise doğaldır. Çünkü baskı Kürt ulusuna ve Kürdistan'a karşı yapılmaktadır. Ve bu kişi ve kurumlar, Kemalist tavırlarıyla bu terör, baskı ve şiddetin birer halkasıdır.

*Roja Welat* 12. sayısının basımı sırasında, yine bir saldırı ile karşı karşıya kalmıştır. *Roja Welat* gazetesinin sahibi Mustafa Aydın, 20.12.1978 tarihinde yayınladığı bir basın bildirisi ile olayı şöyle anlatmaktadır ve protesto etmektedir:

"... 14 Aralık günü, ben ve gazetenin paketlenmesine yardımcı olacak olan bir grup işçi gazetenin 12. sayısının basılacağı saatlerde, Em-Aş Matbaasında bulunuyorduk. Bu sırada içeri bir grup polis girdi. Polisler gazetenin baskıya hazır yazılarına, pikaj levhalarına, fotoğraflara ve diğer belgelere el koydular. Beni, gazetenin büro görevlisi Necati Sezgin'i Matbaa Montaj teknisyeni Mahir Öztürk'ü ve gazetenin paketlenmesine yardımcı olacak 10 işçi arkadaşı göz altına aldılar. Hepimiz emniyet sarayına götürüldük. İşçi arkadaşlar beş saat orada tutuldular. Ben ve büro görevlisi arkadaş ise, ertesi gün akşama kadar alıkonduk. Necati Sezgin polis tarafından dövüldü.

... Polisin yasalarda yazılı olsun olmasın canının istediğini yaptığı bir ülkede bir de onun yetkisini genişletmek için yeni yasalar çıkarılmasına neden gerek duyulduğu, doğrusu meraka değer.

... Bu baskılar karşısında basının tutumu ise, bazı istisnalar dışında yüz kızartıcı oldu. Gerici burjuva basını baskıları kışkırtırken, ilerici geçinen basın sustu. Susarak baskıları onayladı.

Bir ülkenin basını, efendilerine hoş görünmeyi becerse bile, tarihe hesap vermekten kurtulamaz. Böyle bir basın, yarın aynı türden belki de daha ağır baskılarla karşılaşırsa hiç şaşırmmalı..." (Ayrıca bk. *Aydınlık*, 21-22 Aralık 1978)

*Rızgari*'nin *Roja Welat*'a yapılan baskılarla ilgili basın bildirisinde ise şöyle denmektedir: "... uzun bir mücadele süreci ile Kürtçe yayın düzeyi pratiğe geçirilmiştir. Bu, didişçe didişçe kazanılmış bir mevzidir. Bu mevzide direnileceği bilinmelidir..." (*Rızgari*, Sayı 8, Ocak 1979, s. 69)

## H. Rızgari Adı ve Cumhuriyet Gazetesi

Vatan Partisi, Kitle, Kurtuluş, Emeğin Birliği, Rızgari siyasetleri 17 Eylül 1978 tarihinde, İstanbul'da, Toplumsal Anlaşmaya ve Ücretlerin Dondurulmasına Karşı Mücadele Mitingi düzenlediler. Sözü edilen tarihten birkaç gün önce miting ile ilgili bir duyuruyu *Cumhuriyet* Gazetesine göturdüler. *Cumhuriyet* Gazetesi, *Rızgari* adının da yazılmış olmasından dolayı, Duyuruyu almadı. Böyle bir ilanı basamayacağını söyledi. (bk. *Sosyalist*, Cumhuriyet Gazetesi ve Bir Miting İlanı Üzerine, Sayı 69, 26 Eylül 1978; *Kurtuluş*, Cumhuriyet Demokrat Çizgisini Korumalıdır, Sayı 39, 26 Eylül 1978)

*Cumhuriyet* Gazetesinin bu tavrı çeşitli örgütler tarafından protesto edilmiştir. (bk. *Aydınlık*, 20 Eylül 1978, s.5, *Rızgari* Dergisi'nin adını yayınlamayan *Cumhuriyet* protesto edildi.)

*Cumhuriyet* Gazetesi ile ilgili bu olgu, yine aynı gazetede yayınlanan bir Açık Oturumu, bu Açık Oturum'da söylenenleri hatırlatmaktadır. 9 Mayıs 1974 tarihinde, *Cumhuriyet* Gazetesi tarafından düzenlenen Açık Oturum'un konusu, "Türkiye'de Fikir Gazeteciliği ve Sorunları"dır. İstanbul'da Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen Açık Oturum'u Ord.Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu yönetmiştir. Konuşmacı olarak,

Ord.Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (Açık fikir gazeteciliği ve sorunları),  
Prof.Dr. Cavit Orhan Tütengil (Cumhuriyetten önce fikir gazeteciliğimiz),  
İlhan Selçuk (Türkiye'de özgürlük hareketleri ve fikir gazeteciliğimiz),  
Prof.Dr. Tarık Zafer Tunaya (Siyasi iktidar ve fikir gazeteciliği),  
Sabahattin Selek (Ekonomik yapının fikir gazeteciliğine etkisi)  
Aziz Nesin (Dünya sorunları ve fikir gazeteciliğimiz)  
Şevket Sürçüya Aydemir (Fikir gazeteciliğimizde Cumhuriyet'in yeri)

katılmışlardır. Konuşma metinleri 10 Mayıs 1974 tarihli *Cumhuriyet* Gazetesinin ekinde tam olarak yayınlanmıştır.

Ord.Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu konuşmasında şöyle diyor:

"... Türkiye'nin siyasal bakımdan en önemli sorunu, ülkemizde, çoğulcu demokrasinin tam olarak gerçekleştirilememesi, türlü siyasal ve sosyal görüşler arasında diyalog kurulamamasıdır. *Kapitalizmin emperyalizmine veya komünizmin emperyalizmine para ile satılmış, Türklükten,*

Atatürkçülükten ve Atatürkçülüğün tam bağımsızlık ve ulusal kurtuluş ülküsünden kopmuşları bir tarafa bırakıyoruz. Sosyal veya tutucu, yani emekten veya sermayeden yana oldukları halde ülkenin kendi yöntemleri ile kalkınabileceğine içtenlikle inanan aydınlarımızı, yöneticilerimizi düşünüyorum. Ülkemizde herkesin amacı halkın kalkınmasıdır. Ama yöntem birbirinden ayrı. Bu yöntemler arasında diyalog kurulabilmesi için çoğulcu demokrasinin kurulması gerekiyor. Bu kurulmayınca yeraltı çalışmaları oluyor. Zaman zaman dışarıya vuran gizli düşmanlık birikimleri yığınlara yayılıyor; kışkırtmalar oluyor, siyasal ve sosyal yapımızda bir türlü istikrar, süreklilik amacına ulaşamıyor.

1961 Anayasası çoğulcu bir demokrasinin ortamını hazırlamış olduğu ve gerçek fikir gazeteciliğine olanak sağladığı, daha geniş bir deyimle, düşünce özgürlüğünün yerleşmesini mümkün kıldığı içindir ki, buna, Türkiye'nin Tanzimat'tan bu yana sürüp gelen siyasal ve sosyal gelişmesinin evrim ve devrimlerinin en önemli ürünüdür, diyoruz. Bu Anayasa, Türk halkının insanlık haysiyet ve haklarını, fikir ve vicdan özgürlüğünü koruyan ve demokratik bir düzen içinde ve ekonomik bir planla kalkınabilmesinin reçetesini, ön koşulunu, toprak seviyesi yapmış bir Anayasa idi."

Ord.Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, fikir özgürlüğünü ve fikir gazeteciliğini savunduğu konuşmasında, fikir özgürlüğünden kimlerin yararlanacağını, fikir gazeteciliğini hangi çerçeve içinde yapılacağını da belirtmektedir: Kapitalizmin emperyalizmine para ile satılmamış olacak, komünizmin emperyalizmine para ile satılmamış olacak, Türklükten Atatürkçülükten yana olacak. Ord.Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, daha sonra *Cumhuriyet* Gazetesinin fikir gazetesi olduğunu, yayınlarını bu çerçeve içinde sürdürdüğünü belirtiyor.

İlhan Selçuk konuşmasında şöyle diyor:

"... Basın özgürlüğü olmadığı zaman tabii hiçbirimiz özgür olamayız... Bir ülkede birisi özgürlükten yoksunsa, özgür kimse yoktur. Bunun için insanların özgürlüğü paylaşmak amacıyla birleşmeleri gerekir. Fikir gazeteleriyle bu amaca birkaç adım yaklaşabiliriz. Fikir gazetesi, fikir özgürlüğü, basın özgürlüğü bulunmayan bir toplum, çağdaş toplum olmaktan uzaktır, utanılacak bir toplum manzarası göstermektedir. Bu ayıbı elbirliğiyle silmeye çalışmak gerekir.

İlhan Selçuk'un bu genel doğrulara Kürdistan özelinde karşısında ne kadar sahip çıktığını biraz aşağıda inceleyeceğiz.

Aynı Açık Oturumda konuşan Şevket Süreyya Aydemir ise, *Cumhuriyet* Gazetesinin kurulduğu günden beri fikir gazetesi olduğunu belirtmektedir. 1930 yıllarında gazetenin başyazarı Yunus Nadi ile, Ahmet Ağaoğlu arasında yoğun tartışmalar olduğunu ve Atatürk'ün bu tartışmalara tahammül edebildiğini söylemektedir. Şevket Süreyya Aydemir'in "fikir tartışmaları" dediği bu süreci, *Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Programı* (1931) isimli araştırmada etraflı olarak ele alacağız.

Açık Oturum'da "fikir gazetesi" *Cumhuriyet* ile ilgili olarak, Azin Nesin ilginç bir konuşma yapmıştır. Kendi başından geçen bir olayı Aziz Nesin şöyle anlatmaktadır:

"... Ama birtakım fikir yazıları olan gazeteler vardır. Bunların da öncüsü, hepimizin bildiği gibi Cumhuriyet gazetesidir. Başlangıcındanberi Cumhuriyet gazetesi fikir gazetesi olarak nitelendirilir. Oysa benim görüşüme göre gerçekten öncü olan, bu konudaki Cumhuriyet gazetesi ve diğer gazeteler, 1950, özellikle 1960 tan sonra, Türkiye'deki sınıflar bilinçlenmeye ve örgütlenmeye başladıktan sonra fikir gazetesi olagelmışlerdir. Daha önceleri fikir gazetesi niteliğine sahip olamamışlardır. Çünkü bu sınıflar gerçekten bilinçli, birikimli sınıflar haline gelmemişlerdir. Bir örnek vereyim. Somut örnek vererek kolay açıklamak istiyorum. Örneği Cumhuriyet gazetesinden vereceğim. Çünkü Cumhuriyet gazetesi Türk fikir gazeteciliğinin öncüsü olmuştur. Bugün de en başta gelenidir. Ayrıca da bu açık oturumu düzenlemekle bizim eleştirilerimizi başışlayacak durumdadır. Şimdi burada durup dururken başka gazeteden söz etmek yerinde olmaz.

Cumhuriyet gazetesinin 25 Ocak 1953 yani, 21 yıl önceki sayısını açalım. Pazar günüdür. İkinci sayfeyi açalım, beşinci ve altıncı sütunlarda çift sütun bir ilan göreceğiz. Herkesin o zaman da gözünden kaçtığı, bugün de kimsenin farkına varmadığı, bir küçük ilandır, bu. O ilanı okuyorum: 'İntihardan vazgeçtim. İntihar için evden çıktığım bir sabah, rastladığım bir arkadaş elime bir kitap tutuşturdu. Kitabı bitirdikten sonra intihardan vazgeçtim. Bütün bezginlere, kederli ve küskünlere, *Geriye Kalan* isimli, mizahlı hikaye kitabını tavsiye ederim. Hayatımı kurtaran yazarına, dizlerine, açık teşekkürlerimi bildiririm. Bir vatandaş. Geriye Kalan Salı günü çıkıyor, Satış yeri, Ankara Cad. No: 59'

Bu, Türk fikir gazeteciliğinin 1953 teki durumunu gösteren bana göre çok önemli tarihsel bir belgedir.' Neden bu kitap yazarının adı yoktur. Bir yazar, 1953 yılında, yine fikir savaşıdan ötürü sınıfsal fikir savaşıdan ötürü o zamanın iktidarında hapsedilir. Çıkar hapis hane. İşsiz geçsüzdür. Bütün dergilerde gazetelerde yazı yazamaz. Çaresiz geçinebilmek için, işi de yazarlık olduğundan bir küçük kitap çıkarır. Kitabını nasıl duyuracak, satacak... Gazetelere ilan verir. Bütün gazeteler yazarın adından ötürü ilanı koymazlar. O sıralarda gazetelerde barların pavyonların, hepsinin ilanları vardır. Yazar, fikir gazetesi olduğuna inandığı Cumhuriyet gazetesinin idare müdürüne götürür, ilanı. İdare Müdürü ilanı reddeder, Okuyun, der. Okumak zorunda değilim, der. Gazetenin o zamanki yazı işleri müdürüne gider, rica eder. Yine ilan konmaz. O zaman çaresiz kalan, üstelik o küçük kitap bastırmak için borçlanan yazar bu yola başvurur. Bu yol da tabii sonuç vermez. Yazar borçlanır. Demek ki bir yazar sadece adından ötürü, kitabının ilanını veremiyorsa bir fikir gazetesine, orada sınıfsal bilinçlenme yavaş yavaş başlamış ama, fikir gazeteciliği başlamamış demektir."

Aziz Nesin'in 1953 yılını anlatan bu örneği üzerinde dikkatle durmak gerekir. Konuşmadan açıkça anlaşıldığı üzere, 1953 yılında *Cumhuriyet* gazetesi fikir gazetesi değildir. Çünkü, adından dolayı, bir yazarın kitabının ilanını vermekten bile çekinmektedir. Fakat giderek, özellikle 1960 yıllarından sonra, fikir gazetesi niteliğine bürünmüştür. Ve bugün, Türk kamuoyunda, genel olarak, *Cumhuriyet* Gazetesinin fikir gazetesi olduğu yolunda bir anlayış vardır. Şimdi sormak gerekir: 1953 yılında, adından dolayı, bir yazarın kitabının ilanını vermeyen *Cumhuriyet* Gazetesi fikir gazetesi olmuyor da, 1978 yılında,

Kürtçe bir dergi adının da yer aldığı bir ilanı almayı ve basmayı reddeden *Cumhuriyet* Gazetesi nasıl "fikir gazetesi" olabiliyor?

*Cumhuriyet* Gazetesi Komal Yayınevinin yayınladığı kitapların ilanını basmayı reddetmektedir. *Rızgari* Dergisinin ilanlarını yine öyle. Bunun temel nedenlerinden biri, gerek Komal yayınlarında, gerek *Rızgari*'de, Kemalizmin yoğun bir eleştiriye tabi tutulmasıdır. Onun ırkçı ve sömürgeci bir ideoloji olduğunu gözler önüne sermeye başlamasıdır. Kürdistan'daki Türk sömürgeciliğinin, en önemli noktalarından biri olan yalana dayalı resmî ideolojinin yapılması ve yayılmasında en başta gelen kurumlardan biri olan *Cumhuriyet* Gazetesinin, böyle bir deşifreyon karşısında öfkelenmesi, endişelenmesi doğaldır. Bu öfke ve endişe içinde, kendisini deşifre eden yayın organlarının ilanlarını da vermeyebilir. Bütün bunlar, *Cumhuriyet* gazetesinin fikir gazetesi olmaktan ne kadar uzak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kendisini eleştiren yayın organlarının ilanını koymamak, "fikir gazetesi" olmak iddiasında olanlar için kuşkusuz, çok küçültücü davranışlardır. Ancak bir misilleme eylemi olarak değerlendirilebilir. Fakat, bunun da ötesinde, fikir gazetesi, kendisini eleştirenler karşısında, öfkeye kapılmaz, endişelenmez. Yoğun fikrî tartışmalara girer. Toplumsal olaylar karşısında, kendi haklılığını, kendisini eleştirenlerin haksızlığını, yanlışlığını ortaya koymaya çalışır. Ve bu süreç içinde, kuşkusuz eleştirmeye çalıştığı kişi veya kurumların düşüncelerine de kendi gazetesinde yer verir. Toplumsal gelişmelere ancak, bu yollarla katkılarda bulunabilir.

Fakat, yalana dayalı, ırkçı ve sömürgeci bir ideoloji olan Kemalizmi, tartışılmaz tek doğru olarak kabul eden *Cumhuriyet* Gazetesi, bu tür tartışmalara kesin olarak giremez. Bunu tartışmaya başlaması bile, Kemalizmden taviz vermesi anlamına gelir. Bu bakımdan, kendisi hakkında yapılan eleştirileri duymayacak, görmeyecektir. Dogmatizmini ancak, bu yollarla sürdürebilecektir. Bu arada kitap ve dergi ilanını koymamak gibi misillemelerde de bulunacaktır.

Bu durumda, "... Bir ülkede birisi özgürlükten yoksunsa, özgür kimse yoktur. Bunun için insanların özgürlüğü paylaşmak amacıyla birleşmeleri gerekir. Fikir gazeteciliği ile bu amaca biraz yaklaşabiliriz..." diyen İlhan Selçuk'un düşüncelerinin bir fanteziden başka bir şey olmadığı ortaya çıkmaktadır. "Bir kişinin özgürlükten yoksun olduğu bir ülkede hiç kimse özgür değildir," diyen İlhan Selçuk, Kürt ulusunun ırkçı ve sömürgeci bir baskı altında tutulmasına, bütün ulusal değerlerinin gasbedilmesine, demokratik haklarının, doğal kaynaklarının yağmalanmasına, hiç ses çıkarmamaktadır. Bilakis, ırkçılığı ve sömürgeciliği teşvik etmektedir. (bk. İlhan Selçuk'un Bir Yazısı ve Ezen Ulus Milliyetçiliğinin İrkçi Şöven Gericî Karakteri, *Rızgari*, Sayı 1, 21 Mart 1976, ss.17-46)

"Özgürlüğü paylaşmak amacıyla birleşmeliyiz. Fikir gazeteciliği ile bu amaca bir adım daha yaklaşabiliriz," dediği halde, kendisini eleştiren bir siyasetin kitap ve dergi ilanını koymamak gibi bir ilkelliğe tepki duymamaktadır. Bu da iki standartlı düşünmenin bir örneğidir. Türk ulusu söz konusu olduğu zaman özgürlükler savunuluyor, fikir gazeteciliği, basın hürriyeti savunuluyor. Kürt ulusu söz konusu olduğu zaman, ırkçı ve sömürgeci bir politika izleyen devletin yanında yer alınıyor. Kendisini eleştiren bir yayının ilanına gazetede bile yer verilmiyor.

Burada, Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin'in durumunun ele

alınması da kuşkusuz gereklidir. Aziz Nesin, 1953 yılında, kitabının ilanını koymadığı için, Cumhuriyet Gazetesinin fikir gazetesi olamayacağını söylüyor. Fakat 1960 yıllarından sonra, Gazetenin fikir gazetesi kimliğine büründüğünü, bugün de bu tür gazetelerin en başta geleni olduğunu söylüyor. 1978 yılında, *Rızgari* Dergisi ile ilgili olarak, yukarıda sözü edilen ilanı almayı reddeden Cumhuriyet'in bu tutumu, TYS'nin Genel Başkanı Aziz Nesin'i hiç ilgilendirmemektedir. Bu farklı tutum, 2 Aralık 1978'de, Ankara'da, kendisine sorulduğu zaman, çok dikkate değer bir cevap vermiştir. TYS Genel Başkanı Aziz Nesin şöyle demiştir: "... Basın özel sermayenindir. İsteddiği ilanı koyar, istediğini koymaz, falanca derginin ilanının konulmaması beni, sendikayı ilgilendirmez." Bu da Türk yazarlarının iki standartlı düşüncülerinin tipik örneklerinden biridir. Kendi kitabının tanıtma ilanı basılmadığı zaman, fikir özgürlüğünden, fikir gazeteciliğinden söz ediliyor. Bu ilkeler kesinlikle savunuluyor. Kürtlerin kitapları söz konusu olduğu zaman, "Türk basınında özel sermaye egemendir, istediği ilanı koyar, istediğini koymaz, beni ilgilendirmez" deniyor. (TYS'nin Kürt Sorunu Karşısındaki Tutumu ve Aziz Nesin'le yapılan ve yukarıda sözü edilen tartışmanın tümü için bk. *Bir Aydın, Bir Örgüt ve Kürt Sorunu*, Melsa Yayınları, İstanbul, 1990)

## ***I. "CHP'nin Yeni Programının Eleştirileri" Üzerine***

CHP- 27-30 Kasım 1976 tarihleri arasında, Ankara'da toplanan 23. kurultayında, yeni programını kabul etti.<sup>(235)</sup> "Türk toplumu"nun özelliklerine göre kaleme alındığı belirtilen yeni programda, CHP'nin dayandığı temel ilkelere biri olan "Milliyetçilik" bölümünde şunlar söylenmektedir:

*"... Cumhuriyet Halk Partisi Milliyetçidir.*

Türk ulusunun birliğini, bağımsızlığını, egemenliğini, güvenliğini ve dünyadaki saygınlığını, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, karadaki, denizlerdeki, göklerdeki, tüm siyasal ve ekonomik haklarını korumakla görevlidir.

Türk ulusunun her alanda güçlenmesi ve yücelmesi, ulusal bağımsızlığın, ve egemenliğinin sağlam ekonomik temellere dayanması için çalışır.

Türk ulusunun mutluluğunu gönencini (refahını) esenliğini, gözetirken tüm insanlığın da mutluluğuna gönencine, esenliğine, katkıda bulunmağa özen gösterir.

*Her ulusun bağımsızlığına saygılıdır.*

*Her yerde ve her türlü sömürüye ve sömürgecilığe karşıdır. Yurtta ve cihanda barışı kollar.*

Demokrasinin gereği olan düşünce ayrılıkları içinde ulusal birliği tüm yurttaşların bilincinde ve duygusunda güçlendirmeyi demokratik milliyetçiliğin gereği sayar.

Türk ulusunun üyeleri arasında sosyal özelliklerine göre ayrılık gözetmez. Sosyal özelliklerin ulusal birliği veya ülke ve devlet bütünlüğünü sarsıcı etkenlere dönüştürülmesi yönündeki eğilimlere karşı çıkar.

Yurdumuzun kültür kalıtıyla bütünleşen Türk kültürünün gelişmesine ve kendi özelliğini koruyarak tüm insanlık kültürüyle sürekli alış-veriş içinde olmasına katkıda bulunur.

Türk dilinin öz kaynağından güç alarak gelişmesi, her alanda ve her bilim dalında yeterli duruma gelmesi ve dünyada yaygınlaşması için çaba gösterir.

*Başka ülkelerde bulunan Türk topluluklarına eşit davranılmasını, anadillerini ve kültürlerini yaşatıp geliştirme olanağı sağlanmasını o ülkelerle*

*dostluğun temel koşullarından sayar. O Türk topluluklarının bu gereğe uyulan ülkelerle Türkiye arasında bir dostluk ve işbirliği etkeni olabilmelerine katkıda bulunmayı görev bilir.*"<sup>(236)</sup>

Türk ulusunun fertlerine özgürlük, mutluluk, adalet, güvenlik, eşitlik dağıtan CHP Programında bu tür ifadelerle sık sık rastlanmaktadır. Programın her yerinde rastlanmaktadır. (237)

Görüldüğü gibi, hep Türk ulusundan, Türk kültüründen, Türk dilinden, başka ülkelerde yaşayan Türk toplumlarından, onların dil ve kültürlerini geliştirmeleri zorunluluğundan söz edilmektedir. Kürtler, Kürt dili, Kürt kültürü, bu programın neresinde duruyor, denildiği zaman, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in cevabı hazırır.

— Böyle bir şey yok. Kabul etmiyoruz. Biz herkesi Türk kabul ediyoruz. Herkes Türktür, Türk olduğu için mutludur.

Bunun, böyle bir anlayışın, dünyada bir eşi daha az bulunur, bir ırkçılık, sömürgecilik ve ilhakçılık olduğunu, en gerici ve barbar bir biçimde uygulanan kültür emperyalizmi olduğunu, daha önceleri çeşitli yerlerde belirtmiştik. Çünkü dünyanın hiçbir yerinde, herhangi bir ulusun temel kişilik ve haysiyet hakları, onuru, o ulus yok farzedilerek, varlığı kabul edilmeyerek, inkâr edilerek, "ezen ulusun bir parçası" kabul edilerek gasbedilmemiştir. Dünya demokrasi tarihinde, böyle bir "şeref", ancak, İngiliz ve Fransız emperyalizminin işbirlikçileri Kemalistlere ve Kemalistlerin öz örgütü CHP'ye ait olabilir. Ve dünyada hiçbir lider, ırkçı, sömürgeci ve ilhakçı niteliğini, "Özgürlükçü demokrasi" sahtelikleriyle Bülent Ecevit kadar maskeleyememiştir. Gerçekten böylesine bir barbarlık, böylesine bir kültür emperyalizmi, dil ve kültür düşmanlığı, insanlığın uzun asırlar boyunca biriktirip oluşturduğu bir kültüre böylesine bir saldırı, ne Güney Afrika'da halen varlığını sürdüren "ırkçı" rejimlerin özünde, ne de Nazilerin düşünce ve uygulamalarında vardır. Herhangi bir ükeyi işgal eden Nazi orduları, hiçbir zaman, oradaki yerli dili ve yerli kültürü inkâr edip, halkı "Almanlaştırmaya" kalkışmamışlardır. Bu bakımdan 1930'ların CHF gibi, 1976'ların CHP de bu rejimlerden daha gerici, daha barbardır. Aslında 1931 programında kabul edilen temel ilkeler, 1976 programında, sosyal adalet, eşitlik, özgürlük, demokrasi, özgürlükçü demokrasi çeşnileriyle aynen sürdürülmektedir. Fakat, bizim buradaki amacımız, CHP'nin programını eleştirmek değildir. Bu konu üzerinde, CHF'nin Programı (1931) incelenirken durulacaktır. Bizim amacımız bu programa karşı yapılan eleştirilerin içeriğini açıklığa kavuşturmaktır.

Yeni CHP programı, "sosyalist" partiler tarafından, bu partilerin yayın organlarında eleştirilmiştir. Türkiye İşçi Partisi<sup>(238)</sup>, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi<sup>(239)</sup>, Sosyalist Parti<sup>(240)</sup>, Türkiye Emekçi Partisi<sup>(241)</sup> çeşitli yazılarında, program hakkındaki görüşlerini büyük bir titizlik içinde, en ince ayrıntılarına kadar bildirmişlerdir. Bilhassa TİP ve TSİP Yeni CHP Programı üzerinde çok durmuşlardır. *Halkın sesi*, "CHP Kurultayı toplanıyor, CHP Milli Kurtuluş Savaşı Ruhunu Diriltmelidir" şeklinde yazı yazmış, aynı yazıyı CHP Kurultayında bildiri olarak dağıtmıştır.<sup>(242)</sup> Fakat, *Halkın Sesi* Dergisi, Kurultaydan sonra yayınladığı bir yazıda, CHP'nin Milli Kurtuluş Savaşı ruhunu yaratamadığını, yaşatamadığını yazmıştır.<sup>(243)</sup> Bu arada, *Halkın Kurtuluşu*<sup>(244)</sup>, *Halkın Yolu*<sup>(245)</sup>, Yeni CHP programına ilişkin bazı görüşlerini açıklamışlardır. Yeni CHP Programına ilişkin geniş bir eleştiri

Fakat bu yazılardan hiçbirinde, sadece, *Halkın Kurtuluşu*'nun bir yazısı hariç olmak üzere<sup>(247)</sup> CHP'nin ırkçı, ilhakçı, asimilasyoncu, inkarcı, politikası deşifre edilmemiştir. CHP Programına temel teşkil ettiği, ana ilkeleri olduğu, demokratik sol anlayışın temelleri, ana kuralları olduğu ifade edilen bölümlerde, Türk ulusuna özgürlükler, mutluluklar, eşitlikler, güvenlikler vaad edilirken, "Kürt ulusuna karşı ne yapılacak, programın Kürt ulus sorunu konusundaki görüşü nedir," şeklinde sorular sorulmamıştır. Bu yazılardan hiçbirisi, CHP programını bu yönlerden eleştirmemiş, böyle bir boyuttan bilinçli olarak kaçınmışlardır. Buna karşılık, halk sektörü, köy-kent, kooperatifçilik, AET, Dış Politika, sosyal güvenlik, "demokrasi", "özgürlük" gibi konulardaki görüşlerini ince ince eleştiren bu yazılarda, Kürt ulus sorununa ilişkin inkarcı, ırkçı, asimilasyoncu ve ilhakçı görüşün hiç eleştirilmemesi ilginçtir. Kürdistan ve Kürt ulusu üzerinde, böylesine bir sömürgeci ve ırkçı boyunduruğu sürdürürken, CHP "anti-sömürgeci" olduğunu nasıl söyleyebilir? Kürt ulusu üzerinde en katliamcı, en barbar yöntemleri sürdürürken, dış Türkler sorunu üzerinde ince ince durmasının nedeni nedir?.. gibi konular CHP'ye sorulmamıştır. Bu davranışı en azından, Türk "sosyalist" hareketinin, CHP'nin bu düşünce ve eylemlerinden hiç rahatsız olmadığı, bir ölçüde de "doğru" bulunduğu şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Adı "demokratik" olan, "demokratik sol" olan, halka "demokrasi", "özgürlük" vaad eden, Sosyalist Enternasyonal'e katılma kararı alan bir parti böylesine bir ırkçılığı, sömürgeciliği ve kültür emperyalizmini sürdürebilmeyi nasıl göze alabilmektedir? Bu ırkçılığını ve sömürgeciliğini iftiharla ilan ederken cesareti nereden almaktadır?

Türk burjuvazisinin, iri kıyım sivil-asker bürokratlarının ve bunların destekçisi emperyalizmin umudu haline gelmiş olan Bülent Ecevit ve CHP'nin, Kürt ulus sorununa böyle yaklaşması çok doğaldır. Doğal olmayan, adı "sosyalist" olan partilerin böyle bir tutuma rahatlıkla göz yummaları, temeldeki yanlışla kati surette değinmemeleri, suskunluklarını sürdürmeleridir. Hem de "CHP'yi demokratik özde tutmak gerekir", diye diye.

CHP Programı, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri Güngör Uras<sup>(248)</sup>, Cahit Kayra<sup>(249)</sup>, İsmail Cem<sup>(250)</sup>, İlhan Selçuk<sup>(251)</sup>, Doç.Dr. Emre Kongar<sup>(252)</sup>, Muhittin Taylan<sup>(253)</sup>, Erhan Bener<sup>(254)</sup>, Orhan Koloğlu<sup>(255)</sup>, Orhan Eyüboğlu<sup>(256)</sup>, Necdet Tuna<sup>(257)</sup>, Tefvik Dalgıç<sup>(258)</sup> gibi yazarlar tarafından da incelenmiştir. Fakat Kürt ulus sorununa bakış açısından bu incelemelerle, Türk "sosyalist" hareketinin eleştirileri arasında en ufak bir fark yoktur. Yani her iki kategoride de Kürt ulus sorunu gözardı edilmiştir. Bunun nedeninin, Türk burjuvazisi ile, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi arasındaki sözlü bir anlaşmadan doğduğunu daha yukarıda belirtmiştik. Kaldı ki Türk burjuvazisi ile CHP arasındaki ilişkiler apaçık, yazılı bir şekilde ortada olduğu gibi, Türk "sosyalist" hareketi ile CHP arasındaki ilişkiler de, çeşitli yazı ve kitaplarda da görüldüğü gibi apaçık ortadadır. CHP'nin, "Türk halkı", "Türk toplumu", "Türk ulusu", "Türk dili" gibi sözlerle dile getirdiği şeyleri, Türk "sosyalist" hareketi, anlatılan konuların muhtevasında, tahlilinde hiçbir değişiklik yapmadan, "Türkiye halkı", "Türkiye toplumu", "Türkiye insanı" gibi deyimlerle ifade etmeye çalışmaktadır. "Türk dili" yerine "Türkiye dili" denmesi hoş olmadığı için bu kavram da hiç yazılmamaktadır. Bu tutumun ve kavramların son derece sahte ve aldatmaca olduğunu, günden güne yoğunlaşarak gelişen Kürt ulusunun anti-sömürgeci, ulusal ve demokratik hareketine "bu kadar ters düşmenin ayıp" olduğu

bilincine varılmasının ortaya çıkardığı, pragmatik bir yol olduğunu belirtmiştik.

Böyle bir taktiği, bir "düzeltme", bir eleştiri veya özeleştirici saymak mümkün değildir. Çünkü herhangi bir yanlışın, bilerek, bilinçli bir şekilde düzeltilmesi, o yanlışın temeldeki koşullarının çözümlenmesine bağlıdır. Kürt ulus sorunu konusunda, temelde duran esas yanlıştan hiç söz etmeyen, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesini, Kürt ulusunun bölünüp idare edilmesini hiç araştırmayan, bu gibi konulara yaklaşmamakta büyük bir ısrar içinde olan bir anlayış, "Türk burjuvazisi", "Türk toplumu" gibi kavramlar yerine, "Türkiye burjuvazisi", "Türkiye toplumu" gibi kavramları kullanırsa hangi yanlış düzeltilebilir? Temel olgularda, temel kavramlarda, büyük ve bilinçli bir suskunluk sürdürülürken, "Türk edebiyatı" yerine "Türkiye edebiyatı", "Türk sporu" yerine "Türkiye sporu" demek, hangi yanlış düzeltir? Nasıl düzeltir? Temeldeki yanlış konusunda bilimsel çözümlerlere girişmeden, derinlemesine araştırmalar yapmadan, olguları zaman ve mekân boyutu içinde ele almadan, olguları önceki olgularla bütünlüğü içinde, onları etkilemesi ve onlardan etkilenmesi süreci içinde incelemeyen, iç ve dış dinamikleriyle, iç ve dış bağlantılarıyla, somut olarak, bütünsel olarak kavramadan, sadece, yüzeysel birtakım durumlar kabul ediliyor izlenimi verilecek, "Türk müziği" yerine "Türkiye müziği" demek, Kürt ulus sorunu konusunda yanlışın düzeltilmesine yardım edebilir mi? Hiçbir şeyi düzeltmez. Yeni yeni yanlışlıkların, karışıklıkların ortaya çıkmasına neden olur. Bu suskunluk temeldeki yanlışın aynen sürdürülmesini sağlar. Bu durumu Louis Althusser'in bir yazısı ile bağlayalım. Louis Althusser şöyle diyor:

"... Eğer gerçeğin itisiyle yanlış ile karşı karşıya kalan bir parti, bu yanlış 'düzeltmek' için, ondan hiç söz etmeyerek, yalnızca onu kabullenmekle yetiniyorsa, yani söz konusu yanlış, derinleştirilmiş ve gerçek Marksist bir yöntem uygulamıyorsa, yanlış en kaba biçimi ile el altından sürdürecektir, demektir. Yanlıştan hiç söz etmemek, çoğu kez suskunluğun kanatları altına sığınmış yanlış üzerine üstelemedir. Tarihinden ve çözümlemesinden hiç söz etmek istemediğimiz, bilmek için araştırmayı reddettiğimiz, bir yanlışın neresi düzeltilebilir ki? Gerçekten bilinmeyen bir yanlışın düzeltildiği ciddi olarak düzeltildiği ileri sürülemez. Yüzeysel yanını düzeltme, nabza göre şerbet. *Suskunluk kadar hiçbir şeye ihtiyacı olmayan egemen sınıfları* rahatsız etmemek. Bir yanlıştan söz edilmiyorsa, yanlışın sürdürüğündendir. Yanlışın sessiz sedasız sürmesine yetecek kadar 'düzeltme' yapılıyormuş gibi."<sup>(259)</sup> (CHP'nin ve Programının eleştirisi için bk. *Rızgari Sayı 3*, Kürt Halkının Anti-Sömürgeci Ulusal Demokratik Mücadelesinin Seçim Siyaseti, Mayıs 1977, ss.2-135)

## *VII. CHP ve Çaldıran (Özalp) 1930, Çaldıran 1943, Çaldıran 1945, Çaldıran 1976*

Türk Üniversitesinin, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketinin ana hatlarıyla belirtilen bu tutumları CHP'ne ve Genel Başkanı Bülent Ecevit'e büyük bir cesaret vermiştir. Vermektedir. Bülent Ecevit, Türk "solcularının", Türk "sosyalist" hareketinin, gözlerinin içine baka baka Kürt ulusunun ulusal varlığını reddetmekte, inkar etmektedir. Özgürlükten, demokrasiden, insan haysiyetinden, onurundan, insanın maddi ve manevi değerlerinden sık sık sözeden, dilinden bu kavramları düşürmeyen Bülent Ecevit, ırkçı, sömürgeci ve emperyalist tutumunu bu kadar rahatlıkla nasıl ortaya koyabilmektedir? Demokratik sol olduğunu söyleyen, en iyi "sol" rejimin bu olduğunu belirten CHP ve Genel Başkanı Bülent Ecevit, Kürt ulusunun ulusal varlığını reddetme, Kürt ulusunun, ulusal ve demokratik hak ve özgürlüklerini gasbetme eylemini hangi gerekçelerle meşru görmektedir ve bu eylemlerin sahibi olmaktadır?

Bu süreçte CHP'nin yapısının, Bülent Ecevit'in, anti-demokratik ve ırkçı kişiliğinin, elbette rolü vardır. Fakat önemli bir nedeni de Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin suskunluğudur. CHP ve Bülent Ecevit bilmektedir ki, Türkiye'de en etkin kamuoyu olan Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi bu konuda kendisini eleştirmeyecektir. Deşifre etmeyecektir. ırkçı ve sömürgeci tutumuna göz yumacaktır. Kürtlerden gelecek eleştirilerle işe, savcılar, valiler, kaymakamlar, jandarma komutanları, zaten uğraşmaktadır. Nitekim, Yeni CHP Programında, Kürt ulusunun ulusal varlığı tamamen reddedildiği, yani sömürgeci, ilhakçı, ırkçı ve asimilasyoncu bir politika bütün yoğunluğuyla sürdürüldüğü halde, **CHP'nin sömürgeciliğe karşı olduğu da** söylenmektedir. Kürt ulusunun ulusal varlığını tanımayan, Kürt ulusuna ve Kürdistan'a karşı girişilen her türlü eylemin sahibi ve onaylayıcısı olan bir parti, sömürgeciliğe karşı olduğunu nasıl söyleyebilir? Sömürgeci düşüncenin en alasına sahip olan ve eylemleriyle gerçekleştiren bir parti, o partinin genel başkanı, sömürgeciliğe karşı olduğunu hangi gerekçelere dayanarak söyleyebilir? CHP'nin ve Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, herkeşin gözünün içine baka baka, söylediği bu yalan, bu pervasızlık, elbette deşifre edilmelidir. Fakat bundan önceki bölümde ifade ettiğimiz gibi, hiçbir "sosyalist" parti, bu deşifre görevini yapmamıştır.

Bu bakımdan Bülent Ecevit, gerek CHP Genel Başkanı olarak, gerek Başbakan olarak yaptığı çeşitli gezilerde bu sahteliği rahatça ifade edebilmektedir. Gerek ABD, İngiltere, Belçika, Almanya gibi ülkelere, gerek SSCB, Bulgaristan, Yugoslavya gibi ülkelere yaptığı geziler sonunda hazırlanan ortak bildirilerde bu tutumu görmek mümkündür. Örneğin, 22-25 Haziran 1978 tarihleri arasında SSCB'ne yapılan gezi sonunda açıklanan ortak bildiride şöyle

denmektedir: "Taraflar her türlü ırkçılık ve sömürgeciliğin tam olarak ortadan kaldırılması... yolundaki çabaları desteklediklerini belirtmişlerdir." (Milliyet, 26.6.1978)

Kürt ulusu üzerinde ırkçı politıkaya, Kürdistan üzerindeki sömürgeciliğe rağmen, bu sahteliklerin rahatça ifade edilebilmesi, Türk "demokratları" ve Türk "solu" karşısındaki rahatlıktandır. Öte yandan, SSCB'nin tavrı da önemlidir. Sovyetler Birliği'nin, 1923 yılından beri Türkiye'deki bütün siyasal iktidarların, Kürt ulusuna karşı ırkçı bir politika izlediklerini, Kürt ulusal demokratik haklarının gasbedildiğini bilmemesi mümkün müdür? Böylesine ırkçı ve sömürgeci hükümetlerin bu niteliklerini görmezlikten gelip, onlarla birlikte, "ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşıyız" biçiminde ortak bildiriler yazmak, bu hükümetlerin bu tutumlarını teşvik etmekten başka bir sonuç ortaya çıkarmaz.<sup>(260)</sup>

CHP'nin ve yöneticisi Bülent Ecevit'in tutumu ile, Baas ırkçıları ve sömürgecilerinin tutumu arasında, en ufak bir fark yoktur. Baas ırkçıları ve sömürgecileri, Kürt ulusuna kan kustururken, Kürtleri, Kürdistan'dan çöl bölgelerine sürgüne gönderip mecburi iskana tabi tutarken, Kürt çocuklarını kitle halinde katlederken, Kürdistan'ın ormanlarını yakıp sularına zehir dökerken, daha binbir türlü ırkçı eylemin sahibiyken... Bağdat'ta "İrkçilik ve Siyonizm" konusunda uluslararası bir seminer düzenliyordu. Neymiş? İsrail işgali altındaki Arap toprakları. Peki, Arap işgali altındaki Kürt toprakları konusuna ne demeli? Türk işgali altındaki, Arap işgali altındaki, Fars işgali altındaki Kürt toprakları konusunda, sağlam düşünce ve eylem yapısına sahip olmadan, İsrail işgali altındaki Arap toprakları konusunda tutarlı düşünce ve eylem geliştirilebilir mi? Bu seminerde ırkçılık ve siyonizm uluslararası en büyük tehlike olarak sunuluyordu, "ırkçılıktan daha kötü bir şey yoktur" denerek, Baas ırkçılarının ve sömürgecilerinin Kürt ulusuna karşı giriştiği ırkçı ve sömürgeci eylemler gizlenmeye çalışılıyordu. Baasçıların böylesine sahtelikleri, Türkiye'de başta CHP'nin yayın organı olan *Yeni Ulus* gazetesi olmak üzere bütün Türk basını tarafından lanse ediliyordu. "Baas yöneticileri ırkçılıkla mücadele ediyor," diye.<sup>(261)</sup>

Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi şu iki durumu çok iyi kavramak zorundadır. Kürdistan üzerinde sömürgeci politika sürdürüldüğü sürece, Türkiye'deki iktidarın niteliği daima baskıcı ve otoriter nitelikli olacaktır. Süleyman Demirel'in Başbakanlığı ile Bülent Ecevit'in Başbakanlığı arasında fark olmayacaktır. Kürt ulusal ve demokratik hareketi geliştikçe, yeni yeni boyutlar kazandıkça faşist nitelik daha da belirginleşecektir. İkinci olarak Kürdistan'ın eski Kürdistan olmadığı, Kürt ulusal ve demokratik mücadelesinin yani anti-sömürgeci mücadelenin, yoğun bir biçimde sürdüğü, Kürt ulusunun, gasbedilmiş ulusal ve demokratik hak ve özgürlüklerine sahip olmak için sürdürdüğü eylemlerin günden güne geliştiği, yoğunluk kazandığı unutulmamalıdır.

Bu durumda, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, ağızından, demokrasi, eşitlik, özgürlük, demokratik sol gibi sözleri düşürmeyen, Sosyalist Enternasyonal'e katılma kararı aldırarak, "sosyalist" sözünü istismar eden CHP liderini ve CHP'yi deşifre etmek zorundadır. Türkiye'de yeni yeni gelişen siyasal ve toplumsal güçlerin, hiç kimsenin "François" olmasına izin vermeyeceğini bu lidere anlatmalıdır. CHP lideri Bülent Ecevit, Kürtler hakkında düşünenleri, yazarları, Kürdistan'ın sosyo-ekonomik yapısına ilişkin incelemeleri, düşünce özgürlüğü çerçevesinde değerlendirmedini, bu tür düşünceleri suç, sahiplerini de suçlu olarak gördüğünü büyük bir kararlılık ile ifade ederken, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin, "CHP yeni programı ile sınırsız düşünce özgürlüğü getiriyor, demokrasiyi genişletiyor, büyütüyor" diye tahliller getirmeleri, son derece yanlış

bir tutumdur. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi CHP'yi eleştirmek zorundadır. Kürt ulus sorunu konusunda da.

Bilimsel düşüncenin en önemli özelliği, olguları, birbirlerinden kopuk, bağımsız, yani "şey" veya "şeyler" olarak değil, birbirleriyle olan bütünlüğü içerisinde ele almasıdır. Ve bu bütünlüğü hem mekân, hem de zaman boyutunda kurmaya çalışır. Böylece herhangi bir olgunun, diğer olgulardan nasıl etkilendiği, ortaya çıkabileceği gibi, onları nasıl etkilediği de açıklığa kavuşturulabilir. Böylece olgular iç ve dış bağlantıları, iç ve dış dinamikleri, çelişme ve değişimleriyle, bütünsellikleri içinde ele alınır. Toplumsal gelişme hakkında somut bir bilgi elde edilir. Biz burada, 1930, 1943, 1945, 1973, 1974 ve 1976 yıllarına ilişkin birkaç olgudan ve bu olgular arasındaki ilişkilerden söz edeceğiz.

1. Bu olgulardan birisi, 1930 yılına aittir. Bu, 1930 yılı Eylül ayında, İran'a Büyükelçi olarak tayin edilen ve 1930-1934 yılları arasında bu görevi sürdüren, Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede'nin Hatıratı'na ilişkindir. "Otuzüç Kurşun" olgusu üzerinde dururken bu olgu üzerinde etraflıca durduk. Hatırlanacağı gibi Büyükelçi, Kürtleri, hem İran'ın hem Türkiye'nin, hem İngiltere'nin hem Fransa'nın **müşterek düşmanı** olarak ilan ediyor ve bu müşterek düşmanı ezmek için, Şehinşah Rıza Pehlevi'den müşterek askeri, politik ve ideolojik eylemlere geniş olanaklarla katılmasını istiyordu. Kürt ulusu tümüyle **düşman** kabul edilmekle beraber, bu "düşmanlığın" daha çok hudut boylarındaki, bu arada, Özalp'ın Çaldıran nahiyesindeki Kürtleri de etkileyeceği şüphesizdir.<sup>(262)</sup>

Bu arada Hüsrev Gerede'nin, ta 1919 yılından itibaren, Mustafa Kemal'in karargâh cömanlarından olup O'nun siyasi işlerini yürüttüğünü, ona en yakın adamlarından biri olduğunu da belirtelim. (Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 2, İstanbul 1964, s.24) Yine Hüsrev Gerede'nin, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Hitler Rejimini hararetle desteklediğini belirtmekte yarar vardır. Hüsrev Gerede Berlin Büyükelçisiyken, 5 Ağustos 1941'de Alman Dışişleri Bakanlığına giderek, Rusya'daki Türklerin ve Çerkezlerin Sovyetler Birliği'ne karşı yapılacak propagandada kullanılmasını önermiştir. Rusya'da Nazi yayılmasını kolaylaştırmak için kendisinin görev alabileceğini bildirmiştir. (Doğan Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, Cilt 3, İstanbul 1974, ss.1519-1520)

Bu dönemde, Ordu komutanı Orgeneral Ali Fuad Erden, Emekli General ve yazar Hüseyin Hüsnü Erkilet, Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede, Alman ajanı Dr. Graun'a kendisi adına, Almanlarla görüşme yetkisi veren Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, General Ali İhsan Sabis, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Killigil, Prof. Zeki Velidi Togan, Prof. Ahmet Caferoğlu, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esencal, Emin Resulzade, Başbakan Şükrü Saracoğlu, Mebus Şükrü Emin Bahça gibi kişiler kesinlikle Nazi taraflısı idiler ve Nazi zaferleri bekliyorlardı. (*Gizli Belgeler*, 2. *Dünya Savaşında Türk-Alman İlişkileri ve Hitler'in Türk Dostları*, May Yayınları, İstanbul 1968, ss. 76-94)

2. Olgulardan ikincisi "Otuzüç Kurşun". Bu olguyu da TBMM tutanaklarına ve tanıkların beyanlarına dayanarak etraflıca anlattık. 1943'te, "Otuzüç Kurşun" olayının meydana gelmesi, Orgeneral Muğlalı'nın, Genel Müfettişe karşı, "ben emri yüksek yerden aldım, engel olursan seni bile yokederim" demesi, yoksul ve masum Kürt köylülerinin sorgusuz-sualsiz kurşuna dizilmeleri, 1930 yıllarında, Kürtlerin CHP tarafından<sup>(263)</sup> **düşman** olarak ilan edilmesiyle yakından ilgilidir. Bu iki olgu, ayrı ayrı olgular, şey veya şeyler değildir. Zaman ve mekân boyutu içinde bütünlük meydana getirir. Aralarında bütünsel

ilişkiler vardır. Hatırlanacağı üzere kurşuna dizme olayı Çaldıran'ın Kokut Deresi (Çilli) mevkiinde gerçekleştirilmişti. Ve sözü edilen Genel Müfettiş Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan idi.

3. Üçüncü olgu 1945 yaz aylarına ilişkindir. Devrin Cumhurbaşkanı Milli Şef İsmet İnönü, "Otuzüç Kurşun" olayının baş sorumlusu Orgeneral Mustafa Muğlalı'yı koluna takarak Van'a geliyor. Bu, olay ile ilgili olarak yapılan konuşmalarda yer almıştır. Yine bu konuşmalarda belirtildiği gibi, Milli Şef ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu eylemini, Kürtlere gözdağı vermek için yapmıştır. "Sizin katiliniz benim en iyi adamımdır, ben Kürtleri katledenlerden yanayım, bu işten de haberim var" demek için yapmıştır. "Otuzüç Kurşun" ile ilgili bölümde o dönemlerde, Nazi ırkçılığına paralel olarak Türk ırkçılığının da büyük bir gelişme gösterdiğini ve bunun hükümet tarafından da teşvik edildiğini belirtmiştik.

4. Dördüncü olgu Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanlığı dönemine aittir. 1973 yılı Mayıs ayında, 13 CHP'li gizli örgütle ilişkili oldukları iddiası ile, Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığına getirilmiştir. Yapılan incelemeler sonunda, CHP'nin de araya girmesi ile, bu kişiler hakkında hiçbir suç delili tesbit edilmemiş, mahkeme tarafından serbest bırakılmışlardır. Bunun üzerine CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, "Şerefli Türk yargıçlarına güvenimiz sonsuzdur", "Türk adaleti sapasağlam ayakta" gibi demeçler vermiştir. CHP'lileri serbest bırakan, Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin, 1973/68 sayılı kararı *Halk* gazetesinde yayınlanmıştır. Belge kamuoyuna açıklanırken şu haberc de yer verilmiştir:

"... Delilsiz, belgesiz, imzasız ihbarlara seçkin bir örnek. Ecevit'in elindeki 'taze belgeler'den yalnız bir tanesini açıklama görevi gazetenez. *Halk'a* düştü. Belge, Gaziantep CHP İl Yönetim Kurulu Üyesi Beyhan Barlas'ın da bulunduğu onüç yurttaşımızın gece evlerinden alınıp, Diyarbakır'a götürülmesi hikayesinin iç yüzü ile ilgilidir. İşin içyüzünü *şerefli ve adil Türk yargıçları* açığa kavuşturmuşlardır."<sup>(264)</sup>

Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı yargıçlarını Bülent Ecevit'in ve CHP'nin değerlendirmesi böyle. Halbuki bu mahkemelerin hiçbir zaman gözden uzak tutulmaması gereken son derece önemli bir özelliği var. Bu mahkemeler sömürge mahkemeleridir. Bu mahkemelerde herhangi bir somut suç, eylem değil, Kürt ulusunun Kürtlüğü yargılanmıştır. Türkleşmeye karşı çıkanlar, Kürt toplum olma özelliklerini korumak ve sürdürmek isteyenler yargılanmıştır. Bu "adil" ve "şerefli" Türk yargıçları, Kürtlerden kendi kişiliklerini, onurlarını, Kürt ulusunun kişiliğini ve onurunu inkâr etmelerini, yalan söylemelerini, Kürt ulusuna ihanet etmelerini istemişlerdir. Kürt ulusuna ihanet etmeyenler, Kürt ulusunun onurunu ve kişiliğini savunanlar 16 yıla varan ağır cezalara mahkûm edilmişlerdir. "Kürt yoktur, herkes Türktür" diyenin kazandığı, "Kürdüm" diyenin mahkûm olduğu bir mahkeme. Demek ki "adil" olmak, "şerefli" olmak gibi kavramlar ezen ulusa ve ezilen ulusa göre değişiyor. Bülent Ecevit gibi ezen ulusa mensup ırkçı ve sömürgeci kişiler, Kürt ulusuna kan kusturan, sömürge yargıçlarını, Türk "adaletini" yüceltebilirler. Fakat, Kürt ulusu, 50 seneyi aşkın bir zamandır, Kürdistan'da, Kürt ulusuna karşı uygulanan "adaletin" nasıl bir adalet olduğunun çok iyi bilincindedir. Torun-baba ve dededen meydana gelen üç kuşağı, torundan başlamak üzere, birbirlerinin gözleri önünde asan, Türk "adaleti"dir. Bu idam kararlarının sahibi yargıçlara küp küp

alınlar, hanlar, apartmanlar, villalar kazandıran yine Türk "adaleti"dir. Kitle halinde sürgünler, katliamlar, yine Türk "adaleti"nin eseridir. Bütün bunların nedeni nedir? Kürt ulusunun ulusal kişiliğini, ve onurunu yoketmek, Kürtleri köleleştirmek, Kürt adını ve Kürdistan adını dillerden ve tarihlerden silmek içindir. İşte Türk "adaleti"nin, Kürt ulusuna ve Kürdistan'a karşı uygulamasının kısaca bir özeti budur.

1945'te, katil orgenerali koluna takıp Van'a gelen Milli Şef ve Cumhurreisi İsmet İnönü'nün tavrı ile, 1973'te, Kürtlere, Kürt oldukları için ağır cezalar veren sömürge hakimlerini "adil", "şerefli" diye öven Bülent Ecevit'in tavrı arasında hiçbir fark yoktur. Milli Şef ve Cumhurreisi İsmet İnönü bu tavrı ile, Kürtlere gözdağı vermeye, katillerden yana olduğunu göstermeye çalışıyordu. CHP Genel Başkanı Ecevit'in de, 1973'teki tavrı budur. CHP Genel Başkanı açıkça, Diyarbakır-Siirt İllerinde uygulanan Sıkıyönetimden, o Sıkıyönetimin siyasal kararlarını "hukuksal" kavramlarla ifadeye çalışan savcılardan ve yargıçlardan yanadır. 1945'teki ve 1973'teki bu iki olgu arasında, diyalektik bir bütünlük vardır. CHP aynı CHP'dir. Genel Başkanların Kürt sorunu konusundaki düşüncelerinin muhtevası aynıdır.

1973'teki olguları biraz daha açıklamaya çalışalım:

1973 yılı başlarında, Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı, Sivercek, Tunceli, Ergani, Silvan, Tatvan, Kızıltepe, Muş... gibi yörelerden, lise öğrencilerini göz altına alıyordu. Öğrenciler sık sık Milli İstihbarat Teşkilatı'na götürülüyor, orada işkenceye tabi tutuluyorlardı. Bu öğrenciler 1 Mart 1973 günü, yine koğuşlardan alınmak istendiler. "Savcılıktan isteniyorlar" deniyordu. Aslında MİT'e götürülüyorlardı. Tutuklular bu durumu çok iyi bildikleri için, bu genç arkadaşları Tutukevi yöneticilerine teslim etmediler. Sıkıyönetim Tutukevi yöneticileri ile tutuklular arasında çok uzun tartışmalar oldu... Tartışmalar gece yarısına kadar sürdü. Öğrenciler verilmedi. Ortalık yatıştır gibi oldu. Aradan 2-3 saat gibi bir zaman geçti. Ortalık birdenbire karıştı. (Sıkıyönetim Komutanlığı) emri ile, tutukevine şiddetli bir silahlı saldırı başladı. Koğuşlara karşı gerçek mermi ve gaz bombası kullanıldı. Sabaha karşı yapılan bu eylemle, tutukluların 5 dakika içinde, koğuşlardan bahçeye çıkmaları, aksi halde koğuşun yerle bir edileceği bildiriliyordu. 5 dakikalık müddet dolmadan saldırı başladı. Kurşunların ve gazların etkisiyle canını dışarıya zor atanları coplu sopalı, tekmeli tüfekli adamlar, döne döne dövüyorlardı. Bu olaylar sırasında çok kişi yaralandı. Bu olaylar karanlıkta cereyan ettiği için, kimin kimi dövdüğü de açık seçik belli olmuyordu. Olaylardan sonra 34 kişi hücrelere kapatıldı. Ve hücrelerde aylarca tutuldu.

Tutuklulara karşı bu terör hareketleri uygulanırken, tutuklular hücrelere tıkılırken, görevliler koğuşlara daldılar. Kağıt, gazete, kitap, defter, daktilo, kalem adına ne varsa, ne buldularsa, torlayıp toparlayıp karmakarışık bir şekilde dışarı çıkardılar. Bir kısmını yakutlar, bir kısmını yırttılar, kara, çamura buladılar. Çok hoşlarına gidenleri kendileri için ayırmakta da kusur etmediler.

İnsanlık dışı olan bu baskıları, avukat Şerafettin Kaya ve Avukat Ruşen Aslan, Ankara'da ilgili mercilere duyurmanın yollarını aradılar. Bütün baskı ve engellemelere rağmen duyurdular. Bu baskı ve terör eylemlerinin Ankara'ya duyurulmasına, Sıkıyönetim Komutanlığı büyük bir tepki gösterdi. Avukatları tutukladı.

Bu terör hareketleri duyurulduğu halde, gerek basın, gerek "demokratik kurumlar",

gerek parti liderleri ve öteki kurumlar hiçbir tepki göstermemiş, sus-pus olmuşlardı. Çünkü baskı Kürtlere karşı, onların siyasal düşüncelerine karşı yapılıyordu.<sup>(265)</sup>

Bu olaylar, çeşitli kişi ve kurumlar arasında, Bülent Ecevit'e ve CHP'ne de duyuruldu. Hiç kimseden ses çıkmadı. Bu olaylardan iki ay kadar sonra yukarıda anlatılan olay yani Gaziantep'li CHP'liler olayı meydana geldi. Bülent Ecevit, böylece, 2 Mart 1973 olayları ile ilgili olarak Kürtlere karşı tavır ve davranışını ortaya koydu. Nasıl? 2 Mart 1973'te koğuşlara karşı yapılan silahlı saldırıların sahipleri veya en azından teşvikçileri, mahkeme üyelerine, "adil", "şerefli" diyerek. Kimin için adil ve şerefli. Elbette Türk sömürgeciliği için.

Nitekim bir sömürge yargıcı Cumhuriyet gazetesinde hukuktan, adaletten ve eşitlikten söz etmekte, toplumun hukukla yönetileceği konusunda yazılar yazmaktadır. "Adil" yargıç, Türkiye'de düşünce özgürlüğünün kesinlikle sınırlanamayacağını söylemektedir. Fakat bunun "Kürtlere de özgürlük" demek olmadığını, "Kürtlerin" devamlı olarak, Kemalistlerin boyunduruğu altında yaşamaları gerektiğini ayrıca vurgulamaktadır. Kürdistan'ın, Kürt ulusunun bölünüp parçalanmasını ve köleleştirilmesini sağlayan Mustafa Kemal Atatürk'e övgüler düzmektedir.<sup>(266)</sup> Bu sömürge yargıcı insan hakları anlayışına o kadar tutkundur ki, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) nın yargılanmasına, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ilanının yıldönümü olan 10 Aralık (1971) da başlanmıştır. Ve düşüncelerinden dolayı pek çok devrimci demokrat kişiye 16 yıla yakın cezalar verilmiştir. Hüküm, yine 10 Aralık gününe rastlatılmak istenmiş, fakat 10 Aralık Pazara rastladığı için 11 Aralıkta (1972) açıklanmıştır.

Adı geçen "adil" Türk yargıcı, Kürt devrimcilerine, demokratlarına ve yurtseverlerine, sırf Kürt olduklarından ve Kürt ulusunun onurunu savunmalarından dolayı 16 yıla yakın cezalar vermesine rağmen, hâlâ, Kürt diye bir ulusun olmadığını, Kürtlerin Türk olduğunu savunmayı da ihmal etmemektedir. Örneğin 27 Eylül 1978 tarihli *Milliyet* gazetesinde "Türkiye'de Terörün Kökeni ve Yargı" başlığı ile yazdığı yazı buna örnektir. Bu yazıda, aynen polis raporu ve mahkeme kararı yazar gibi (*Rızgari*, Sayı 2, s.13) Kürtlerin Türk olduğu ispat edilmeye çalışılmaktadır. Yine aynı yazıda, "adil" yargıç Atatürk için, "tüm ezilen ve sömürülen ve köle insanların bir an önce uyanarak haklarına sahip çıkmalarını sağladığını", yani "şarkın köle uluslarına ışık tuttuğunu" iddia etmektedir. Bülent Ecevit'in bu "adil" yargıcına, "şarkın köle uluslarını uyandıran", kurtuluşları için onlara "ışık tutan" Mustafa Kemal, 'Kürdistan'ı bölüp parçalamak için ve Kürdistan'ın doğal kaynaklarını yağmalamak için İngiliz emperyalizmi ile neden işbirliği yapmıştır? Kürt ulusunun bölünüp yönetilmesi için her türlü ideolojik ve politik olanağı neden seferber etmiştir? Kürt ulusunun ulusal ve demokratik haklarını neden gasbetmiş, çiğnemiştir? vs. gibi sorular sorulduğu zaman ne yapabilir? Kuşkusuz hiçbir şey. Bu tür soruları duymazlıktan, görmezlikten gelecektir. Veya yerine ve zamanına göre, "devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünü bozuyorlar" diye ceza verecektir. Çünkü o "adil" bir yargıçtır. Kendi kendine tartışır. Görevi, "Kürdün ulusal haklarını istiyorum" diyenlere ceza vermektir. "Kürt yoktur, herkes Türktür" diyerek "adalet" dağıtmaktır. Bütün bunlara rağmen şu hususu sormadan edemiyoruz. Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın hâlâ, Kürtlerin Türklüğünü ispatlamaya çalışan polisiye yazılara ihtiyacı var mı? "Adalet dağıtıyorum" diye polislik yapan, "mahkeme kararı" diye polis raporları yazan yargıçlara hâlâ, gerek duyuluyor mu?

5. Beşinci olgu, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Başbakanlığı dönemine ilişkin.

1 Temmuz 1974 tarihli *Yeni Ortam* ve *Milliyet* gazeteleri şu haberi verdi:

"... Milliyeti meçhul bir uçak sınır köylerimizi bombaladı. Önceki gün saat 15 sıralarında, Hakkari semalarında görülen milliyeti meçhul bir uçak Merkez Otluca köyü ile, Şemdinli'nin Girana ve Beytüşşebab ilçesinin Hilal köyünü bombalamıştır. Uçak, Hakkari yakınındaki Sümbül Dağını bombalayarak Otluca köyüne doğru yol almış orayı da bombaladıktan sonra, Şemdinli istikametine doğru uçmuştur. Şemdinli'nin hudut köylerinden Girana'yı ve daha sonra Uludere'nin Irak hududundaki Hilal köyünü de bombalamış ve gözden kaybolmuştur. İlgililer uçağın milliyetinin araştırılmasına başlamışlardır. Uçağın Irak Hava Kuvvetlerine ait olması muhtemeldir."

Aynı günkü gazeteler Başbakan Ecevit'in, Irak Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı ve Başbakan Saddam Hüseyin ile Esenboğa Hava alanında bir görüşme yapacağı haberini de veriyor. Bu görüşmede, özellikle Kürt sorununun konuşulacağı belirtiliyor. Bu, Kürtlere karşı ortak mücadele için alınacak tedbirlerin görüşüleceği anlamına gelmektedir.

Tasarlanan görüşme 1 Temmuz 1974 tarihinde yapıldı. 2 Temmuz 1974 tarihli gazeteler, 2,5 saatlik görüşmenin son derece içten ve samimi bir hava içinde geçtiğini, karşılama ve uğurlama törenlerinde başbakanların kucaklaştıklarını yazıyordu. İşte burada, cevabı muhakkak verilmesi gereken bir soru var. Türkiye sınırları içindeki Kürt köylerini bombalayan, "milliyeti meçhul uçak" kimin uçağıdır. Görüşmeler sonunda bu konu neden açıklığa kavuşturulmamıştır? Veya böyle bir haberin tekzihi yoluna gidilmemiştir? Aynı olay, Bulgaristan sınırında, Yunanistan sınırında olsa, Başbakan koltuğunda oturan, hem de o gün, Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın Başbakanı ile, hararetle samimi görüşmeler yapan bir kişi, böyle bir olay hakkında kamuoyuna açıklama yapmaz mı?

Bu konuda, yani Türkiye'deki Kürt köylerinin "milliyeti meçhul olan uçaklar" (bu ya Türk uçağıdır, ya Irak uçağıdır, gazeteler, Irak uçakları olduğunun sanıldığına işaret etmektedirler) tarafından bombalanması konusunda Başbakan Bülent Ecevit herhangi bir açıklama yapmak gereğini duymamaktadır. Fakat aynı gün Irak Başbakanı ile, içten, samimi bir görüşme yaptığı açıklanmaktadır. Başbakan Bülent Ecevit bu tutumu ile Kürtlere karşı düşman olan tavrını açıkça ortaya koymaktadır. 1945'te katil orgeneralı koluna takıp gelen Milli Şef ve Cumhurreisi İsmet İnönü'nün tavrı ile, Güney Kürdistan'da, ırkçı, sömürgeci ve katliamcı bir politikayı en barbar biçimlerde uygulayan Saddam Hüseyin'le, Kürt kasabıyla sarmaş dolaş olan Bülent Ecevit'in tavrı arasında hiçbir fark yoktur. Saddam Hüseyin'i alkışlayan, "milliyeti meçhul uçaklar" konusunda soruşturma yapmayan bir kişi bu tavrı ile, Kürt ulusuna düşmanca bir tavır takındığını açıkça belirtmiştir. Bunu bir de söz ve yazı ile ifade etmesi gerekmez. Bülent Ecevit'in eli, daha o zaman Kürt kanına bulanmıştır. Baas ırkçılığı ve sömürgeciliği Kürdistan üzerindeki katliamlarını sürdürürken, Kürt çocuklarını, napalm bombalarıyla, zehirli gazlarla, fosfor bombalarıyla kitleler halinde katlederken, Kürdistan'ın ormanlarını yakıp sularına zehir dökerken, Kürt köylerini yakıp yıkarken, eylemlerini Bülent Ecevit'in Başbakan olduğu Türk hükümeti ile ortak yürütmüştür. Daha sonra aynı eylemler Süleyman Demirel ile birlikte yürütülmüştür. Başbakan Bülent Ecevit bunları çok iyi bilir. Fakat, Başbakan Bülent Ecevit şunu da çok iyi bilmektedir ki, bu tür olayların hesabını, Türk basını, Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Türk "demokratları" sormaz. Sormadığı için de bu eylemleri gayet rahat bir şekilde sürdürür.<sup>(267)</sup>

6. 24 Kasım 1976'da Muradiye, Çaldıran, Erciş, Özalp mıntukalarında büyük bir deprem oldu. Resmî rakamlara göre 3800 kişi can verdi. Depremiñ kış ortasında meydana gelmesi can kaybını ve maddi-manevi zararı daha da artırdı. İlginç olan ve üzerinde durulması gereken nokta şu: 1930 yıllarında düşman ilan edilen, 1943 yıllarında, idari ve askeri emirlerle, kurşuna dizilen bölge halkı, "kardeş", "acısı yüreklerde duyulan dost", ilan ediliyordu. Herkes, bütün kişiler, kuruluşlar yardım için yarışa girdiler. İşte burada Kürdistan'da uygulanan sömürgecililiğin klasik sömürgecilikten farkını bir kez daha görüyoruz.

Örneğin, Afrika'yı ele alalım. 17. asırda, Afrika'nın yerli halkı Avrupalılar için, vahşidir, barbardır. 18. yüzyılda bu görüş biraz değişmiştir. "Cici vahşi" denilmiştir. Bir kısım Avrupalı düşünürler, devletlerinin Afrika'da sürdürdüğü sömürgeci politikadan utanç duyduklarını bile ifade etmişlerdir. 19. yüzyılda ise, Afrikalılar, Avrupalılar tarafından sadece, "ilkel" olarak vasıflandırılmışlardır. Yani "uygar" Avrupalılar tarafından "uygarlaştırılması, kültür ve medeniyet sahibi edilmesi" gereken insan toplulukları olarak ele alınmışlardır. 20. yüzyılın Afrikası ise, "Üçüncü Dünya"nın en önemli elemanlarından. Görüldüğü gibi Afrika halkları hakkında, Avrupalı sömürgeci devletlerin görüşleri tarihsel süreç içinde değişerek devam etmiştir. Bu değişim Afrika halklarının lehine bir değişimdir. Nitekim Afrika halkları çağımızda birer birer bağımsızlıklarını kazanmışlar ve devletlerini kurmuşlardır. Afrika'da sömürge toplumlar kalmamış gibidir.

Kürdistan'daki durum ise çok farklıdır. Kürdistan üzerine ordu gönderilirken, Kürt ulusu üzerinde jenosid uygulanırken, Kürtlerin Türkten ayrı bir kavim olduğu, bu kavmin de insana benzer tarafı bulunmadığı, hayvanlara nasıl muamele edilmesi gerekiyorsa, bu kavime de böyle muamele edilmesi gerektiği söylenmiştir. Savunulmuştur. Bu kadarı Afrika'da da var. Silahlı çauşma süresince, "madem ki bunlar da Türk o zaman neden öldürüyoruz" biçiminde soruların sorulmasına engel olmak için bu yola başvurulmaktadır. *Tunceli Kanunu* isimli araştırmamızda bu konu yeteri kadar anlatılmıştır. Fakat, Kürt direnmeleri, kanla boğulup, ideolojik, politik ve ekonomik baskıların Kürt toplumu üzerindeki etkinliği yoğunlaştığı zaman, Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu, Türklüğünden mutluluk duyduğu söylenmektedir. Savunulmaktadır. Kürt olarak bilinen bir ulusun, Kürtçe diye bilinen bir dilin mevcut olmadığı ifade edilmektedir. Hatta, Anadolu'nun Orta ve Batı kesimlerinde yaşayanlar için Türk denildiği halde, bunlara "Öztürk" denilmektedir. Demek ki, Kürt ulusunun Kürt muamelesi mi, "Türk" muamelesi mi göreceği çeşitli zamanlardaki politikalara göre değişmektedir. Bu politikaların hepsinde, değişmeyen tek amaç vardır: Kürt ulusunu tamamen köleleştirmek. Kürt onurunu, Kürt kişiliğini yoketmek, Kürt adını ve Kürdistan adını dillerden ve tarihlerden silmek. İşte Afrika'da yani, klasik sömürgecilikte bu yok. Hindistan'da, Uzak-Doğu Asya'da, Orta-Doğu'nun başka bölgelerinde de yok. Bu sadece Kürdistan'da izlenen bir ilişki biçimidir. Kürdistan'ın klasik sömürge olmamasının, klasik sömürgelerden çok daha ağır baskılarla karşı karşıya kalmasının sonucu şudur:

Kürdistan bir klasik sömürge olsaydı, örneğin, 1920'lerde, Irak gibi, Suriye gibi, Lübnan gibi, Ürdün gibi bir manda devleti olarak kurulsaydı, bugün, "çoktan bağımsızlığına kavuşmuştu" demek, bir kehanet sayılmamalıdır. Veya Kürdistan bir bütün olarak herhangi bir devletin, Türkiye'nin veya Irak manda yönetiminin (İngiltere'nin), Suriye'nin (Fransız manda yönetiminin) veya İran'ın yönetimine verilmiş olsaydı, bugün,

"çoktan bağımsız olmuştu" demek yine kehanet sayılmamalıdır. Çünkü o zaman Kürt ulusunun sadece bir tane düşmanı olacaktı ve etrafı düşmanlarla çevrili olmayacaktı. Halbuki Kürdistan parçalanmıştır. Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm, böl yönet politikası, çağın en güçlü emperyalist devletleri, İngiltere ve Fransa ile, Orta-Doğu'daki işbirlikçileri Kemalistler ve Şehinşah Rıza Şah Monarşisi tarafından ortak ideolojik, politik askeri ve ekonomik eylemlerle gerçekleştirilmiştir. Ve Kürdistan'ı ilhak eden bu devletler, sömürgeleştirme eylemini daha sağlam yürütebilmek için Kürt ulusunun benliğini yoketmeyi, köleleştirmeyi temel amaç edinmişlerdir. Bu parçalanma sonucunda Kürt ulusunun ulusal demokratik mücadelesine karşı en az dört düşman ortaya çıkmıştır. Ve bu emperyalist bölüşüme karşı çıkan Kürt ulusunun, bütün ulusal ve demokratik taleplerini ve mücadelelerini kanla boğmuşlardır. Yine müsterek ideolojik, politik, ekonomik ve askeri eylemlerde bulunarak.

Bütün bunlar klasik sömürgecilikte yoktur. Klasik sömürge, sadece bir devletin sömürgesidir. Halbuki Kürdistan en az dört devletin sömürgesidir. Klasik sömürgelerde, ulusun, bölgenin kişiliği reddedilmemiştir. Halbuki Kürdistan'da Kürt ve Kürdistan adlarını dillerden ve tarihlerden silmek için her türlü eylem mübah sayılmaktadır. Böylece Kürdistan, Orta-Doğu'da, 4 devletin tepeden tırnağa kadar silahlı orduları tarafından işgal edilmiş, bir hapishane haline getirilmiştir. Ve bütün bunlar nicelik farkı değil, nitelik farkıdır. Bu ülkenin uzantısındaki sömürgecinin denizaşırı sömürgecilikten çok daha ağır koşullar altında olduğunu gösterir. Hele Kürdistan gibi uluslararası sömürge durumunda olursa durum daha da ağırlaşır. Hele hele, sömürgecinin ve sömürgecinin dini aynı ise daha da ağır koşullar ortaya çıkar. Bu konular üzerinde, *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi: 1915-1925* isimli araştırmada etraflı olarak durulacaktır.

1930 yıllarının CHF'si tarafından düşman ilan edilen, 1943'lerde kurşuna dizilen bölge halkına, 1976'da dostluk gösterisinde bulunanlardan biri de Bülent Ecevit ve Rahşan Ecevit'tir.

Kürt ulusunun kişiliğine, onuruna şiddetle saldıran, bu saldırılarını her fırsatta yürüten CHP ve Bülent Ecevit, 1976 yılı Aralık ayı başında, yani Ramazan Bayramında Rahşan Ecevit'le deprem bölgesine yaptığı seyahatte, vıcık vıcık kokuşan "sömürgeci bir hümanizma" örneği verdi. Partisinin, "Barış ve Özgürlük" adı altında düzenlediği mitinglerde, "Halklara Özgürlük" diye bağırarlara, koruma polislerinin, tabancalı mebuslarının, kamçılı zincirli militanlarının refakatinde bir parti militanı gibi saldıran Bülent Ecevit, kişiliklerine, onurlarına, dil ve kültürlerine, emperyalist bir politika izlediği bu halka karşı duyduğu saygıdan, hayranlıktan bahsediyordu. Bu, acılara, sefaletle, köleliğe çaresizliklere karşı duyulan bir hayranlık idi. Mitinglerde, "Halklara Özgürlük" diye bağıraranları, partisinin kamçılı-zincirli militanlarına ve polise jumalleyen Rahşan Ecevit'in, vıcık vıcık kokuşan ve sahte bir hümanizma dolu olan davranışları televizyonun haber programlarında görüntüleniyordu. Rahşan Ecevit, dilinden tek kelime anlamadığı, diline ve kültürüne saygı duymadığı, ihtiyar Kürt kadınlarının elinden tutmuş, "şefkat" gösterisinde bulunuyordu. Onları yıkık altlarından kurtarıyordu. Şefkatin en çirkini, herhalde bu, sömürgeci şefkat olsa gerekir.

1930'larda, Kürtleri düşman ilan eden (İran, İngiltere, Fransa ve Türkiye'nin ortak düşmanı), bundan önce ve sonra bu düşmanlığın bütün gereklerini sürekli olarak yerine getiren, 1943 yılında, "Otuzüç Kurşun" olayında bunun en somut örneğini veren CHP'nin,

Kürt ulusu sorunu konusundaki bu tavrı hiç değişmediği, 1976 yıllarında da aynen devam ettiği halde, bu şefkat gösterisi nedendir? Bu nedenleri yukarıda anlatmaya çalıştık. Bu çeşitli zamanlarda ve çeşitli koşullarda Kürtlere nasıl muamele edileceği konusu ile ilgili. Sıkıyönetim zindanlarındaki Kürtlere, gaz bombaları ile, makineli tüfeklerle mi saldırılmış, o zaman sesi çıkmaz. Üstelik bu eylemin sahiplerini "adil", "şerefli" diye över. Deprem mi var, sömürgeci şefkat. Bu "saygı" ve "şefkat"ın, "sömürgeci hümanizma" gösterilerinin, Kürtlerin kendi kişiliklerini ve onurlarını reddetmelerine veya reddetmiş olduklarının kabul edilmesine bağlı olduğunu da unutmamak gerekir. Kendi onurunu ve ulusunun onurunu savunanlar düşman ilan edilmektedir. Köleliğe hayranlık duyulmaktadır. Kölelik teşvik edilmektedir.

*Umut Gazetesi* Başyazarı Raşan Ecevit, deprem bölgesi seyahati ile ilgili anılarını gazetesinin birinci ve ikinci sayılarında anlattı. Kendisini sıkıntılara, üzüntülere boğan nedenlerin ne olduğunu şöyle belirtiyor:

"... Oraya da dışarıdan başka illerden, kimisi Batının büyük illerinden gençler gelmişlerdi. Kimi iyiniyetle, devletin yapabildiğinden daha başarılı olarak, oradan buradan buldukları yardım malzemesini halka dağıtmağa, köylerde kalanlara ulaştırmağa çalışıyordu. Fakat kimi de kışkırtıcı nutuklar veriyordu. *Biz halkla dertleşirken* onlar koro halinde 'Kürdara azadi' diye haykırıyordu."<sup>(268)</sup>

Görüldüğü gibi Raşan Ecevit, "Kürdara Azadi" sloganından rahatsız oluyor. Korkusu, endişesi bu. Kürt ulusunun özgür olması. Çağdaş toplumlar gibi yaşaması. Kendi öz kişiliğine ve onuruna kavuşması. Kürt toplumu olma özelliklerini serbestçe sürdürebilmesi. Fakat bütün sömürgeci ülke politikacılarının olduğu gibi, Raşan Ecevit'in de, Kürt ulusunun anti-sömürgeci mücadelesinden korku duyması, endişe duyması doğaldır.<sup>(269)</sup>

*Umut Gazetesi* Başyazarı Raşan Ecevit, daha sonra, yazısına, Milliyetçi Hareket Partisi'nin militanlarıyla "Kürdara Azadi" diye bağırانların ortak bir eylem içinde olduklarını da belirtiyor. Bülent Ecevit'in Tandoğan Mitingi'nde, ("Halklara Özgürlük" diye bağırانların arasında Bozkurt rozetliler görüyorum,) dediği gibi. Bu son derece yanlış bir gözlem. Yanlış bir algılama. Fakat, kasten ve bilinçli bir şekilde yanlış yapılmış bir gözlem ve algılama. Halbuki, "Kürdara Azadi" diye bağırانlarla Milliyetçi Hareket Partisi'nin militanları arasında hiçbir benzerlik yoktur. Aralarındaki çelişme uzlaşmazdır. Fakat Kürt ulus sorunu konusunda, CHP ile MHP arasındaki fark hiç yok denecek kadar azdır. Her iki parti de Kürt kişiliğine ve Kürt onuruna karşı şiddetle saldırılmaktadırlar. Her iki parti Kürt ulusunu tamamen köleleştirip Türk devletinin boyunduruğu altına almaya çalışmakta veya zaten varolan boyunduruğu sürdürmeye gayret etmektedir. Her iki parti de Kürt adını ve Kürdistan adını dillerden ve tarihlerden silmek için her türlü gayreti göstermektedir. Her iki parti de kendi özünü, kendi kişiliğini, kendi onurunu reddeden, Türkleşen, Türklüğüyle övünen, Kürt ulusuna ihanet edenlere partilerinde en yüksek görevleri vermektedirler. Böylelerinin, ekonomik, politik ve ideolojik olarak güçlenmeleri için her türlü gayreti göstermektedirler. Objektif durum, fiilî durum, yaşanan hayat bu iken, *Umut Gazetesinin* Başyazarı Raşan Ecevit'in vıcık vıcık kokuşan sömürgeci hümanizma gösterileri, Kürt ulusu üzerindeki ırkçı ve sömürgeci düşünce ve eylemlerini kati surette gizleyemez. Bu tür anlayışlarla Kürt ulusu arasındaki çelişme uzlaşmazdır. Fakat Kürt ulusu

konusunda, CHP ile MHP arasındaki çelişme hiç de uzlaşmaz değildir. Her an birleşip Kürtlere karşı ittifak yapabilirler. Bunun gibi, Kürt ulusu olgusu konusunda, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş arasında hiçbir fark yoktur. Düşünce ve eylemleri aynıdır. Okuyucuların bu görüşü "mübalağa edilmiş" bir görüş olarak değerlendirmemeleri gerekir. "Hiç özgürlükçü Ecevit ile..." demeyip, yaşanan hayatta bu görüşü denetlemelidirler. Her iki lider bu konuda ne diyor, nasıl davranıyor, dış Türkler konusunda ne diyor, vs.:

"... Oysa devletin, aydınların doğru dürüst Türkçe öğretmek zahmetine bile katlanmadıkları bölge halkı, o acılı günlerinde bile, Millete, devlete, vatana bağlılıklarını ortaya koyuyorlardı. O gün Muradiye'de 'Kürdara Azadi' diye koro halinde haykırırlara, bütün halk bir anda sırtını çevirmişti.

Kurtuluş savaşında şehit verenler arasında, Kıbrıs Barış Harekatında şehit verenler arasında, o bölgenin mert insanları da vardı. Dağ yollarında bir albayraklı araba geçse, öğretim olmadığı için birçoğu henüz Türkçe öğrenememiş çocuklar gibi selam duruyorlardı.

Devlete hep vermişler, vermişlerdi. Ama yaşamları yüzyıllardır değişmemişti. Şimdi de tek umutları devletlendi. Çoluğunu çocuğunu yitirmiş yaşlılara hatır sorulduğunda, 'Allah devletten, milletten razı olsun'du ilk söyledikleri... Kendilerini milletten saymayanlara inat, yine millete sığınıyorlardı.'<sup>(270)</sup>

*Umut* Başyazarı Raşan Ecevit, sömürgeci ve ırkçı özünü açıkça, iftiharla ortaya koymaktadır. Zaten gizlemek çabası yoktur. Kürt ulusuna neden Türkçe öğretmek gerekirmiş? Neden Kürtçe geliştirilmiyor? Demek ki hem aydın olacaksınız, hem de Kürt ulusuna, diline ve kültürüne karşı sürdürülen ırkçı, sömürgeci ve emperyalist saldırılara karşı çıkmayacaksınız, fakat bu politikalara hizmet olsun diye Türkçe öğreteceksiniz. *Umut* Başyazarı, Türkçeyi böyle "aydın"lardan mı öğrenmiştir? Kendisinin doğal hakkı olan bu durumu neden bir imtiyaz olarak kabul edip Kürt ulusuna bunu empoze etmeye çalışmaktadır? Kürt ulusunun, "Kürdara Azadi" sloganından rahatsız olduğu yanlış bir gözlem, yanlış bir algılamadır. Bu, Kürt ulusunun tavrı değil, sömürgeci, ırkçı ve emperyalist politika sahiplerinin arzusudur. Kaldı ki, böyle bir durumun bir an için doğru olduğunu kabul etsek bile, demokrat bir kişinin, bir aydının görevi, özgürlüğün iyi bir şey olduğunu, buna karşı çıkılmaması gerektiğini anlatmaktır. Özgürlük taleplerini teşvik etmektir. Gerçekten demokrat olan, aydın olan bir kişi, sadece kendi ulusunun özgürlüğü için mücadele etmekle yetinemez. Köleleştirilmeye çalışılan, ırkçı, sömürgeci, emperyalist baskılar karşısında bırakılan, dili, kültürü, kişiliği, onuru, **namusu** gasbedilmiş bir ulusun özgürlük mücadelesine de yandaş olmak zorundadır. Böyle bir davranış demokrat olmanın, özünde vardır. Gerçekten demokrat olan, aydın olan bir kişi, kendi burjuvazisinin, başka uluslar üzerinde yürüttüğü, baskılardan sadece utanç duyar. Bunlarla övünmek, bu tür baskıları teşvik etmek, baskı sahiplerinin işidir. Bu düşünce ve eylemleri, "özgürlük", "eşitlik", "özgürlükçü demokrasi", "demokratik sol", "sosyalist enternasyonal" gibi kavramlarla maskeleymeye çalışmak, çirkin, ayıp bir davranıştır. .

Raşan Ecevit, "şecaat arzederken" bir itirafta bulunmakta, 50 seneyi aşkın bir zamandır, Türk Devletinin Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı sürdürdüğü politikayı özetlemektedir. Kürtlerin İstiklal Savaşında çeşitli cephelere gönderildiği, Kıbrıs'ın işgalinde

kullanıldığı doğrudur. Fakat önemli olan bu olaylardan sonra, Kürtlerin ne kazandığının tesbit edilmesidir. İttihat ve Terakki'nin, Kuvayi Millîyecilerin, Kemalistlerin, Kürt ulusunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmek için, "Eğer Ermenilere ve Fransızlara karşı çarpışmazsanız, Kürdistan Ermenistan olacak" sloganı ile, Kürtlerin ulusal duygularına hitabettiklerini belirtmişük. Sonunda ne oldu? Kürt ulusu aldatıldı. Ana dili, kişiliği, onuru gasbedildi. Emperyalist İngiltere, emperyalist Fransa ile işbirliği yapılarak Kürdistan parçalandı. Kürt ulusuna karşı "böl-yönet" politikası en barbar bir biçimde uygulandı. Kürt ulusunun namusuna haciz kondu.

Sömürgeleştirilmiş, köleleştirilmiş ulusların, ezen ulusun savaşında, en ön cephelere sürüldüğü ise, yine bilinen bir gerçektir. Sultan Abdülhamit'in Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğini sürdürebilmek için, kullandığı en önemli politikalardan biri, Kürtleri Ermeniler ile vuruşturmak. Böylece Osmanlının bu uluslar üzerinde egemenliği sağlanıyordu. Başbakan Ecevit'in de, Kıbrıs işgalinde, Kürtleri en ön safa sürüp Kürtlerle Rumların çarpışmasını sağlaması gayet doğaldır. Padişah 2. Abdülhamit'in bu politikası ile, Başbakan Bülent Ecevit'in bu politikası arasında sanıldığından çok az fark vardır. Fakat Ermeniler, Osmanlı'nın bu politikasının çok iyi farkında oldukları gibi, Rumlar da Ecevit'in bu ırkçı, sömürgeci ve emperyalist içerikli politikasının çok iyi farkındadırlar. Kürtleri Kıbrıs işgalinde, en ön saflarda Rumlarla vuruşturan gücün gerici, sömürgeci, ırkçı ve işgalci niteliğinin çok iyi bilincindedirler. .

Daha önce, dünyadaki sömürgeci uygulamalar bir derecelendirmeye tabi tutulsa, Kürdistan üzerinde Türk sömürgeciliği birinci sırada yer alır, demiştik. Devletin Türk dilini ve kültürünü, Kürt ulusuna empoze edebilmek için gösterdiği bütün çabalara rağmen, Millî Eğitim politikalarına, devşirme ocaklarını andıran Bölge Yatılı İlkokullarına, sopalı, dipçikli, tanklı, bombalı jandarmalarına, her gün biraz daha yaygınlaşırılan kitle haberleşme araçlarına rağmen, "... Türkçeyi öğreten de olmadığı için..." denmektedir. Sömürgecilik, gerçekten, insan haysiyetinin ve onurunun en büyük düşmanı bir sistem. Sömürgeci hümanizma ve sömürgeci şefkat gösterileri ise, bu düşmanlığın bir maskesi.

Rahşan Ecevit'in Başyazarlığını yaptığı *Umut* Gazetesi İş Bankasının ilanlarıyla süslü. Sözü edilen 15 Aralık 1976 tarihli *Umut* Gazetesinin ikinci sayısında şöyle bir ilan var. (s.7)

"Boşuna değil...  
Boşuna değil,  
5 milyonu aşkın yurttaşımızın  
açtırdıkları tasarruf hesabıyla  
İş Bankasının  
çatısı altında toplanmaları...  
... 5 milyonu aşkın tasarruf sahibinin  
İş Bankasına koşmaları boşuna değil...  
Boşuna değil,  
İş Bankasına gösterilen  
Bunca güven... bunca sevgi...  
SİZ DE  
Onlara katılın,

Güveniniz için...  
Güvenli yarınlarınız için...  
Türkiye İş Bankası"

"... Ve CHP ile ilgili bir açıklama:

"Bugün Türkiye İş Bankası Sermayesinin:

% 11.61'i Hazineye,

%27.57'si yukarıda belirtilen şekilde **CHP**'ye

%32.85'i Türkiye İş Bankası Mensupları Emekli ve Yardımlaşma Vakfına,

%27.97'si özel ve tüzel kişilere aittir."<sup>(271)</sup>

"Yukarıda belirtilen CHP gerçekliği ise şöyle açıklanmaktadır: Bilindiği gibi, (işin doğrusu pek bilinmediği gibi) Atatürk'ün vefatından sonra, vasiyetnamesi gereğince, kendisine ait hisselerin mülkiyeti, Cumhuriyet Halk Partisine, nemaları ise, yine Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumuna bırakılmıştır."<sup>(272)</sup>

"... Demek ki, bugünkü CHP yi anlamak için, sadece *Özgür İnsan*'daki ilanlara bakmak yeterli değildi; CHP'nin sosyal tarihi de yerli Türk burjuvazisinin 'devlet' eliyle finans kapital boyutlarına ulaştırılışının tarihinden ibaretti ve geçirdiği ileri sürülen bütün dönüşümlerine rağmen bugünkü CHP de, bu 'ilk günah'ın izlerini ebediyyen taşıyacaktı."<sup>(273)</sup>

İşte gazeteleri İş Bankası ilanlarıyla süslü, büyük burjuvazi ile böylesine yoğun ilişkiler içinde bulunan CHP politikacıları, Raşan Ecevit ve Bülent Ecevit, damları başlarına yıkılan yoksul Kürtlerle "dertleşiyorlarmış".

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 5 Ocak 1977-8 Ocak 1977 tarihleri arasında Bulgaristan'ı ziyaret etti. Bülent Ecevit'in Bulgaristan seyahatinin en önemli araçlarından biri de Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sorunları ile ilgilenmek idi. Bülent Ecevit bu sorunları, düzenlediği basın toplantılarıyla, çeşitli Meclis konuşmalarıyla geniş geniş anlattı. 13 Ocak 1977 tarihli Radyo-televizyon haberlerinde bu konuşmalar geniş ölçüde yayımlandı. Basında yer aldı. Örneğin *Umut* gazetesinin haberi şöyle:

"... Türk asıllılarla ilgili en önemli bir sorun, Türk dili ve kültürü ile ilgili konuları ve bunlarda da somut ayrıntılara girildi. Sonucu Ecevit şöyle açıkladı:

'Bulgaristan'daki Türklerin olanak eşitliğinden, giderek daha geniş ölçüde yararlanabilmelerini, ve böylece yurttaşı bulundukları Bulgaristan'ın gelişmesine daha çok katkıda bulunabilmelerini memnunlukla karşıladığımızı, ancak bunun yanı sıra, yeni kuşakların *yeterli Türkçe eğitimi* de görebilmeleri bakımından sağlanacak kolaylıkların iki ülke arasındaki dostluk bağlarını çok güçlendireceğini, ortak kültür mirasımızın ilişkilerimiz için en sağlam temeli oluşturabileceğini belirttik. Bu konudaki bazı eksiklikleri ve uygulama aksaklıklarını gözlemlerime dayanarak söyledim."<sup>(274)</sup>

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 1977 Seçim propagandası sırasında Edirne'de

yapduğu konuşmada, bu konuyu büyük bir coşku ile yine tekrarlamıştır.

"... Bu durumda Türkiye artık, hiçbir konuda ağırlığını duyuramaz oldu. Türk ulusunun da başka ülkelerdeki Türklerin de haklarını koruyamaz oldu.

O yüzdendir ki, 'milliyetçi' geçinen bu hükümet Bulgaristan Türklerinin sorunlarına kulaklarını tıkamaktadır.

Yunanistan'daki, Irak'taki Türklerin sorunlarına ilgisiz kalmaktadır. Orta Asya hayalleri kuranlar, yanibaşımızdaki Türklerin seslerini duymazlıktan gelmektedirler. 'Büyük Türkiye'den söz edenler, *insanlık hakları için Türkiye'ye umut bağlayanlara en küçük bir yardımda bulunmamaktadır.*

CHP muhalefette bile, dış ülkelerdeki Türklerin haklarını savundu. Kıbrıs Türklerine barış ve özgürlük getirdi."<sup>(275)</sup>

Bu konuşmalar, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Bulgaristan'daki Türklerin durumlarıyla, sorunlarıyla yakından ilgilendiğini gösteriyor. CHP Genel Başkanı bu tutumuyla Türk kamuoyunun sempatisini toplamaya çalışmaktadır. Partisinin milliyetçiliğini, Türkiye'nin dışındaki Türk toplumlarının sorunlarıyla da yakından ilgilendiğini ispat gayretine girmektedir. Böylece seçimlerde, partisine oy artışı sağlamaya çalışmaktadır. İşte burada önemli bir noktaya daha geliyoruz. *Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 1, Kürtlerin Mecburi İskanı* isimli araştırmada da gösterdiğimiz gibi, CHP Genel Başkanı seçimlerde oy artışı sağlamak için başka bir yola daha başvuruyordu. Bu da "Doğu'da uyguladığı yoldur. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit,

"... Halklara özgürlük diyenlerin karşısına, azimle, sebatla çıktık, burunlarını yere sürttük. Türkiye'de sadece ve sadece Türk ulusunun yaşadığını, 'Halklara Özgürlük' diyenlerin, kışkırtıcı ajanlar olduklarını, defalarca, bıkmadan, usanmadan söyledik. Her yerde oyumuz arttı."

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit gayet açık konuşmaktadır. Partisine oy artışları sağlamak için, Türkiye'nin dışında yaşayan Türklerin, Türk toplumu olma haklarını savunurken, Türkiye'deki Kürtlerin, Kürt toplumu olma haklarının kesinlikle reddetmektedir. CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu'nun, 19 Nisan 1977 tarihindeki, Radyo-televizyonun seçim haberlerinde yaptığı konuşma, Genel Başkanının düşünce ve eylemini bütünlemesi açısından çok ilginç. Eyüboğlu şöyle diyordu:

"... AP Teşkilatına güvenmediği için birçok ilde merkez yoklaması yapıyor."

CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu, konuşmasının bir iki satır sonraki bir bölümünde de şöyle diyor:

"... CHP 5 ilde merkez yoklaması yapacaktır: Bunlar Ağrı, Bitlis, Mardin, Siirt, Van illeridir."

5 Haziran 1977 Genel Seçimleri ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken çok önemli bir nokta da CHP Genel Sekreteri Ali Topuz'un konuşmasıdır. 4 Haziran 1977 tarihli *Hürriyet* gazetesinin haberi aynen şöyledir:

"... Bülent Ecevit yoldayken, Taksim alanını dolduran onbinlerce kişi çeşitli sloganlar bağırıyorlar, yürüyüş kolları halinde mitinge katılacak vatandaşlar ve işçiler alana geliyorlardı. Bu arada, alandaki bir grubun 'Kürtlere Özgürlük' diye bağırma ları üzerine, Ali Topuz kürsüden seslenerek, 'Türklerin özgürlüğünün bahis konusu olduğu yerde başka hiç kimsenin özgürlüğünden söz edilemez. Derhal susunuz. Susmazsanız, güvenlik kuvvetleri marifetiyle sizi alan dışına çıkartırız' dedi."

Görüldüğü üzere tek parti döneminin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un, 1930 yılında söyledikleriyle, CHP Genel Sekreteri Ali Topuz'un 1978 yılında söyledikleri arasında nitelik bakımından fark yoktur: Kürtler hiçbir zaman özgür olamayacaktır. Daima, Türklerin tutsağı olacaktır. Kürtler ancak, Türklerin özgürlüğü için dövüşebilirler.

CHP'ni "Doğu"da oy artışı sağlamak için bulduğu yollar bunlar: Türk Üniversitesinin bilimsiz, Türk "solu"nun ve Türk "sosyalist" hareketinin böylesine "Kemalist", "Doğu milletvekili" denenlerin böylesine kişiliksiz ve onursuz olduğu bir zaman ve mekânda CHP'nin bu düşünce ve eylemlerini, "demokratik sol", "eşitlik", "özgürlük", "özgürlükçü demokrasi", "sosyalist enternasyonal"... adına yapması son derece doğaldır. Fakat Kürt ulusunun günden güne gelişen ve yoğunluk kazanan siyasal bilinci böyle bir çelişmeyi elbette çözecektir. Bütün çirkinlikleri, bilimsizlikleri, özgürlük düşmanlıklarını birer birer ortaya koyacaktır.

Nitekim 1977 Genel Seçimleri CHP Yöneticilerinin kabadayılıklarına önemli bir cevaptır. CHP muhalefette olmasına rağmen, Doğu'da oy kaybetmiştir. Şu rakamlara bakalım:

---

|            | 1975 (Senato Seçimi) | 1977 (Milletvekili Seçimi) |
|------------|----------------------|----------------------------|
|            | %                    | %                          |
| Bingöl     | 27.5                 | 25.4                       |
| Diyarbakır | 40.00                | 34.8                       |
| Elazığ     | 29.7                 | 28.8                       |
| Tunceli    | 84.3                 | 66.3                       |
| Urfa       | 36.0                 | 33.7                       |

---

(Kaynak: *Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Sonuçları*, DİE, Ankara 1974, s.6-25; 1977 Seçimleri için bk. Yüksek Seçim Kurulundan Alınan Rakamlar, *Resmî Gazete*, 19.6.1977, No. 15971)

Ayrıca Ağrı ve Muş illerinde de oy düşmesi vardır.

---

|      | 1973 (Milletvekili seçimi) | 1977 (Milletvekili Seçimi) |
|------|----------------------------|----------------------------|
|      | %                          | %                          |
| Ağrı | 15.5                       | 12.4                       |
| Muş  | 17.3                       | 16.5                       |

---

(Kaynak: Yukarıdaki yayınlar)

Bu arada, "bölücü" oldukları gerekçesiyle, CHP'den veto edilen ve seçimlere bağımsız olarak katılan adayların kazandıkları bağımsız oyların niteliğinin tahlil edilmesi de önemlidir.

1978 yılı başlarında İkinci MC hükümeti yıkıldı ve Bülent Ecevit'in Başbakanlığında CHP ağırlıklı yeni bir hükümet kuruldu. (267) numaralı dipnotunda da belirttiğimiz gibi 1978 baharında, Güney Kürdistan'da gelişen ve Kuzey Kürdistan'ı da kuşkusuz etkileyen ulusal demokratik mücadele karşısında, Kürdistan'a daha iyi ve daha çok silah ve asker taşımanın bir yolu olan "Köye Ulaşım Projesi" yeni bir şeymiş gibi tekrar yürürlüğe kondu. Bu projeden sorumlu bakan Köy İşleri Bakanı Ali Topuz idi. Ali Topuz'un 1977 Seçimleri sırasında nasıl konuştuğunu yukarıda belirtmiştik. Ali Topuz, "Türklerin özgürlüğünün söz konusu olduğu yerde, hiç kimsenin özgürlüğünden söz edilemez" diyordu. İşte bu Ali Topuz, 18 Haziran 1978'de, Şemdinli'de, yani "Köye Ulaşım Projesi"nin başlatıldığı gün şöyle bir mizansen yarattı: Türkçe bilmeyen Kürt çocukları, Kürtçe olarak "Bize anadilimiz Türkçeyi öğretin" (!) diyorlardı. (Bk. *Hürriyet*, *Milliyet*, vs., 19.6.1978) Bu talebe ilişkin pankartlar taşıyorlardı. İşte, "Köye Ulaşım Projesi"nin gizlediği, gizlemeye çalıştığı çirkinlik bununla ilgili idi. Bu durum, demokrasiden, özgürlüklerden söz eden, çağdaşlık iddia eden her insan için utanç vericidir. Irkçı ve sömürgeci bir bakan, ırkçı ve sömürgeci başbakanına gösteri düzenliyor. Tek kelime Türkçe bilmeyen Kürt çocuklarına, "Bize ana dilimiz Türkçeyi öğretin" dedirtiyor. Ama bunu ancak Kürtçe söyletebiliyor. Bu hazin tablo karşısında ırkçı ve sömürgeci Başbakan Bülent Ecevit'in, sömürge misyoneri Raşan Ecevit'in gözleri yaşıyor. Nasıl yaşarmasın? Kürt çocukları Kürtlüklerini ve ulusal benliklerini reddedip Türkleşiyorlar. Türk ırkçılığı ve sömürgeciligi bir "başarı" daha kazanıyor.

Böylesine küstahça, fakat kıvançla, övünçle geliştirilen bir ırkçılık ve sömürgecilik, bütün solcular için, bütün demokratlar için utanç kaynağıdır. Fakat sömürgecilerin, sömürge halkını "iyi terbiye edemedikleri", iyi "eğitemedikleri" de kuşkusuzdur. Yine o tarihlerde, CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ, Mardin'de yaptığı bir konuşmada "Türküz, türkçüyüz, türklüğümüzle övünüyoruz" demektedir. (14 Mayıs 1978 TRT haber bülteni, saat 19.00) CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ, tanklarla, toplarla, uçaklarla, askeri birliklerle, işgal edilmiş sömürge Kürdistan'da, "Türklüğümüzle övünüyoruz" diyor. Kürt ulusunun bütün ulusal ve demokratik haklarını gasbeden, Kürt olmayı büyük bir suç sayan zihniyet sömürge alanında, "Türküz, türklüğümüzle övünüyoruz" diyor. İsteddiği kadar övünebilir. Bu Kürt ulusunun, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesine engel olabilir mi?

Bu konularda unutulmaması gereken önemli bir nokta daha var: Bütün bu gösterilerde ırkçı ve sömürgeci yönetim "Kürt" kökenli bakanlarını, milletvekillerini yanından hiç ayırmıyor. Söylemek yapmak istediklerini adeta, onlara söyletiyor, onlara yaptırıyor. Irkçı ve sömürgeci Bakan Ali Topuz, ırkçı ve sömürgeci Başbakan Bülent Ecevit'e, "ana dilimiz Türkçeyi öğretin" gösterisini düzenlerken onlar var. Hiç kimsenin yüzü kızarmıyor. Hiç kimse utanç duymuyor. Irkçı ve sömürgeci Genel Sekreter Mustafa Üstündağ, "Türküz, türklüğümüzle övünüyoruz" derken yine onlar var. Bu gösteriden de hiç kimse utanç duymuyor...

Şemdinli'deki gösteri sırasında, Başbakan Bülent Ecevit şöyle diyor: Biz Kıbrıs'a, Kıbrıs Türk toplumunun haklarını ve özgürlüklerini korumak için asker gönderirken,

askerlerin etnik niteliklerine, mezheplerine bakmadık. Hepsi kardeş gibi gidip Kıbrıs ulusal Türk toplumunun haklarını ve özgürlüklerini sağladılar. Bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasını ve korunmasını garanti altına aldılar. "Övünmek için hırsızlığını anlatar çingene örneği", Başbakan Bülent Ecevit de ırkçı ve sömürgeci kişiliğini çabuk ele vermektedir. Sömürge bir ulusun siyasal kişiliği var mıdır? Dünyanın neresinde, sömürge bir ulusun, şunu veya bunu yapmak veya yapmamak biçiminde bir tercih hakkı vardır? Kuşkusuz Kürt ulusunun da bu tür hakları yoktur. Kürtler, Türk ordusuna, Türk ulusunun, Türk devletinin, ideolojik, politik ve ekonomik çıkarlarını korumak için alınmaktadırlar. "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür" olduğu için alınmaktadırlar. Ordu Türk ordusudur. Mecburi askerlik, Kürtlerin Türk ordusuna alınması, ordunun, Türklerin ve Kürtlerin müşterek ordusu olduğunu göstermez. Türk ordusu Kürdistan'da işgal ordusudur. Kürt ulusu devletsiz, silahsız savunmasız bırakılmış, Türk ordusu Kürdistan'ın en küçük birimlerine kadar işgal etmiştir. Öte yandan sömürgeci Türk devletinin, Kürtleri, Kore'ye göndermesi, Kıbrıs işgalinde kullanmaları, hatta en ön saflarda kullanmaları da gayet doğaldır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında İngiltere, Fransa gibi emperyalist ve sömürgeci devletler, Hinduları, Cezayirli, Afrikalıları vs. kendi emperyalist ve sömürgeci emelleri için kullanmadılar mı? Bununla beraber, bütün ulusal ve demokratik hakları gasbedilmiş Kürt ulusunun Kıbrıs Türklerinin özgürlükleri için savaşılmaya gönderilmeleri dramatik bir çelişkidir. Bu sadece ırkçı ve sömürgeci Türk devletinin bir taşla iki kuş vurmak politikası çerçevesinde ele alınabilir. Kuşkusuz bu eylemlerin enternasyonal, insani hiçbir tarafı yoktur. Olamaz. "Kıbrıs Barış Harekati" denilen hareketin, bir işgal hareketi olduğu bir tarafa, kendi ulusunun köleliğine karşı mücadele etmeyenlerin, başka ulusları kölelikten kurtarmak için mücadeleye girişemeyecekleri de kuşkusuzdur.

Kuzey Kürdistan'daki Kürtlerin, Güney Kürdistan'daki Kürtlerle ilişki kurmamaları için her türlü zulüm önlemlerini alan Türk sömürge yönetiminin, "Kıbrıs Türklerinin özgürlüğü için yaptığımız savaşa Kürtleri de gönderdik, hiçbir ayırım yapmadık" diye böbürlenmesi çağın dramatik çelişkilerden biridir. "Barzani'ye iki kilo şeker göndermişsin", "Irak Kürtlerine yardım etmişsin, iki çift çorap göndermişsin, sabun, un göndermişsin"... diye işkencelere tabi tutulan, Sıkıyönetimin, sömürge mahkemelerinde yargılanan yoksul Kürt emekçileri, "Kıbrıs ulusal Türk toplumunun özgürlüğü için, tasada ve kıvançta bir olmak gereği, hiçbir ayırım yapılmadan, Kıbrıs'a gönderilmiş." "Özgürlükçü demokrasi" sahtelikleriyle Başbakan olan Bülent Ecevit, ırkçı ve sömürgeci kişiliğini, Türk devletinin ırkçı ve sömürgeci uygulamasını ancak, bu derece açık bir biçimde sergileyebilirdi.

Irkçı ve sömürgeci hükümetin, Köye Ulaşım Projesi (KUP) iki ay gibi kısa bir zaman süresi içinde kendi kendini deşifre etti. Eylül ayının ikinci haftasında (13-14 Eylül) Yüksekova'da yapılan Kanatlı Jandarma 78 tatbikatı, Kürt köylerine hangi yollarla ulaşılabileceğini, ne ulaştırılabileceğini gayet açık bir biçimde ortaya koydu. Kürdistan'daki Türk sömürgeciliğinin en önemli ortak noktalarından biri olan *Cumhuriyet* gazetesi de bu tatbikatı izlemek için muhabir göndermişti. Muhabir Ahmet Tan, 15 Eylül 1978 tarihli *Cumhuriyet*'te olayı şöyle anlattı:

"... Kendine özgü rengarenk giysiler içinde kadını, erkeği, çocuğu ve ihtiyarı ile göçebe aşireti çadırların arasında, çevresinde odun kıran, çalı toplayan, yün eğiren, koyun otlatan, kazan kaynatan, çamaşır yıkayan, yemek pişiren canlı bir topluluktuk... Yeşilli şalvarları, oyali yemenileri ile

sağlıklı ve duru bakışlı göçebe kadınları, genç kızları birkaç yüz metre ötedeki tepeden kendilerini izleyenlerin farkında olmadan, onlara aldırmadan, ellerindeki işleri görmekle uğraşıyorlar. Çocuklar keçi kılından örme çadırların arasında koşmaca oynuyorlar. İhtiyarlar, dedeler, kilimin üzerine oturmuş yüzü toz toprak içinde şirin mi şirin bebelerini seviyorlar.

Tatbikatı, 21. Seyyar Jandarma Tugayı Kumandanı Tuğgeneral Selami İlhan yönetiyordu. Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Hakkari Valisi Altay Utkan ve öteki komutanların izlediği tatbikat düşman güç olarak temsil edilen turuncu gerillalara, dost mavi kuvvetlere bağlı uçakların saldırısı ile başladı. Çapı birkaç yüz metre genişlikte ovaya kireçle çizilmiş iki daireyi *Hava Kuvvetlerine bağlı fantomlar*, kulakları yırtan, yürekleri hoptatan gürültü ve dalışlarla tam orta yerinden delik deşik ediyorlardı.

Daha sonra bir süre sessizlik oldu...

Gözler iki saate yakın bir süredir kendi halinde, çadırların arasında dolaşan yağız aşiret delikanlılarına, sağlıklı, alımlı aşiret gelinlerine, bacılarına yöneldi. Dalgalı, renkli gizleme elbiseleriyle dost gerilla birliklerinin sürünerek göçebe çadırlarına yaklaştıkları görüldü. Çember içine alınan çadırları ve içindekileri saran çember giderek daralıyordu. Daha sonra tek tek kenarlarda bulunan göçebeler kasaturalarla *sessizce öldürüldü*. Bu ara can çekişen birinin bağırması üzerine tüm aşiret ayaklandı. O arada ortalık birbirine girdi. Silah sesleri, kadın, çoluk çocuk feryadlarına, atılan bombaların sesi toza dumana katılıyordu. Göğüs göğüse, dişe diş bir mücadele başlamıştı. Makinalı tabancalar, otomatik silahlar patlıyor, *Kürtçe*, yandım anam sesleri ve ah feryadlarıyla aşiret üyeleri bir bir öldürülüyordu.

El bombaları patlıyor, çadırlar yanıyor, ortalıkta gürültüden deliye dönmüş atlar, koyunlar tozu dumana katıyorlardı. Daha sonra gürültüler yavaş yavaş hafifledi. Bombaların çıkardığı sesler yavaşladı, ortalığı yanan çadırlardan çıkan dumanlar kapladı, daha sonra ayakta bir tek göçebenin kalmadığı, *birkaç çocukla kadının* ayaklarına kapandıkları görüldü.

Komutan hoparlörle verdiği emirle tatbikatın sona erdiğini bildirdi...

Herşey beş dakika içinde olup bitmişti. Tüm üyeleri otomatik silahlı bir aşiret beş dakikada komutanlardan birinin deyimi ile 300 saniyede yok edilmişti.

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun'a göre tatbikat ve sonucu çok başarılıydı."

Görüldüğü gibi tam anlamıyla bir jenosid provası yapılmaktadır. Nasıl katledileceklerini göstermek için Kürt halkı da zor yoluyla, "tatbikat" alanına getirilmiş ve jenosid provaları seyrettirilmiştir. Tatbikatta Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Hakkari Valisi Altay Utkan ve öteki yetkililer hazır bulunmuşlardır. Düşman kuvvetleri olarak çadır hayatı yaşayan, ulusal giysileri içinde, çoluk-çocuk, kadın-erkek, genç-ihtiyar bütün Kürt halkıdır. Katliamlar karşısında halkın çıkardığı "imdat" sesleri de Kürtçe olarak söylettirilmiştir. Tatbikatta gerçek mermilerin yanında napalm bombaları da kullanılmıştır.

Erişesi gün, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Günaydın*, *Hürriyet*, *Tercüman*, *Hergün* gibi sömürgeci ve ırkçı Türk basınında, "kahraman ordunun zafere ulaşmış tatbikatı" resimleriyle birlikte anlatılmıştır.

Bu kuşkusuz, Kürdistan'da napalm bombalarıyla yapılmış ilk tatbikat değildir. Her yıl Kürdistan'ın çeşitli yerlerinde bu tür uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaları Kürt halkının seyretmesi için de özellikle gayret gösterilmektedir. (Bk. Ecvet Güresin, Güneydoğu'daki Uyarma, *Hürriyet*, 22 Ekim 1972) Yalnız bu olay eskilerinden farklı olarak basının çeşitli kesimleri tarafından yoğun bir biçimde protesto edilmiştir.

Anti-sömürgeci, devrimci demokrat basın bu jenosid provasını şiddetle protesto etmiştir. *Roje Welat*, 29 Eylül 1978 tarihli 10. sayısında bu olguyu, "Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı: Kürt Halkına Yapılan Savaş Provası" başlığı ile anlatmıştır. *Devrimci Demokrat Gençlik*, Ağustos-Eylül 1978 tarihli 7-8. sayısında "Kanatlı Jandarma 78: Bir Katliam Provası" olarak değerlendirmiştir. *Kurtuluş*, 19 Eylül 1978 tarihli 38. sayısında olguyu, "Jandarmalar Kürdistan'da Toplu Katliam Provası Yapıyorlar. Sömürgeci zulüm Kürt halkının mücadelesini durduramaz" başlıklarıyla vermiştir. *Kurtuluş*, daha sonraki sayılarında da bu tür yayınlarını sürdürmüştür. *Rızgari* ise, Kasım 1978 tarihli 7. sayısında olguyu, 1938 Dersim Jenosidi ile olan ilişkilerini kurarak anlatmaya çalışmıştır.

Bu arada Türk soluna mensup çeşitli fraksiyonlar Kanatlı Jandarma 78 tatbikatını çeşitli biçimlerde eleştirmişlerdir. *Kitle*, Gözdağı Niteliğindeki "Tatbikat"ların Kışkırtmalarına Kapılmamalıdır, (Sayı 227, 18 Eylül 1978, s.3) *Yürüyüş*, Doğu'da Terör (Sayı 181, 26 Eylül 1978, ss.8-9) diyerek eleştirmişlerdir. Öteki yazıların başlıcaları şunlardır: *Genç Sosyalist*, Burjuvazi Kürt Halkı Üzerindeki Soykırım Emellerini Gerçekleştiremeyecektir. (Sayı 29, 24 Eylül 1978, s.2); *Devrimci Yol*, Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı, Kürt Halkına Girişilecek Bir Soykırımın Ön Denemesi mi? (Sayı 22, 20 Eylül 1978); *Halkın Birliği*, Yüksekova'da Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı, Milli Zulme Son, (Sayı 45, 26 Eylül 1978, s.3); *Devrimci Halkın Birliği*, "Kanatlı 78" Kürt Milletini Katletme Provası, (Sayı 43, 3 Ekim 1978, s.3); *Devrimci Halkın Yolu*, Faşist Diktatörlük Kürt Halkına Saldırı Planları Hazırlıyor, Sayı 43, 19 Eylül 1978); *Partizan*, Cumhuriyet Tarihi Milli Zulüm ve Baskı Tarihidir, (Özel Sayı 4, 29 Ekim 1978, s.2); *Halkın Kurtuluşu*, "Askeri Tatbikat" Değil, Kürt Halkını Katletme Provası, (Sayı 127, 18 Eylül 1978); *Sosyalist*, Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı ve Düşündürdükleri (Sayı 69, 26 Eylül 1978, s.4); *Bağımsız Türkiye*, Tatbikat mı, Soykırımı Hazırlığı mı? (Sayı 58, 2 Ekim 1978, s.4)

TİP, TSİP, TİKP gibi partiler, yayınladıkları bildirilerde "Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı"nı eleştirmişlerdir. (*Milliyet*, 16-17 Eylül 1978) Mardin Bağımsız Milletvekili Nurettin Yılmaz da, 18 Eylül 1978 tarihinde, Ankara'da yaptığı basın toplantısında "Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı"nı eleştirmiştir. (*Milliyet*, 19 Eylül 1978)

Bu arada, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Günaydın*, *Tercüman*, *Son Havadis* gibi sömürgeci Türk basınında aynı günlerde yazılmış eleştirilerden de söz etmek gerekir. Örneğin, İlhan Selçuk, Abdi İpekçi, Oktay Akbal bu tatbikatı yapanları akılsızlıkla suçluyorlar. *Roja Welat*'in ifadesiyle:

"... Neden böyle bir şey yaptınız? Hem de onu dünya kamuoyuna açıkladınız. Düşmanlar onu bize karşı kullanırlar. Yaptınız, iyi, ama gizli tutunuz." (*Roja Welat*, Sayı 10, s.9)

diyorlar. Bu tür yazılar için bk. Abdi İpekçi, Bir "Tatbikat"ın Düşündürdükleri, *Milliyet*, 16 Eylül 1978; Teoman Erel, "Kanatlı Jandarma, *Günaydın*, 17 Eylül 1978; İlhan Selçuk, Olur mu? *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1978; Dikkat, 20 Eylül 1978, Oktay Akbal, Bu Kanlı Oyun Niye, *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1978

Bu eleştiriler karşısında, 18 Eylül 1978 tarihinde bir açıklama yapan İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, bu ırkçı ve sömürgeci eylemi "milli bir tatbikat" olarak değerlendirmiştir. Bu tür tatbikatların sürdürüleceğini belirtmiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 29 Ekim 1978 tarihinde, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla yayınladığı mesajda, "Kanatlı Jandarma 78 Tatbikatı" hakkındaki eleştirilerin maksatlı olduğunu, "kahraman Türk ordusunu bu tür tatbikatları yapmaktan hiç kimsenin veya kurumun alıkoymayacağını" bildirmiştir. Nitekim 14-15 Eylül 1978 tarihlerinde Maraş taraflarında Çalışlar 78; Kasım 1978'de, Nusaybin ve Cizre taraflarında Gürman 1978 tatbikatları yapılmıştır.

Bu protestolar karşısında Başbakan Bülent Ecevit, 23 Eylül 1978'de Ankara'da yaptığı bir açıklamada, "Solculuk görüntüsü altında Doğu ve Güneydoğu'da bölücülük kışkırtması yapanlar kapitalist emperyalizmin aleti olmaktadır." demektedir. (*Milliyet*, 24 Eylül 1978) Bunu kim söylemektedir? Silah ambargosunun kaldırılması için Amerikan emperyalizmine yalvar yakar olan ve bunu başaran, sonunda, Türkiye'deki Amerikan üslerinin tekrar çalışmasını sağlayan CHP Genel Başkanı ve Başbakan söylemektedir. Kapitalist emperyalizmin en üst kuruluşlarından biri olan Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) kredi sağlayabilmek için, onların her dediğine anında evet diyen, kişi söylemektedir. Nato'da Yunanistan'dan boşalan yeri biz doldurabiliriz, diyen kişi söylemektedir. Sözü edilen kurumları ve devletleri daha erken bir biçimde harekete geçirmek için, "siz bize kredi vermezseniz Sovyetler Birliği ile ilişki kurabiliriz" diye şantaj ve tehditlere başvuran kişi söylemektedir. Uluslararası kapitalist emperyalizm için bundan daha mutemet bir kişi olabilir mi?

CHP'nin Genel Başkanı, Başbakan Bülent Ecevit, Kürt ulusunun ulusal kişiliğine ve onuruna düşmandır. Kürt ulusunu köleleştirip yok etmek için devletin her türlü ideolojik, politik ve ekonomik olanaklarını kullanacağına, Türk egemen sınıflarını ikna etmiştir. Buna rağmen, ırkçı ve sömürgeci kişiliğini gizlemek, "insancı" olduğunu sergileyebilmek için sömürge misyonerliğinde epey uzmanlaşmıştır. Ulusal kişiliklerine saygı duymadığı, onları köleleştirmek için yemin billah ettiği halde, yoksul Kürt çocuklarını okşamakta, onlara "şefkat" gösterisinde bulunmaktadır. "Ecevitler, bir çocuğu ameliyat için Ankara'ya getirdiler." (*Milliyet*, 30 Ekim 1978; *Umut*, Sayı 50, 3 Kasım 1978) yollu haberlerin yayılması ve fotoğrafların sergilenmesi için özel bir gayret sarfetmektedir. Halbuki bu gezi sırasında ırkçı ve sömürgeci Başbakan Bülent Ecevit Kürt ulusuna karşı büyük bir kabadayılık yapmıştır. Van'da yaptığı konuşmada, "hepinizin içi rahat etsin, Türk ulusu Türkiye'ye faşizmi sokmaz." (*Umut*, Sayı 50, 3 Kasım 1978) diyerek, kitlelerin Kanatlı Jandarma 78 tatbikatı hakkındaki bilinçlerini yok saymıştır. Halbuki Köye Ulaşım Projesi ile köye ulaştırılan şeyin kanatlı jandarmalar olduğunu Kürt halkı açık biçimde görmektedir.

İrkçi ve sömürgeci ve özgürlük lafazını Başbakan Bülent Ecevit, Cumhuriyet Senatosu'nda "anarşi" konusunda açılan bir genel görüşme sırasında yaptığı konuşmada, "Doğu ve Güneydoğu'dan gelen ve gelebilecek olan her türlü özgürlük talebine şiddetle karşı olduğunu bir kere daha vurgulayarak Türk egemen sınıflarının görüşünü dile

getirmiştir. (*Umut*, Sayı 52, 17 Kasım 1978, s.3; *Milliyet*, 8 Kasım 1978) Yine bu konuşmada, "Doğu ve Güneydoğu halkına, bu vatana bağlılığını, bu ulusun (yani Türk ulusunun) ayrılmaz bir unsuru oluşunun bilinci içinde bulunduğunu, savaş ve barışta, her zaman kanıtlamış olan o bölge halkına kuşku ile bakmak kadar tehlikeyi büyütecek bir davranış olamaz. Biz o bölgeye kuşku ile değil halka güvenerek gidiyoruz" demiştir. Görüldüğü gibi Kanatlı Jandarma 78 uygulamasının sahibi olanlar, "halka güven duymak"tan söz ediyor. "Türk ulusunun ayrılmaz bir parçası olan 'o halkın' hiçbir zaman özgürlük talebinde bulunmayacağına da güveniyorum" deniyor. Bu güveni, "o halk" verdi denerek, ırkçılık, sömürgecilik ve köleleştirme eylemi teşvik edilmektedir.

Kürdistan'a ve Kürt ulusuna karşı yoğun bir ırkçılık ve sömürgecilik ve böl-yönet politikası izlendiği halde, "Doğu halkına güveniyorum, bölücü kışkırtmalara karşı en önce Doğu halkının karşı çıkacağına güvenim tamdır" denerek, aslında köleliğe karşı övgü düzülmektedir. İngiliz emperyalizmi ile birlikte, Kürdistan'ı bölüp parçalayanlar, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulayanlar şimdi "bölçülük" çıkırtkanlığı yapmaktadırlar. Kürt ulusunun ulusal onuru, ulusal bağımsızlığı için gösterdiği mücadeleye düşmanlık gösterilmekte, bu mücadeleye karşı Kanatlı Jandarmalarla gidilmektedir. Kürt ulusunun köleleşmesine, onurunun yokedilmesine, namusuna haciz konulmasına ise övgüler düzülmektedir. Irkçı ve sömürgeci ve özgürlük lafazanı Bülent Ecevit, bu köleleşmenin adına "devrimcilik", "halkçılık" demektedir.

Böylesine ırkçılığın ve sömürgeciliğin sahipleri olanlar, yapıcısı yayıcısı olanlar, Kürt yurtseverlerini, devrimcilerini ve demokratlarını "şövenler" diye de suçlamaktadırlar. CHP'ye çigilimli yayın organlarından *Tartışma* Dergisinde şöyle denmektedir:

"... 'Doğu halkına hürriyet' gibi her türlü şöven sloganlar bu akılsız solun dilinde pelesenk oldu. Bu noktada, bu sözde solcular proletaryaya değil, feodallere sözcü oldular. Doğu halkının —ki sadece Kürtlerden ibaret değildir. Zazalar, Araplar, Süryaniler, Azeriler, hatta Gürcüler de vardır— Türkiye içinde bağımsızlık gibi bir istekleri olabileceğini sanmıyorum. Olaylar bu gibi hareketlerin Doğu'nun feodalleri tarafından yürütüldüğünü göstermektedir." (*Tartışma*, Sayı 9, Ekim 1978, s.8)

Kürtçü kışkırtma ya da Kürtleri kırıdırma yolundaki jurnallere kapılmaması, bunlara tam teşhisini koymuş bulunması bugünkü hükümetin en büyük başarısıdır. Bunun yanında Kürt denilen halkın olgunluğu, kuşkusuz bu başarıda en büyük paydır. Halkımız bir soykırım utancından kurtulmuştur.

Görüldüğü gibi Kürt ulusunun ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşı mücadelesi, CHP'li Dergi tarafından "şövenlik" olarak sunulmaktadır. Demek ki Kürt ulusunun bütün ulusal ve demokratik haklarını gasbeden CHP "özgürlükçü, devrimci", böylesine bir baskıya karşı mücadele sürdüren Kürtler "şöven"dir. Kürt ulusunun onurunu çiğneyenler, namusuna haciz koyanlar "özgürlükçü, halkçı, devrimci", böylesine bir ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşı koyanlar varlık mücadelesi yapanlar şövendir.

İngiliz emperyalizmi ile birlikte, Kürdistan'ı bölüp parçalayanlar, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulayanlar ve bu eylemlerini günümüzde ısrarla, bilinçli bir biçimde savunanlar nasıl "özgürlükçü, devrimci, halkçı" olabilirler? Yurdu emperyalistler ve işbirlikçileri tarafından bölünen her parçası ayrı ayrı sömürgeleştirilen, bütün ulusal ve

demokratik hakları gasbedilen, doğal kaynakları emperyalistler ve işbirlikçileri sömürgeciler tarafından yağmalanan bir ulusun varlık mücadelesi nasıl şöven olabilir? CHP ve CHP'lilerin çok büyük bir kısmı bu eylemlerinden dolayı şövendir, ırkçıdır, sömürgecidir. Bütün ulusal ve demokratik hakları gasbedilmiş, uluslararası sömürge statüsünde olan Kürtler hangi eylemlerinden dolayı, hangi özelliklerinden dolayı şövendir? Bunlar "özgürlükçü demokrasi", "demokratik sol" lafazanlarının dogmatizmde hangi boyutlara ulaştıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu özgürlük lafazanları için bağımsızlık sadece Türk ulusu için talep edilir. Kürtler ulusal bağımsızlıkçı bir politika izleyemez. Kürtler Türklerin boyunduruğu altında yaşam sürdürmelidir. Türk ırkçılığına ve sömürgeciliğine boyun eğmelidir. "İyi vatandaş" olmalıdır. Övgüler sözü edilen böylesine köleci davranışlardır.

Fakat, bilimsellikten tamamen kopuk, ırkçılığın ve sömürgeciliğin bir ajanı olan *Tartışma* Dergisi kendisini çok çabuk ele vermektedir. Herhangi bir kişinin veya grubunun ulusal taleplerde bulunmasının onun soykırımına neden olabileceğini bildirmektedir. Buna inanmamak için hiçbir neden yoktur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek Parti dönemindeki tarihi Kürdistan'da girilmiş jenosid uygulamalarının tarihidir. Kürt ulusuna karşı girilmiş dünyada eşi az bulunan jenosid (soykırımı) bugün Türk ulusunun en büyük utancıdır. Irkçı ve sömürgeci politikaya geçmişte olduğu gibi bugün de aynen sadık kalan CHP geçmişi hatırlatmaktadır. Kürt halk yığınlarını korkutmaya, sindirmeye çalışmaktadır. CHP'liler ırkçı ve sömürgeci ve katliamcı tavırlarıyla istedikleri kadar övünebilirler. Devrimci ve demokratların görevi ise, bunları deşifre etmektir.

CHP ulusal talepler ileri sürmenin ancak, Türklerin imtiyazında olduğunu belirtmektedir. Vurgulamaktadır. Öte yandan devrimci ve demokratların ulusal talepler ileri süremeyeceğini, bunların feodallerin işi olduğunu iddia etmektedir. Halbuki, daha önceki bir çalışmada vurgulandığı gibi, (*Kürtlerin Mecburi İskanı*, ss.92-93) özellikle Dersim'de uygulanan jenosidden sonra, idamlardan ve katliamlardan geriye kalan bütün Kürt feodalleri CHP'nin yani devletin ajanı olmaya zorlanmışlardır. Feodaller yaşama haklarını ancak, ajanlık, işbirlikçilik yoluyla sağlayabilmişlerdir. CHP'nin Kürdistan'daki bu yapısı o zamanlardan bu tarafa fazla değişmemiştir. Kapitalist üretim ilişkilerine hızla geçmeye başlayan feodaller, ajanlar, CHP'nin Kürdistan'daki il ve ilçe örgütlerindedir. Bunların aranmasına da gerek yoktur. O kadar boldur ki. Öte yandan CHP Gençlik Kollarının Milli İstihbarat Teşkilatı ile ne kadar yoğun ilişkiler içinde olduğu bilinen bir gerçektir. "CHP Gençlik Kollarının Gizli Raporu"nu kamuoyu henüz unutmamıştır. (Bk. *Kürtlerin Mecburi İskanı*, ss.106-114)

Ne CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit ne de öteki CHP'liler bunlara cevap veremezler. Kamuoyu önünde bunları tartışamazlar. Çünkü bütün ırkçılar ve sömürgeciler gerçeklerden korkarlar. Çünkü onların ırkçı ve sömürgeci düşünce ve eylemlerini sürdürbilmeleri için yalanlara ihtiyaçları vardır. Gerçekleri dile getirenlerle kuşkusuz tartışamazlar. Fakat muhbirlik yaparlar. Gerçeğin açıklanmaması için başka tedbirler düşünürler ve uygularlar. O kadar ki gerçekleri dile getiren yayın organlarının isimlerini ağızlarına almaktan bile korkarlar. Onları görmemezlikten gelirler. Örneğin CHP İstanbul Gençlik Kollarının Ekim 1978 bülteninde yayınlanan "Sol Kesimde 80 Gazete ve Dergi" araştırmasında *Rızgari*'nin adına yer verilmemektedir. (*Milliyet*, 9Ekim 1978, s.8)

Bütün bunların yanında Kürdistan'da yoğun bir ırkçı ve sömürgeci politika uygulayanlar, 10 Aralık günlerinde yani İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin kabul edilmesinin yıldönümlerinde, çeşitli uluslararası görüşmelerde ve toplantılarda, ortak bildirilerle sömürgecilığe ve ırkçılığa karşı olduklarını duyurmayı da hiç ihmal etmezler. Örneğin, Kürdistan'ı ortak sömürge olarak kullanan Irak Başbakanı Saddam Hüseyin ve Türk Başbakanı Bülent Ecevit, "dünyadaki çeşitli halkların ırkçılığa ve sömürgecilığe karşı mücadelelerini desteklediklerine dair ortak bildiri yayınlamışlardır." (Türk-Irak Ortak Bildirisi, *Milliyet*, 5 Aralık 1978)

Bülent Ecevit, Türkiye'de yaptığı basın toplantılarında son derece rahattır. Türk sömürgeciliğinin ve ırkçılığının önemli halkalarından biri olan "hür basın", Kürt sorunu ile ilgili olarak Bülent Ecevit'e hiçbir soru sormaz. Bu, "hür basın" ile icra organı arasında sözlü bir anlaşmaya dayanır. Türk basını ile ilgili devlet politikası böyle saptanmıştır. Türkiye'de başbakanların, bakanların, siyasal parti başkanlarının yaptıkları basın toplantılarında, gazeteciler, Kürt sorunu ile ilgili sorular soramazlar. Bu tür soruların sorulmaması, sordurulmaması için özen gösterilir.

Fakat, Bülent Ecevit, öteki siyaset adamları, Avrupa gezileri sırasında yaptıkları basın toplantılarında bu kadar rahat değillerdir. Örneğin, 19-20 Aralık 1978 tarihlerinde yaptığı İsveç gezisinde CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, hiç istemediği, duyduğu zaman kendisini diken diken eden sorularla karşılaşmıştır. Şu haberlere bakalım:

"... Bir İsveçli gazetecinin, Kürtlere baskı yapıldığı yolunda sorusu üzerine Ecevit, Kürt sorununun son dönemlerde özellikle dışarıdan kışkırtıldığını söylemiş, 'Hükümetimiz tüm güçlüklerle rağmen, Güneydoğu Anadolu'ya büyük yatırımlar yapmaktadır' demiştir. Gazetecinin, elinde Kürtçe kitaplarla geldiği basın toplantısında, 'Neden Kürtlerin kendi dillerini öğrenmelerine engel oluyorsunuz? Kimmiş, Kürtleri kışkırttığını söylediğiniz ülkeler?' yolundaki sorusunu Ecevit: 'Size ısrarla bu soruları sorduranlar' diye yanıtlamıştır." (*Milliyet*, 20.12.1978)

"... Başbakan Ecevit, dün Stockholm Halkevi binasında Türk kolonisinden, yaklaşık 1000 kişinin katıldığı bir toplantıda konuşurken kavga çıktı. Kavga, Ecevit Doğu sorunlarından söz ederken bir grubun, 'Orası Doğu değil Kürdistan' diye bağırması üzerine çıktı. Kavganın çıkması üzerine Ecevit konuşmasını kısa keserek arka kapıdan salonu terketti." (*Hürriyet*, 20.12.1978)

Görüldüğü gibi CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, Türkiye'de uygulanan ırkçı ve sömürgeci politikanın, dünya demokratik kamuoyunca bilinemediğini sanmaktadır. "Özgürlükçü demokrasi", "demokratik sol", "sosyalist enternasyonal", "halkçılık" gibi lafazanlıklarla dünya kamuoyunu kandırdığını sanmaktadır. Bu bakımdan bir gazetecinin sorusunu bile, "dış kışkırtma" olarak değerlendirmektedir. 10 milyonu aşkın Kürt toplumunun varlığını gözardı edip inkar ederek, bu toplumun gün geçtikçe hareketlenen iç dinamiklerini görmezden gelerek, daima "dış kışkırtıcı mihrak" aramaya çalışmaktadır. Avrupa'da yaşayan Kürtlerin siyasal çalışmaya ağırlık vermeleri, sorunlarını uluslararası kuruluşlara duyurabilme yeteneklerini geliştirebilmeleri süreci hızlandırıldığı zaman, Türk ırkçılığı ve sömürgecilığı daha kolay ve hızlı bir biçimde deşifre edilmiş olacaktır. Dünyada ırkçılığın ve sömürgeciliğin en gericisinin ve en barbarının, Türkler tarafından Kürt ulusuna

uygulandığı gün gibi ortaya konacaktır. Son yıllar Kürtlerin bu görevleri yerine getirmede epeyce bilinçlendiklerini göstermektedir. Bu bilinçlenmenin günden güne daha da artacağı, yoğunlaşarak süreceği kuşkusuzdur.

CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit 26-29 Ocak 1979 tarihleri arasında Libya'ya resmî bir ziyarette bulundu. Bu ziyaret sırasında orada çalışmakta olan işçileri de ziyaret etti. Bu sırada işçiler, "Bağımsız Türkiye, Halklara Özgürlük, Kahrolsun Faşizm" diye gösteri yapıyorlardı. Bu gösteri karşısında Bülent Ecevit ırkçı ve sömürgeci niteliğini hemen ortaya koymuş, "kükremiştir". Bu ırkçı ve sömürgeci niteliği kuşkusuz, Halklara Özgürlük sloganı ile ilgilidir. Bülent Ecevit bu slogan karşısında şöyle konuşmuştur:

"... Türk halkı birdir. Emperyalistlerin kurduğu tuzağa düşmeyeceğiz. Türk milleti birdir. Bir kalacaktır. Sağdan gelen ırkçılığa ne kadar karşıysam, soldan gelen ırkçılığa da karşıyım. İkisinin de sonu faşizmdir. Ben halkın elbirliği ile elde ettiği bütünlüğü sloganlara feda etmem. Türk halkını bölen sloganlarla Türkiye'nin bağımsızlığını koruyamazsınız. Biz petrol emperyalizminin oyununa gelerek Türk halkını kafataslarına göre böldürmeyeceğiz... Emperyalizm kahrolsun, ama onun oyununa gelirsek başkaları kahrolur... Türk milletini böldürmek isteyen bir sloganı dinletmem ve her zaman karşı çıkarım." (*Milliyet*, 29 Ocak 1979)

Bülent Ecevit, Türk milletinin birliğinden bütünlüğünden söz etmektedir. Halbuki "Halklara Özgürlük" sloganı, Türk milletinin, Türk halkının bölünmesini amaçlamıyor. Türk devleti tarafından ırkçı ve sömürgeci bir baskı ve boyunduruk altında tutulan Kürt ulusunun kurtuluşunu amaçlıyor. CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit ise zorba bir kişidir. Kabadayılık etmektedir. Bu zorba tutumu sayesinde Kürt ulusunun ulusal varlığını, ısrarla, bilinçli olarak, koyu bir dogmatizmle reddetmektedir. Bu elbette, ırkçı ve sömürgeci kişiliğinin, ırkçı ve sömürgeci bir devlet politikasının uygulayıcısı olmasının doğal sonucudur. "Sağ ırkçılar", "sol ırkçılar" diye bir ayırım yaparak, ne yaman bir ırkçı ve sömürgeci olduğunu gizleyebileceğini sanmaktadır. Halbuki, CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit'in Kürt ulusunun ulusal ve siyasal kişiliğine düşmanlığı ile, MHP'nin düşmanlığı arasında hiçbir fark yoktur. MHP de Kürt ulusunun ulusal ve siyasal kişiliğini kabul etmemekte, buna karşı yoğun bir düşmanlık göstermektedir.

Irkçı ve sömürgeci Bülent Ecevit, "emperyalizmin oyunlarına gelmeyeceğiz, onları bozacağız, "Türk milleti'ni böldürmeyeceğiz" diyor. Defalarca söyledik. Defalarca söylenmesi gerekir. Yine söyleyelim.1919-1923 yılları arasında Kürdistan'ın bölünüp parçalanması, Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulanması kuşkusuz emperyalizmin politikasıdır. Bu politikanın işbirlikçileri ise Kemalistlerdir. Onların has örgütü CHP'dir. Bülent Ecevit, Kürt ulusunun ulusal kurtuluşuna karşı yoğun bir düşmanlık göstermektedir. Bu konuda hassastır. Cesurdur. "Kükremektedir". Halbuki, "emperyalizmin oyunlarına gelmeyeceğiz" diyen Bülent Ecevit, bunu söylerken bile emperyalizmin en has işbirlikçisidir. En mutemet adamlarından biridir. Emperyalizmin en üst kuruluşlarından olan İMF (Uluslararası Para Fonu) bütün isteklerine evet demiştir. Amerikan emperyalizmine MC'nin veremeyeceği garantileri vermiş, silah ambargosunu kaldırmıştır. Amerikan üslerinin çalışmasına izin vermiştir. Wels Fargo, yani yeni bir duyun-u umumiye anlaşmasının altında imzası vardır. Emperyalist devletlerden para yardımı alabilmek için onların her dediğini yapmaya hazırdır. Guadeloupe toplantılarından medet

ummaktadır. CHP ağırlıklı hükümet zamanında, pek çok şeyin MC iktidarları döneminden daha iyi yapıldığı söylenemez. Hükümet faaliyetlerinin, emekçi yığınların yararına geliştiği söylenemez. MC iktidarlarının faaliyetleri ne oranda emekçi sınıfların lehine ise, bu hükümetin uygulamaları da ancak o kadardır. Sosyal demokrasi, demokratik sol adı altında sağ düşünce ve politikaları biraz daha "çağdaşlaştırmak" uğraşı verildiği kuşkusuzdur. Kürdistan üzerinde ırkçı ve sömürgeci bir politika uygulayanların başka türlü davranabilmeleri ise mümkün değildir. Bu süreç içinde "özgürlükçü demokrasi" lafazanlıklarının ne kadar boş şeyler olduğu açık bir biçimde anlaşılmıştır. Hem ırkçı ve sömürgeci bir politikanın şampiyonluğunu yapmak, hem de "özgürlükçü demokrasi"nin gereklerini geniş halk yığınlarına götürmekten söz etmek kuşkusuz çelişkidir. Bu çelişki, CHP ağırlıklı hükümet tarafından rahat bir biçimde çözülmüştür. Kahramanmaraş olaylarından sonra 13 ilde ilan edilmiş sıkıyönetimin sol basını yasaklama ve toplama kararları vermesinin altında, Başbakan olarak Bülent Ecevit'in imzası vardır. Sol basının arka arkaya yasaklanması, toplanması yanında matbaalar da dizginin ve baskının yapılmaması konusunda tehdit edilmektedir.

Bütün bunlardan Başbakan olarak Bülent Ecevit sorumludur. Ve bu tutum İstanbul ve Ankara başta olmak üzere bütün sıkıyönetim komutanlıkları tarafından ayrı ayrı sürdürülmektedir.

Baskı tasarılarının altında CHP Genel Başkanı ve Başbakan olarak Bülent Ecevit'in imzası vardır. Ve bu baskı tasarıları, "sağa da karşıyız, sola da karşıyız" sağcılığı ile getirilmektedir. Bu girişimlerin esas hedefinin sol olduğu ise kuşkusuzdur.

Kürdistan'da ırkçı ve sömürgeci bir politika uygulayanların, Kürt ulusunu köleleştirmek için her türlü tedbiri alan ve uygulayanların "özgürlükçü demokrasi" sözlerinin ne kadar sahte olduğu, lafazanlıktan öteye geçmediği ortaya çıkmıştır. Faşist odakların üzerine gitmemekte bilinçli bir politika izleyen, faşist katiller hakkında siyasal davalar açılmasını önleyip onların adi suçlardan yargılanmalarını sağlayan hükümetin, sol basın üzerinde yürüttüğü baskı, terör ibret vericidir.

Bütün bunlara rağmen, CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit'in, ırkçı ve sömürgeci tutumunu gizlemek, kendisini ve hükümetini "özgürlükçü" gösterebilmek için her fırsattan faydalanmaya çalıştığı, fırsat yaratmaya çalıştığı görülmektedir. Kürdistan'da ırkçı ve sömürgeci bir politika uygulanırken, resmî ziyaretlerde bulunduğu ülkelerde, "ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşıyız" diye bildiriler yayınlamaktadır. Bu konuda ortak bildiriler kaleme alınmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu süreç içinde ırkçı ve sömürgeci niteliği uluslararası planda da deşifre olmaktadır.

*Milliyet* Gazetesi Genel Yayın Müdürü ve Başyazarı Abdi İpekçi'nin cenaze töreni sırasında, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek, evinde kendisini ziyaret eden Başbakan Bülent Ecevit'e şöyle demiştir: "Allah rızası için kükreyin Bülent Bey. Demokrasiyi kurtarmak için başka çareniz yok." (*Milliyet*, 5 Şubat 1979) Halbuki CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit yerine ve zamanına göre kükremektedir. "Halklara Özgürlük" diye gösteri yapanların karşısında nasıl kükrediği yukarıda örnekleriyle anlatıldı. "Dünyadaki her türlü sömürgeciliğe, ırk ayrımına karşıyız, bütün ulusal kurtuluş savaşlarının yanındayız, onları destekliyoruz" diye gösteride bulunan bir kişinin veya hükümetin "Halklara Özgürlük" diye bağırان kitlelerin karşısında "kükremesinin" nedeni

nedir? Dünyadaki her türlü ulusal kurtuluş hareketini desteklediğini ilan eden bir kişinin, örgütün veya hükümetin, halkların özgürlüğü için yapılan mücadeleleri de teşvik etmesi, desteklemesi gerekmez mi? Kuşkusuz öyle olmalıdır. Fakat Bülent Ecevit'in ve temsil ettiği siyasal akımın temel özelliklerinden biri ırkçı ve sömürgeci olmasıdır. "Özgürlükçü demokrasi" lafazanlıkları bu temel niteliği gizleme amacı taşımaktadır. Kuşkusuz şurası da bir gerçektir. Mazlum Kürt ulusunu ırkçı ve sömürgeci bir baskı altında tutanlar, bunun için emperyalizmin her türlü ile işbirliği yapanlar, anti-sömürgeci mücadele karşısında "kükreyenler", emperyalizm karşısında, emperyalizmin sonuçlarından biri olan faşizm karşısında uysal olurlar.

CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, Kürt ulusunun ulusal varlığını reddetmek gibi bir zorbalığın, bu zorbalığın sonucu olan ırkçı ve sömürgeci bir uygulamanın esiridir. Emperyalizm ve faşizm karşısında "kükreyebilmek" için, kişilerin, örgütlerin ve hükümetlerin, kendilerini böyle bir esirlikten kurtarmaları gerekir. Kürt ulus sorunu karşısında demokratik düşünceler ve uygulamalar geliştiremeyenlerin, giderek emperyalizmin, sömürgeciliğin ve faşizmin esiri haline gelmeleri kaçınılmazdır.

Burada üzerinde durulması gereken çok önemli bir nokta var. Araştırmanın bu kesiminde, devletin Kürt ulusuna karşı uyguladığı politikalarla ilgili olarak bazı örnekler verildi. Köye Ulaşım Projesi, Kanatlı Jandarma 78, CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit'in çeşitli görüşleri ve davranışları olgulara dayanılarak anlatılmaya çalışıldı. Bu arada, Kanatlı Jandarma 78 ile ilgili olarak devrimci demokrat ve yurtsever basında yer alan protestolara yer verildi. Hiçbir zaman gözardı edilmemesi gereken konu buradan kaynaklanıyor. Kanatlı Jandarma 78, kuşkusuz, Kürt ulusuna karşı girişilmiş çok yoğun, çok ağır bir baskıdır. Tehdit, sindirme, korkutma aracıdır. Bu jenosid provasının, Kürdistan Demokrat Partisi Geçici Komite ile, Kürdistan Yurtsever Birliği arasında cereyan eden çatışmadan, bu çatışmayı izleyen Köye Ulaşım Projesi'nden hemen sonra yapılması çok ilginçtir. İşte, böyle bir bütünsellik içinde bakıldığı zaman, Kanatlı Jandarma 78 "tatbikat"ına karşı gösterilen protestoların son derece yetersiz olduğu hemen anlaşılır. ırkçı ve sömürgeci devlet, Kürdistan'da her an suç işlemektedir. Fakat, Kanatlı Jandarma 78'de tam anlamıyla suçüstü yakalanmıştır. Böylesine bir saldırıya karşı Kürdistan'ın çeşitli illerinde, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük merkezlerde gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmemiş olması, mitinglerin yapılmaması dikkati çekmektedir. Kürt solundaki siyasetler, aynı Türk "solu"nda olduğu gibi, Marksizm-Leninizmin genel doğruları konusunda yoğun bir lafazanlık yapmaktadırlar. Marksist-Leninist akımı yalnız kendilerinin temsil edebileceğini, karşılarındaki akımların burjuva veya küçük burjuva akımlar olduğunu iddia etmektedirler. Demeklerde, lokallerde, bürolarda, Marksizm-Leninizmin genel doğruları üzerinde ince ince tarışan Kürt devrimcileri, Kanatlı Jandarma 78 gibi Kürt ulusuna karşı girişilmiş yoğun baskı ve sindirmeler karşısında, bir iki yazı ve bildirinin dışında, neden yoğun kitle gösterileri yapamadıklarını ciddi ciddi düşünmelidirler. Hatta hatta, böylesine bir aldırmaçlık ve vurdumduymazlıktan da yararlanan, Kanatlı Jandarma 78 eyleminin sahibi, CHP'nin Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, Kürdistan'da (Van'da) "Türk halkı, Türk ulusu" diyerek büyük bir kabadayılık gösterisinde bulunmuştur. Kürdistan'daki bu siyasetlerin, böyle bir kabadayılığı bile, yerinde ve zamanında gerçekleştirilen kitle gösterileriyle protesto edememeleri, üzerinde uzun uzun düşünölmeye değer bir konudur. Bütün bunlar çağdaş Kürt toplumunun ne kadar ağır dramatik durumlar yaşadığını açıkça

ortaya koymaktadır.

Kürt devrimcileri, demokratları ve yurtsever unsurları, Türk devrimcileri, demokratları ve yurtsever unsurlarıyla, devlet karşısında, eşit siyasal, ideolojik ve toplumsal koşullarda olmadıklarının bilincine varmak zorundadırlar. Türk devrimcileri için hiçbir zaman sorun olmayan, sorun yaratmayan istekler, Kürt devrimcilerinin, demokrat ve yurtsever unsurlarının önünde, çözülmesi gereken dağ gibi sorunlar olarak durmaktadır. Türk devrimcilerinin, demokrat ve yurtsever unsurlarının, dil ve kültür vs. gibi bir talepleri olamaz. Fakat, en küçük birimlerine kadar işgal ve ilhak edilmiş, iç dinamikleri parçalanmış, bütün ulusal değerleri gasbedilmiş Kürt ulusunun dil, kültür vs. taleplerini, ulusallık taleplerini kim dile getirecektir?

Kendi öz benliğini inkar edip Türkleştiği sürece, Kürt ulusuna ihanet ettiği sürece Türk egemen sınıflarıyla bütünleşebilen, yani ajanlaşukları ölçüde hoşgörü gören yerel egemen sınıfların böyle talepleri olabilir mi? Kuşkusuz olamaz. Bu olumsuzluğun objektif nedenleri de vardır. Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm-mücadelesi ve ondan sonra meydana gelen olaylar zaman ve mekân boyutu içinde incelendiği zaman bu görülebilir. Özellikle Dersim ulusal direnişinin bir jenosid eylemiyle bastırılmasından sonra, çeşitli taktiklerle kılıç artığı kalabilmiş yerel "egemen sınıflar"ın nasıl ajanlaştıklarını açıkça görüyoruz. Sağlıklı bir yerel burjuvazinin, yani Kürt ulusal hakları konusunda da talepler sahibi olan ve taleplerini çeşitli biçimlerde ırkçı ve sömürgeci devlete duyuran, gösteren, bu talepler için mücadele eden bir "Kürt burjuvazisi"nin gelişmemiş olması, Kürt devrimci, demokrat ve yurtsever unsurlarına, dünyanın başka yerlerinde pek görülmeyen görevleri de yüklemektedir.

Kaldı ki, bu konularda Kürt devrimcilerinin, demokrat ve yurtsever unsurlarının ne kadar elverişsiz koşullar içinde bulunduklarını da ayrıca biliyoruz. ırkçı ve sömürgeci devletin, 50 yıldır uygulamaya çalıştığı asimilasyon politikası, Kürtlerin epey bir kısmını, kendi ulusal özelliklerine, dillerine ve kültürlerine yabancılaştırmıştır. Öz dilini konuşamayan, tarihini bilemeyen, Kürt ulusal hareketlerine ezen ulusun egemen ideolojisi Kemalizmin 'gözü ile bakan, devrimci, demokrat ve yurtsever unsurlar vardır. Halbuki bugün, bütün baskılara rağmen, o baskılar göğüslenerek, Kürt dili, Kürt tarihi, Kürt edebiyatı, folkloru ile ilgili araştırmalar yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Kürtçe olarak yayın yapan gazeteler yayınlanmaktadır. Baskılara rağmen Kürtçe yayınlar varlıklarını sürdürüyor.

Öte yandan, Kürdistan devrimci, demokrat ve yurtsever hareketinin küçük burjuva kökenli bir hareket olarak geliştiği de dikkatlerden uzak değildir. Hemen hemen Kürdistan'daki bütün siyasetlerin tabanında bu unsurlar bulunmaktadır. Yığınların sömürge yönetimine karşı örgütlendirilmesinde, politik bir güç haline getirilmesinde ise bu unsurlara kuşkusuz çok önemli görevler düşmektedir. Bu tür görevlerin ana dil ile sürdürüleceği yine önemlidir. Veya ancak ana dil ile yapılan politik, ideolojik ve örgütsel faaliyetler etkili olabilir. Yığınların güvenini sağlayabilir.

Kürdistan'ın somut koşulları karşısında, Kürt dilinin ve Kürt tarihinin öğrenilmesi önemli değil midir? Dilin öğrenilmesinin, öğretilmesinin, konuşulmasının teşvik edilmesi gerekli değil midir? Kürt devrimcilerinin bu girişimlerinin ezen ulus solcuları tarafından milliyetçilik olarak değerlendirilebileceği büyük bir olasılıktır. Fakat bu kadarcık bir

milliyetçiliğe sahip olmayan, yani öz dilini öğrenmek, konuşmak ve yazmak ve tarihini öğrenmek için gerekli girişimlerde bulunmayan hiç kimsenin iyi bir devrimci olamayacağı da kuşkusuzdur. Bu, Kürtler için çok daha doğrudur. Bu tür kişilerin Marksizmin - Leninizmin genel doğruları üzerinde yapacakları uzun uzun tartışmaların bir fanteziden öteye geçmeyeceği bellidir. Kürt toplumunun somut yapısından kopuk tartışmaların sorunlara çözümler getiremeyeceği yine doğrudur. Kürt devrimcilerinin, demokrat ve yurtsever unsurlarının ezen ulus solundan gelebilecek bu suçlamaları aşması gerekir. Bilakis, ezen ulus solunun çok büyük bir kısmının milliyetçi bir çizgiden de öte, ırkçı ve sömürgeci bir çizgide geliştiğini ve bunlardan kendini henüz arındıramadığını ortaya koymak gerekir.

Kürt devrimcilerinin, demokratlarının ve yurtseverlerinin, Türk devrimcileri, demokratları ve yurtseverleriyle, eşit, siyasal, ideolojik ve toplumsal koşullarda olmayışlarının yanı sıra, bir başka soruna daha değinmekte yarar vardır. O da Türk burjuvazisi ile "Kürt burjuvazisi" denilen sınıfların ittifakı ile ilgilidir. Bunu bir örnekle açıklayalım. Türk burjuvazisinin emperyalist ekonomilerle kurduğu ilişkiler ile, "Kürt" burjuvazisinin, sömürgeci ve ırkçı Türk burjuvazisi ile kurduğu ilişkiler aynı nitelikte ilişkiler değildir. Türk burjuvazisi emperyalist devletlerle, Türk burjuvazisi olarak ilişki kurmaktadır. Hiçbir devlet veya emperyalist ekonomi, bu ilişkiyi kurabilmek ve geliştirebilmek için kendisinden, Türklüğünü inkâr etmesini istememektedir.

"Kürt burjuvazisi" denilenlerin Türk egemen sınıflarıyla kurduğu ve geliştirmeye çalıştığı ilişkiler için aynı şeyler söylenebilir mi? Kuşkusuz hayır. Onların Türk egemen sınıflarıyla bütünleşebilme koşulunun, Kürtlüklerini reddetmeleri, Kürt ulusal gelişmeleri karşısında ırkçı ve sömürgeci devletin yanında yer almaları, ırkçı ve sömürgeci devletin ajanı olmaları koşuluna bağlanmış olduğunu yukarıda belirtmiştik. Türk egemen sınıfları, Türk dilinin, Türk kültürünün, Türk folklorunun, öteki Türk sanat faaliyetlerinin, kısaca Türk ulusal özelliklerinin korunması ve geliştirilmesi için çeşitli yarışmalar düzenliyorlar, ödüller koyuyorlar. İş Bankası'nın, Yapı ve Kredi Bankası'nın, Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın, Akbank'ın, Türk Dil Kurumu'nun, *İlürriyet*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Tercüman*, *Günaydın*, *İlgün* gibi gazetelerin... açtıkları yarışmalar, verdikleri ödüller, teşvikler hiç kimsenin bilgisi dışında değildir. Türk ulusal özelliklerinin, dilinin ve kültürünün gelişmesinde, geliştirilmesinde, bunlar kuşkusuz ki küçümsenemeyecek odak noktalarıdır. Demek ki, resmî kurumların dışında birtakım özel sermaye sahipleri de, Türk ulusal özelliklerinin korunmasına, geliştirilmesine sahip çıkıyorlar. Kürt ulusal değerlerinin korunması ve geliştirilmesi konusunda aynı şeyler söylenebilir mi? "Kürt burjuvazisi" denilenlerin, "Kürt egemen sınıfları" denilenlerin, değil Kürt dilini mükemmel bir biçimde kullanarak roman, şiir, tiyatro eseri vs. yazanlara ödül vermesi, Kürtçe yazdıkları için hapse atılanlara, ceza tehdidi altında bırakılanlara sahip çıktığı görülmüş müdür? "Kürt egemen sınıfları", "Kürt burjuvazisi" denilenlerin, değil Kürt folklorunun, Kürt müziğinin, Kürt resim sanatının geliştirilmesi için yarışmalar düzenlemesi, ödüller, teşvikler koyması, Kürtçe türkü söylediği için zindana atılanlara sahip çıktığı, bu eylemi protesto ettiği görülmüş müdür?

Görüldüğü gibi bir Türk yazarı iyi Türkçe ile yazdığı için ödüller alıyor. Bir Kürt ise, Kürtçe yazdığı için ceza tehdidi altında bırakılıyor. Bir Türk sanatçısı Türk müziğini, Türk folklorunu iyi icra ettiği için ödüle layık görülüyor. Bir Kürt ise bütün bunlardan dolayı da ceza tehdidi altında bırakılıyor. Ve bunlar niceliklere değil, niteliklere ilişkin bir konudur. O

halde, Kürt devrimcilerinin, Türk devrimcileriyle eşit siyasal, ideolojik ve toplumsal koşullarda olmadığına bilincine varması gerekliliği yanında, Türk burjuvazisi ile "Kürt burjuvazisi" denilenlerin arasındaki nitelik farklarını da hiçbir zaman gözden uzak bulundurmaması gerekir. İkincilerin ajan yanları, köle yanları daima vurgulanmalı, iki kategori arasındaki nitelik farkları belirtilmelidir.

Burada, dilin, sadece haberleşme aracı olarak ele alınmaması gerekir. Siyasal bir fonksiyon, siyasal bir odak noktası olarak düşünülmesi gerekir. Yani Kürt ulusunun ulusallığının temel ögesi olarak görülmesi gerekir. Ve Kanathı Jandarma 78 gibi jenosid provalarının, gasbedilmiş ulusal değerler konusundaki bilinçlenmelere karşı olduğu hiçbir zaman dikkatten uzak tutulmamalıdır.

O halde, Türk burjuvazisi, Türk egemen sınıfları ile, "Kürt burjuvazisi", "Kürt egemen sınıfları" devleti birlikte yönetiyorlar önermesi doğru bir önerme değildir. Yanlıştır. Olgular tarafından doğrulanmamaktadır. İkinciler, ancak köleleştikleri, ajanlaştıkları, Türkleştikleri ölçüde kapitalistleşiyorlar. Ve devletin Kürdistan'da sürdürdüğü baskılara katılıyorlar. Milletvekili, senatör, bakan, yüksek dereceli memur vs. olmak, Türk anayasasının başında yer alan, "Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletindir" (md.4) ilkesini daha iyi yürütebilmek içindir. Doğu'dan gelenler, örneğin TBMM'nde nasıl yemin ediyorlar?

Kürt devrimcileri, demokratları ve yurtsever unsurları, kendilerinin, Ortadoğu'nun ortasında, bütün ulusal değerleri gasbedilmiş, namusuna haciz konmuş, köleleştirilmeye, yok edilmeye çalışılan bir ulusun çocukları, torunları olduklarının bilincine iyice varmak durumundadırlar. Her zaman her yerde, Türk devrimcileriyle birlikte aynı sloganları kullanamazlar. Örneğin "Bağımsız Türkiye" sloganı, Türkiye'de devrimci-demokrat siyasetlerin çoğu, sosyalist partilerin hemen hemen hepsi tarafından tartışmasız kabul edilen bir slogandır. Fakat bu slogan, Ortadoğu'da statükonun yani mevcut siyasal durumun sürdürülmesini, giderek Kürt ulusunun köleliğini ve sömürge bir ulus olmak durumunu korumaktan başka bir anlama gelmez. Çünkü: Kürdistan'ın emperyalist bölüşümünün gerçekleştirilmesinden ve Kürt ulusuna karşı, "böl-yönet" politikası uygulanmaya başlanmasından sonra, Türk devletinin Kuzey Kürdistan'da yürüttüğü jenosid eylemleri hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Bu köleleştirme ve yoketme eylemlerinin, "Türkiye siyasal bakımdan bağımsızdı", "siyasal bakımdan olduğu gibi ekonomik bakımdan, da bağımsızdı", "Türkiye'nin en bağımsız dönemi" vs. denilen 1923-1938 arası yani Mustafa Kemal döneminde gerçekleştirildiği dikkatlerden uzak değildir.

"Bağımsız Türkiye", Türk milliyetçiliğinden kaynaklanan, milliyetçi bir slogandır. İçeriğinde, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşümü onaylama politikası gizlidir. Kürt ulusuna karşı sürdürülen "böl-yönet" politikasını onaylamaktadır. Resmî olarak, Edirne'den Hakkari'ye kadar olan toprak parçasının adı Türkiye'dir. Halbuki bu toprak parçalarından bir kısmı Kürdistan'ın kuzey taraflarıdır. Ve bu topraklar Lozan emperyalist ve sömürgeci bölüşümü sırasında bu sınırların içine katılmıştır. İşte, "Bağımsız Türkiye", böyle bir emperyalist ve sömürgeci içerikli politikayı gizleyici bir slogandır. Amacı budur. Böylesine emperyalist ve sömürgeci bir içeriğe sahip olduğu halde, Türk "solu"nun temel şiarlarından biridir. Buna rağmen "Bağımsız Kürdistan" gibi bir slogan, Türk "solu" tarafından, daima, "milliyetçi" bir slogan olarak değerlendirilmiştir. "Dış kışkırtmalarla" oluşturulmaya çalışılan "böl-yönet" politikasının bir gereği olarak değerlendirilmiştir.

Türk "solu" demektedir ki, biz, "Bağımsız Türkiye" derken, "eşit ve gönüllü koşullarda gerçekleştirilen bir birlikten söz ediyoruz." Bu, Kürdistan'ın emperyalist ve sömürgeci amaçlarla parçalanmışlığını hiç dikkate almamaktadır. Bu bakımdan yüzeysel olarak demokratik görünüyorsa da, eşelendiği zaman, öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Türklerin Kürtlerle meydana getireceği birlik, Arapların Kürtlerle meydana getireceği birlik, Farsların Kürtlerle oluşturacağı birlik, bazı koşulların gerçekleşmesi sonucunda demokratik olabilir. Fakat bu Kürdistan'ın siyasal kişiliğini yoketmektedir. Türkler, "Doğu Anadolu Türkiye'nin ayrılmaz bir parçasıdır"; Araplar, "Kuzey Irak, Irak'ın ayrılmaz bir parçasıdır"; "Kuzey Suriye Suriye'nin ayrılmaz bir parçasıdır"; Acemler ise, "Batı İran, İran'ın ayrılmaz bir parçasıdır" demektedirler. Böylece, Kürdistan'ın bir kısmı Türk devletinin, bir kısmı Irak devletinin, bir kısmı Suriye devletinin, bir kısmı İran devletinin "bölünmez bir parçası" olmaktadır. Bu ise Kürdistan'ın siyasal kişiliğini yoketmektedir. Bu bakımdan emperyalist ve sömürgeci amaçlarla parçalanmış Kürdistan'ın birleştirilmesi, yine bu amaçlarla "böl-yönet" politikası gereği bölünen Kürt ulusunun birleştirilmesi talepleri çok daha demokratik taleplerdir. Temeide duran taleplerdir.

O halde, Kürt devrimcileri, demokratları ve yurtsever unsurları, Türk "solu"nın, her zaman olanaklı olan saldırılarını aşmalı, ondaki ırkçı ve sömürgeci içeriği deşifre etmelidir.

Böyle bir ulusal baskı karşısında olan Kürt ulusuna Kanatlı Jandarma 78 gibi saldırılarda bulunuluyorsa, bu saldırılara kuşkusuz karşı çıkmak gerekir. Bu saldırıların bir iki bildiriyle, afişle değil, yoğun kitle gösterileriyle, mitinglerle protesto edilmesi gerekir. Aksi halde, ırkçı ve sömürgeci devlet tarafından istenen "köleleşme" ve "köleleştirme" sürecine boyun eğilmiş olunur. Köleleştirme görmezlikten, duymazlıktan ve aldırmaızlıktan gelinir. Kürdistan alanında, önemli büyük merkezlerde, bu tür güncel görevleri yerine getirmeyenlerin, bu görevi yerine getirmek için gerekli girişimlerde bulunmayanların, derneklerde, lokallerde, bürolarda, Marksizm-Leninizmin genel doğruları üzerinde ince ince tartışmalarda bulunmaları, Marksizm-Leninizm üzerine tekel kurmaya çalışmaları köleleşme sürecini gizleyemez. Marksizm-Leninizm köleleşme sürecini gizlemede uzun süre bir örtü olarak kullanılamaz. Kürt devrimcileri, demokratları ve yurtseverleri, Türk devrimcileriyle eşit siyasal ve toplumsal koşullarda olmadıklarını bilmelidirler. Türkler için hiçbir zaman sorun olmayan, hiçbir sorun yaratmayan, gelişmesi ve geliştirilmesi teşvik edilen şeylerin Kürtler için çok büyük sorunlar olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Kürtlerin, "sorunlarımız aynıdır" rahatlığından kendilerini sıyırmaları ve gerçek sorunlarını göğüslemeye çalışmaları gerekir. Ve Kanatlı Jandarma 78 gibi uygulamaların Kürt ulusuna yapıldığı ve bu tür saldırıları başta Kürtlerin göğüslemesi gerektiği kuşkusuzdur.

# VIII. Otuzüç Kurşun Olayında Adı Geçen Yetkili İki Kişi Hatıralarında Neler Yazdılar?

"Otuzüç Kurşun" olayında adı geçen yetkili makam sahibi iki kişi var. Birincisi, Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan, ikincisi İçişleri Bakanı Hilmi Uran. Hatırlanacağı üzere, Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan, olay dolayısıyla Van'a gittiğinde, Orgeneral Muğlalı kendisine,

"... Sen bu işe karışma, ben emri yüksek yerden aldım, icabederse seni bile yokedirim."

demmişti. Avni Doğan ise, İçişleri Bakanına gizli bir şifre gönderip, olayı kati bir emirle engellemesini, aksi halde çok müessif olayların meydana geleceğini bildirmişti. Daha sonra, Meclis tahkikatı ve Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın yargılanması sırasında, bu gizli şifre çeşitli yerlerden, bu arada İçişleri Bakanlığı kayıtlarından aranmış, bulunamamıştı. Böylece "emri veren yüce makam" ve Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan'ın İçişleri Bakanına ne yazdığı anlaşılamamıştı. İşte Bu İçişleri Bakanı, Hilmi Uran idi. Daha sonra görevini yapmadığı ve kötüye kullandığı için, hakkında Meclis Tahkikatı açılması istenmiş ve açılmıştı. Avni Doğan 1923, 1927, 1931, 1935 dönemlerinde CHF Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal, 1939-1943 dönemlerinde de, Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan İsmet İnönü tarafından TBMM'ne mebus olarak tayin edilmişti. Hilmi Uran ise, 1927- 1931, 1935, 1939, 1943, 1946 dönemlerinde mebus tayin edilmişti. "Otuzüç Kurşun" olayının geçtiği sıralarda bu mebuslardan biri İçişleri Bakanı, biri de Birinci Genel Müfettişlik Müfettişi idi.

## A. Hilmi Uran (İçişleri Bakanı)

"Otuz üç Kurşun" olayı cereyan ettiği sırada İçişleri Bakanı olan Hilmi Uran, 1959'da *Hatıralarım* adı altında, hatıralarını neşretti. Hatıralarında bu olaydan hiç söz etmemektedir. Yalnız, "Milli Birlik Davamız" başlığı altında şunları yazmaktadır.

"... Bizim neslimiz, Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği çeşitli milliyet kavgalarını ve koca imparatorluğun da yer yer uyanan ve şahlanan milliyet duyguları yüzünden nasıl parçalanıp eridiğini çok iyi bilir. Mora ihtilali ile imparatorluğun bünyesinden ayrılan *Rumluk* camiasının da Ege denizindeki adaları köprü yaparak Anadolu sahillerine nasıl yavaş, yavaş yayıldığını,

sonra da yine, kabaran milliyet hisleri ile, bu k t lelerin rehberliği altında en zayıf zamanımızda, Anadolu'nun göbeğinde bizim nasıl g rtlağımıza sarıldığını çok iyi hatırlar.

Misakı Milli hudutları içine çekildikten sonra ger i birçok milliyet ihtiraslarını b nyemizden silkip atmış ve onları milli hudutlarımız dışında kendi mukadderatları ile başbaşa bırakmış bulunuyoruz. Fakat beslediğim kanaat odur ki, milli misak hudutları içinde de Türkiye Cumhuriyetinin önde gelen davası, bugün için de, yarın için de milli birlik ve milli beraberlik davasıdır.

Anayasamız Türk vatandaşlığı şartlarında ve vasıflarında m samahalıdır; ortadaki siyasi partilerimizin programları da milliyet telakkisinde aynı şekilde geniş ve kamul g r şl d r.

Taşkın milliyet hisleri, fiiliyatta daima  nlenmiş ve Anayasa görüşü mahtuz tutulagelmıştir. Öte taraftan, din ve ırk esaslarına dayanan topluluklar kurulması da Cemiyetler Kanunumuzun zamanımızdaki son tadilleriyle menedilmiş bulunmaktadır (yasaklanmıştır). Fakat hakikat odur ki, Türk dili, Türk kültürü ve Türk adet ve ananeleri, bugün dahi yurt  l s nde umumi bir dil, umumi bir kültür ve umumi müşterek bir örf ve adet olabilmış değildir. Olabilmekten de henüz çok uzaktır. *Birçok köylerimiz hiç Türkçe bilmez. Bilenler de onu konuşmaz. Birtakım köylerimiz de Türk olmadıklarını açık açık ve pervasızca söylerler, dururlar.* İnkar edilemez ki, siyasi bir topluluğun harice karşı mukavemet kuvveti, herşeyden önce, milli birliğe dayanır. Bunun çeşitli misallerini, d n olduğu gibi, bugün de etrafımızda görüp durmaktayız. şu halde Türkiye'mizin milli davaları içinde ilk ele alınacak dava, i  bünyede şuurlu bir milliyet birliğinin yaratılması davası olmak icabeder.

Bu bir eğitim ve telkin davasıdır. Bu bir menfaat ve kader birliği davasıdır. Ve yurtta hak ve vazife birliği davasıdır. Ben bu milli davanın üzerine henüz şuurla düşülmediği ve bunun tedbirleri münakaşa edilmediği kanaatındayım. Bugünün, bu konuda göze çarpan manzarası, bir derbederlik, bir la balilik bir m himsememe, ve belki de bir cesaretsizlik manzarasıdır. Halbuki şu veya bu sebebin tahriki ile, bugünkü hal, bizim siyasi b nyemiz için bir gün bir tehlike arzedebilir.

Ben Dahiliye Vekili bulunduğu sırada yurt gezilerinden de aldığım intibalarla böyle bir tehlikeyi elle tutulur halde görmüştüm. Ve bu vadideki m şahadelerimle düşüncelerimi uzun bir rapor haline getirerek, o raporu Başvekil'e sunmuştum. Çünkü bu dava, Vekalet bünyesinde halledilebilecek bir dava değildi; bu, bütün Vekilliklerin de kendi sahalarında tedbir almasını lüzumlu kılan ve hükümet bütçelerini ilgilendiren bir hükümet davası idi. Bunu da hükümet reisi olarak Başvekil ele almalı idi. Ben bu rapor muhteviyatının burada tafsilatına girmek niyetinde değilim. *Rapor 9 Aralık 1944 tarihlidir.* Ben raporun bir nüshasını o vakit Cumhurreisine de takdim etmiştim. İ n n , raporu dikkatle okumuş, yer yer de yazdığı notlarla kendi fikirlerini belirtiği gibi, raporu takdirle karşladığını da ilave ederek, o nüshayı imza etmişti. İ n n 'n n imzalayarak iade ettiği o nüsha, onun kendi düşüncelerini de belirtmekte olarak Vekalet kütüphanesinde durmakta olacaktır. Çünkü, ben o vakit bir hatıra olarak kalması için o nüshayı Vekalet

Kütüphanesine göndermişim.<sup>(276)</sup>

İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın sözünü ettiği, 9 Aralık 1944 tarihli rapor, "Otuzüç Kurşun" olayına ilişkin zamana yakın olduğu için önemli olsa gerektir. İçişleri Bakanının, Kürt ulus sorunu konusunda saydıkları ve uyguladıkları bunca tedbire rağmen, "tedbir alınmıyor, münakaşa edilmiyor," demesi ilginç.

### ***B. Avni Doğan (Birinci Genel Müfettişlik, Genel Müfettişi)***

Avni Doğan da, *Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası* isimli hatıralarında<sup>(277)</sup> ve ötekî yazılarında bu olaydan hiç söz etmemektedir. Yalnız gerek bu kitabında, gerek "*Tehlike Çanı*"<sup>(278)</sup>, "*Tehlike Çanı Yine Çalıyor*"<sup>(279)</sup>, ve "*Barzanlı Olayının Altındaki Büyük Tehlike*"<sup>(280)</sup> isimli yazı dizilerinde, genel olarak Kürt sorunu konusunda çok ilginç açıklamalar yapmaktadır. Tek Parti Döneminin, yani CHP'nin çok önemli makam sahiplerinden biri olan Avni Doğan'ın bu açıklamaları üzerinde, başka bir araştırmada geniş olarak durulacaktır.

# IX. Sonuç

1. "Otuzüç Kurşun" Türk tek parti sistemini, bu sistemin Kürdistan politikasını tek başına anlatacak bir niteliğe ve güce sahiptir. 1943 yılında, bizzat idarî ve askeri tertiplerle, 40'ı aşkın masum Kürt köylüsünün toplanıp göz altına alınması, idarî organın göz altına alma ve tutuklama gücünü ve yetkisini göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu her ne kadar, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesinden doğuyorsa da, bu yetkinin özellikle Kürdistan'da kullanıldığı, bir jandarmâ onbaşısının kararıyla bir köy halkının göz altına alınabildiği bilinmektedir.

Daha sonra 40'ı aşkın bu gruptan, 33'ünün, yine askeri bir kararla, "sorgusuz-sualsiz" kurşuna dizilmesi, idarî ve askeri organların ne derece güçlü ve sorumsuz olduğunu açıkça göstermektedir.

2. Olay, Güncy Kürdistan'da, İngiliz emperyalizmine ve emperyalizmin kuklası Arap monarşisine karşı Kürt ulusal direnişinin yoğunluk kazandığı ve Nazi ırkçılığına paralel bir Türk ırkçılığının kabarmaya gösterdiği bir zamanda meydana gelmiştir. "Sen bu işe karışma. Ben emri yüksek yerden aldım, icabederse seni bile yokederim" sözü, Türk tek parti sisteminin niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

3. Türk tek parti sistemi hakkında değerlendirme yapanlar, bu olguyu ve buna benzer olguları, bilinçli olarak görmemezlikten gelmişler, anlatmamışlardır. Bu tür olguları görmemekde anlatmamakda büyük bir başarı gösterdikleri için de, "Türk tek parti sistemi, demokratik idi, halkın söz sahibi olduğu bir yönetimdi, yegane söz sahibi halk idi, hakka hukuka saygı duyuluyordu, herkese eşit muamele yapılıyordu." gibi sonuçlara varmışlardır. Bu, elbette, bilimsel bir bilgi üretimi değildir. Resmî ideolojiyi doğrulamak ve meşru göstermek çabasıdır. Zira bilimsel düşünce hiçbir olguyu görmemezlikten gelemmez, gizleyemez. Bütün olguları birbirleriyle meydana getirdiği bütünlük içinde, zaman ve mekân boyutunda ele alır. Bu ve buna benzer olguları ısrarla görmeyen, görmemekte, anlatmamakta büyük bir gayret gösteren, dolayısıyla, siyasal iktidarın, Kürdistan'da uyguladığı, her türlü politikayı meşru bulan, bunu bilimselmiş gibi, en doğru yolmuş gibi göstermeye çalışan Türk Üniversitesi ve profesörleri ile, Hitler'in zamanındaki Alman üniversiteleri ve profesörleri arasında önemli farklar yoktur. Her iki kategori de resmî ideolojiyi yapma ve yayma süreci içindedir. Bu ideolojinin önemli bir niteliği, elbette, ırkçı olmasıdır. ırkçılık, fiilî olarak, Almanya'da Yahudi halkına, Türkiye'de Kürt ulusuna karşı yürütülen bir politikadır. Türk üniversitesi ve profesörleri, gerek Kürt sürgünlerinin, gerek Tunceli Kanunu ve uygulamalarının, gerekse "Otuzüç Kurşun" eyleminin doğal ortağı ve

sahibidirler. Zira, *Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 4, Tunceli Kanunu (1935)* ile ilgili çalışmada gösterdiğimiz gibi bu uygulamaların yapıldığı sırada, TBMM'nde, Ordinaryüs profesör ve profesör unvanlı, 50'yi aşkın mebus vardır. Bunların çoğu da geniş anlamda toplumsal bilimler (iktisat, hukuk, siyaset, tarih vs.) dalındandır.

4. Birden fazla ulusun bir arada yaşadığı devletlerde, hele bir ulusun ötekini veya ötekilerini kesinlikle boyunduruk altına aldığı bir devlette, demokrat bir unsur olmak son derece zor bir özelliktir. Bu tür ülkelerde egemen ulus aydınları, demokratları iki standartlı düşünüyorlar. Kendi ulusları için dile getirdikleri, mutluluk, refah, maddi ve manevi kalkınma özlernlerini, ezilen ulus için kesinlikle istemiyorlar. Onların köle olarak yani kendi uluslarının boyunduruğu altında kalmasını istiyorlar. Savunuyorlar. Demokrat unsurların en tutarlısı olan sosyalistler için de durum aşağı yukarı böyle. Halbuki bunlar bir ikilem karşındadırlar. Ya, ezilen ulusun, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesi yanında yer almak, veya militarist sömürgeci burjuvazilerin safında yer almak zorundadırlar. Bunların dışında üçüncü bir alternatif yoktur. Türk "solu" ve Türk "sosyalist" hareketi, Türk "demokratları", genel olarak Türk düşüncesi, Kürt ulusunun, anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadelesi karşısında, Türk sömürgecilığının, yani, militarist sömürgeci burjuvazilerinin yanında yer almışlardır. "Kürt gericiliği", "gerici Barzani" diyerek, hem kendi "gericiliklerini" gizlemişler, Türk gericiliği ile yoğun bir bütünleşme içine girmişler ve onun bir parçası haline gelmişlerdir. Kürt ulus sorununu zaman ve mekân boyutu içinde ele alıp tartışmamak, Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm mücadelesini anlatmamak, Kürt ulusunun bölünüp idare edilmesini bilinçli olarak göz ardı etmek bu politikanın temel göstergeleridir. Bu, suskunluk ve temel yanlışta ısrar politikası ise, sömürgeci-militarist burjuvazinin üzerinde hassasiyetle durduğu en önemli politikalardan biridir.

Anti-sömürgeci ulusal demokratik hareketin en önemli güvencesi önce Türk "sosyalist" hareketidir. Sonra demokratikleşme hareketidir. Fakat, gerek Türk "sosyalistleri" gerek demokratları, bu görevlerini yerine getirmemek için, anti-sömürgeci ulusal demokratik hareket ile, aralarına büyük uçurumlar koymaya, sömürgeci sol olma niteliklerini korumaya, çelişkiler yaratmaya çalışmaktadırlar. Kuşkusuz bu görevin bilincine varanlar da vardır. Ve bunlar nitelik ve nicelik olarak güçlenmektedirler.

5. Kürdistan klasik sömürgelerden farklıdır. Kürdistan uluslararası bir sömürge'dir. Kürdistan'ın emperyalist bir bölüşüme tabi tutulması, en az dört devletin orduları tarafından kontrol edilmesi, nicelik değil, nitelik ile ilgili bir meseledir. Bu, Kürdistan'ı sömürgeleştirmeye çalışan devletlerin, Kürt ulusunun ulusal benliğini yoketme, Kürt toplumu olma özelliklerini tamamen yoketme sürecine girmelerine neden olmuştur. Yani böyle bir sonucu doğurmuştur. Emperyalist bölüşüme karşı çıkan Kürtlerin, ulusal ve demokratik taleplerini, anti-sömürgeci mücadelelerini, müşterek ideolojik, politik ve askeri eylemlerle kanla boğmuşlardır. Kürdistan'ın iç dinamiklerini müştereken parçalamışlar, Kürt toplumunun yapısını tahrip etmişlerdir. Kürdistan'ı sömürgeleştiren güçlerle, Kürtlerin dininin aynı olması, bu tahribatı daha da artırmıştır. Bunun sonunda, klasik sömürgeler, günümüzde, siyasal bağımsızlıklarına birer birer kavuştukları halde, Kürdistan hâlâ sömürge'dir. Kürdistan'ın herhangi bir yerindeki hareket, en az dört devletin, müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemlerini zorlamaktadır. Bu dört devletin (en az dört devletin) Kürt ulusuna karşı ittifak yapmaları nesnel bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat, Kürt ulusunun gelişen anti-sömürgeci, ulusal demokratik mücadelesi esaret zincirini

şüphesiz parçalayacaktır. Türk, Arap ve Fars işçi sınıfı, dünya demokratik kamuoyu, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve sosyalist dünya, ezilen uluslarla ilgili sosyalist görevlerini kavradıkça bu süreç daha güçlenecektir.

6. "●tuzüç Kurşun" olgusu, "Tunceli Kanunu" uygulamasıyla birlikte, tek parti döneminde, hukukun, adaletin, bağımsız yargının nasıl uygulandığını bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Bu tam anlamıyla, yürütme organının denetiminde, yürütme organının direktiflerine göre hareket eden bir yargıdır. Türk "adaleti", Türk "hukuku" bugün de Kürt ulus sorunu konusunda, daima yürütme organının direktiflerine göre hareket etmektedir. Anayasal ve yasal açıdan, mahkemelerin, hakimlerin bağımsız olduğu tartışılmaz. Fakat fiilî olarak, yani sosyolojik olarak, Kürtlerin veya Kürt ulus sorunu ile uğraşanların yargılanmaları daima, yürütme organı tarafından yapılmaktadır. Bu tür yargılamalarda cezalar, yargılama başlamadan önce, zaten verilmiş olmaktadır.

"Tunceli Kanunu"nun getirdiği hükümlerin ne kadar anti-demokratik olduğu ve keyfiliği kanunlaştırdığı kuşkusuzdur. Fakat bu kanunun Kürt toplumu üzerindeki uygulaması çok daha vahşi ve tahripkâr olmuştur. "Otuzüç Kurşun" olayının geçtiği yer olan Van bu kanunun uygulama alanı içinde değil. Buna rağmen ne kadar keyfi işlemlerin yapıldığı ortada. Zaten Kürdistan'daki uygulamalarda temel kanun keyfiliktir. Tunceli Kanunu, 1935 bu keyfiliği kanunlaştırmıştır. Türk üniversitesinin, Türk profesörlerinin, "Mustafa Kemal Atatürk döneminde, hukuka, adalete saygı büyüktü, vatandaşın hakları korunuyordu" diye övgüler düzdükleri "adalet" aslında, keyfiliği kanunlaştıran "adalet" idi.

# DİPNOTLARI

1. Ahmed Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yayınevi, 14. Basım, İstanbul 1977 ss.77-86
2. Kehan Esengin, Orgeneral Muğlalı Olayı, *Milliyet*, 28 Ocak 1974-6 Şubat 1974
3. 7 Mart 1974 ve 8 Mart 1974 tarihli *Milliyet* gazetelerinde olayın üç önemli tanığı tarafından yapılan açıklamalar CHP Eski Milletvekili Kenan Esengin'in yazdıklarını tamamen yalanlamıştır. Bu açıklamalar, olayın oluşumunu, bu süreç içinde olayın kahramanlarının birbirleriyle ilişkilerini anlatmaktadır. Ayrıca bk. Mete Tunçay, Muğlalı Olayı, *Yeni Halkçı*, 16 Mart 1974.
4. Özalp, bugün Van ilinin bir ilçesidir. 1930 yıllarına kadar adı Saray'dır. Daha sonra TBMM Başkanı emekli general Kazım Paşa'nın adına izafeten, Kazımpaşa denilmiştir. 1934 yılında Soyadı Kanunu ile birlikte Kazımpaşa Özalp soyadını almıştır. Böylece Kazım Özalp olmuştur. Saray - Kazımpaşa ilçesinin adı da Özalp olarak değiştirilmiştir.
5. TBMMZC Devre 10 İçtima 2 Cilt 13/1, TBMM Matbaası, Ankara 1956 ss. 383-398.
6. "Otuzüç Kurşun" olayını Meclis kürsüsüne ilk defa getiren Eskişehir milletvekili İsmail Hakkı Çevik'tir. İsmail Hakkı Çevik, Aralık 1948'de Başbakan tarafından cevap verilmesi kaydıyla TBMM Başkanlığına bir soru önergesi vermiştir. Soru önergesi aynen şöyle: "1943 yılında 33 Türk vatandaşı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun bugün kaldırılmış 18. maddesi hükmüne dayanılarak göz altına alınmış ve sonradan da sınıra götürülerek Özalp Kaymakamı ve Jandarma Komutanı tarafından mahkeme kararı olmadan yığın halinde kurşuna dizilmiş oldukları Yüksek Meclise yapılan şikayetlerden anlaşılmıştır. Böyle bir olayın olup olmadığının, olmuş ise failleri hakkında ne gibi bir işlemin yapılmış olduğunun sayın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını arz ve teklif ederim." (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Toplantı 3, 14. Birleşim, 3.12.1948 Cilt 14, ss.7-8)
7. Fikri Apaydın, 3 Ocak 1949 tarihinde TBMM Başkanlığına verdiği bir önerge ile, Dilekçe Komisyonunun raporunun Mecliste görüşülmesini istemiştir. (6) numaralı dipnotunda belirtildiği üzere 20.12.1943 tarihli dilekçe, Dilekçe Komisyonunda incelenmiş ve 17.12.1948 tarihinde işlem yapılmıştır. İşte Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın, Dilekçe Komisyonunun bu kararının Mecliste görüşülmesini isteyerek olayın açıklığa kavuşturulmasında rol oynamıştır.
8. Bu açıklamaların en ilginç tarafı budur. Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu, olayın cereyan ettiği sırada, yani 1943 yılı yaz aylarında, Van'da Cumhuriyet Savcısıdır.
9. Orgeneral Mustafa Muğlalı bu sıralarda Üçüncü Ordu Komutanıdır.
10. Burada, Van'lı olmak politik bir muhtevaya sahiptir. Yani Cumhuriyet Savcısı "Kürt" olduğu için O'nunla konuşulmamış. Fakat açıklamalar boyunca görülebileceği gibi olayı anlatanların hiçbiri, olayın politik niteliğine dikkat etmemekte, hatta bu boyutu gizlemeye çalışmaktadır. Olay, alelade bir kaçakçılık ve eşkiyalık faaliyetinin müessif bir sonuca ulaşması şeklinde değerlendirilmektedir.
11. 4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesi şöyledir: Fevkalade hallerde ve devletin emniyet ve selametini ve içtimai nizamı tehdit ve ihlal kabiliyetini haiz vaziyetlerde bu hal ve vaziyetleri ihdas edeceklerine veya devamına müessir olacaklarına şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkıncaya kadar polis ve polis

teşkilatı olmayan yerlerde il ve ilçe jandarması komutanları, nezaret altına alabilirler. Bu hal ve vaziyetin devamının takdiri en büyük mülkiye amirine aittir.

12. Konuşmacı, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesinin, Şark'taki tatbikatının Garb'dakine benzemediğini belirtmesine rağmen, bu farklı uygulamanın politik nedenlerine değinmekten kaçınmaktadır.
13. Konuşmacı (Eski Van Cumhuriyet Savcısı), Tunceli Kanunu ve bu kanunun uygulamalarını bilmemezlikten geliyor. Bir ceza kanunu geçmişe şamil olarak uygulanıyorsa, sanığa savunma hakkı vermiyorsa, ceza mahkemelerinin verdiği kararların kesin olup temyizi mümkün değilse, vali ve komutan aynı zamanda yargıç ise, idam hükümlerinin infazı da, Meclisin onayına gerek kalmadan bizzat kendi emri ile gerçekleşiyorsa, böyle bir mahkemeden çıkan idam kararı ile, "sorgusuz - sualsiz" kurşuna dizme olayı arasında, muhteva ve nitelik bakımından büyük bir fark yoktur. Fark sadece niceliktedir.
14. Burada çok ilginç bir müdahale var. Kırşehir Milletvekili Tahir Taşer, konuşmacıya, "Dosyayı okudum, sen de vazifeni yapmamışsın," demektedir. Yani Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu'nun, Van Cumhuriyet Savcısı olduğu 1943 yıllarında, savcılık görevlerini yapmadığı belirtilmektedir. Konuşmanın ileriki bölümlerinde görülebileceği gibi, Van milletvekili bu tür müdahalelere karşı, kendisini, daima, "Ne yapalım, mevzuat öyleydi" diye savunmaya çalışmaktadır.
15. Beş kişinin tevkif edilmesi, "Otuzüç Kurşun" olayının en önemli noktalarından biridir. Beş kişinin durumu geriye kalan 33 kişiye nazaran biraz daha "ağır" görüldüğünden tevkif edilmiş. 33 kişi ise haklarında, hiçbir delil bulunmadığı için serbest bırakılmış.
16. Savcı bir "Kürt". Olayı öğreniyor. Hiçbir şey yapamıyor. Ama o yine savcı olarak görevini huzur içinde sürdürüyor. Sulh hakimi de Çermik'li, Şarklı, yani o da "Kürt". O da hiçbir şey yapamıyor. Ama yine de hakim. Görevini huzur içinde sürdürüyor. Fakat olayın cereyanından 13 sene sonra, "Hadiseyi bütün teferruatı ile biliyorum. Çünkü o zaman Van'da Cumhuriyet Savcısıydım" diye anlatmaya çalışıyor. Hem Savcı olarak veya hakim olarak 33 kişinin suçsuzluğunu biliyor, hem de, "sen de şarklısın, sen de onlardansın" denilmesinden korkuyor, endişe ediyor. Suçsuz olarak bildiklerinin suçsuzluğunu savunamıyor.

Bu olay Kürt küçük burjuvazisinin temel dramını göstermesi bakımından önemlidir. Kürdistan'ı işgal ve ilhak ederek Kürt kişiliğini ve Kürdistan kişiliğini yoketmeye çalışan emperyalist ve sömürgeci devletler, Kürt küçük burjuvazisinin korkak, kaypak, uzlaşmacı, işbirlikçi ve hain kişiliğini sonuna kadar kullanmışlardır. Onları kendi ulusuna yabancılaştırılabilir için her türlü tedbiri almışlar ve uygulamışlardır. Onları Kürt kişiliklerinden tamamen sıyrarak egemen ulusun (Türk ulusu, Fars ulusu, Arap ulusu) hizmetine koşmuşlardır. Kürt ulusuna karşı girişilebilecek bütün eylemleri, politik, ideolojik, ekonomik ve askeri eylemleri bunlar aracılığı ile yürütmek istemişlerdir. Objektif bakımdan Kürt, sübjektif bakımdan ise Türkleşen (Araplaşan, Farslaşan) bu küçük burjuvazi, (şüphesiz hepsi değil) egemen ulus yöneticilerinin gözüne girip statü elde edebilmek için bu işleri seve seve yapmışlardır. Devlet, bu kişileri savcı olarak, hakim olarak, avukat olarak, vali, kaymakam, öğretmen vs. olarak, üniversite profesör, Mecliste mebus olarak istihdam etmiştir. Fakat bunu, bunlardaki Kürt kişiliklerini, tamamen yok ederek, eriterek yapmıştır. Veya bunların, vali, kaymakam, mebus, öğretmen, yazar, savcı, hakim, profesör, subay vs. olmaları, "Türküm, mutluyum", "Ne mutlu Türküm Diyene" diye içtenlikle haykırımları şartına bağlanmıştır. Kürtlüklerinden utanç duyduklarını ifade etmeleri, hal hareket ve sözleriyle Kürtlere karşı olduklarını, düşman olduklarını belirtmeleri şartına bağlanmıştır.

Dersim direnmesinden sonra, Kürdistan'daki bütün muhalefet odaklarının kurutulduğunu, Kürt ulusunun koyu bir köleliğe mahkum edildiğini belirtmiştik. Bundan sonra işbirlikçi olanlar, merkezi devletin ajanı olanlar, sadece toprak ağaları, şeyhler, aşiret reisleri vs. değil, aynı zamanda küçük burjuvazidir de. 1938'lerden sonra, "Kürt" küçük burjuvazisi daha kolay ve rahat bir şekilde Türkleşmiştir. Bunlar Kemalist ırkçılık ve sömürgecilik ile daha kolay ve rahat bir biçimde bütünleşmiştir. Kürdistan'da Kürt ulusuna karşı sürdürülen ırkçı, ilhakçı ve sömürgeci Kemalist politikanın vazgeçilmez halkaları olmuşlardır. Bütün bunlar Kürdistan'da sürdürülen sömürgeciliğin klasik sömürgecilikten çok farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu fark, niceliklere değil, niteliklere ilişkindir. Kürdistan'ın 1923'te emperyalist ve sömürgeci devletler tarafından parçalanması, bölünen bir parçanın ayrı ayrı bu emperyalist ve sömürgeci devletler tarafından işgal, ilhak ve idare edilmesi, Kürt kişiliğinin ve Kürdistan kişiliğinin tümüyle yok edilerek köle bir ulus yaratma girişimleri, egemen ulus dil ve kültürlerin (Türk kültürü, Arap kültürü, Fars kültürü) içinde eritme politikaları, kısaca Kürt ulusunun namusunun haczedilmesi, niceliklere değil, niteliklere ilişkin olgulardır.

17. Tek başına bu belge bile, Tek Parti döneminin, Şeflik döneminin niteliğini, Kürt ulusuna karşı yürüttüğü ve uyguladığı politikayı anlatma gücüne sahiptir. Türkiye sınırları dahilindeki bölgeden 33 kişi toplanıyor. Kurşuna diziliyor. Sonra da "tarafımızdan hiçbir zayıat yoktur" deniyor. Çünkü Cumhuriyet tarihinde bir tarafta Kürtler vardır, bir tarafta "tarafımız", yani egemen Türk ulusu vardır. Devletin temel görevi ise, çeşitli politik, ideolojik ve askeri eylemleri kullanarak Kürtleri imha etmektir.

Irkçı, ilhakçı ve sömürgeci Kemalist ideoloji bu görüş ve eylemlerini 55 seneyi aşkın bir zamandır sürdürmektedir. Kemalizmin en önemli başarısı, ırkçı, ilhakçı ve sömürgeci niteliğini, uzun müddet gizleyebilmiş, Türk "solu"nu bile avukat tayin edebilmiş olmasıdır. Gönüllü ve içten bir avukat.

18. Bütün emperyalist ve sömürgeci devletler, kendilerine bağımlı kıldıkları, boyunduruk altına aldıkları, köleleştirmeye çalıştıkları, uluslara karşı giriştikleri katliamları, daima, **zafer** olarak nitelendirmişlerdir.
19. TBMMZC Devre 10, İçtima 2, Cilt 13/1, ss.383-387.
20. Reşit Ersezer, Orgeneral Muğlalı Olayı, *Milliyet*, 7 Mart 1974
21. Bu, Türkiye-İran sınırının sun'i bir sınır olduğunu gösterir. Siyasi sınırlar aileleri, köyleri, aşiretleri bölmüştür. "Otuzüç Kurşun"un

*Kirveyiz, hısımız, kanla bağliyz  
Karşıyaka köyleri obalarıyla  
Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu  
Komşuyuz yaka yakaya  
Birbirine karışır tavuklarımız*

....

*Pasaporta ısınmamış içimiz  
Budur katlimize sebep suçumuz  
Gayri eşkiyaya çıkar adımız  
Kaçakçıya  
Soyguncuya,  
Hayına*

biçiminde ifade ettiği durum budur.

22. Milan Aşiretinin Reisi, Mehmet Misto'nun, Türk Milli İstihbaratı'nın ajanı olması "Otuzüç Kurşun" olayının en önemli noktalarından biridir. Bu bakımdan bu açıklama üzerinde dikkatle durulmalıdır. Demek ki, Kürtler için, Türk dostu olmak ile Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı olmak aynı şeydir.
23. O sıralarda İran'ın kuzey kesimleri (Kürdistan, Azerbaycan) Sovyetler Birliği kuvvetlerinin, güney kesimleri (Kürdistan, Kuhistan) İngiliz kuvvetlerinin işgali altında idi.
24. Bu açıklamalar son derece ilginçtir ve unutulmaması gerekir.
25. Emperyalist ve sömürgeci devletler, yerli ajanlardan, "ne kadar iyi ajan - ne kadar iyi hain" olurlarsa olsunlar hoşlanmazlar. Onları daima horlarlar. Emperyalist ve sömürgeci devletler, bunları işlerine yaradıkları sürece kullanırlar. İşe yarayacak durumları kalmamışsa, vücutlarını ortadan kaldırmak da dahil, (çünkü çok şey bildiği kabul edilir) gerekeni yaparlar. Kullandığı müddet içinde ise, bunların yerli halk üzerindeki, ekonomik ve politik imtiyazlarının, bu imtiyazların sonucu olan ekonomik ve politik baskılarının güçlenmesini sağlarlar.
26. Bu açıklamalar da çok ilginçtir. Dikkat edilirse, Milan Aşireti Reisi ve Milli İstihbarat Teşkilatının ajanı Mehmet Misto'nun sürülerini kaçıranlar, kaymakam, jandarma komutanı ve ordu birliklerinin bilgisi dahilinde, ve bunların planlarına göre bu işi yapıyorlar. Bu bakımdan sürünün bir kısmının "asker kazanına girdiği" söyleniyor. Ve bu açıklamayı yapan, o sırada, Özalp'teki ordu birliklerinde doktorluk yapan ve yüzbaşı rütbesindeki bir kişidir.
27. Yerli ajanların emperyalist ve sömürgeci güçler karşısındaki durumu daima böyle zavallıdır. Bu ajanlar kendi uluslarına ihanet ettikleri, hain oldukları sürece "egemen sınıf"lılar. Kişiliksiz, onursuz bir "egemen sınıf", "Ben sizin ajanınızım, benim koyunlarımı çalmayın," diyor. Memikan aşiretini de jumallıyor. Fakat emperyalizmin ve sömürgeciliğin temel hedefi, böl-yönet olduğu için, aşiretleri birbirine düşürme, birbirine kırdırma yollarını her zaman arıyor ve buluyor.
28. Bu açıklama da olayın en önemli düğüm noktalarından biridir. Dikkat edilirse, sürünün kaçırılması kaymakamlığın ve ordu birliklerinin, jandarma birliklerinin bilgisi dahilindedir. Sürünün Şerefhane düzlüğünde otlatılmasına bu bakımdan göz yumulmuştur. Şerefhane düzlüğü hududa çok yakındır. Halbuki İçişleri Bakanlığından gelen emir üzerine, sürülerin hududa 10 km. den fazla yaklaşmaması gerekir.
29. Bundan önceki kitaplardan birinde, Mecburi İskan olayını yani sürgün olayını incelemiştik. Yüzbaşının anlatımı sürgünlerin ne kadar keyfi bir biçimde uygulandığını göstermektedir. Sürgün, toplum üzerinde en büyük tehdit vasıtası olarak kullanılmaktadır. Kürdistan'daki, sömürgeci, ırkçı, ilhakçı, Kemalist Türk bürokrasisi, hayali planlarla, kendi yarattığı oyunlarla "... yoksa seni sürgüne gönderirim" şeklinde tehditler ederek, Kürt ulusu üzerinde istediği her türlü eylemi gerçekleştirmeye çalışmıştır. Toprak sahibi, şeyh, aşiret reisi gibi kişileri bu tür tehditlerle kendine bağlayıp ajan yapmıştır.
30. Bu örnek, Kürdistan üzerindeki devlet otoritesinin nasıl sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir.
31. Bu planın "düzmece" karakterine okuyucular dikkat etmelidirler. Zira bu düzmece plan sonunda 32 kişi katledilmiştir.
32. İlişkilerin yarı resmî, yarı gayri resmî olması, bu şekilde yürütülmesi ilgi çekicidir. Bu durumun yazı ile kağıda dökülmesinden çekinildiğini göstermektedir.
33. Bk. dipnotu 32.

34. "Otuzüç Kurşun" olayının üzerinde durulması gereken en önemli yönlerinden biri de budur. Toplatılan 40 kişi arasında Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı olduğu bizzat kendisi tarafından ifade edilen ve bu özelliği Özalp kaymakamlığı, jandarma komutanlığı ve ordu birlikleri tarafından gayet iyi bilinen Milan Aşireti Reisi Mehmet Misto'nun adamlarıdır. Bunlardan 32'si kurşuna dizilecektir. Kendi ulusuna ihanet etmenin ne gibi dramatik boyutlara ulaştığını bu olay gayet açık bir şekilde göstermektedir. Milan Aşireti Reisi Mehmet Misto, kendi ulusuna, Kürt ulusuna, ihanet edip, egemen ulusa kişiliğini, onurunu sunuyor. Köleleştiğini söylüyor. Egemen ulus yöneticileri ise, onun adamlarını yani akrabalarını toplayıp kurşuna diziyor.
35. Okuyucular bu olaya, Orgeneral Muğlalı'ya dilekçe verme olayına dikkat etmelidirler. Zira olay hakkında yazı yazan CHP Eski Milletvekili Emekli general Kenan Esengin, bunu çarpıtacak, tahrif edecek, bambaşka bir olgu olarak göstermeye çalışacaktır.
36. Aslında bu kişilerin, nasıl düzmece, uydurma bir plan sonucu toplandıkları ayrıntıları ile açıklandı.
37. **"Sorgu ve muhakeme ne oluyormuş, hepsini öldürün, diğerlerine ders olur"** sözü tam anlamıyla sömürgeci yönetimlere has bir sözdür. Bu cümle tek başına Cumhuriyet döneminin, Kürdistan'daki uygulamalarını açıklama gücüne sahiptir. İrkçi, ilhakçı ve sömürgeci Kemalizmin, Kürdistan'daki uygulamalarının kısa bir özetidir.
38. Bu tür keyfi yönetimlerde, alt makamlar üst makamların keyfi istek ve arzuları karşısında daima şaşkına döner, yazılı emir isterler.
39. Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan'a, **"... Sen bu işe karışma, ben emri yüksek yerden aldım, icabederse seni bile yokederim."** şeklinde bağırması da "Otuzüç Kurşun" olayının ilginç yönlerinden biridir. Meclis tutanaklarının biraz sonra vereceğimiz bölümünde "emir alınan bu yüksek yerin" neresi olduğu konusunda bazı açıklamalar vardır.
40. Olayın Türk sömürgecileri tarafından zorla yaratılmaya çalışıldığı iyice belli olmaktadır.
41. 33 kişiden biri, Milan Aşireti Reisi ve Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı Mehmet Misto'nun kızıdır. Bu kadın Özalp'te emin bir kişiye teslim edilmiştir.
42. Bütün bunları anlatanın olaylar sırasında, Yüzbaşı olan bir doktor olduğu unutulmamalıdır.
43. Yukarıda belirtildiği gibi, **bu yüksek makam** hakkında, TBMM'nin 15 Ağustos 1956 günü görüşmelerinde önemli açıklamalar yapılmıştır. Tutanakların devamı biraz sonra verilecektir.
44. Durmuş Özbek, Muğlalı Olayının İki Tanığı Konuşuyor, *Milliyet* 8 Mart 1974.
45. Bu açıklamalar olayın, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ince ince planlandığını ve bu planın gerçekleştirilmesinde de Yedek Subayların kullanıldığını göstermektedir. Bu tür tertipler, Türkiye'de daima düzenlenmektedir. Örneğin 1974 yılının Haziran aylarının sonlarında, Hakkari köyleri uçaklar tarafından bombardımana tabi tutulmuştur. Bu, Türk basınına "Meçhul bir uçak Hakkari köylerini bombaladı" biçiminde duyurulmuştur. (1 Temmuz 1974 tarihli *Yeni Ortam* ve *Milliyet* gazeteleri) "Meçhul bir uçak Hakkari köylerini bombaladı" diyerek, bu uçağın Irak'a ait olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır.
46. 33 kişi için, "bunlar Kürtçüdür" diye propaganda yapılmış ve Yedek Subayların bunlara kin duymaları sağlanmış olabilir.
- 47.13-14 yaşındaki bir çocuğun da "kaçakçı" diye tutuklanıp kurşuna dizilmesi, ilgi çekicidir.
48. İlhakçı, ırkçı ve sömürgeci Kemalist yönetim, Kürdistan üzerinde giriştiği bütün katliamları,

**zafer** diye göstermiştir. Bu eylemleri "kahramanlık destanları" şeklinde anlatmıştır. Bu elbette, sadece, Kürdistan'daki uygulamalara has bir tutum değildir. İngiliz emperyalizmi, Fransız emperyalizmi, Kürdistan'ın öteki kesimlerinde aynı eylemleri sürdürdüğü gibi, yine aynı emperyalist güçler, öteki sömürgelerinde de aynı eylemleri sürdürmüşlerdir. Portekiz ve İspanyol sömürgecileri de aynı eylemlerin sahibidirler.

49. Seyit Bila Bali, Muğlalı Olayının İki Tanığı Konuşuyor, *Milliyet*, 8 Mart 1974
50. 32 kişiyi kurşuna dizecek iki manganın, Hasankale'li çavuş ve erlerden kurulu olması dikkate değer. Bunlar muhtemelen Kürttür. Kürt katliamlarında Kürtlerin kullanılması Türk sömürgeciliğinin çok dikkat ettiği bir konudur.
51. Bu olay Türk sömürgeciliğinin ve kendi ulusuna, Kürt ulusuna ihanet eden istihbarat ajanı Mehmet Misto'nun ne kadar çirkinleştiğini bir kere daha gözler önüne sermektedir. Katledilenler, katledenlerin, katillerin elini öpmeye gelmiş. Ve bu ajanlık "yarım Türkçe" ile sürdürülüyor. Sömürgeciliğin, ırkçılığın, insanlığın yüzkarası bir sistem olduğu şüphesiz. Fakat dünya yüzündeki sömürgeci sistemler, bir derecelendirilmeye tabi tutulsa, en çirkini, insan haysiyetini tamamen yokedeni, insan onurunu hiçe sayanı şüphesiz ki Kürdistan üzerindeki Türk sömürgeciliğidir. Kitle halinde ve bilinçli bir şekilde katlettiği kişilere elini öptürüyor. Sömürgecilik Kürt ulusunun toplum yapısına o kadar müdahale etmiş, yapının iç dinamiklerini o kadar parçalamış ki, katledilenler haklarını aramıyor. Katillerden özür diliyor, ellerini öperek affedilmek (!) istiyor. El öpen, 33 kişiden biridir. Ağır yaralanan ve 32 kişinin cesetleri altında kalarak tekmölenmekten kurtulan, kendine ölü süsü vererek karanlık bastırınca İran'a kaçmayı başaran kişidir. Türk sömürgeciliği, Kemalist ırkçılık insan haysiyetini rencide eden böylesine tabloları, daima, "efendilik", "asillik", "adalet" diye sunmuştur.

İnsanlığın, sadece Kürt ulusunun ve bu eylemin sahibi Türk ulusunun değil, insanlığın haysiyetini, onurunu rencide eden bu tür tabloları, kişilerin psikolojik tutumuyla, milletlerin karakterleri vs. gibi psikolojik kavramlarla açıklamaya çalışmak son derece yanlıştır. Bunların temel nedeni, Türk sömürgeciliğinin, Kemalist ırkçılığın, Kürt toplumunun yapısını tahrip etmek için giriştiği eylemlerdir. Bu tahribat İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile, Şehinşah Rıza Şah yönetimi ile müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemlerle sürdürüldüğü için daha yoğun, daha parçalayıcı, daha köleleştirici ve daha imhacı olmuştur. Zira uluslararası sömürge Kürdistan'ın öteki kesimlerini kontrol eden, emperyalist ve sömürgeci devletler de aynı tahribatı çeşitli biçimlerde sürdürmektedirler. Kürdistan'ın klasik sömürgelerden çok farklı bir yapıya sahip olduğunu çeşitli kereler bildirmiştik. Bu farklılığın Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun bölünüp yönetilmesinden her bir parçasının ayrı ayrı devletler ve orduları tarafından işgal edilmesinden doğduğunu da belirtmiştik. Bu emperyalist ve sömürgeci devletlerin, emperyalist ve sömürge sistemlerini devam ettirebilmek ve yeniden üretebilmek için birbirleriyle ortak, politik, ideolojik, ekonomik ve askeri eylemlerde bulunmalarının nesnel bir zaruret olduğunu yine belirtmiştik. Son olarak Kürdistan'ın klasik sömürgelerden farkının, nicelik değil, nitelik farklılığı olduğunu da ifade etmiştik. Bütün bunlar, *Kürdistan Üzerinde Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi, Misakı Milli ve Lozan* isimli araştırmada ele alınacaktır.

52. Açıklamayı yapan, Mehmet Misto'nun, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ajanı olduğunu bilmiyor.
53. Halbuki katledilenler Türk değil, Kürttür. Ve Kürt oldukları için katledilmişlerdir. Bütün planlar, konuşmalar, bunu açıkça ifade ettiği halde, "Şarklı", "Vanlı" olduğunu söyleyen milletvekilleri, kendi ulusuna karşı ne kadar yabancılaşmış ve egemen ulusun değerleriyle o kadar donanmışlar ki "Kürt" sözünü kullanamıyorlar.

54. "Otuzüç Kurşun" olayının en önemli yönlerinden biri de budur. Milli Şef ve CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü, 1945 yılında Van'ı ziyaret ediyor. Van'a 32 kişinin ölümünden sorumlu Orgeneral Mustafa Muğlalı'yı koluna takarak giriyor. Bu Milli Şefin, Kürt ulusuna karşı katliamcılarının yanında yer aldığını belli eden açık bir tavrıdır.
55. Şeflik düzenlerinde ufak tefek disiplin işleri, büyük soruşturmalara neden olabilir. Devletin karıştığı cinayetler ise, soruşturma konusu olmak şöyle dursun, kahramanlık, zafer sayılır.
56. "Türk hakimi"nin nasıl bir hakim olduğunu, olaylar karşısında nasıl tavır takındığını, bizzat konuşmacı yukarıda anlatmıştı.
57. Demek ki işler Cumhuriyet Savcısı olmadan da yürüyebiliyor.
58. Muğlalı'nın yargılanması ve ölümü üzerinde ileride durulacaktır.
59. 6-7 Eylül olayları ile "Otuzüç Kurşun" olayının tekrar Meclise getirilmesi arasındaki ilişkiyi ileride tartışacağız.
60. Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın sözünü ettiği "en yüksek makam" bu olsa gerektir.
61. Bu tür görüşler, Türk bürokrasisi ve burjuvazisi tarafından sık sık tekrarlanır. Kürtlerin bu tür görüşlerin hesabını muhakkak sormaları gerekir. "Bu memlekette cansiperane hizmet eden oradaki vatandaşlara" Cumhuriyetten sonra ne gibi muameleler yapılmıştır? Kürt kişiliğini, Kürdistan kişiliğini, Kürt onurunu yoketmek için, neden savaş açılmıştır? Kürt ulusunun namusu neden gasbedilmiştir? "Bu memleket için cansiperane savaşanlar" neden bu şekilde "ödüllendirilmişlerdir"?
62. Bolu Milletvekili Ahmet Hatı'nın konuşmalarından, Tunceli Kanunu ve bunun uygulamaları, Kürt sürgünleri, Kürt direnmeleri vs. hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır.
63. Kürdistan üzerinde sürdürülen katliamların, soykırım eylemlerinin ifade edilemeyecek kadar çok ve yoğun olduğu belirtiliyor. Fakat gizli yürütüldüğü, mümkün olduğu kadar resmi kayıtlara geçirilmediği anlatılıyor.
- Fakat, *Tunceli Kanunu (1935)* ve *Dersim Jenosidi (1937-1938)* isimli araştırmada çeşitli katliamlar hakkında ipuçları verilmektedir. Genelkurmay Başkanlığının yayınladığı, *Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar (1924-1938)* isimli kitap bu uygulamaların bazı yönlerini ayrıntılarıyla anlatmaktadır.
64. Ezilen bir ulusun kendi ulusal kurtuluşu için giriştiği hareketler, kendi kaderini tayin için giriştiği çabalar, ezen ulus tarafından, daima, "ihanet" olarak değerlendirilmiştir.
65. Çünkü katliamları yapan ve şikayet edilen makam, aynı makamdır da ondan.
66. Aslında, Tunceli Kanunu uygulamasında olduğu gibi, bir celselik bir yargılama sonunda, yani sorgulu sualli bir şekilde de kurşuna dizilebilirler, idam edilebilirlerdi. Acaba bu olayın özünü değiştirir miydi?
67. "... Kokut Deresi denen yere gelindiğinde bu 32 vatandaşın ellerini, kollarını ve gözlerini bağlayarak makineli tüfeklerle biçiyorlar." Bu tür olaylar emperyalist ve sömürgeci güçler nezdinde, büyük bir kahramanlık olarak değerlendirilmektedir. Zaten bu "kahramanlığı" icra eden müfrezenin, **Dağ Başını Duman Almış** marşı ile kışalarına geri dönmesi de, bunu gösteriyor. Yine bu müfrezeye ve komutanına, "Yüksek komutanlar" tarafından, "Görevinizi kahramanca ve layıkıyla yaptınız, teşekkür ederim" mealinde tebrikler yazılması bunu göstermektedir.
68. Askeri Mahkemeye değil, jandarma tabur komutanına teslim ediliyorlar.
69. Olayın üzerinden beş yıl kadar geçtikten sonra, olayı tahkik için müşavir gönderildiği

belirtiyor.

70. Okuyucular, "Vatan Haini" suçlamasının nasıl kullanıldığına dikkat etmelidir. Sürü kaçırma planlayanlar, sivil-asker resmî makamlar, düzmece uydurma planlarla 40 kişiyi toplayanlar bunlar. 32 kişiyi kurşuna dizeler bunlar. Fakat sonuçta, bu eylemlerin, bu planların sahipleri, kahraman, katliama uğrayanlar "hain" oluyor. Cumhuriyet tarihi boyunca, Kürtler için kullanılan "vatan haini" kavramının içeriği aşağı yukarı daima böyledir.
71. Olayın özündeki politik niteliği gizlemek için, çapulculuk, eşkiyalık, haydutluk, hırsızlık deniyor.
72. Bu olayla ilgili önemli bir açıklamadır. 3. Ordu Komutanı, Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın, "Ben emri yüksek yerden aldım, icabederse seni bile yokederim" sözündeki, "yüksek yerin" neresi olduğu bu açıklama ile iyice ortaya çıkmaktadır.
73. Bk. dipnotu 41.
74. Konuşmacı, Cumhuriyet tarihinde, daha nice katil hadiselerinin bulunduğunu bildiriyor. Bk. dipnotu 63.
75. Mardin Milletvekili Etem Aybar, "Mesele yalnız Şarklıların meselesi değildir. Müsterek bir derttir." diyerek meselenin özünü gizlemeye çalışıyor. Böylece Türk burjuvazisinin ve bürokrasisinin takdirlerini kazanıyor. Aynı bugünkü bir kısım Türk "solcular" gibi. Halbuki bu tür olaylar, toplu katliamlar, sadece Kürdistan'da olmuştur. TBMM'nin, 27.7.1970 tarihli oturumunda, "Komando Harekatı" ile ilgili olarak, verdiği bir önerge üzerinde konuşan, İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar'ı en çok protesto eden, küfürlerle protesto eden, Mardin Milletvekili Esat Kemal Aybar olmuştur. (Bk. TBMM Tutanak Dergisi, 27.7.1970 tarih ve 134. Birleşim, Ayrıca bk. Mehmet Ali Aybar, *12 Mart'tan Sonra, Meclis Konuşmaları*, Sinan Yayınları, İstanbul 1973, ss.37-56.
76. Bu tür eylemler sadece Kürdistan'da yürütülmüştür. Çünkü, amaç, hayvan hırsızını yakalamak değil, Kürt ulusunu yoketmektir. Bk. dipnotu 63.
77. Bu önergeler üzerinde ileride durulacaktır.
78. Yukarıda sözü edilen Meclis Tutanakları, ss. 387-398.
79. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 8, Toplantı 3, Cilt 14, s.8.
80. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 10, Toplantı 2, Cilt 13/1, s.383.
81. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 8, Toplantı 3, Cilt 15, s.147'deki görüşmelerle ilgili olarak, Sıra Sayısı 84, ss.1-2.
82. y.a.g., Tutanak Dergisi, ss.147-154.
83. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 10, Toplantı 2, Cilt 13/1, s.383'deki görüşmeler dolayısıyla, Sıra Sayısı 117, ss.2-4.
84. y.a.g., Tutanak Dergisi, s.5.
85. y.a.g., Tutanak Dergisi, s.5.
86. y.a.g., Tutanak Dergisi, ss.1-4
87. y.a.g., Tutanak Dergisi, ss.6-8.
88. y.a.g., Tutanak Dergisi, s.7.
89. **Vurun ulan**  
**Vurun**  
**Ben kolay ölmem**

**Ocakta küllemiş közüm**  
**Karnımda sözüm var**  
**Haldan bilene.**

Kürtçe tercümesi için bk. *Özgürlük yolu*, Sayı 20, Ocak 1977, ss.76-85.

90. Örneğin bk. Taner Timur, Dinci İdeolojinin Gelişim Çizgisi ve Sınıfsal Anlamı, *Emek*, Sayı 13, 20 Ekim 1969, ss.3-5.
91. Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, 2.bs. Türkiye Yayınevi, İstanbul 1969, s.23.
92. Kazım Karabekir, a.g.e., ss.24-25.
93. *Tarihi Hakikatler (İbrahim Arvas'ın Hatıratı)*, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1964, s.38.
94. Sinan Sabri, *Belasına Sevdalandığım Bebek*, Komal Yayınları, İstanbul 1976, s.50.
95. Kenan Esengin, Orgeneral Muğlalı Olayı, *Milliyet*, 28.1.1974.
96. a.g. yazı.
97. y.a.g. yazı, 29.1.1974.
98. y.a.g. yazı, 4.2.1974.
99. y.a.g. yazı.
100. Sömürge Generali Kenan Esengin'in asıl korktuğu da hakikatın ortaya çıkmasıdır. Amacı hakikatı gizlemeye ve başka türlü göstermeye çalışmaktır.
101. Reşit Ersezer, "Orgeneral Muğlalı Olayı", *Milliyet*, 7.3.1974.
102. Muğlalı Olayının İki Tanığı Konuşuyor, *Milliyet*, 8.3.1974.
103. Kenan Esengin, a.g. yazı, 3.2.1974 ve 2.2.1974.
104. *TBMMTD Dönem 9, Toplantı 1, Cilt 9*, 2 Temmuz 1951 - 10 Ağustos 1951 (97-113 Birleşim) TBMM Matbaası, Ankara 1951. Bu tutanağın 633-680 sayfeleri arası (110. Birleşim) 7.8.1951 tarihli Meclis görüşmelerine aittir. Fakat yazarın, sözünü ettiği konuya ilişkin hiçbir olay bu birleşimde konuşulmamıştır.
105. *TMMMTD Devre 10, Toplantı 1, Cilt 7*, 70-80 İnikad (20.5.1955-12.9.1955)
106. Kenan Esengin, a.g. yazı, 4.4.1974.
107. Yazar yazılarını bu imza altında yazıyor. Emekli General olduğu halde (emekli) sözünü kullanmıyor.
108. Kenan Esengin, (1961-1969 CHP Zonguldak Milletvekili) 50 Yılın Tablolarından Birisi, *Yeni Ortam*, 8 Temmuz 1973.
109. Rıdvanyeoğlu Hüsrév Gerede, *Siyasi Hatıralarım I İran*, Ağustos 1930 - Haziran 1934, Vakıf Basımevi, İstanbul 1952, ss.68-69.
110. *Irak Kürt Halk Hareketi ve Baas İrkçılığı*, Komal Yayınevi, Ankara 1975, s.43.
111. Hüsrév Gerede, a.g.e., s.68.
112. Molla, Arap toplumunda, din büyüklerine, bilginlere verilen unvan idi. Osmanlı toplumunda bilginlere ve kadılara da molla denirdi. Kürt toplumunda eğitim sistemi içindeki derecelenmeler fêki (öğrenci), mêla (yetişkin öğrenci), seyda (bilgin profesör) biçimindedir. Medrese öğrencilerine molla denildiği Osmanlı toplumunda da görülmektedir. (İslam Ansiklopedisi, Molla (mevla maddeleri) Kemalist İrkçılık, Kemalist Türk solcuları bu kavramları esas içeriğinden soyutlayarak "gericilik" anlamında kullanmaktadır. Mêla

sözünü (molla) diye değiştirerek okumaktan ve yazmaktan büyük zevk almaktadır. mēla Mustafa Barzanî'yi, (Molla Mustafa Barzani) diyerek küçümsemeye, horlamaya çalışmaktadır. Esasında, mēla ve molla kelimelerine Arap toplumunda, Kürt toplumunda Osmanlı ve Türk toplumunda verilen anlamlar arasındaki farklara dikkat etmek gerekir.

113. Kürt ulusal kurtuluşu hareketleri sürecinde ceza daima, kişilere değil, tüm aileye, aşiretin tümüne verilmiştir. Ulusal kurtuluşçulara karşı, ailenin, aşiretin tüm fertleri gözetim ve denetim altına alınmıştır. Çeşitli baskılar, "böl-yönet" politikası yöntemleri sonucu hükümet taraftarlığını, ajanlığını kabul edenler serbest bırakılmışlardır.
114. Hamid Sadi Selen, Doğu'da Bir Gezinti, *Ülkü*, Yeni Seri, Sayı 20, 16 Temmuz 1942, ss.12-14; "Doğu" tetkik gezileri, çeşitli tarihlerde, birçok öğretim üyelerinin ve öğrencilerin katılmasıyla devam etmiştir. Örneğin bk. Bitlis ve Van Tetkik Gezisi, *SBOD*, Cilt 1, Sayı 4, 1945, ss.876-880.
115. *Türk Yurdu*, Cilt 26, 1 Eylül 1942, Sayı 1 Arka iç kapak.
116. Bu tür yazılara bir örnek olarak bk. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Türke Doğru*, Basan ve Yayan *Yeni Adam*, Kültür Basımevi, İstanbul 1943, 181 s. Bu tür yazılara sadece *Yeni Adam* Dergisinde rastlanmıyordu. Genel olarak bütün gazete ve dergilerde yer alıyordu. Ayrıca bk. Tekin Alp, *Türk Ruhu*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1944, 287 s.
117. Mimikte *Türke Doğru*, *Türke Doğru*, s.59.
118. Mimaride *Türke Doğru*, *Türke Doğru*, s.87.
119. Şehircilikte *Türke Doğru*, *Türke Doğru*, s.113.
120. Modada *Türke Doğru*, *Türke Doğru*, ss.126-128.
121. *Ayın Tarihi*, Sayı 109, Birincikanun 1942, ss.88-91.
122. Hüseyin Cahit Yalçın, Sadabad Misakı, *İlber*, 27 Birincikanun 1942 (*Ayın tarihi*, Sayı 109 Birincikanun 1942, ss.90-91; Ayrıca bk. Falih Rıfkı Atay, Sadabad Beş Yıl Daha Uzağı, *Ulus*, 26. Birincikanun 1942; Necmeddin Sadak, Sadabad Andlaşması ve Yarınki Sulh Emniyet Politikası, *Akşam*, 29 Birincikanun 1942, *Ayın Tarihi*, Sayı 109, ss.89-90, 91-92).
123. *Ayın Tarihi*, Sayı 110, İkincikanun 1943, ss.18-21.
124. Yunus Nadi Abaloğlu, İnönü'nün Millete Hitabını Dinlerken, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1943.
125. Nevzat Güven, Yeni Seçim, *Türk Sözü*, 25 Şubat 1943; Milli Şef ve Değişmez Genel Başkanın Beyannamesi ile ilgili olarak öteki yazarların yazıları da şöyle: Etem İzzet Benice, Milli Şefin Beyannamesi, *Son Telgraf*, 24 Şubat 1943; Ahmet Emin Yalman, Milli Şefin Millete Söyledikleri, *Vatan*, 23 Şubat 1943; Kemal Turan, Direktifler, *Ulus*, 25 Şubat 1943; Asım Us, Şef Milletle Karşı Karşıya, *Vakit*, 25 Şubat 1943; Asım Us, Milli Şefe Göre, Umumi İşlerde Salahiyet ve Mesuliyet, *Vakit*, 26 Şubat 1943; Ayrıca bk. *Ayın Tarihi*, Sayı 111, Şubat 1943, ss.79-95.
126. Bu olay hakkında bk. *Irak Kürt Halk Hareketi ve Baas İrkçılığı*, s.51 vd.; Zinnar Silopi, *Doza Kürdistan*, kürt Milletinin 60 Senedenberi Esareten Kurtuluş Savaşı Hatıratı (Benever 2567 Kürdî-Nisan 1969 Efrenci) ss.176-188; L.Ramboût, *Kürtler, Çağdaş Kürdistan Tarihi (1918-1946)* Çev. Ronahi, Ronahi Yayınları, Ekim 1972, s.102 vd.; William Eagleton, *Mahabat Kürt Cumhuriyeti*, 1946, Çev. Mehmet Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul 1976, ss.46-66.
127. Bk. 126 numaralı dipnotunda adı geçen eserler.

128. *Ayın Tarihi*, Sayı 116, Temmuz 1943, s.2.
129. Yavuz Abadan, Büyük Kurultay ve Türk Kültürü, *Ülkü*, Yeni Seri Sayı 42, 16 Haziran 1943, ss.1-3.
130. Mahmut Esat Bozkurt, Türklük Davamız, *Yeni Sabah*, 10 Temmuz 1943; Ayrıca bk. *Ayın Tarihi*, Sayı 116, Temmuz 1943, ss.38-40.
- Yazarın "Herkes milliyetiyle övünebilir" demesine rağmen, bunu sadece Türklere hasrettiği, "Türk olmayanlar için tek bir hak vardır, o da Türklere köle olma, hizmetçi olma", diyen Adalet Bakanı olduğunu unutmamak gerekir.
131. Falih Rıfkı Atay, Türküz, Türkçüyüz ve Türkiyeliyiz, *Ulus*, 6 Temmuz 1943, *Ayın Tarihi*, Sayı 116, Temmuz 1943, s.35.
132. Mahmut Esat Bozkurt, Türklük Davamız, *Yeni Sabah*, 10 Temmuz 1943; *Ayın Tarihi*, Sayı 116, Temmuz 1943, s.38-40.
133. *Ayın Tarihi*, Sayı 116, Temmuz 1943, ss.15-16; Cevdet Kerim İncedayı, "Türkiye'de tek irade vardır" diyor. Bu iradenin, TBMM adına Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan tarafından temsil edildiğini, "*Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Tüzüğü*" (1927) ile ilgili araştırmamızda belirtmiştik. "Türkiye'de tek cereyan vardır" demesi, yine, faşizmin, "Tek parti, tek şef, tek doktrin, tek millet (toplum)" anlayışı ile yakından ilgilidir.
- En Büyük Tehlike*, 1943 yılında, Reşad Fuad Baraner tarafından yazılmıştır. Bu broşürde devrim hükümeti faşizm ve ırkçılık tehlikesine karşı uyarılmaktadır. Hükümet yetkilileri ise böyle bir tehlikenin olmadığını söylemektedirler. Nazi Almanyasının saldırıları geliştikçe, Türkiye'deki ırkçı ve faşist akımların güçlendiğini ve hükümetten kaynaklandığını belirtmiştik. Almanlar 1944 yılından itibaren yenilgiye uğramaya başladıkları zaman, Türkiye'de de Turancı (ırkçı değil Turancı) akımlarla mücadeleyle başlanmıştır.
- Reşad Fuad Baraner'in *En Büyük Tehlike* isimli broşürü için bk. *Emekçi*, Sayı 10-11, Ağustos Eylül 1975, ss.22-55.
134. *Ülkü*, Sayı 55, 1 İkincikanun 1944, s.5; Mahmut Esat Bozkurt'un Şefe bağlılığının, akıl ve mantık işi olmadığı, gönül, duygu ve iman işi olduğu belirtilmektedir. Bütün şeflik düzenlerinde durum böyledir. Şefe itirazsız, şartsız, tercihsiz, körü körüne itaat esastır.
135. *Ayın Tarihi*, Sayı 121, Birincikanun 1943, ss.17-19.
136. *Ayın Tarihi*, Sayı 126, Mayıs 1944, s.177 vd.
137. *Ayın Tarihi*, Sayı 138, Mayıs 1945, s.943 vd.
138. Bk. 126 numaralı dipnotundaki kaynaklar.
139. Bk. 126 numaralı dipnotundaki kaynaklar.
140. *Ayın Tarihi*, Sayı 142, Eylül 1945, ss.65-72; Bu ziyaretle ilgili olarak Türk basınında çıkan yazılardan bazıları şunlardır: Necmeddin Sadak, Türkiye'nin Büyük Misafiri İstanbul'a Geldi, *Akşam*, 15 Eylül 1945; (XXX) Kıymetli ve Aziz Misafir, *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1945; Falih Rıfkı Atay, Irak ve Türkiye Dostluğu, *Ulus*, 17 Eylül 1945; Necmeddin Sadak, Türk-İrak, Türk-İngiliz Dostluk Münasebetleri, *Akşam*, 19 Eylül 1945; Falih Rıfkı Atay, Büyük Misafirimiz, *Akşam*, 19 Eylül 1945; Kemal Turan, Misafirinizi Uğurlarken, *Ulus*, 20 Eylül 1945; Ayrıca bk. *Ayın Tarihi*, Sayı 142, Eylül 1945, ss.65-82.
141. *Ayın Tarihi*, Sayı 142, Eylül 1945, ss.293-294.
142. *Ayın Tarihi*, Sayı 142, s.297.

143. *Ayın Tarihi*, Sayı 143, Ekim 1945, s.419.
144. *Ayın Tarihi*, Sayı 144, Kasım 1945, s.303.
145. Nihat Erim, İran Olayları, *Ayın Tarihi*, Sayı 144, Kasım 1945, ss.332-333.
146. *Ayın Tarihi*, Sayı 145, Aralık 1945, s.13.
147. *Ayın Tarihi*, Sayı 145, Aralık 1945, ss.14-15; Bu konuşma Tan Matbaasının yakılması ve yıkılması olayı ile ilgilidir. Tan Matbaası Olayları için bk. Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, 1905-1950, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1968, ss.267-274; Tan Matbaası Olayları 4 Aralık 1945 günü cereyan etmiştir. Aziz Nesin o tarihlerde yazdığı bir yazıda olayı şöyle anlatıyor:

**"Ey Türk Faşisti!**

*Birinci vazifen Türk matbaalarını yıkmak, makineleri ısırmak, demirleri dişleyip duvarlara saldırmaktır. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli, gazeteleri çamurlara serip, üzerlerinde ağzın köpürünceye kadar tepinmektir. Bu temel partinin hazinesidir.*

*Bir gün nümayiş yapmak için emir alırsan, bütün polisleri yanbaşında bulacaksın.*

*Meydanlarda, kitaplarını yaktığın, namuslu insanlar, bütün dünyada eşi-benzeri görülmemiş biçimde işkenceye uğratılabilir. Emniyet Müdürlüğümüzde dövülebilirler. Demir Ahmet(x) tarafından sövülebilirler. Bütün malları mülkleri zaptedilmiş, matbaaları yıkılmış, gazeteleri kapatılmış, evleri başlarına indirilmiş, çoluk-çocukları dağıtılmış, evleri işgal, kendileri perişan edilmiş olabilirler.*

*Bütün bu şartlardan daha elim olmak üzere, Amerika'dan borç dahi alınabilir. Hatta bu borç alınan paralar ziyafetlerde yenilebilir.*

*Ey Faşist Yumurcıkları! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi bütün bu yapılanları kafi görmeden, vazifen matbaaları yıkmak, makinaları kırmak, namuslu yurtseverleri parçalamaktır. Muhtaç olduğun kazma, balta, sopa, demir çubuklar, Halk Partisinin ambarlarında mevcuttur.*

**Zincirli Hürriyet**

**5 Şubat 1948**

(x) Ahmet Demir, CHP'nin tek parti iktidarından kalma, İstanbul Emniyet Müdürü idi. Baskıcı ve zorba iktidarın kıyıcı polisiydi. Sonraları yüz kızartıcı bir suçun sanığı olarak adı gazete haberlerine düştü. (Açıklama yazara ait) Aziz Nesin, *Geriye Kalan*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1975, ss.108-109.

CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun konuşması, yolsuzluk iddialarının asılsız olduğu ile ilgili. Tan'ın "yalan-dolan" haberler verdiği için "halk" tarafından tahrip edildiği belirtiliyor. Yolsuzluklarla ilgili başka bir Kemalist ise şöyle diyor. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun anıları 1968 yılında yayınlanmış. "... Kaldı ki bizim o zamanki rejimimiz Milli Şef rejimi idi. Hükümetin elinde gayet ağır bir basın

kanunu vardı. Gazeteler kapatılıyordu, ama Hitler'i göklere çıkardığı ya da Naziliği savunduğu için değil, filan Bakanın aleyhinde bulunduğundan, falan devlet memurunun herhangi bir 'sui-istimal'inden bahsettiğinden dolayı... Bu gibiler de hani parmakla sayılmayacak kadar çoğalmıştı: Zeytinyağı piyasasını inhisarı altına alan Bakan mı dersiniz, karaborsacıları koruyan vali mi istersiniz, o devirde bunların her köşe başında size sırtıttıklarını görebilirdiniz." Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politikada 45 Yıl*, Bilgi Yayinevi, Ankara, 1968, s.169.

148. *Ayın Tarihi*, Sayı 145, Aralık 1945, s.273-285, *Ayın Tarihi* dergisinin bu sayısında ve daha sonraki sayılarında, "İran Olayları" başlığı altında, Azerbaycan ve Mehabat'da meydana gelen olaylar hakkında "üstü kapalı da olsa yazılar vardır. 1945 yılı sonlarında, İran'ın Kuzeyinde, Azerbaycan Cumhuriyeti kuruldu. 1945 yılı başlarında ise, Mehabat Kürt Cumhuriyeti kuruluyor. Bu cumhuriyet 9 ay kadar varlığını sürdürüyor." (William Eagleton, a.g.e., s.294 vd.) Daha sonra Sovyetler Birliği-İran; İran-İngiltere-Birleşik Amerika; Sovyetler Birliği-Birleşik Amerika; Türkiye-Birleşik Amerika-İngiltere; İngiltere- Irak ilişkileri sürecinde Mehabat Kürt Cumhuriyeti yıkılıyor. Kürtlerle İran ordusu arasında çok kanlı savaşlar oluyor. Barzaniler, 1947 yılı Mayıs-Haziran aylarında, Sovyetler Birliği'ne iltica etmek zorunda kalıyorlar. Böylece, Kürdistan'ı kontrol eden devletlerin, müşterek, politik, ideolojik ve askeri eylemleri sonunda, Kürdistan'daki demokratik talepler için yapılan mücadele bir kere daha kanla boğulmuş oluyordu. Kısaca özetlenen bu durum ayrı araştırmaların konusudur.
149. *Ayın Tarihi*, Sayı 160, Mart 1947, ss.9-15; Bu konuşmanın 1947 yılı başlarında yapıldığını hatırlayalım. Başbakan Recep Peker'in, "Kürt kaynaşmaları" olarak belirlediği olaylar, Kürtlerin Güney Kürdistan'da İngilizlere karşı mücadelesi ve Mehabat Kürt Cumhuriyeti ve sonrasında meydana gelen olaylardır. Başbakan Recep Peker, "Kederde kıvançta, tasada, sevinçte ortak millet" tarifi yaparak, Kürtlerin "Kürt kaynaşmalarına" kayıtsız kaldığını, "rahat ve şerefli" yaşamını sürdürdüğünü belirtiyor. Artık, Kürt ulusal ve demokratik mücadelesi kanla boğulmuştur. Dolayısıyla "şerefli Doğu vatandaşları", "Yüce Türk devleti" tarafından "şefkat" görecektir.
150. Başbakan Recep Peker, ırkçılık ile turancılığı bilinçli olarak karıştırmaktadır. "Orta Asya Türklerini kurtarmak" eylemleri turancılıkla ilgilidir. Türklerin çok üstün bir ırk olup öteki ırkları yönetebileceği, öteki milletleri boyunduruk altına alabileceği ise ırkçılıkla ilgilidir. Bu bakımdan Türk siyasal akımları, belirli bir bölümü hariç, turancı değildir, ama çok büyük bir kısmı ırkçıdır. Çünkü 55 seneyi aşkın bir zamandır, Kürt ulusunun bütün ulusal ve demokratik haklarının gasbedilmesine ve kendi dil ve kültürlerinin empoze edilmesine karşı hiçbir mücadele yürütmemişlerdir. Bilakis, bu tutumu benimsemiş, alkışlamışlardır. Türk üniversitesi, Türk adaleti, Türk "solu" ve "sosyalist" hareketi, hep Kürt ulusuna karşı sürdürülen bu eylemlerin sahipleri olmuşlardır.

Öte yandan Başbakan Recep Peker, ırkçılık ile sol akımlar arasında, bilinçli olarak yanlış ilişki kurmaktadır.

151. *Milliyet*, No: 1655, 19 Eylül 1930; Ayrıca bk. L. Rambout, *Kürtler, Çağdaş Kürdistan Tarihi* (1918-1946), Çev. Ronahî, Ronahî Yayınları, Ekim 1972, ss.34-35.
152. Türk "solu"ndaki bazı kesimlerde, Mahmut Esat Bozkurt "solcu" radikal olarak değerlendirilmektedir. Bu konu, CHP'nin programı ile ilgili araştırmada ele alınacaktır.
153. Mihri Belli, Türkiye'de Karşı Devrim, *Türk Solu*, Sayı 64, 4 Şubat 1969. Bu konuşma için ayrıca bk. Mihri Belli, *Yazılar, 1965-1970*, Sol Yayınları, Ankara 1970, ss.85-149; Mihri Belli konuşmasında Milli Demokratik Devrim tezini açıklamaya çalışmıştır. Milli

Demokratik Devrim tezi için bk. Mihri Belli, Milli Demokratik Devrim, *Yazılar*, ss.200-268; Bu yazı ilkönce, *Türk Solu* Dergisinin 19 Kasım 1968 tarihli 53. sayısına ek olarak verilmiş broşürde yayınlanmıştır. Geliştirilmiş ve genişletilmiş şekli yukarıda sözü edilen yazıdır. Mihri Belli'nin, Milli Demokratik Devrim stratejisi ile ilgili konuşma ve yazılarının başlıcaları şunlardır: Demokratik Devrim, Kimle Beraber, Kime Karşı, *Yön*, Sayı 175, 5 Ağustos 1966, ss.10-11 (*Yazılar*, ss.9-23); Türkiye'de Devrim Stratejisi, *Türk Solu*, Sayı 9, 16 Ocak 1968, ss.4-5; Bugünün Türkiye'sinde Devrimci Eylem Nedir? *Türk Solu*, Sayı 103, 104, 105, 4,11, 18 Kasım 1969 (*Yazılar*, ss.24-50); Savunmam, *Yazılar*, ss.150-176, Ayrıca bk. Savunmam, *Emekçi*, Sayı 15, Ocak 1976, ss.48-66, Türkiye'de Karşı Devrim, *Türk Solu*, Sayı 64, 4 Şubat 1969, ss. 12-24; (*Yazılar*, ss.85-149) Savunmam, *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı 9, Temmuz 1969, ss.193-208.

154. Mihri Belli 'nin bu sözü, genel olarak Milli Demokratik Devrim Stratejisi *Ürün* Dergisinde, Necati Öztürk, Teoman Bilgi ve Ali Sağlam tarafından eleştirilmiştir. Bu yazılar sırasıyla şunlardır: Necati Öztürk, Türkiye'de Ulusal Kurtuluş Savaşı Üzerine, *Ürün*, Sayı 1, Temmuz 1974, ss. 64-77; Necati Öztürk, Türkiye Toplumunun Gelişim ve Dönüşümü I, *Ürün*, Sayı 2, Ağustos 1974, ss.43-73; Necati Öztürk, Türkiye Toplumunun Gelişim ve Dönüşümü II, *Ürün*, Sayı 3, Eylül 1974, ss.34-78; Necati Öztürk, Türkiye Toplumunun Gelişim ve Dönüşümü, Tezler ve Teorik Açılım, *Ürün*, Sayı 4, Ekim 1974, ss.35-47; Necati Öztürk, Türkiye Toplumunun Gelişim ve Dönüşümü, Plan, Konsorsiyum, Ortak Pazar ve 12 Mart, *Ürün*, Sayı 5, Kasım 1974, ss.40-72.

Teoman Bilgi, Osmanlı-Türkiye Hakim Sınıf ve Tabakalarının İdeolojik Sentezi; Kemalist İdeoloji, *Ürün*, Sayı 11, Mayıs 1975, ss.5-47; Teoman Bilgi, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi: Türkiye Hakim Sınıflarının Dönüşüm Süreçlerindeki Krizin Askeri Müdahale ile Giderilmesi, *Ürün*, Sayı 12, Haziran 1975, ss.7-20; Ali Sağlam, Demokratik Devrim ve Türkiye Sosyalist Hareketindeki İki Sapma, *Ürün*, Sayı 13, Temmuz 1975, ss.4-27; Teoman Bilgi, Kemalizm ile Sosyalizm Arasında, "Aşılmaz Bir Duvar Var mıdır?", *Ürün*, Sayı 14, Ağustos 1975, ss.5-27; Teoman Bilgi, Kurtuluş Savaşının Bazı Yönleri, *Ürün*, Sayı 16, Ekim 1975, ss.5-63; Teoman Bilgi, Kemalizm ile Sosyalizm Arasında Aşılmaz Bir Duvar Var mıdır? III, *Ürün*, Sayı 17, Kasım 1975, ss.5-48; Teoman Bilgi, Kemalizm ile Sosyalizm Arasında Aşılmaz Bir Duvar Var mıdır? IV, *Ürün*, Sayı 18, Aralık 1975, ss.5-31.

Mihri Belli'nin bu görüşü ve genel olarak Milli Demokratik Devrim Stratejisi için ayrıca bk. Ömer Laçiner, 12 Mart Üzerine, *Birikim*, sayı 8, Ekim 1975, ss.14-34; Ömer Laçiner, 1973-1975 Dönemi ve 12 Ekim Seçimleri, *Birikim*, Sayı 9, Kasım 1975, ss.30-39.

Kitle, Milli Demokratik Devrim Çizgisi, *Kitle*, Sayı 37, 10 Aralık 1974, s.4; Kitle, MDD Hangi Ortamın Ürünüydü? *Kitle*, Sayı 38, 17 Aralık 1974, s.4; Kitle, İşçi Sınıfının Bağımsızlığı ve MDD, *Kitle*, Sayı 39, 24 Aralık 1974, s.4; Kitle, MDD ve Partisiz Devrimcilik, *Kitle*, Sayı 40, 31 Aralık 1974, s.4; Kitle, MDD Stratejisi ve Türkiye Açıklamaları, *Kitle*, Sayı 41, 7 Ocak 1975, s.4; Kitle, MDD Çizgisinin Temel Yanılgıları, *Kitle*, Sayı 42, 14 Ocak 1975, s.4; Kitle, MDD: Sonuç, *Kitle*, Sayı 43, 21 Ocak 1975, s.4.

İlke, Milli Demokratik Devrim Hareketinin Eleştirisi, *İlke*, Sayı 12, Aralık 1974, ss.63-82; İlke, Milli Demokratik Devrim Hareketinin Eleştirisi, *İlke*, Sayı 13, Ocak 1975, ss.121-152.

Türkiye Emekçi Partisi'nin yayın organı olan *Emekçi* dergisinde bu eleştirilere cevap verilmiştir. Hamdi Özkan, Nelerle Uğraşıyoruz? (Milli Demokratik Devrim Stratejisi Eleştirilerine Cevap), *Emekçi*, Sayı 13, Kasım 1975, ss.11-36; Hamza Özkan, Nelerle Uğraşıyoruz? (Milli Demokratik Devrim Stratejisi Eleştirilerine Cevap), *Emekçi*, Sayı 14, Aralık 1975, ss.16-30; Hamza Özkan, Nelerle Uğraşıyoruz? III, *Emekçi*, sayı 17, Mart

Milli Demokratik Devrim tezi ortaya atıldığında, yani 12 Mart 1971'den önce, bu teze ilk olarak karşı çıkanlar ise, TİP olmuştur. Behice Boran, Sosyalist Harekette Küçük Burjuva Etkenler, *Emek*, Sayı 2, 19 Mayıs 1969, ss.6-7; Mehmet Selik, Türkiye'de Sosyalizm Tartışmaları, Milli Demokratik Devrim Fetişizmi, I, *Emek*, Sayı 3, 2 Haziran 1969, ss.12-13; Mehmet Selik, Milli Demokratik Devrim Fetişizmi, II, *Emek*, Sayı 4, 16 Haziran 1969, ss.12-13; Mehmet Selik, Milli Demokratik Devrim Fetişizmi, 3, *Emek*, Sayı 5, 30 Haziran 1969, ss.12-23; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim, *Emek*, Sayı 6, 14 Temmuz 1969, ss.10-11; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim 2 - Mihri Belli'ye göre, *Emek*, Sayı 7, 28 Temmuz 1969, ss.12-13; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim 3, (Uydurma Kanıtlara Dayalı Bir Teori), *Emek*, Sayı 8, 11 Ağustos 1969, ss.12-13; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim 4, (Kemalistler Biliyorlar mıydı? Bilmiyorlar mıydı?), *Emek*, Sayı 9, 25 Ağustos 1969, ss.10-12; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim 5 (Buğday Fiyatları Teorisi), *Emek*, Sayı 10, 8 Eylül 1969, ss.10-12; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim, Mihri Belli'nin Tarihi Değiştirme Çabası, *Emek*, Sayı 11, 25 Eylül 1969, ss.10-12; Mehmet Selik, Devrim ve Karşı Devrim, 7, Mao, M. Doğu ve Kemalist Devrim, *Emek*, Sayı 13, 20 Ekim 1969, ss.10-11.

M. Kutlay, Devrim ve Karşı Devrim, *Emek*, Sayı 16, 1 Aralık 1969, ss.8-10; Metin Çulhaoğlu, Milli Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim ve Türkiye, Bir Kör Gidiş, *Emek*, Sayı 26, 27 Nisan 1970, ss.4-6; Kemal Burkay, Devrim mi Küçük Burjuva Çizgisi mi, *Emek*, Sayı 26, 27 Nisan 1970, ss.8-9; Hüseyin Ergün, Sosyalizm Savaşımız ve MDD cilik, *Emek*, Sayı 3, Ağustos 1970, ss.55-84; Kemal Burkay, Sosyalizm, Kemalizm ve Doğu Sorunu, *Emek*, Sayı 6, Kasım 1970, ss.12-20; Ali Harzıya, Kürt Sorunu, *Emek*, Sayı 6, Kasım 1970, ss.55-64.

Bu arada, Seyhan Erdoğan tarafından, Mehmet Selik'in ilk üç yazısı üzerine cevap mahiyetinde olan iki yazı yayınlanmıştır. *Türk Solu* Dergisinde yayınlanan bu yazılar şunlardır: Seyhan Erdoğan, Milli Demokratik Devrim Broşürü Eleştirisi Üzerine, *Türk Solu*, Sayı 107, 2 Aralık 1969, ss.8-9; Seyhan Erdoğan, Milli Demokratik Devrim Mücadalesi Proletaryanın Davaıdır, *Türk Solu*, Sayı 110, 23 Aralık 1969, ss.8-10.

Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışmalarına öteki yayın organları da katılmıştır. Örneğin bk. *Ant*, TİP ve İşçi Sınıfı Partisi, *Ant*, Sayı 6, Ekim 1970, ss.13-43; *Ant*, İşçi Sınıfı Partisi İçin İleri, *Ant*, sayı 7, Kasım 1970, ss.5-62.

155. Mihri Belli, *Devrimci Hareketimizin Eleştirisi (1961-1971)*, Emekçi Yayınları, İstanbul 1977, 208 s.; Ayrıca bk. Rasih Nuri İleri, *Mihri Belli Olayı, Cilt III, Özeleştirisi, Türkiye Emekçi Partisi*, Anadolu Yayınları, İstanbul 1976, ss.887-1065.
156. Mihri Belli, Türkiye'de ulusal sorun diye bir sorunun var olduğunu elbette biliyordu. Fakat bu sorunu zaman ve mekân boyutu içinde ele almaktan kaçınıyordu. Kürt ulus olgusunu, öteki olgularla meydana getirdiği bütünlük, onları etkileme ve onlardan etkilenme süreci içinde ele almıyordu. Kürdistan üzerindeki emperyalist bölüşüm politikasını, emperyalizmin, "böl ve yönet" politikası açısından, emperyalistlerle Kemalistlerin uyuşmaları açısından, yani İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile Kemalistlerin, Türk ulusal çıkarlarının gerekleri açısından ele almıyordu. Yoksa Türkiye'nin Doğu Bölgesinde Kürtlerin yaşadığını, ulusal sorunun varolduğunu elbette biliyordu. Aynı öteki, Türk "sosyalistleri" gibi. Bk. Mihri Belli, Millet Gerçeği, *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı 7, Mayıs 1969, ss.23-39.
157. Mihri Belli, *Devrimci Hareketimizin Eleştirisi*, s.51; Rasih Nuri İleri, a.g.e., s.899, Rasih Nuri İleri, "Özeleştirisi"nin bu kısmının Türkçe baskısına konulmadığını, Almanca

baskısında yer aldığı belirtilmektedir. s.899.

158. *Tarihi Hakikatler (İbrahim Arvas'ın Hatıratı)*, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1964, s.38.
159. Takrir-i Sükun Kanununun çıkarılması anlatılıyor. (Mart 1925) Fethi Bey Hükümetinin düşüşü, İsmet Paşa Hükümetinin kurulması.
160. Ali Saip (Ursavaş), aslen Kürt idi. Revandizli idi. Şeyh Mahmut, Güney Kürdistan'da İngilizlere yoğun savaşlar sürdürürken, oradan kaçtı, Kuvayi Milliyecilere katıldı. Urfa savunmasında görev aldı.  
Urfa Savunmasında, Kürtleri (eğer Ermenilere ve Fransızlara karşı savaşmazsanız, Kürdistan Ermenistan olacak) sloganı ile örgütledi. Urfa mebusu olarak tayin edildi. Cumhuriyetin kurulmasında sonra, Kürt ulusuna ihanet etti, Kemalistlere hizmetinden dolayı kendisine Çukurova'da büyük bir çiftlik verildi. 2, 3, 4, 5. dönemlerde Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal tarafından, 6. dönemde de Milli Şef İsmet İnönü tarafından Adana mebusluğuna tayin edildi. 1925'te Şeyh Sait ve arkadaşlarını, yani Kürt yurtseverlerini asan mahkemede yargıçlık yaparken aynı zamanda Adana Mebusu idi.
161. Şark İstiklal Mahkemesi üyelerinin ve savcılarının ne kadar büyük soygunlar ve vurgunlar yaptıkları anlatılıyor.
162. Ahmet Süreyya Örgüvren, İkinci dönem (1923-1927) Karesi Mebusu iken, Şark İstiklal Mahkemesi Savcılığına tayin edilmiştir. Bu görevinde gösterdiği "üstün başarı"dan dolayı Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal tarafından 4. ve 5. dönemlerde, Milli Şef İsmet İnönü tarafından da, 6., 7. ve 8. dönemlerde mebus tayin edilmiştir.
163. Yazar, sadece, 1925'teki Kürt direnmesinin sonucunu anlatıyor. 1930'larda da sürgünler vardır. Fakat esas Kürt sürgünleri, 1934'te, çıkarılan 2510 sayılı Kanun gereğince yapılmıştır.
164. *Tarihi Hakikatler (İbrahim Arvas'ın Hatıratı)*, ss.37-40.
165. Y.a.g.c., s.36.
166. Mihri Belli, a.g.c., s.52; Rasih Nuri İleri, a.g.c., s.899.
167. Mihri Belli, a.g.c., ss.121-122; Rasih Nuri İleri, a.g.c., s.899.
168. Ashında, bugün Kürt ulusu beş devletin sınırları içinde yaşar. 1639 Kasrışirin anlaşması ile Kürdistan Osmanlı İmparatorluğu ve İran arasında paylaşılmıştır. 1828 Arpaçay Andlaşması ile, İran'daki bölgenin bir kısmı Çarlık Rusyasına verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesindeki kesimi ise, 1923'te üç parçaya bölünmüştür. Fakat 1923'ün bundan çok daha öte bir anlamı vardır. Bütün bu bölüşmeler 1923'te perçinlenmiştir. Bu bölüşmelere uluslararası planda meşruluk verilmiştir. Çok sayıdaki devletlerin katıldığı Lozan Konferansında, en doğru yolun bu olduğu, bundan başka hiçbir çözümün uygulama şansına sahip olmadığı konusunda, herkes, bütün devletler birbirlerini ikna etmiştir. Lozan konferansında sadece Kürt temsilciler yoktur. Çünkü parçalanmış Kürdistan ve Kürt ulusudur. Bu, Kürt ulusunun iradesine, kendi kaderini tayin için giriştiği çabalara rağmen gerçekleştirilmiş bir eylemdir.
169. *Emekçi*, Sayı 5, Mart 1975, ss.13-47.
170. *Emekçi*, "Doğuya Özgürlük" Sloganı Üzerine, *Emekçi*, Sayı 13, Kasım 1975, ss.37-40.
171. Türk kültürü kendi başına emperyalist bir kültür olmayabilir. Özünde emperyalist nitelikler taşımayabilir. Fakat Kürt ulusuna empoze edilme süreci içinde emperyalist kültürlerin en barbarlarından, en katliamcılarının biridir. Düşünelim ki ABD'nin Kültür emperyalizmi denen olgusu Türkiye'ye geldiği zaman, Türk dilini ve kültürünü yoketmeyi amaçlamıyordu.

Sadece Amerikan kültür kalıplarına uygun Türkler yetiştirmeyi amaçlıyordu. Halbuki, Kürdistan'a ve Kürt ulusuna empoze edilen Türk dilinin ve Kültürünün, Türk devletine ve Türk sömürgeciliğine uygun "Kürtler" yetiştirmenin çok ötesinde bir anlamı vardır. Kürdistan'a ve Kürt ulusuna empoze edilen Türk dili ve kültürü, Kürt ve Kürdistan adlarını dillerden ve tarihlerden silmeyi, yoketmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan gerici ve barbardır. Amerika'nın Kültür emperyalizmi denen olgusu, Türk egemen sınıfları sivil-asker bürokratları, özellikle Kemalist aydınları tarafından bizzat davet edildiği halde, Türk dili ve Türk kültürü Kürdistan'a Kürt ulusunun kendi kaderini tayin için giriştiği bütün eylemlere rağmen empoze edilmiştir. Zorla, baskıyla, zulümle, zindanla. Kürdistan'ı sömürgeleştirme, Kürt ulusunu köleleştirme, Kürt ve Kürdistan adlarını yeryüzünden silme görevleri olan Türk dil ve kültürünün emperyalist bir muhteva kazanmaması mümkün değildir. Aynı olgu, aynı süreç, Arap-Kürt, Fars-Kürt ilişkileri için de tekrarlanabilir.

172. Asım Us, CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından 1927, 1931, 1935 dönemlerinde, TBMM'ne Artvin mebusu olarak tayin edilmiştir. 1939, 1943, 1946 dönemlerinde ise, Milli Şef ve Değişmez Genel Başkanı tarafından aynı işlem sürdürülmüştür.

Asım Us'un küçük kardeşi, Hakkı Tarık Us ise, 1923, 1927, 1931, 1935 dönemlerinde, TBMM'ne Giresun Mebusu olarak tayin edilmiştir. İki kardeş, gerek Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal'in, gerek Milli Şef İsmet İnönü'nün en yakın adamlarındandır.

Asım Us *Vakit* gazetesinin (Kurun) sahip ve başyazarı, Hakkı Tarık Us ise aynı gazetenin müdürüdür. *Vakit* (Kurun) gazetesi, *Hakimiyeti Milliye* (Ulus) ve *Cumhuriyet* gazetelerinden sonra, *Akşam*, *Tan*, *Son Posta* gibi, resmi ideolojinin kitlelere taşıyıcılığını yapan önemli kurumlardan biridir. Atatürk, 22-26 Ocak 1937 tarihlerinde, *Vakit* Gazetesinde Başyazılar yazdı. (Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973, s.168).

Bu arada, Asım Us'un bazı yanlış tesbitlerini belirtmekte de yarar vardır. Kürtçe Çiya Dergisi, Aralık 1970 tarihli 8. sayısında, "Ermenistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi"nde, Kürt Bilimi Bölümünün 1968 yılında açıldığını yazmaktadır. (Bu konu için bk. *Roja Welat*, Sayı 1, 15 Eylül 1977, s.14) Mehabat Kürt Cumhuriyeti ile ilgili gelişmeler ise, yazarın kanılarını yine yalanlamaktadır.

173. *Emekçi*, y.a.g., Yazı, ss.38-39.

174. *Emekçi*, Rızgariye Baskı ve MC Basın Özgürlüğünü Çiğniyor, *Emekçi*, Sayı 20-21-22, Haziran, Temmuz, Ağustos 1976, s.82.

175. Çünkü dünyada hiçbir ulus, 4-5 parçaya bölünmedi.

176. Son zamanlarda, "asimile oldu", "Kürtlüğünü unuttu" denen nesillerin bile, büyük bir yoğunlukla ve kolaylıkla Kürtçeyi öğrenmeye başlamaları, Kürdistan'da gözlenen önemli olgulardan biridir.

177. Behice Boran, Demokrasi ve Demokratikleşme Sorunu, *Yurt ve Dünya*, Sayı 1, Ocak 1977, ss.61-86.

178. y.a.g., yazı, s.86.

179. Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, Gün Yayınları, İstanbul 1968; İkinci baskı için bk. Tekin Yayınevi, İstanbul 1970.

180. Bu ibare aynı zamanda T.C.'nin sömürgeci ve ırkçı Kemalistler tarafından yapılan bir tarifidir. "T.C. nedir?" denildiği zaman, "ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olandır" demek yeter.

181. Bağımsız Türkiye, "Türkiye: Sömürülen Ülke", *Bağımsız Türkiye*, Sayı 4, 3.1.1977, ss.8-14; Bağımsız Türkiye, TİP 1961-1971, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 13, 7.3.1977, ss.8-12; Bağımsız Türkiye, TİP 1961-1971 Durgun Su Kaptanlığı, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 14, 14.3.1977, ss.8-12; Bağımsız Türkiye, Bir Kez Daha Anti-Oligarşik Devrim Üzerine, Tutarlı Olmak Zorundayız, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 15, 21.3.1977, ss.5-9; Bağımsız Türkiye, Türkiye'de Feodal İlişkiler, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 16, 28.3.1977, ss.8-10; Bağımsız Türkiye, İlk Adım: Milli Demokratik Devrim (Mihri Belli'nin Konuşması), *Bağımsız Türkiye*, Sayı 17, 4.4.1977, ss.8-11.
182. "Varid olmuştur: Tilavet-i Mevlud-u Risalet Penahi", Orak-Çekiç, Sayı 5, 18 Şubat 1925, Sözedan: Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, 1908-1925, 2. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara 1967, s.195.
183. Söz eden Mete Tunçay, a.g.e., ss.186-187; Orak-Çekiç Dergisi, bu dalkavukluğuna rağmen, kapatılmış, dergi sorumluları zindana atılmıştır.
184. Kürdistan üzerinde uygulanan sömürge statüsü derken, klasik sömürgelerde rastlanan statüden oldukça farklı olduğunu bir kere daha belirtelim. Bir kere Kürdistan'ın parçalanmışlığı, her bir parçasının ayrı ayrı devletlerin kontrolüne ve egemenliğine verilmesi niceliksel değil, niteliksel bir ilişkidir. Bu parçalanmanın yarattığı sonuçlar da nitelikseldir. Klasik sömürgelerde, sömürgeleştirilmiş bir alan vardır. Örneğin Angola Portekiz'in sömürgesidir. (Sömürgesi idi) Angola resmî metinlerle bilinen belirli bir alandır. Cezayir, Hindistan vs. böyle idi. Kürdistan ise, Kürdistan adı, dillerden, tarihlerden ve yeryüzünden silinmek üzere parçalanmıştır. Kürdistan'ın alan olarak parçalanması Kürt ulusunun da parçalanması sonucunu doğurmuştur. Emperyalist devletler, Orta-doğu'daki yerli işbirlikçileri Kürt ulusunu, Kürt adını, dillerden ve tarihlerden silmek üzere bölüp yönetmeye başlamışlardır. Kendi ulusları içinde eritme yani köleleştirme sürecine girmişlerdir. Şüphesiz ki klasik sömürgelerde de çeşitli emperyalist ve sömürgeci devletler tarafından uygulanan politikalar farklı farklıdır. Fransa ile İngiltere'nin uyguladığı politikalar arasında nicelik bakımından farklar bulunduğu gibi, bu iki devlet ile Portekiz'in uyguladığı sömürge politikaları arasında da farklar vardır. Fakat Kürdistan'ı, müşterek politik, ideolojik ve askeri bakımdan kontrol eden devletler tarafından Kürt ulusuna karşı uygulanan politika, bütün bu politikalarından temelde ayrılır. Çünkü: Kürt ulusundan köleleşip kendi öz benliğini, ulusal niteliğini reddetmesi, istenmektedir. "Türküm, mutluyum", "Arabım, mutluyum", "Farsım, mutluyum" demesi empoze edilmektedir. Hatta, daha önce, Tunceli Kanunu ile ilgili çalışmamızda ifade ettiğimiz gibi, etnik bakımdan Türk olanlara Türk, Kürt olanlara ise "Öztürk" denmektedir. Ve böylece Kürtler, ancak Türkleştirikleri, Türkleştiklerine devlet yöneticilerini inandırdıkları, Araplaştıkları, Farslaştıkları ölçüde, kamu hizmetlerinden yararlanma, yani eşit muamele görme şansına sahip olmaktadırlar. Bütün bunların ötesinde, Türkleşmeyenlerin, Farslaşmayanların, Araplaşmayanların küçümsenmeleri ve onlara karşı devletin, gizli örgütlerinde görev almaları ve ajanlaşmaları da istenmektedir. Böylece, objektif bakımdan Kürtlerin, Kürt dili ve kültürüne, Kürt benliğine karşı yoğun bir yabancılaşma süreci içine girmeleri, bizzat devlet tarafından her türlü vasıta kullanılarak ve kullanılması mübah sayılarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Teşvik edilmektedir. Halbuki sömürgelerin çoğunda, İngiliz ve Fransız sömürgelerinde, yerli dil ve kültüre, yerli halka karşı böylesine ırkçı baskılar yoktur. Örneğin buralarda, İngiliz dili, Fransız dili yerli halka, baskıyla, zorla empoze edilmemiştir. Sadece, yerli halkın, İngiliz ve Fransız sömürgeciliğinin politik ve ekonomik gereklerine göre yetişmeleri istenmiştir. Bu bakımdan Kürdistan ve kürt ulusu, klasik sömürgelerde görülen, emperyalist ve sömürgeci baskılardan çok daha ağır olan, insan kişiliğine, insan onuruna ve insan haysiyetine en aykırı olan baskılarla karşı karşıyadırlar. Bu, kısaca, Kürt ulusunun, kendi öz benliğini,

kişiliğini, onurunu reddetmesi için yapılan baskılardır. Bütün bunlardan dolayı Kürdistan'daki statü sömürge statüsü bile değildir. Sömürge statüsünün çok daha altında, Kürdistan'ı ve Kürt ulusunu çok daha ağır baskılar karşısında bırakan dünyada bir benzeri daha görülmeyen bir statüdür.

Zaman zaman, Kürdistan'ın bir sömürge olmadığı, klasik sömürgelere benzemediği söyleniyor. İşte benzemeyen yön, benzemezlik, Kürdistan'ın ötekilere nazaran çok daha ağır koşullar karşısında bulunmasından ileri gelmektedir.

185. Louis Althusser, SSCB Kendi Tarihi Konusunda Tam Bir Suskunluk İçinde, *Sosyalist Yarın*, Sayı 6, 22 Aralık 1976, s.11; Louis Althusser, Bitmemiş Hikaye, Hiç Bitmeyecek Hikaye, *Sosyalist Yarın*, Sayı 6, 29 Aralık 1976, s.11; Sayı 8, 5 Ocak 1977, s.11.
186. Bu karar hakkında bk. Emek, TİP Dördüncü Büyük Kongre Kararları, *Emek*, Sayı 7, Aralık 1970, ss.1-8; Emek, Dördüncü Büyük Kongre Başarı ile Sonuçlandı, *Emek*, Sayı 7, Aralık 1970, ss.9-15; Yalçın Küçük, Kongrenin Özelliği, *Emek*, Sayı 7, A.g. dergi, ss.46-51; Ant, TİP Kongresi mi, Emek Kongresi mi, *Ant*, sayı 8, Aralık 1970, ss.37-39.
187. Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılması ile ilgili olarak bk. Anayasa Mahkemesi kararı: Esas Sayı 1971/3, Karar sayı 1971/3, Karar günü, 20.7.1971. Resmi Gazete Sayı 14064, 6 Ocak 1972.
188. TİP Adına Genel Başkan Behice Boran ve Genel Başkan Vekili Şaban Yıldız imzası ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığına verilen "İddianameye Cevap" teksirinden, ss.26-27.
189. Behice Boran, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesine Eylül 1972'de verilen Savunma dilekçesi, *İki Açından Türkiye İşçi Partisi Davası*, Bilim Yayınları, İstanbul 1975, s.185.
190. *Yürüyüş*, Sayı 4, 6 Mayıs 1975, ss.4-9.
191. *Kitle* dergisinde, 1960'tan sonra Sol Hareketin Eleştirisi: Türkiye İşçi Partisi adı altında şu yazılar yayınlandı. I. TİP (Sayı 29, 8 Ekim 1974, s.4); II. TİP ve Sosyalizmin Bilimi (Sayı 30, 15 Ekim 1974, s.3); III. Türkiye İşçi Partisi Türkiye'yi Nasıl Görüyordu? (Sayı 31, 29 Ekim 1974, s.4); IV. Türkiye İşçi Partisi ve Siyasi Mücadele, (Sayı 32, 5 Kasım 1974, s.4) V. Türkiye İşçi Partisinin Eylem Anlayışı (Sayı 33, 12 Kasım 1974); VI. TİP'in Örgüt ve Örgütlenme İlkeleri (Sayı 34, 19 Kasım 1974, s.4); VII. TİP'in Örgüt Yapısı (Sayı 35, 26 Kasım 1974); VIII. Türkiye İşçi Partisi: Sonuç (Sayı 36, 2 Aralık 1974, s.4)
- İlke, Türkiye İşçi Partisi Eleştirisi I, *İlke*, sayı 10, Ekim 1974, ss.81-121; II, Sayı 11, Kasım 1974, ss.43-95.
192. Çetin Ant, Enternasyonalizm ve TİP, *Ürün*, Sayı 15, Eylül 1975, ss.5-22; H. Engin, Büyükler ve Küçükler (Ya da TİP ten Seçmeler), *Ürün*, Sayı 24, Haziran 1976, ss.5-23.
- Emekçi, Behice Boran ve Solun Bölünmüşlüğü, *Emekçi*, sayı 7, Mayıs 1975, ss.7-9.
- TİP ile ilgili olarak *Kitle* Dergisinde yayınlanan eleştiri yazıları ise şöyle: TİP'in Eleştirisine Giriş Notları (Sayı 96, 16 Şubat 1976, ss.6-8); Yürüyüşün Anatomisi, (Sayı 97, 23 Şubat 1976, ss. 8-10); TİP'in İşçi Sınıfı Partisi (Sayı 98, 1 Mart 1976, ss.6-7); Örgütsel Bağımsızlık ve TİP'in İdeolojik Belirsizliği (Sayı 99, 8 Mart 1976, ss.6-8); TİP'in İdeolojik Belirsizliği II (Sayı 100, 15 Mart 1976, ss.6-7); TİP ve İktidar Sorunu (Sayı 102, 29 Mart 1976, ss. 6-7); TİP ve Enternasyonalizm (Sayı 107, 3 Mayıs 1976, ss.6-7); TİP ve Enternasyonalizm II (Sayı 108, 10 Mayıs 1976, ss.6-8); TİP ve Enternasyonalizm III (Sayı 109, 17 Mayıs 1976, ss.8-10); TİP ve Enternasyonalizm IV (Sayı 110, 24 Mayıs 1976, ss.8-9); TİP ve Sosyal Demokrasi (Sayı 112, 7 Haziran 1976, ss.8-10); TİP Programının Eleştirisi (Sayı 113, 14 Haziran 1976, ss.8-12).

Bağımsız Türkiye, TİP 1961-1971, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 13, 7.3.1977, ss.8-12; Bağımsız Türkiye, TİP: 1961-1971 Durgun Su Kaptanlığı, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 14, 14.3.1977, ss.8-12.

193. Bu arada, *Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama I Kürtlerin Mecburi İskanı* isimli çalışmamızda belirttiğimiz gibi, örneğin, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, Kürt ulus sorunu konusunda daha özgür bir düşünce ile yaklaşmak çabası içindedir. (s. 239, dipnotu 139).
194. Mehmet Ali Aybar, Türkiye'de Solun Dünü, Yeni sol ve TİP Olayı II., *Sosyalist Yarın*, Sayı 3, 1 Aralık 1976, s.7.
195. *Sosyalist Yarın* Dergisinin ve Sosyalist Devrim Partisi'nin nasıl bir "sosyalist" olduğu iyice ortaya çıkmaktadır. Ülkede Kürt ulusu yaşayacak. Hem de sömürgeci boyunduruk altında. Namusu haczedilmiş bir ulus olarak... Buna rağmen, Siyasal Partiler Yasası, "Ülkede dil farklılığı, kültür farklılığı olduğunu ileri süremezsiniz." diyecek. Bu, var, fakat, söylemeyeceksiniz, tartışmayacaksınız, anlamına gelir. Ve sosyalist olanlar da, bu yasaya, bu fetvaya, boyun eğerek, "sosyalizm" mücadelesi yapacaklar! Ülkede Kürt ulusunun yaşadığını ileri sürmeyeceklermiş. Görüldüğü gibi resmî ideolojinin yoğun bir propagandası yapıldığı halde, buna "sosyalizm" deniyor.
196. Sosyalist Yarın, Bürokratik Sosyalist Yalancı: Yalçın Küçük, *Sosyalist Yarın*, Sayı 15, ss.10-11.
197. Bununla beraber, Kürtlerin, milliyetçi olan varlıklı sınıfları da olabilir. Bunlar planlı, programlı bir şekilde, ulusal taleplerini ileri sürmeden "Kürt burjuvazisi" olamazlar.
198. Resmi Gazete, Sayı 14064, 6 Ocak 1972, s.14, Sütun 1.
199. Mehmet Ali Aybar'ın bürokrasi konusundaki görüşleri için bk. Mehmet Ali Aybar, *Türkiye Sosyalizmi, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm, Seçmeler, 1945-1967*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1968, ss.639-668; (Bu yazının eleştirisi için bk. Muzaffer Erdost, Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm I, *Türk Solu*, (Sayı 43, 10 Eylül 1967); II. (Sayı 44, 17 Eylül 1968); III. (Sayı 45, 24 Eylül 1968); Ayrıca bk. Muzaffer Erdost, "Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm, Sol Yayınları, Ankara 1969.

Mehmet Ali Aybar, *Forum* Dergisinde, Sosyalizm ve Meseleleri, başlığı altında yayınladığı yazılarda Bürokrasi konusuna da değinmiştir. Bu yazılar şunlar: I Modeller ve Yollar (Sayı 374, 16 Şubat 1970); II. Çelişkilerin Özgüllüğünden Yolların Çeşitliliğine (Sayı 375, 2 Mart 1970); III. Bağımsızlık ve Enternasyonalizm (Sayı 376, 16 Mart 1970); IV. Üçüncü Enternasyonal ve Sonrası (Sayı 377, 30 Mart 1970); V. Tek Ülkede Sosyalizmi Kurma Teşebbüsü ve Stalinizm (Sayı 378, 13 Nisan 1970, s.5)

Mehmet Ali Aybar, İki Fotoğraf, Anayasayı Geriletme Çabaları ve Tarihsel Gelişmenin Yasalarına Dair, *Yeni Ortam*, 2 Nisan 1973.

Mehmet Ali Aybar, *Yeni Ortam* gazetesinde "Geri Bırakılmışlık Sorunu" üzerine yazdığı yazılarda, bürokrasi konusuna yine değinmektedir. 1. 18 Ocak 1973; 2. 21 Ocak 1973; 3. Osmanlı Yarı Sömürgesinin Ekonomisi (25 Ocak 1973); 4. Osmanlı Yarı Sömürgesinin İdeolojisi ve Sosyal Sınıfları (28 Ocak 1973); 5. Osmanlı Yarı Sömürgesi Üzerinde Ekonomik ve Politik Manevralar (3 Şubat 1973); 6. Avrupa Mali Sermayesi (22 Şubat 1973); 7. Duyunu Umumiye, Osmanlı Bankası, Doyçe Bank (25 Şubat 1973); 8. Sonun Başlangıcı, Osmanlı Borçlarına Giriş (3 Mart 1973); 9. Kapitalizmin Sömürü ve Tahakküm Aracı Olarak Borçlandırma, Osmanlı Dış Borçları (5 Mart 1973); 10. Muharrem Karamamesine Doğru (8 mart 1973); 11. Muharrem Karamamesi ve Duyunu Umumiyenin Kuruluşu (11 Temmuz 1973); 12. 12 Temmuz 1973; 13. 13 Temmuz 1973; 14. Osmanlı

Devletinin Başını Dış Borçlar Yemişti (15 Temmuz 1973); 15. 17 Temmuz 1973.

Mehmet Ali Aybar, Türkiye İşçi Partisi Yasal Bir Kuruluşur, Askeri Mahkemenin Kararı Haksızdır (6 Mayıs 1973, 7 Mayıs 1973); Türkiye İşçi Partisi (9 Mayıs 1973, 11 Mayıs 1973); Türkiye İşçi Partisi Sosyalizmi (12 Mayıs 1973, 15 Mayıs 1973) isimli yazılarında (*Yeni Ortam*), **bürokrasi** konusu üzerinde yine durmuştur.

Yazar, yine *Yeni Ortam* gazetesinde, **ortanın solu, sosyal demokrasi ve sosyalizm** konusunda yazdığı yazılarda (6 Haziran 1973, 9 Haziran 1973, 10 Haziran 1973, 12 Haziran 1973) bu konuya değinmektedir.

Mehmet Ali Aybar, *Olay* Dergisinde, *Sosyalizm Üzerine Düşünceler ve Modeller* (Sayı 5, 4 Mart 1974; Sayı 6, 11 Mart 1974; Sayı 7, 18 Mart 1974; Sayı 8, 25 Mart 1974; Sayı 9, 1 Nisan 1974; Sayı 10, 8 Nisan 1974) üzerinde yazdığı yazılarda, özellikle bu serinin **İktidarın Bürokratlaşması** başlığı altında yazdığı (Sayı 12, 22 Nisan 1974; Sayı 13, 29 Nisan 1974; Sayı 14, 6 Mayıs 1974; Sayı 15, 13 Mayıs 1974; Sayı 16, 20 Mayıs 1974; Sayı 17, 27 Mayıs 1974) sayılarında ve daha sonraki sayılarında (Sayı 18, 3 Haziran 1974; Sayı 19, 10 Haziran 1974; Sayı 20, 17 Haziran 1974) sayılarında, (ss. 16-17) bürokrasi konusuna değinmektedir. (*Olay* Dergisi, 20 sayı olarak yayınlanmış, daha sonra, günlük gazete olarak çıkmaya devam etmiştir. Celal Kargılı tarafından çıkarılmakta idi.)

Mehmet Ali Aybar, 10 sayısı yayınlanan *Sosyalist Yol* Dergisinde "Bürokratik Sapmanın Tarihsel ve Teorik Kökenleri" başlığı altında 4 yazı yayınlamıştır. I. (Sayı 5, Kasım 1975, ss.3-18); II. (Sayı 6, Aralık 1975, ss.3-10); III. (Sayı 7-8, Ocak-Şubat 1976, ss.15-32); IV. (Sayı 9-10, Mart-Nisan 1976, ss.3-31)

Mehmet Ali Aybar, *Sosyalist Yarın* Dergisinde, "Türkiye'de Solun Dünü, Yeni Sol ve TİP Olayı" başlığı altında yaptığı sohbet konuşmasında bürokrasi konusuna yine değinmektedir. (Sayı 2, 24 Kasım 1976; Sayı 3, 1 Aralık 1976, ss.6-7).

Ayrıca bk. *Sosyalist Yarın*, *Bürokrasi Üzerine*, *Sosyalist Yarın*, Sayı 13, 9 Şubat 1977, ss.6-7.

200. Mehmet Ali Aybar, Reform mu Devrim mi? Atatürk Reformcu Değildi, *Yeni Ortam*, 9 Ocak 1973; Mehmet Ali Aybar, Atatürk, Anti-emperyalist, Anti-kapitalist Bir Devlet Kurmuştu, *Yeni Ortam*, 3 Haziran 1973.
201. Bu arada, *Kitle, İlke, Gerçek, Yürüyüş, Çark-Başak, Töb-Der, Tüm-Der, Sosyalist Gençlik, İlerici Yurtsever Gençlik, Ürün, Birikim, Yeni Toplum* gibi nitelikleri aşağı yukarı yukarıda belirtilen yayın organlarına benzeyen yayın organlarının adına da yer verilmemiş.
202. *Rızgari*, Sayı 1, 21 Mart 1976, ss.35-36.
203. *Halkın Sesi*, Sayı 50, 30 Mart 1976, s.7; Ayrıca bk. *Rızgari*, sayı 2, 21 Nisan 1976, ss.99-101.
204. Bu dergide de aşağı yukarı, bunlara benzeyen bazı kuruluş ve yayın organlarına yer verilmiyor. *Halkın Sesi, Halkın Kurtuluşu, Aydınlık, Militan Gençlik, İlerici Yurtsever Gençlik, Birikim, Sosyalist Yol, Devrimci Gençlik, Özgürlük İçin Direniş* gibi dergilere yer verilmiyor. Demek ki onlara da baskı yapılmıyormuş. Veya onlar demokratik veya sosyalist sayılmıyor.
205. Ankara'da, sosyalist yayınları satan kitapçıların önemli bir kısmı Zafer pasajındadır.
206. Devrimci demokratik Kürt ulusal hareketini, Türk "solu" ve "sosyalist" hareketi, daima gözlerden ve dikkatlerden uzak tutmaya, gizlemeye çalışmıştır. Bunun ilginç bir örneğini de, *İlke* Dergisinin Ocak 1974 tarihli birinci sayısında görmek mümkündür. *İlke* Dergisi bu

sayısında, 1971-1974 yılları arasında cereyan eden olaylar, yargılamalar hakkında kronolojik sıraya göre bilgiler vermektedir. Çeşitli grupların ve kişilerin duruşmaları hakkında sık sık bilgi veren Dergide, Diyarbakır duruşmaları ile ilgili hiçbir kayıt, hiçbir bilgi yoktur. Sanki, 1971'de, Diyarbakır'da Sıkıyönetim Mahkemesi kurulmamış, yargılama yapılmamış. Örneğin, yüze yakın kişinin yargılandığı Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) Davası'nun ne başlamasıyla, (10 Aralık 1971) ne de hüküm verilmesiyle (11 Aralık 1972) ilgili ne ufak bir kayıt yoktur. Elliye yakın kişinin yargılandığı Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi Davası ile ilgili olarak da yine hiçbir kayıt yoktur. (Başlama 7.1.1972, Hüküm 27.2.1973)

*Kitle* Dergisinin bu tavrı bilinçlidir. 14 Ağustos 1978 tarihli 23. sayıda, *Kitle*'nin "Sol'da En Uzun Süreli Haftalık Gazete" olduğu belirtilerek yayına devam eden öteki sol yayınların listesi de verilmektedir. Bu listede *Rızgari*'nin adı yine görülmemektedir. (ss.8-9) Bu arada *Rızgari* ile birlikte solda yer alan başka yayın organlarının adına da rastlanmamaktadır.

207. *Kitle*, Sayı 40, Nisan 1977, s.92.

208. *Kitle*, Sayı 101, 22 Mart 1976, s.8

209. *Kitle*'nin ve *İlke*'nin bu yazıları için bk. İlke, Kerkük Petrolleri, Barzani, ABD, *İlke*, Sayı 4, Nisan 1974, ss.44-46; Sinan Gölcüklü, Barzani Dosyası Kapanıyor mu? *İlke*, Sayı 6, Haziran 1974, ss.8-10; *Kitle*, Devrimci Kürtler Barzani'yi Suçladı, *Kitle*, Sayı 7, 7 Mayıs 1974, s.2; Bu tür yazıların eleştirisi için bk. Rızgari, Ezen Ulus Milliyetçiliğinin İrkçi-Şöven Gericisi Karakteri II, *Rızgari*, Sayı 2, 21 Nisan 1976, ss.22-28.

Ayrıca bk. Aclan Sayılğan'ın incelemesi, Ortadoğu Dramının İki Perdesi. Arap İsrail Çatışması, Barzani ve Yahudiler, Irak, İran, Irak'ta Barzani Hareketi ve Türkiye, *Son Havadis*, 11-13 Nisan 1974; Arkadaşımız Lütfi Akdoğan, Barzani'nin Oğlu Ubeydullah ile Görüştü, Barzani'nin oğlu, "Babam katildir, haindir" dedi, *Tercüman*, 23 Mayıs 1974; Hasan Cemal, Irak'tan İzlenimler, Irak'ta Barzani Sorunu Henüz Sona Ermiş Değil, *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1974; Hasan Cemal, Irak'tan İzlenimler, Irak'ta "Sosyalizm" Sözcüğü Defilelerde Bile Geçiyor, *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1974; Erdal Çetin, Kuzey Irak'tan Geliyorum, Zaho, Yakılıp Yıkılan Bir Şehir Manzarasında, *Cumhuriyet*, 20-24 Nisan 1975.

210. Bütün muhbirlerin ortak bir özelliğidir: Muhbirler çoğu zaman okudukları şeyi anlama yeteneğinden yoksundurlar. Veya efendilerine daha iyi yaranabilmek için, okuduklarını çarpıtarak, tahrif ederek anlatmaya çalışırlar. Bir kere muhbir senatör, jurnallediği kitabın adını yazabilecek cesarete bile sahip değildir. Öte yandan kitapta, Lozan emperyalist bölüşümü sırasında, Anadolu'nun değil Kürdistan'ın parçalandığı ve Kürt ulusuna karşı böl-yönet politikası uygulandığı vurgulanmaktadır. "Bölücülük" yapıyorlar diye saçını sakalını yolan, o makamdan bu makama başvuran, şikayetler yağdıran bu muhbir senatörün, Kürt ve Kürdistan adlarını ağızına alamayacak kadar cesarete sahip olamaması doğal bir şey. Fakat Kürdistan'ı Anadolu diye tercüme etmesi dehşet bir biçimde korku ve endişe içinde olduğunu göstermektedir.

Muhbir senatör Hüsamettin Çelebi'nin *Aydınlık* Gazetesinin 9 Aralık 1978 tarihinde Ankara'da düzenlediği açık oturumda yaptığı konuşma bu bakımdan ilginçtir. "Türkiye'de Anarşi" konusunun tartışıldığı açık oturumda Hüsamettin Çelebi şöyle demektedir: "... Bu niyetin sahiplerinin söylediklerini dinlemeye ve nedenleriyle tartışmaya ben kendi yönümden olanak görmüyorum." Muhbir senatörün, "bu niyetin sahipleri" olarak nitelediği kişiler, Kürt ulusallığını savunanolardır. Cumhurbaşkanlığı senatörü, bu kişiler için yoğun bir ihbar mekanizması çalıştırdığı halde, "onların söylediklerini yazamam, tartışamam"

diyor. Böylece Kürt ulusal gelişimi karşısında ne derece korku ve endişe içinde olduğunu gösteriyor.

Yine bu açık oturumda, Kanatlı Jandarma 78 ile ilgili olarak şöyle söylemektedir: "... Türkiye'de yaşayan herkes Türktür. 45 milyonluk Türk milleti bir bütündür. Herkes eşittir. Hiç kimse veya grup imtiyaza sahip değildir... Ben Türk vatanının bir bütün olduğunu savunuyorum . Doğu ile Batı arasında ayırım görmüyorum. Batıdaki vatandaş kadar Doğudaki, Doğudaki vatandaş kadar Batıdaki vatandaş hür olmalıdır, mutlu olmalıdır, diyorum. Yani daha fazla açarsanız, öyle bir cevap bende yok, bende. Benim cevabım budur. Türkiye bir bütündür. Türk halkı birdir. Bu halk bütünüyle mutlu olacaktır."

Açıkça görüldüğü üzere, muhbir senatör, "bana Türkiye'de, Türkten ayrı unsurların (Kürtlerin) yaşadığını söyleyemezsiniz" demektedir. Kürtlerin ulusal varlığından söz edenlerin, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadeleyi sürdürenlerin, anarşinin temel kaynaklarından olduğunu vurgulamaktadır. (Türkiye'de Anarşi konulu açık oturum için bk. *Aydınımık*, 11-18 Aralık 1978. Bu açık oturuma, Cüneyt Arcayürek (*Hürriyet*); Hüsamettin Çelebi (*Günaydın*); Örsan Öymen (*Milliyet*); Doğan Yurdakul (*Aydınlık*) katılmışlardır. Açık oturumu Ferit İlsever (*Aydınlık*) yönetmiştir.

Muhbir senatörün, "bana Türkiye'de Türkten ayrı unsurların (Kürtlerin) yaşadığını söyleyemezsiniz, boşuna uğraşmayın" demesiyle, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in "bana sağcılar ve milliyetçiler cinayet işliyor, dedirtemezsiniz" demesi arasında ilginç bir bağ vardır. AP Genel Başkanı bu sözü, 22-25 Aralık 1978 tarihleri arasında, Kahramanmaraş'ta cereyan eden kitle katliamları dolayısıyla söylemiştir. (*Milliyet*, 25 Aralık 1978)

Muhbir senatör Hüsamettin Çelebi, böylesine ırkçı, sömürgeci ve faşist tutumuna rağmen zorbalığa karşı olduğunu da sık sık belirtmektedir. Sık sık "zorbalık kafalardan çıkarılmalıdır" demektedir. Bir ulusun ulusal varlığının ısrarla, bilinçle reddedilmesinden daha büyük bir zorbalık olabilir mi? Ezen ulus-ezilen ulus ilişkisi bütün somutluğu ile ortada dururken, Kürt ulusunun dili, kültürü, herşeyi gasbedilmişken, Türk dili ve kültürü Kürtlere zor yolu ile empoze edilip Kürt dili ve kültürünün gelişimi yasaklanırken, baskı altına alınırken, "45 milyonluk Türk milleti arasında imtiyaz olmadığı" söylenebilir mi?

211. Türk ırkçıları ve sömürgecileri, Kürt ulusunun gasbedilmiş ulusal ve demokratik haklarının savunulmasını, Kürt toplumunun sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı ile ilgili araştırmalar yapılmasını, daima, "Türklüğe hakaret" olarak saymışlardır.
212. Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilmiş muhbir senatörün sıkıntıları bütün açıklığı ile belli olmaktadır. Yalana dayalı resmî ideolojinin ürettiği bilgileri tartışılmaz tek doğru kabul edip bu çerçevede düşünmemek. Aynen kendisi gibi. Yalana dayalı resmî ideoloji "herkes Türktür" diyorsa öyledir. Bu önermenin doğru olup olmadığını araştırmak bile suçtur.
213. Burada da muhbir senatör Hüsamettin Çelebi, *Türk Tarih Tezi*, *Güneş-Dil Teorisi* ve *Kürt Sorunu* isimli kitapla, *Kürtlerin Mecburi İskanı* kitaplarını birbirine karıştırmaktadır.
214. Cumhuriyet Senatosunun, Çankaya tarafından tayin edilmiş muhbir üyesinin Kürt ve Kürdistan adlarını kullanabilecek kadar medeni cesarete sahip olmadığını yukarıda belirtmiştik.
215. Dipnotu 210.
216. Muhbir Senatör Hüsamettin Çelebi, faşist demagoji yapmaktadır. Faşist demagojinin temelinde ise yalan ve tahrifat vardır. Düşünceler arasındaki tutarsızlık, birbirini izleyen iki

önermenin birbiriyle çelişmesi, düşünce ve eylemin birbirleriyle çelişir olması faşist düşünce ve davranışın temel özelliklerindendir. Muhsin Senâtor Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi hakkında yazdığı yazılarda da ne kadar azgın bir faşist olduğunu somut bir biçimde ortaya koydu. (Örneğin bk. 28.6.1978 ve 15.7.1978 tarihli *Günaydın* gazeteleri.)

217. Bütün sömürgeciler, sömürgelerindeki ulusal uyanıştan, ulusal bilinçten müthiş korkarlar. Sömürgelerinde efendiliklerini yürütebilmeleri için, anti-sömürgeci ulusal demokratik hareket ile halk yığınları arasında çelişki yaratmaya çalışırlar. Kan davalarını alttan alta körükleyerek böl-yönet politikasını sürdürmeye çalışırlar.
218. Muhsin Senâtor Hüsâmettin Çelebi'nin "yarısı Türkçe gazete"den kastettiği *Roja Welat*'tır. Muhsinlikte çok yetkin, fakat medeni cesarettin yoksun olduğu için jurnallediği derginin adını bile ağzına alamıyor. Onu herhalde gizli raporlarında bildirir. Bu yoksunluk, "yarısı Türkçe gazete" diyerek dilbilgisi bakımından da eksik bir cümle yapmasına neden olmaktadır. Halbuki bu tür cümleler "yarısı Türkçe, yarısı İngilizce" veya "yarısı Türkçe, yarısı Kürtçe" denildiği zaman tamamlanabilmektedir.
219. *Halkın Kurtuluşu* gazetesinin "Doğuda Referandum" tezinden söz edilmektedir. *Halkın Kurtuluşu*, "Doğuda Referandum için Mücadele Edelim", Sayı 27, 18 Ekim 1976; Ayrıca bk. *Doğuda Referandum Üzerine, Türk Şövenisti "Halkın sesi" Kürt Milletinin Kendi Kaderini Tayin Hakkını Nasıl İnkâr Ediyor?* Halkın Kurtuluşu Yay., İstanbul 1977.
220. Muhsin Senâtor Hüsâmettin Çelebi, *Halkın Kurtuluşu* ile *Roja Welat*'ı birbirine karıştırmaktadır. Bu da onun jurnallediği yayınları, olguları iyice anlayamadığı, başkaları adına, kendisini tayin eden makamlar adına iş yaptığını göstermektedir.
221. *Roja Welat*'a yapıların baskılarının anlatımı için bk. *Roja Welat*, Kürtçe Yayın Yapmak Hakkımızdır, Bu Hakkı Kullanacağız, Sayı 2, s.2; Kürt ve Türk Halkları, Kardeşçe ve Demokratik Bir Toplumu Birlikte Kuracaklardır (*Roja Welat* Dergisi Yazı İşleri Müdürü Sıddık Bozarslan ve Sahibi Mustafa Aydın'ın 13 Ekim 1977 tarihinde, Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesine Ortak Olarak Verdikleri Dilekçe) Sayı 2, ss.12-13; Gazetemiz Üzerine Yapılan Baskılar, Sayı 3, 1 Aralık 1977, s.2; İrkçılık Şahlanıyor, *Roja Welat*, Sayı 6, 13 Haziran 1978, s.3; *Özgürlük Yolu*, İşte Türkiye, İşte Demokrasi, Sayı 29, Ekim 1977, ss. 47-51; *Özgürlük Yolu*, *Roja Welat* Üzerindeki Baskılar Devâm Ediyor, Sayı 35, Nisan 1978, ss.58-61.
222. Hatice Yaşar'ın mektubu ve kontenjan senâtorünün bu mektuba verdiği cevap için bk. *Rızgari*, Sayı 4 (Kürt Halkının Anti-Sömürgeci Ulusal Demokratik Mücadelesinin Demokratik Kitle Örgütleri Siyaseti), Ocak 1978, ss.124-125.
223. *Rızgari* ve Komal'ın basın bildirisi için bk. *Roja Welat*, sayı 2, 30 Ekim 1977, s.13; *Rızgari*, Sayı 4, ss.123-124.
224. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin, *Rızgari*'ye, *Roja Welat*'a ve benzeri yayın organlarına yapılan baskıları protesto eden yazısı için bk. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, Oligarşinin Baskıları Artıyor, Sayı 18, Kasım 1977, ss.18-22.
225. *Özgürlük Yolu*'nun, *Rızgari*, *Roja Welat* ve benzeri yayın organlarına yapılan baskıları protesto eden yazısı için bk. *Özgürlük Yolu*, Kürtçe yayın Yapma Hakkı Engellenemez, Sayı 30, Kasım 1977, ss.73-77.
226. *Sosyalist* gazetesinin *Rızgari*, *Roja Welat* ve benzeri yayın organlarına yapılan baskıları protesto eden yazısı için bk. *Sosyalist*, Finans-Kapitalin İrkçi - Şöven Saldırıları Giderek Artıyor, Sayı 45, 13 Ekim 1977, s.1.
227. *Devrimci Yol*'un, *Rızgari*, *Roja Welat* ve benzeri yayın organlarına yapılan baskıları

protesto eden yazısı için bk. Yurtsever Basın Susturulamaz, Sayı 11, 28 Kasım 1977, s.3

228. *Halkın Birliği*'nin, Kürtçe yayınlara yapılan baskıları protesto eden yazısı için bk. Kürt Dili Üzerindeki Baskılara Son, Sayı 19, 11 Ekim 1977, s.2.
229. *Kitle* Dergisinin *Roja Welat*'a yapılan baskıları protesto eden yazıları için bk. *Kitle*, Kürtçenin Kullanılması Bir Haktır, Sayı 180, 10 Ekim 1977, s.11; *Kitle*, MC'nin Gücü Halkları Köleleştirmeye Yetmeyecektir, Sayı 189, 20 Aralık 1977, s.6; *Kitle*, *Roja Welat* Üzerindeki Baskıları Protesto Ediyoruz, Sayı 200, 6 Mart 1978, s.16; *Kitle*, *Roja Welat* ve Kürtçe Üzerindeki Baskılara Son, Sayı 201, 13 Mart 1978, s.5.
230. Sözü edilen Çağrı için bk. *Kitle*, Sayı 201, s.5
231. Demokratik Eğitim Kurultayı'nın kararları için bk. *Özgürlük Yolu*, Türkiye Eğitim Tarihinde Bir Dönemeç, Demokratik Eğitim Kurultayı, Sayı 33-34, Şubat-Mart 1978, ss.6-7; *Roja Welat*, Demokratik Eğitim Kurultayı, DEK Tarihi Önem Taşıyan Kararlar Aldı, Sayı 5, 1 Mart 1978, ss.6-7; *Kitle*, DEK Kararları, Sayı 199, 27 Şubat 1978, ss.12-14; *Rızgari*, *Resmî İdeolojinin Eğitim Üzerindeki Fonksiyonları ve Kürdistan'da Eğitim, Kültür Üzerine*, *Rızgari*'nin Özel Eki 5, İstanbul 1978.
232. *Roja Welat*, Federal Almanya'daki İşçi Derneklerimiz *Roja Welat*'a Yapılan Baskıları Protesto Ediyor. Berlinde 14 Devrimci ve Demokrat Örgüt *Roja Welat*'a Yapılan Baskıları Protesto Etti, Sayı 4, 25 Ocak 1978, s.16.
233. *Roja Welat*, Sayı 5, s.5 (Demokrasi Özgürlük Savaşında *Roja Welat*).
234. Kuşkusuz başka yayınlar da var. Ve daha başkaları da olabilir. Bunlar için bk. *Roja Welat*, Gazetemiz Üzerindeki Baskılar, Yurt İçinde ve Yurt Dışında Protesto Ediliyor, Sayı 3, s.15; *Özgürlük Yolu*, Kürtçe Yayın Yapma Hakkı Engellenemez, Sayı 30, ss.73-74.
235. CHP Programı (Ön tasarı 1976, s.371.
236. CHP Programı, ss. 8-10.
237. CHP Programı, s.343.
238. *Yürüyüş* dergisinde CHP Programı ile ilgili olarak yayınlanan yazılar şunlar. CHP Yeni Tüzük Taslağı ile Reddi Miras (Sayı 82, 2 Kasım 1976, ss.8-9); Yalçın Küçük, yeni Halk Partisi ve Sendikalar, (Sayı 82, 2 Kasım 1976, s.3); Cephenin Karanlığında İnen Yeni CHP Programı (Sayı 83, 9 Kasım 1976, ss.4-5); CHP Diyarbakır Örgütü DP nin Eline Geçti (Sayı 83, 9 Kasım 1976, ss.6-7); CHP Programı: Gerileme Sürüyor (Sayı 84, 16 Kasım 1976, ss.8-9); Büyük Sermayeye Daha Çok Güvence İçin: Sosyal Demokratların 12 Martı, (Sayı 84, 16 Kasım 1976; ss.4-5); CHP En Yeni CHP yi Nasıl Lanse Ediyor? (Sayı 84, 16 Kasım 1976, ss.6-7); Alpaslan Işıklı, CHP ve Programı (Sayı 84, 16 Kasım 1976, s.16); Ecevit Nasıl Şeyler İstemiyor, (Sayı 86, 30 Kasım 1976, s.6); Yalçın Küçük, Geride Kalan "Umutumuz Ecevit", (Sayı 87, 7 Aralık 1976, s.3); CHP Kurultayı, Gerileyiş (Sayı 87, 7 Aralık 1976, ss.4-5); Metin Çulhaoğlu, Kurultaydan İki Nokta: Demokrati ve İşçi Sınıfı, (Sayı 87, 7 Aralık 1976, s.7); Yalçın Küçük, Sosyalist Hareket ve Dışındaki Sol (Sayı 88, 14 Aralık 1976, ss.2-3); Yalçın Küçük, Gerilemenin Bütünlüğü, (Sayı 89, 21 Aralık 1976, s.3); CHP de Tasfiyeler Konuşuluyor, (Sayı 89 21 Aralık 1976, s.5); Kaldor mu Solcu CHP mi? (Sayı 90, 28 Aralık 1976, s.5) (İmzasız yazılar, *Yürüyüş*'e aittir.)
239. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin yayın organı olan *Kitle* dergisinde CHP Programına ilişkin olarak yayınlanan yazılar şunlardır. CHP Nedir? Ne Değildir? (Sayı 137, 21 Kasım 1976, s.15); CHP nin Sosyalist Enternasyonale Katılma Kararı, (Sayı 138, 14 Aralık 1976, s.5); CHP Programının Eleştirisi (Sayı 138, 14 Aralık 1976, ss.8-9); CHP Programının Eleştirisi II. Sosyalizme Ters Tavrı Almak Demokrasi Mücadelesine Hayır Getirmez (Sayı

139, 20 Aralık 1976, ss.8-9); III. CHP'nin "Hakça Düzen"i, "Sömürü Hakkı"nın Devamından Başka Bir Şey Değildir, (Sayı 140, 27 Aralık 1976, ss.8-9); IV. CHP'nin Ekonomik Görüşleri Ancak, Tekelcilere Hizmet Eder (Sayı 141, 3 Ocak 1977, ss.12-13); V. Yeni CHP Programı Orta Burjuvaziden Vazgeçmiştir. (Sayı 142, 10 Ocak 1977, ss.8-9); VI. CHP Programı ve Ulusal Bağımsızlık (Sayı 143, 17 Ocak 1977, ss.10-11); VII. Sosyal Demokrasinin Anti Faşist Mücadelede Tutarlı Olmasını Sağlamak Görevdir (Sayı 144, 24 Ocak 1977, ss.10-11) Ali Kevkep, CHP Kurultayı, *Ilke*, Sayı 36, Aralık 1976, ss.9-11.

240. Sosyalist Partinin (daha sonra Sosyalist Devrim Partisi) yayın organı olan *Sosyalist Yarın* dergisinde CHP Programına ilişkin yazılar şunlar: "Toplumsal İlerleme" Adı Altında CHP Kuyrukçuluğu (Sayı 2, 24 Kasım 1976, s.10); 23. CHP Kurultayı, İdeolojik Mücadele mi, Koltuk Kavgası mı, (Sayı 3, 1 Aralık 1976, s.5); Ecevit'in En Uzun Şiiri: CHP'nin Yeni Programı (Sayı 3, 1 Aralık 1976, s.10) Aydın Köymen, Burjuvazinin Tek Umudu: Umudumuz Ecevit (Sayı 4, 8 Aralık 1976, s.3); CHP Nereye Gidiyor? Sosyalist Enternasyonal, Bir İhanetin Hikayesi (Sayı 4, 8 Aralık 1976, ss.6-7); Halk Sektörü (sayı 4, 8 Aralık 1976, s.10); Politika Üzerinde TIP Tarikatı Derken CHP-DİSK Harekatı Başarıya Ulaştı, (Sayı 4, 8 Aralık 1976, s.11); Emperyalizm ve CHP de Deniz Baykal Muhalefeti (Sayı 5, 15 Aralık 1976, s.10); Ortak Pazar, MC İçin Sorun, CHP İçin Seçim Desteği Oluyor (Sayı 7, 29 Aralık 1976, s.10); Aydın Köymen, "İlerici", "Demokrat" Yanıltıcılar, (Sayı 9, 12 Ocak 1977, s.3) (İmzalı olmayan yazılar *Sosyalist Yarın* dergisine aittir).
241. Şaban Ormanlar, CHP Kurultayı Ardından, *Bağımsız Türkiye*, Sayı 1, 12 Aralık 1976, ss.8-11.
242. *Halkın Sesi*, CHP Kurultayı Toplanıyor, CHP Milli Kurtuluş Savaşı Ruhunu Diriltmelidir, *Halkın Sesi*, Sayı 83, 16 Kasım 1976, s.4.
243. *Halkın Sesi*, CHP Kurultayı ve Büyük Sorumluluk, Bugün İlericiliğin Denek Taşı Yeni Çarlara Karşı Tutumdur, *Halkın Sesi*, sayı 86, 5 Aralık 1976, s.3.
244. Halkın Kurtuluşu, Ecevit Halkı Kandıramaz! *Halkın Kurtuluşu*, Sayı 31, 15 Kasım 1976, s.1; Reformist CHP Programı Halkın İktidarını Gerçekleştirme Değil, Halkı Aldatma Programıdır, *Halkın Kurtuluşu*, Sayı 33, 29 Kasım 1976, s.3; Halkın Kurtuluşu, CHP Orta Burjuvazinin Reformist Partisidir, *Halkın Kurtuluşu*, Sayı 34, 6 Aralık 1976, s.3.
245. Halkın Yolu, CHP'nin Sosyalist Enternasyonal'e Girmesi, Halkın Mücadelesini Geriye Çekme, Söndürme Yönündeki Siyasetinin İspatıdır, *Halkın Yolu*, Sayı 1, 20 Aralık 1976, s.10.
246. Sedat Özkol, Büyük Burjuvazinin "Azami" Programı: Ak Günlerin Şafağı, *Özgürlük Yolu*, Sayı 20, Ocak 1977, ss.29-50; II. *Özgürlük Yolu*, Sayı 21-22, Şubat-Mart 1977, ss.48-70.
247. Halkın Kurtuluşu, Ecevit ve CHP'nin Irkçı - Şöven Siyaseti Kürt Ulusu Üzerinde Uygulanan Katmerli Zulmün Gizlenmesine Hizmet Ediyor, *Halkın Kurtuluşu*, Sayı 34, 6 Aralık 1976, s.3.
248. Güngör Uras, CHP Programı ve Dünya Görüşü, *Milliyet*, 21 Kasım 1976.
249. Cahit Kayra, Sanayileşme ve Özgürlük, *Özgür İnsan*, Sayı 28, Aralık 1976, ss.43-48.
250. İsmail Cem, CHP Programı ve Değişen Türkiye, *Özgür İnsan*, Sayı 38, Aralık 1976, ss.19-28.
251. İlhan Selçuk, CHP Programı Nedir? *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1976; 2. CHP Demokratik Devrimi, *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1976; 3. CHP'nin Ekonomik Programı, *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1976; 4. CHP Programının Sağı ve Solu, *Cumhuriyet*, 27 Kasım 1976.

252. Emre Kongar, Toplumbilim Açısından CHP'nin Yeni Programı, *Özgür İnsan*, Sayı 38, Aralık 1976, ss.29-35.
253. Muhittin Taylan, Hukuk Düzeni, *Özgür İnsan*, sayı 38, Aralık 1976, ss.37-42.
254. Erhan Bener, Demokratik Kamu Yönetimi, *Özgür İnsan*, Sayı 38, Aralık 1976, ss.49-57.
255. Orhan Koloğlu, CHP'nin Oluşturduğu Yeni Dış İlişkiler Kavramı ve Sonuçları, *Özgür İnsan*, Sayı 38, Aralık 1976, ss.59-63.
256. Orhan Eyüboğlu, CHP'nin 23. Kurultayı ve Ötesi, *Özgür İnsan*, Sayı 39, Ocak 1977, ss.1-4.
257. Necdet Tuna, Toprak Reformu, Kooperatifler I., *Özgür İnsan*, Sayı 39, Ocak 1977, ss.22-27.
258. Tevfik Dalgıç, CHP Programının Çevre Sorunları Açısından Getirdiği Yenilikler, *Özgür İnsan*, Sayı 39, Ocak 1977, ss.27-29.
259. Louis Althusser, a.g. yazı.
260. Türkiye ve Çin Dışişleri Bakanlarının görüşmeleri için de aşağı yukarı aynı şeyler söylenebilir. (bk. *Milliyet*, 13.6.1978)
261. *Yeni Ulus*, 3 Ocak 1977, s.3.
262. Büyükelci Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede, bu görevini başarı ile tamamladıktan sonra, 1935 yılında, CHP Genel Başkanı, Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal tarafından Sivas Mebusluğuna tayin edilmiştir.
- Hüsrev Gerede'nin politik ve ideolojik kimliği hakkında II Numaralı Ana Başlığın başlarında bilgi vermiştik.
263. Büyükelcilerin devletin, dış ilişkilerdeki temsilcisi olduğu, devlet adına, Cumhurbaşkanı adına cylemde bulundukları unutulmamalıdır. 1930 yıllarında ise, devlet CHF'dir.
264. *Halk*, İşte Belge, sayı 3, 25 Haziran 1973, s.1-8. Ayrıca bk. *Cumhuriyet*, *Yeni Ortam*, *Milliyet*, 24 Haziran 1973.
265. 2 Mart 1973'te meydana gelen bu olay, nedeni ve sonuçları ile bazı dilekçelerde geniş olarak yer almıştır. Bir kısım arkadaşlar tarafından Askeri Yargıtaya gönderilen 510 sahifelik temyiz dilekçesinde, (s.39 vd.) ve tarafından, 26 Mart 1973 tarihinde, Askeri Yargıtay'a gönderilen Tashihi-i Karar dilekçesinde geniş bilgiler vardır. Ayrıca bk. Mehmet Emin Bozarslan, *İçerdekiler*, *Dışardakiler*, Koral Yayınevi, İstanbul, 1974, ss.9-82.
266. Bk. Hamdi Sevinç (Hakim Albay) Toplum Hukukla Yönetilir, *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1978; Hamdi Sevinç, (Hakim Albay) Önderin Gösterdiği Yol, *Cumhuriyet*, 3 Mart 1978.
267. Bu olaya benzer bir olay da şu: 1978 yılı bahar aylarında, Irak'ta ırkçı ve sömürgeci Baas yönetimine karşı sürdürülen ulusal demokratik hareket büyük bir yoğunluk kazandı. Irkçılığın ve sömürgeciliğin vazgeçilmez bir halkası olan Türk "hür basın"ı "dost ve kardeş" ülkelerine karşı sürdürülen bu gelişmeyi izlemek için Kürtler arasındaki ideolojik ve politik ayrılığı ön plana çıkarttılar, Kürtlerin ırkçı ve sömürgeci Baas yönetimine karşı mücadelelerinden hiç söz etmeksizin, "Barzani ve Talabani aşiretlerinin birbirlerini kırmaları" olayına ağırlık verdiler. Burada temel amaç Kürtlere yalınlık vermek idi. Kürtlere "siz ancak birbirinizi kırmak, yoketmek için yaratılmışsınız. Siz bir sürüsünüz, size bir yönetici, efendi gerek, o da biziz. Siz kendi kendinizi yönetemeyecek kadar kölesiniz..." demek isteniyordu.

*Hürriyet* gazetesi, "Kawa-Savak-MİT- CIA" ilişkileri başlığı ile provokasyon içeriği yoğun olan bir yazıya başladı. Ve bu yayın 20 gün kadar sürdü. (bk. 9-28 Haziran 1978 tarihli gazeteler) Buna göre Kürt grupları "Türk" sınırları içinde çarpışıyorlar, "Türklerin"

huzurunu bozuyorlardı. Bu haberlerde kuşkusuz, Kürdistan Türk toprağı, Kürtler de Türk sayılıyordu. Bu Kürt gruplarının, bu "Türklerin" huzurunu bozması sömürge yöneticilerini, siyasal partileri, basını, TRT'yi vs. çok rahatsız ediyordu. Yoğun bir "bölücülük" edebiyatı başladı. Çatışan Kürt gruplarına karşı "Türkleri" iyi koruyamadığı için hükümet yoğun eleştirilere uğradı.

Bu arada hükümet "Köye Ulaşım Projesi" diye bir uygulamaya başladı. Kürt ulusal hareketinin yükseldiği anlarda, hükümetler, sözde "hizmet" götürecek bu projeleri daima yürürlüğe koymuşlardır. Hem, köye, daha kolay ve daha iyi asker, cephane, top, tüfek gönderebilmek için yol yapımına hız verilmiş, hem de "köye hizmet" diye sunulmuştur. Bir taşla iki kuş vurmak diye buna denir. İşte Başbakan Bülent Ecevit 18 Haziran 1978 tarihinde, böyle bir projeyi "başlatmak" için Şemdinli'ye gitti. Bu arada pek çok gazeteci de Başbakan'ın yanında idi. Ertesi gün Metin Tokar, Cüneyt Arcayürek, Örsan Öymen, Hüsamettin Çelebi gibi yazarlar çarpışan Kürt gruplarına karşı "Türkleri" daha iyi koruması için, huzurun sağlanması için Hükümete çeşitli öneriler sunuyorlardı. İlhan Selçuk, Yılmaz Çetiner gibi yazarlar o günlerde yine bu konuyu sık sık işliyorlardı. Ashında söz konusu olan, "Türklerin", "Türk köylerinin" korunması, huzurlarının sağlanması değildi. Kürt ulusal hareketinin, gelişmesine karşı önlemler alınmasıydı. Nitekim o günlerde, Güney Kürdistan ırkçı ve sömürgeci Baas yönetimi tarafından napalm bombaları ile yerle bir ediliyordu. Köyler, ormanlar, ekinler, hayvan sürüleri yakılıyor, çoluk çocuk kitleler halinde yerini yurdunu terke zorlanıyordu. Bu napalm bombaları, kasten, bilinçli olarak Kürdistan'ın Türk sömürge yönetimine bırakılan kesimlerine, özellikle Şemdinli köylerine de atılıyordu. "Çatışan Kürt grupları"na karşı, "Türk"lerin huzurunun sağlanması, "Türk köyleri"nin güvenliğinin sağlanması için yoğun bir ajitasyon yapan Türk ırkçıları ve sömürgecileri, napalm bombaları karşısında derin bir suskunluk içine giriyorlardı. Çünkü amaçları huzur ve güvenlik sağlamak değil, gelişen ulusal ve demokratik mücadeleyi yok etmekte. ırkçı ve sömürgeci Baas yönetiminin, Güney Kürdistan'a ve Şemdinli bölgelerine karşı giriştiği napalm bombardımanlarının, Başbakan Bülent Ecevit'in, ortak sorunların (Kürt sorunu) çözümü için Irak ve İran'a yeni dostluk önerilerinde bulunduğu ana rastlaması ilginçtir. (Ayrıca bk. *Yeni Asır*, Tuzak, Doğuyu Koparmak İstiyorlar, 2-12 Temmuz 1978; *Milliyet*, 18 Temmuz 1978; *Aydınlık*, 26 Haziran 1978)

268. Raşan Ecevit, Acı Üstüne Acı, *Umut*, Sayı 2, 15 Aralık 1976, s.1.

269. Burada, "Kürdara Azadi" sloganının yerinde kullanılıp kullanılmadığını tartışmıyoruz. *Umut* gazatesi Başyazarı Raşan Ecevit'in bu slogandan duyduğu endişeyi, huzursuzluğu ve korkuyu belirtmeye çalışıyoruz.

270. Raşan Ecevit, aynı yazı.

271. *Türkiye İş Bankası*, 50. Yıl, s.84; Sözedden, Sedat Özkol, Türkiye Burjuvazisinin "Azami" Programı: Ak Günlerin "Şafağı", *Özgürlük Yolu*, Sayı 20, Ocak 1977, s.40.

272. *Türkiye İş Bankası*, 50. Yıl, s.84, Sözedden Sedat Özkol, a.g. yazı, s.40

273. Sedat Özkol, a.g.y. ss.40-41; *Umut* gazetesinin daha sonraki sayılarını aşağıdaki kuruluşların ilanları sık sık süslemiştir: Türkiye İş Bankası, Ziraat Bankası, Denizcilik Bankası, Türkiye Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Türk Hava Yolları, Gima, Hayat Mutfak Nebati Margarin, Çukobirlik, Başak Sigorta, Tarih Toz Deterjan, Milli Piyango, Emek Otelleri, Turizm Bankası A.Ş., Spor Toto (Siz de Oynayın, Ümit Edin, Kazanın); Petrol Ofisi, Trakya Birlik Genel Müdürlüğü; Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü; Tansa Tanzim Satışları; Türkiye Emlak Kredi Bankası; Gübre Fabrikaları Türk Anonim Şirketi; İller Bankası; Sümerbank; Türk Hava Yolları (İsviçre'ye mi Uçacaksınız, Türk Hava

Yolları); Anadolu Sigorta...

Bu reklamların ve ilanların *Umut* Gazetesine belli bir ücret karşılığında konulduğu kuşkusuzdur. *Umut* Gazetesi sahibi Rağsan Ecevit'in reklamlar ve ilanlar dolayısıyla, bankalarla ve çeşitli genel müdürlüklerle ilişkileri bir gensoru verilmesine de neden olmuştur. AP milletvekili Erol Yeşilpınar ve 9 arkadaşı tarafından verilen dilekçede, Rağsan Ecevit'in, Başbakan Bülent Ecevit'in siyasal ve idari etkinliğinden yararlanarak, bankaları ve genel müdürlükleri, *Umut* Gazetesine milyonlarca liralık ilan, reklam ve abone ücreti ödemeye zorladığı iddia edilmektedir.

Bu dilekçede 1977 yılında toplam 91.000 TL. ilan ve reklam parası olan *Umut* Gazetesi'nin, 1978 yılında, 1.875.000 TL. lik ilan ve reklam parası aldığı belirtilmektedir. 1978 yılı Aralık ayında alınan paralar da dikkate alındığı zaman, bunun, 2.000.000 TL. (iki milyon TL) ye yükseldiği söylenmektedir. Resmî kuruluş aboneleri de eklendiği zaman, 2.600.000 (iki milyon 600 bin lira) liralık, ilan, reklam ve abone ücretinin varlığı ortaya çıkmaktadır, denilmektedir. CHP İktidarıyla, ilan, reklam ve resmi kuruluş abonelerinin sağladığı paranın yüksekliği arasında bir bağ kurulmaktadır. (Bk. *Milliyet* ve öteki gazeteler, 21 Aralık 1978; Ayrıca bk. *Devlet*, Sayı 9, Ocak 1979, ss.38-39)

Bu önergenin verildiği sırada *Umut* Gazetesi 15 Aralık 1978 tarihli 56. sayısını çıkarmıştı. Bundan sonra gazetenin yayınına ara verdiği görüldü.

Bütün bunların ötesinde ilan ve reklamları alınan ve abone yapılan kuruluşların, çeşitli devlet bankaları ve bakanlıklara bağlı çeşitli Genel Müdürlükler olduğu, ayrıca dikkati çekmektedir.

274. *Umut*, Sayı 4, 15 Ocak 1977, s.3.

275. *Hürriyet*, 18 Nisan 1977.

276. Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959, ss.419-421.

277. Avni Doğan, *Kuruluş Kuruluş ve Sonrası*, Dünya Yayınları, İstanbul 1964, 352 s.

278. Avni Doğan, Tehlike Çanı, *Vatan*, 19-23 Kasım 1958.

279. Avni Doğan, Tehlike Çanı Yine Çalıyor, *Vatan*, 15-18 Nisan 1959.

280. Avni Doğan, Barzanlı Olayının Altındaki Büyük Tehlike, *Dünya*, 3 Eylül 1962 - 10 Eylül 1962.

|                                                                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ÖNSÖZ                                                                                                                                                                  | 5   |
| 11 Yıl 9 Ay Sonra İkinci Önsöz                                                                                                                                         | 6   |
| I. OLGU VI. "OTUZÜÇ KURŞUN"                                                                                                                                            | 9   |
| A. "Otuzüç Kurşun" Olayı Hakkında Meclis Görüşmeleri                                                                                                                   | 10  |
| 1. Olayın Tanıkları Ne Diyor?                                                                                                                                          | 15  |
| a) Yüzbaşı Dr. Reşit Ersezer                                                                                                                                           | 15  |
| b) Yedek Teğmen Durmuş Özbek                                                                                                                                           | 16  |
| c) Yedek Teğmen Seyit Bali                                                                                                                                             | 19  |
| 2. Olayın 1943 Yılından 1956 Yılına Kadar Gelişiminin Kısa Bir Özeti                                                                                                   | 37  |
| B. "Otuzüç Kurşun"                                                                                                                                                     | 43  |
| C. 1961-1969 CHP Zonguldak Milletvekili Emekli General Kenan Esengin'in "Orgeneral Muğlalı Olayı" Hakkındaki Görüşleri                                                 | 46  |
| II. 1943 YILLARINDA TÜRKİYE'DEKİ İÇ POLİTİKA GELİŞMELERİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ İLİŞKİLERİ                                                                                 | 50  |
| III. "OTUZÜÇ KURŞUN" OLAYI İLE İLGİLİ MECLİS GÖRÜŞMELERİNİN BASINDAKİ YANKILARI                                                                                        | 63  |
| IV. TBMM KOMİSYONUNUN RAPORU                                                                                                                                           | 68  |
| I. Olay                                                                                                                                                                | 69  |
| II. Olayın Nedenleri                                                                                                                                                   | 71  |
| III. Öldürme Fiilinin Cereyan Şekli                                                                                                                                    | 75  |
| IV. Özalp Olayı ve Sorumlu Hükümet Üyeleri                                                                                                                             | 80  |
| V. Hükümetin Olaydan Sonraki Tutumu                                                                                                                                    | 82  |
| VI. Mustafa Muğlalı ve Arkadaşlarının Yargılanmaları                                                                                                                   | 85  |
| VII. Belli Olan Suçlar ve Sanıklar                                                                                                                                     | 85  |
| Sonuç                                                                                                                                                                  | 90  |
| V. KÜRT SORUNU KARŞISINDA TÜRK ÜNİVERSİTESİNİN TUTUMU VE BU TUTUMUN ELEŞTİRİSİ                                                                                         | 93  |
| VI. KÜRT DİRENMELERİ, SÜRGÜNLER, DERSİM VE "OTUZÜÇ KURŞUN" OLAYLARI KARŞISINDA TÜRK "SOLU" NUN VE TÜRK "SOSYALİST" HAREKETİNİN TAKINDIĞI TAVIR VE BU TAVRIN ELEŞTİRİSİ | 97  |
| A. Milli Demokratik Devrim Anlayışı ve Mihri Belli                                                                                                                     | 97  |
| B. Kürt Sorunu Karşısında Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim Tartışmasının Anlamı                                                                                | 117 |

|                                                                                                     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| C. Mehmet Ali Aybar ve "Kapattırılan TİP"                                                           | 122 |
| D. Halkın Sesi Dergisinin Basına Özgürlük Kampanyası,<br>Komal ve Rızgari Olayı                     | 127 |
| E. Kitle Dergisinin "Demokratik ve Sol Örgütlere Baskıya Son" Kampanyası,<br>Komal ve Rızgari Olayı | 132 |
| F. Vatan Gazetesinin "Sol Kendini Anlatıyor" Yazı Dizisi ve Rızgari Olayı                           | 137 |
| G. Türk "Demokrasisi" ve Roja Welat Olayı                                                           | 139 |
| H. Rızgari Adı ve Cumhuriyet Gazetesi                                                               | 145 |
| I. CHP'nin Yeni Programının Eleştirileri Üzerine                                                    | 150 |

|                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| VII. CHP ve ÇALDIRAN (ÖZALP) 1930, ÇALDIRAN 1943, ÇALDIRAN 1945,<br>ÇALDIRAN 1976 | 154 |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| VIII. "OTUZÜÇ KURŞUN" OLAYINDA ADI GEÇEN YETKİLİ İKİ KİŞİ<br>HATIRALARINDA NELER YAZDILAR | 184 |
| A. Hilmi Uran (İçişleri Bakanı)                                                           | 184 |
| B. Avni Doğan (Birinci Genel Müfettişlik, Genel Müfettişi)                                | 186 |

|            |     |
|------------|-----|
| IX. SONUÇ  | 187 |
| DİPNOTLARI | 190 |

**İsmail Beşikçi**

## **Orgeneral Muğlalı Olayı**

### **Otuzüç Kurşun**

“Otuzüç Kurşun” Türk tek parti sistemini, bu sistemin Kürdistan politikasını tek başına anlatacak bir niteliğe ve güce sahiptir. 1943 yılında, bizzat idarî ve askeri tertiplerle, 40’i aşkın masum Kürt köylüsünün toplanıp gözaltına alınması, idarî organın gözaltına alma ve tutuklama gücünü ve yetkisini göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu, her ne kadar, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 18. maddesinden doğuyorsa da, bu yetkinin özellikle Kürdistan’da kullanıldığı, bir jandarma onbaşısının kararıyla bir köy halkının gözaltına alınabildiği bilinmektedir.

Daha sonra 40’i aşkın bu gruptan, 33’ünün, yine askeri bir kararla, “sorgusuz-sualsiz” kurşuna dizilmesi, idarî ve askeri organların ne derece güçlü ve sorumsuz olduğunu açıkça göstermektedir...

Türk tek parti sistemi hakkında, değerlendirmeler yapanlar, bu olguyu ve buna benzer olguları, bilinçli olarak görmemezlikten gelmişler, anlatmamışlardır. Bu tür olguları görmemek de anlatmamak da büyük bir başarı gösterdikleri için de, “Türk tek parti sistemi, demokratik idi, halkın söz sahibi olduğu bir yönetimdi, yegâne söz sahibi halk idi, hakka hukuka saygı duyuluyordu, herkese eşit muamele yapılıyordu” gibi sonuçlara varmışlardır. Bu, elbette, bilimsel bir bilgi üretimi değildir. Resmî ideolojiyi doğrulamak ve meşru göstermek çabasıdır. Zira bilimsel düşünce hiçbir olguyu görmemezlikten gelemeyiz, gizleyemeyiz.

Birden fazla ulusun bir arada yaşadığı devletlerde, hele bir ulusun ötekini veya ötekilerini kesinlikle boyunduruk altına aldığı bir devlette, demokrat bir unsur olmak son derece zor bir özelliktir. Bu tür ülkelerde egemen ulus aydınları, demokratları iki standartlı düşünüyorlar. Kendi ulusları için dile getirdikleri, mutluluk, refah, maddi ve manevi kalkınma özelemlerini, ezilen ulus için kesinlikle istemiyorlar. Onların köle olarak yani kendi uluslarının boyunduruğu altında kalmasını istiyorlar. Savunuyorlar. Demokrat unsurların en tutarlısı olan sosyalistler için de durum aşağı yukarı böyle. Halbuki bunlar bir ikilem karşısındadırlar. Ya, ezilen ulusun, anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelesi yanında yer almak veya militarist sömürgeci burjuvazilerinin safında yer almak zorundadırlar. Bunların dışında üçüncü bir alternatif yoktur.